

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

На правах рукопису

Федоренко Максим Ігорович

УДК 339.9.012(510)

**РИНКОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ
КНР**

**08.00.02. – „Світове господарство і міжнародні
економічні відносини”**

ДИСЕРТАЦІЯ

**на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

**Науковий керівник:
Румянцев Анатолій Павлович
доктор економічних наук, професор**

Київ – 2012

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЕНЕЗИСУ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА	
1.1 Еволюція наукових поглядів на економічну природу та значення банківських систем.....	12
1.2 Сучасна структура та особливості функціонування національних банківських систем.....	29
1.3 Банківські механізми стимулювання інноваційно-інвестиційної моделі економічного розвитку.....	48
Висновки до I розділу.....	69
РОЗДІЛ II. ВЕКТОРИ КОМПЛЕКСНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ	
2.1 Розвиток інституціональної структури банківської системи КНР....	70
2.2 Функціональна трансформація банківської системи КНР.....	91
2.3 Забезпечення фінансової стабільності банківської системи КНР.....	116
Висновки до II розділу	140
РОЗДІЛ III. СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КНР В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	
3.1 Оцінка ефективності банківської системи КНР.....	141
3.2 Пріоритети оптимізації банківської системи КНР.....	155
3.3 Використання досвіду розвитку банківської системи Китаю в Україні.....	175
Висновки до III розділу	191
ВИСКОВКИ.....	192
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	199
ДОДАТКИ.....	220

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Впродовж останніх 30 років Китайська Народна Республіка перетворилася з відсталої аграрної країни на провідну економіку світу та сучасний центр фінансової сили не тільки Азійського регіону, а й планетарного масштабу. Незаперечна роль в економічних досягненнях КНР належить її банківській системі, оскільки саме остання перерозподіляє фінансові ресурси та забезпечує зростання економіки. Банківська система Китаю за роки трансформацій вийшла на провідні позиції. Центральний банк країни (Народний банк Китаю) має найбільші у світі міжнародні резерви, що перевищують 3 трлн дол. США. Найбільшим банком світу за ринковою капіталізацією є китайський Промислово-комерційний банк та загалом серед 10 найбільших світових банків – 4 китайські. Визначним досягненням банківської системи КНР є стабільність функціонування під час світових фінансових криз. Банківська система КНР розвивається незалежно від циклічності світових фінансів та достатньо виважено реагує на вплив фінансових криз. У даному зв'язку досвід функціонування банківської системи Китаю потребує детального наукового дослідження з метою формалізації засобів та методів проведення трансформацій у фінансовій сфері.

Банківську систему КНР та трансформаційні процеси, які здійснювалися у країні, висвітлено в працях таких зарубіжних авторів: Барт Д., Бергер Л., Бінгсі Ш., Дакоста М., Джин С., Гордон М., Каломіріс К., Капріо Д., Ларді Н., Левайн Р., Лін К., Ліхуань Я., Луо Д., МакАйвер Р., Наст М., Танг Ш., Фабрісе М., Фаррел Д., Фуу Д., Чу Г. У цих працях проаналізовано досвід реформування банківської системи КНР, методи вирішення завдань, пов'язаних з накопиченням проблемних активів, особливості діяльності банківської системи КНР в умовах світової глобалізації тощо. Серед українських та російських учених особливості розвитку та трансформації банківської системи досліджували: Барановський

О.І., Гальчинський А.С., Жуков Є.Ф., Кравченко І.С., Кузнєцова В.М., Лаврушин О.І., Лук'яненко Д.Г., Луцишин З.О., Мазуренко В.І., Масленников В.В., Мозговий О.І., Мусієць Т.Г., Ніколаєва Т.П., Пахомов Ю.М., Пашковський В.С., Портной М.А., Рогач О.І., Розинський Н.А., Стрельбицька Л.М., Стрельбицький М.П., Філіпенко А.С., Циганов С.А., Шнирков О.І. У працях цих авторів досліджено природу банківської системи, її елементів, особливості функціонування, здійснено порівняльний аналіз банківських систем різних країн світу, визначено стратегічні напрями розвитку світової фінансової системи. З огляду на цей науковий доробок, а також беручи до уваги зміни у співвідношенні світових центрів економічної сили, глобалізацію фінансових ринків та нестабільність міжнародної фінансової кон'юнктури, актуальним видається дослідження ринкових трансформацій, які відбуваються в банківській системі Китайської Народної Республіки.

Дане дослідження спрямоване на формалізацію шляхів та методів трансформації банківської системи КНР, обґрунтування пріоритетних напрямів такої трансформації та виявлення негативних рис даного процесу. Дослідження має на меті узагальнити досвід реорганізації банківської системи КНР та визначити найвагоміші фактори, які впливають на неї під час ринкових трансформацій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукової теми «Інтеграційна стратегія входження України в європейський економічний простір», яка є складовою частиною загальної наукової теми Інституту міжнародних відносин «Інтеграція України у європейські правові, політичні та економічні системи» №06БФ048-01, що досліджувалась протягом 2006-2010 рр., та відповідно до наукової теми «Стратегія інтеграції України у світову економіку», яка є складовою частиною загальної наукової теми Інституту міжнародних відносин «Україна у міжнародних інтеграційних процесах» №11БФ048-01, прийнятою на 2011-2015 рр.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є вивчення ринкових трансформацій банківської системи КНР, дослідження особливостей її функціонування, факторів, що впливають на її розвиток, та формалізація досвіду створення стабільного банківського середовища в процесі ринкових перетворень.

З огляду на поставлену мету в роботі визначено такі завдання:

- розкрити та узагальнити теоретичні підходи на природу банківської системи її еволюцію та поступальний розвиток в умовах глобалізації світових фінансів;
- дослідити особливості формування моделей, структури, елементів національних банківських систем, під впливом економічних, політичних, соціальних та історичних чинників;
- вивчити закономірності утворення і функціонування моделей банківських систем провідних країн світу під впливом нестабільного фінансового середовища сучасних міжнародних економічних відносин;
- проаналізувати принципи формування структури банківської системи КНР, її інституціональних основ враховуючи процеси ринкових трансформацій фінансово-кредитної сфери, які впроваджуються в Китаї;
- встановити основні рушійні сили розвитку та фактори нестабільності банківської системи КНР і обґрунтувати їх вплив в умовах трансформації світових фінансів;
- дослідити основоположні принципи діяльності та роль банківської системи КНР в контексті цілей і завдань економічної парадигми китайської економіки;
- розробити напрямки та визначити шляхи оптимізації банківської системи КНР, з урахуванням сучасної політичної доктрини Китаю, напрямків здійснення ринкових трансформацій та впровадження ідей Пекінського консенсусу;

- узагальнити досвід ринкових трансформацій банківської системи КНР з метою розробки заходів підвищення стабільності та конкурентоспроможності банківської системи України в умовах флуктуацій світових фінансів.

Об'єктом дослідження є особливості створення та розвитку банківської системи як цілісного утворення, яке функціонує в економіці країни та регулює фінансово-кредитні відносини між економічними суб'єктами.

Предметом дослідження виступає банківська система КНР в контексті процесів ринкових трансформацій, які викликані зміною політичної та економічної доктрини Китаю у відповідь на трансформацію міжнародних економічних відносин.

Методи дослідження. У процесі дослідження були використанні загальнонаукові та спеціальні методи аналізу економічних явищ та процесів. Для вирішення поставлених завдань застосовувалися: метод наукової абстракції та діалектичний метод - при визначенні категорій «система», «банківська система», поняття «структура», «елементи», «парадигм розвитку» (параграфи 1.1, 1.2, 1.3); метод функціонального аналізу та синтезу - для формалізації структури банківської системи КНР та факторів, які на неї впливають (параграфи 2.1, 2.2); історичний підхід - для вивчення онтології розвитку та трансформацій банківської системи КНР (параграфи 2.1, 2.2, 2.3, 3.2); метод кількісних та якісних порівнянь - для зіставлення показників банківської системи (параграфи 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); метод порівняльного аналізу - для формалізації моделей розвитку (параграфи 1.3, 3.3), статистичний метод та метод моделювання - для розробки схем, графіків, таблиць (параграфи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3); метод екстраполяції - для виокремлення позитивного досвіду трансформацій банківської системи (параграф 3.3).

Інформаційну базу дослідження складала офіційні публікації Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світового банку (СБ), Світової

організації торгівлі (СОТ), міжнародних рейтингових агентств, статистичні дані центральних органів влади КНР, зокрема Народного банку Китаю, Комісії з регулювання банківської діяльності, Комітету статистики, фінансові звіти комерційних банків КНР, праці вітчизняних та зарубіжних учених, періодичні видання, матеріали міжнародних конференцій та форумів, інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в роботі детально формалізовані та узагальнені шляхи ринкових трансформацій, які здійснювалися у банківській системі КНР. Це дало змогу оцінити роль банківської системи КНР в перманентному економічному зростанні, завоюванні світових ринків товарів та послуг, накопиченні значних фінансових резервів, формуванні передумов виходу на провідні позиції як в Азійському регіоні, так і у світі.

Вперше:

- обґрунтовано особливості формування і функціонування банківської системи Китаю в контексті сучасної економічної парадигми КНР - Пекінського консенсусу, основними засадами якого є: забезпечення стабільних темпів розвитку; збереження національних особливостей та національної самобутності; забезпечення системності та ефективного державного контролю за економікою. Визначено роль банківської системи КНР в реалізації принципів переорієнтації економіки від «зроблено в Китаї» до «розроблено в Китаї»; у забезпеченні фінансування інноваційного розвитку та посиленні конкурентних перевагах Китаю на світових ринках КНР; у формуванні в КНР світового фінансового центру та посилення ролі країни у світовому економічному просторі;
- сформульовано заходи із оптимізації банківської системи України в контексті перейняття досвіду ринкових трансформацій банківської системи Китаю з метою підвищення стабільності банківської системи України. Зокрема, напрями реформ мають бути сконцентровані навколо проблем: зниження волатильності банківської системи України; лімітації

спекулятивних потоків; ефективній трансмісії фінансових ресурсів у сфері, які посилюють конкурентні переваги України; реалізації та дієвому впровадженні принципів соціальної відповідальності бізнесу;

удосконалено:

- визначення специфічних характеристик формування інституціональної структури та функціонування банківської системи КНР в контексті реалізації «ринково-керованої» моделі економіки країни із збереженням значної частки державного сектору в банківській системі та сильного пруденційного нагляду за фінансово-кредитними відносинами в країні, а також закладенні основ перманентного поступального розвитку в умовах світових фінансових флуктуацій та економічних криз;
- дослідження фундаментальних засад комплексної ринкової трансформації банківської системи КНР в рамках модернізації економічної системи країни, основоположним ядром якої є конвергенція ринкових та адміністративних механізмів господарювання і створення регульованого ринкового простору з збереженням соціалістичного вектору економічних відносин.
- встановлення принципів імплементації ринкових елементів в банківську систему КНР, особливостей діяльності Народного банку Китаю з комерційними банками в процесі реалізації трансмісії фінансових ресурсів з банківської системи в реальний сектор економіки, впровадженні цільових кредитних програм, спрямованих на створення підвалин для подальшого росту економіки КНР, а також завоюванні провідних позицій китайськими виробниками на світових ринках товарів і послуг;
- дослідження ролі значного державного регулювання в створенні стабільного та прогнозованого фінансового середовища в умовах світових фінансових флуктуацій та кризових явищ. Зокрема, шляхом обмеження негативних факторів глобалізації, протидії кризовим трендам, обмеження

транснаціоналізації банківської системи КНР, лімітації валютних операцій та операцій на фінансових ринках;

- обґрунтування фундаментальних основ ринкових перетворень фінансово-кредитних відносин в країні з метою підвищення ефективності використання наявних фінансових ресурсів, посилення конкурентоспроможності китайських банків, як всередині країни так і на міжнародних фінансових ринках, оптимізації грошово-кредитного регулювання та в цілому модернізації банківської системи Китаю;

дістали подальший розвиток:

- розрахунок показників ефективності банківської системи КНР, шляхом побудови економіко-математичної моделі залежності показників прибутковості банківського капіталу від системи факторів. Зокрема до таких факторів віднесено обсяг депозитів та позик, які надаються банками, показник прибутковості активів, частку ліквідних активів у загальних активах банків та встановлено взаємозалежності між цими показниками;
- виявлення факторів, що зумовлюють негативні тренди для банківської системи Китаю, що стосуються питання накопичення проблемних активів у банківській системі, неефективного управління банківськими установами, формальної незалежності провінційних філій, застарілого законодавства, специфічних рис взаємодії з «провінційними» банківськими системами Тайваню і Гонконгу в рамках моделі «одна країна – дві системи», зокрема взаємного доступу на фінансові ринки, особливостей валютного регулювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці пропозицій щодо використання в Україні досвіду створення фінансово стабільної та сильної банківської системи, яка акумулює та спрямовує фінансові ресурси на розвиток виробництва, зростання економіки країни, а також пропозицій щодо впровадження пільгового та спеціального

кредитування з метою стимулювання національного виробництва та підвищення добробуту населення країни.

Наукові результати дослідження можуть бути використані при розробці навчальних курсів, магістерських програм і спецкурсів з питань вивчення фінансових ринків і банківських систем та їх ролі в національній економіці.

Окремі теоретичні та практичні положення дослідження було застосовано при аналізі законотворчої діяльності підкомітету з питань міжнародної економічної політики Верховної Ради України (довідка про впровадження №01/05-255 від 22.10.2012); у навчальному процесі економічного факультету Київського міжнародного університету (довідка про впровадження №369 від 17.09.2012); у навчальному процесі ВНЗ «Національна академія управління» (довідка про впровадження №08/641 від 17.10.2012); у навчальному процесі Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка про впровадження №048/11-347 від 02.10.2012).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням, усі її результати становлять особистий внесок здобувача. Положення дисертації, розроблені в ході дослідження та викладені в друкованих роботах. З робіт написаних в співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї і положення, які є результатом власної роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження пройшли апробацію та отримали схвальні відгуки на таких конференціях: П'ята міжнародна науково-практична конференція «Україна і глобальна економіка: теорія і практика господарювання» (30-31 жовтня 2009 р., м. Сімферополь, Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського); XIII міжнародна науково-практична конференція «Економічна безпека України і виклики сьогодення» (28 травня 2010 р., м. Київ, Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі); Шоста міжнародна науково-практична конференція

«Україна і глобальна економіка: теорія і практика господарювання» (29-30 жовтня 2010 р., м. Сімферополь, Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського); міжнародна науково-практична конференція «Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку» (30-31 березня 2011 р., м. Київ, Київський економічний інститут менеджменту); круглий стіл «Інноваційний розвиток як складова міжнародних інтеграційних процесів» (20 квітня 2012 р., м. Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, кафедра світового господарства і міжнародних економічних відносин); науково-практична конференція «Україна та ЄС: виклики кризи та глобалізації» (25 квітня 2012 р., м. Київ, Київський університет ринкових відносин).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано в 10 наукових працях загальним обсягом 3,9 друк. арк., з них 3,6 друк. арк. належать авторові особисто, у тому числі 4 статті у фахових наукових виданнях, 3 – в інших наукових виданнях, 2 – тези наукових конференцій. Дисертант є автором розділу монографії.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 225 сторінок. Основний текст дисертації – 180 сторінок. Робота містить 30 рисунків, 10 таблиць та 7 додатків на 5 сторінках. Список використаних джерел налічує 205 найменувань на 20 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЕНЕЗИСУ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

1.1. Еволюція наукових поглядів на економічну природу та значення банківських систем

Роль банківської системи у сучасному світі надзвичайно важлива. За допомогою банків перерозподіляються грошові кошти з тих сфер, де вони в надлишку, до сфер, де відчувається їх нестача. Власники надлишкових коштів отримують прибуток за депозитом, а економіка отримує додатковий капітал, який стимулює виробництво (кредити для бізнесу), або споживання (кредити на купівлю нерухомості, автомобілів тощо), що в свою чергу збільшує попит на товари та послуги, пропозиція яких також має збільшитися, підвищуючи, таким чином, рівень добробуту населення.

За допомогою банків здійснюються платежі та розрахунки, які є невід'ємною складовою економічної активності, підтримується кругообіг засобів платежу, що є основоположним принципом фінансів. Окрім цього банківська система контролює кількість грошей в обігу, оборотність цих коштів, через банківську систему реалізується грошово-кредитна політика, завданнями якої є стабільність цін, відсутність інфляції, стійкість фінансової системи країни.

В сучасному повсякденному житті, ми часто чуємо термін – фінансова система, банківська система. Тому, перш за все, варто розібратися з визначенням такої філософської категорії, як «система». Термін «система» широко використовується вченими, філософами, політологами, мистецтвознавцями та іншими науковцями.

Існує ряд визначень поняття «система». Зокрема один із основоположників теорії систем Л. Берталанфі визначав систему, як «комплекс елементів, що взаємодіють між собою». В.Садовський вважав, що

«система - це сукупність елементів, що перебувають у зв'язках та взаємодіють між собою». А. Авер'янов розглядав систему, як «обмежену множину елементів, що взаємодіють». В. Кохановський вважав, що «система це загальнонаукове поняття, що виражає сукупність елементів, які перебувають у зв'язках один з одним і з середовищем, і утворюють певну цілісність, єдність». У «філософському енциклопедичному словнику» поняття системи трактується, як «категорія, що означає об'єкт, організований, як цілісність, в якій енергія зв'язків між елементами системи перевищує енергію їхніх зв'язків з елементами інших систем, і формує онтологічне ядро системного підходу». С.В. Мочерний визначає систему, як комплекс підсистем, елементів та компонентів й притаманних їм властивостей, взаємодія між якими та середовищем породжує якісно або змістовно нову інтеграційну цілісність [1, с. 73-90; 2; 3, с. 58-60; 4: 5, с. 35-42;].

Проаналізувавши роботи В.Н.Садовського, Л.Берталанфі, І.В.Блауберга, Є.Г. Юдіна, Б.Г. Юдіна, С.В. Мочерного, А.І. Умова можна дійти висновку, що визначення поняття «система» можна трактувати з універсальної точки зору. Тоді під категорію «система» підпадає велика множина певних утворень, або завідомо чітко визначене поняття «система», для обмеження утворень, під якими розуміється «система». Також виокремлюють такі «системи»: відкриті та закриті, матеріальні і концептуальні, природні та штучні, ті, що керують, та керовані, ті, що розвиваються, та такі, що не можуть розвиватися, обмежені та не обмежені [1; 3; 4; 6; 7].

Важливо зазначити, що існують системи відокремлені від інших, і їх системність не потребує доведення. В таких системах об'єктом дослідження, зазвичай, виступає взаємодія елементів даної системи. Вчені також виділяють системи, що не мають чітких меж своєї системності, і зазвичай метою вивчення таких систем стають виокремлення елементів системи, дослідження характеристик, що дають змогу включати певні елементи до

такої системи, а також межі системи. Тому для комплексного розуміння поняття «системи» необхідно розглянути методи дослідження систем. Вчені, зокрема, І.В. Блауберг, Є.Г. Юдін, Б.Г. Юдін, С.В. Мочерний виділяють такі методи – функціональний, структурний та системний метод [1; 6; 7].

Функціональний (структурно-функціональний) метод полягає в виокремленні структури досліджуваної системи за допомогою набору функцій. Під системою функції розглядається порядок включення певної частини в єдине ціле. Цей метод дає змогу перейти від уявлень про структуру такої системи до безпосередньо принципів організації даної системи. Основними принципами даного методу є те, що структура об'єкта характеризує принципи побудови такого об'єкта, і функціональне дослідження такого об'єкта. Дослідженням цього методу займалися А. Малиновський, Т. Парсонс, Р. Мертон. Недоліками даного методу є його націленість на дослідження в реальному часі, і обмеженість його застосування при дослідженні розвитку системи. Саме через неісторичність цей метод неможливо функціонально використовувати при дослідженні великих систем з складною структурою [9, с. 98-116; 10, с. 56-70; 11].

Структуралізм (структурний метод) розглядає систему, як цілісність, і саме така цілісність виступає об'єктом дослідження. Вона розглядається як основоположна характеристика системи, а функції та взаємозв'язки вторинні. Розробником даного методу був Ф. де Соссюр. Структурний метод не має чіткого визначення. К. Леві – Стросс в своїй праці 1958р. «Антропологічний структуралізм» приводить таке визначення структуралізму, як «моделі, які варто вважати структурами, мають задовольняти чотирьом умовам:

1. Структура має властивості системи. Вона складається з елементів. Модифікація кожного з них веде до модифікації інших.
2. Кожна модель належить до групи утворень, які в свою чергу співвідносяться з моделлю того ж сімейства; таким чином, множина утворень визначає групу моделей.

3. Дана особливість дозволяє передбачити, яким чином буде реагувати модель в разі, якщо її елементи будуть модифіковані.
4. Модель повинна бути сконструйована таким чином, щоб її функціонування характеризувало всі факти, що спостерігаються».

Такий метод формує комплексний підхід до об'єкта дослідження [12; 13].

Системний метод – це метод пізнання комплексних явищ, які складаються з певної сукупності елементів та їх взаємодії. В першу чергу, за допомогою системного методу проводиться дослідження вглиб системи шляхом пізнання категорій системи та заглиблення в сутність цих категорій, принципів їх утворення, існування, та взаємодії.

Дослідниками системного методу є Є. Квейд, С.В. Чайрчмен, Б. Рудвік, С. Янг, С.В. Мочерний, П.В. Алексеев, А.В. Панін. Характерною рисою системного методу є створення нового методологічного апарату під кожний об'єкт, що досліджується. Методологія одного об'єкта виявляється не пристосованою до іншої системи, оскільки враховує залежності та взаємозв'язки конкретної системи. Зважаючи на це, зрозуміло, що прихильники системного методу плідно займаються розробкою математичного підґрунтя для дослідження систем. Вивчення системи через пізнання категорій системи дозволяє виявити нові характеристики систем, закономірності їх розвитку, та заглибитись в їх сутність [1; 14; 15; 16; 17; 18].

На відміну від функціонального та структурного методу, які розглядають систему в першу чергу з точки зору функцій або структури відповідно, системний метод досліджує не лише поняття системи, а й сутність структури, організації, зв'язків, елементів, категорій. Недоліком системного підходу є, як вже зазначалося вище, необхідність побудови власного методологічного апарату, та відсутність системності взаємозв'язку між поняттями зв'язок, елемент, цілісність і т.д. В зв'язку з цим виникає необхідність дослідження складових «системи».

Розглянемо складові частини системи. С.В. Мочерний виділяє такі категорії системи, як: «система», «елемент», «структура», «цілісність» та

інші. П.В. Алексєєв та А.В. Панін визначають ще «підсистему, яка є комплексним елементом системи, який в свою чергу є системою для інших елементів такої підсистеми» [2, с. 72 – 93; 14, с. 415-440].

Цілісність – визначається, як узагальнена характеристика, що має складну внутрішню структуру та виражає автономність, самодостатність, інтегрованість цих об'єктів, їх протиставлення оточенню, пов'язане з внутрішньою активністю, цілісність характеризує їхню якісну своєрідність, зумовлену специфічними закономірностями функціонування і розвитку. Ступень цілісності залежить від інтегрованості елементів та їх підпорядкованість структурі системи. Тому варто розглянути поняття структури [1, с. 62-68].

Структура – це сукупність зв'язків, які характеризують будову системи. Структура характеризує, в першу чергу, внутрішній зв'язок між елементами. Зв'язки, які найбільш повно характеризують систему називаються системоутворюючими. Структура може мати, як горизонтальні зв'язки, тобто між частинами одного рівня, так і вертикальні, між частинами різних рівнів. Прості системи мають переважно зв'язки горизонтального рівня, в складних структурах присутні і горизонтальні і вертикальні зв'язки. Поняття «структури» має походження з хімії, а саме, з періодичної таблиці Менделєєва, потім дане поняття почали застосовувати і в інших науках. На сучасному етапі вже кожна наука або вчення має свою структуру [1, с. 165-172].

Елемент – найменша частина системи, яка вже не може бути поділена, розчленована на ще менші частини. Певна частина може бути елементом лише по відношенню до конкретної системи. В рамках іншої системи елемент можливо може бути поділений на менші частини, тоді він визначається, як компонент, або підсистема [1, с. 165-178].

На сучасному етапі глибокі дослідження поняття структури і її складових частин лише починаються і одним з головних завдань таких досліджень виступає систематизація критеріїв віднесення того чи іншого

явища до термінів «зв'язок» та «відносини». Неможливість поглиблення дослідження поняття та елементів системи була викликана обмеженими можливостями математичних підрахунків та обробки великих масивів даних. З розвитком інформаційних технологій та розширенням методологічних підходів науковці мають значно більше можливостей для дослідження систем.

Розвиток методологічного апарату для дослідження систем та накопичення знань призводить до ускладнення дослідження систем. Справа в тому, що зі збільшенням емпіричних знань про систему, поглиблене вивчення взаємозв'язків та структури ставить під сумнів попередні результати дослідження системи, адже з розширенням знань про систему відповіді на сформульовані питання щодо такої системи знаходяться складніше, ніж в випадку, коли система слабо вивчена. Проблема виникає через заглиблення в суть системи, її зв'язків, елементів, підсистем, і неоднозначність тих або інших явищ в такій системі.

Досліджуючи поняття «система», не можна абсолютизувати поняття цілого і частини, через те, що в такому разі ми матимемо твердження, що сума частин дорівнює цілому. Проте це не так, в першу чергу з огляду на якісну складову явища. Якість завжди більше у цілого об'єкта, ніж у суми частин такого об'єкта.

Проводячи дослідження систем, потрібно відмітити, що система не дається дослідникам в виокремленому, сформованому вигляді, а потребує визначення меж такої системи.

В рамках нашого дослідження необхідно дослідити, саме банківську систему, тому розглянемо суть даного визначення та його природу. Банківська система відіграє провідну роль в економіці будь-якої країни, оскільки через неї реалізується обіг засобів платежу, що є невід'ємною частиною економічної системи. Варто зазначити, що в науковій літературі в рамках дослідження банківської системи увага дослідників здебільшого сфокусована навколо дослідження сутності лише елементів банківської

системи. Значно менша увага приділяється вивченню сутності банківської системи як комплексного явища, вивчення факторів, що впливають на її ефективне функціонування.

Визначення «банківської система» не є єдиним і сталим та існує велика кількість різних наукових поглядів на природу даного утворення. В міжнародній практиці, науковці збігаються в думці про те, що «банківська система - це сукупність банківських і небанківських фінансових установ, що виконують окремі банківські операції». Таке визначення найбільш повно відображає суть банківської системи, проте необхідно розглянути точки зору науковців на дане питання [19, с. 55-56].

Німецькі автори зазначають, що «банківська система це сукупність універсальних і спеціалізованих банків та емісійного банку». Дане визначення розглядає банківську систему як об'єднання банків, що не має заздалегідь визначених цілей, специфічних функцій і не виконує самостійної ролі на грошовому ринку. Доволі обмежене визначення, яке не вказує на призначення банківської системи, а також її суть [20, с. 42-49; 21].

Г. Боркакоті зазначає, що «банківська система має своє особливе призначення, свої специфічні функції, які не просто повторюють призначення і функції окремих банків. Виникає банківська система не як наслідок механічного поєднання окремих банків, а будується за заздалегідь виробленою концепцією, у межах якої відводиться певне місце кожному виду банків і кожному окремому банку». На думку Боркакоті під банківською системою варто розуміти «законодавчо визначену, чітко структуровану сукупність фінансових посередників грошового ринку, які займаються банківською діяльністю». Отже, Боркакоті визначає банківську систему з точки зору зв'язків та суті банківської системи, та не визначає елементів такої системи [20, с. 46-53; 22].

З наведеними вище визначеннями збігається точка зору російського вченого Лаврушина О.І., який дає таке визначення: «Банківська система – це сукупність банків, банківської інфраструктури, банківського законодавства і

банківського ринку, що перебувають в тісній взаємодії один з одним і зовнішнім середовищем». В даному визначенні, на відміну, від визначення Боркакоті вказуються елементи банківської системи [19, с. 95].

Л.М. Стрельбицька і М.П. Стрельбицький пропонують інший підхід до визначення терміну «банківська система». Вони визначають банківську систему, через сукупність елементів та їхніх функцій. На їхню думку, «банківська система — це сукупність різних видів банків і банківських інститутів у їхньому взаємозв'язку, що існує в тій чи іншій країні в певний історичний період. Ця система є внутрішньоорганізованою». В своєму визначенні банківської системи Л.М. Стрельбицька і М.П. Стрельбицький не лише визначають елементи та зв'язки системи, а й заглиблюються в принципи створення та діяльності банківської системи [23, с. 55-57].

Одне з найширших визначень банківської системи надає В.С. Пашковський, він виділяє такі ознаки банківської системи: по-перше, «банківська система не є випадковим різноманіттям, випадковою сукупністю елементів. В такій системі не можна механічно включати суб'єкти, що також діють на ринку, але підлеглі іншим цілям. Кожна з даних і інших систем має своє особливе призначення. Вони стикаються один з одним, але мають різні завдання». По-друге, «банківська система специфічна, вона виражає властивості, характерні для неї самої, на відміну від інших систем, що функціонують. Специфіка банківської системи визначається її складовими елементами і відносинами, що складаються між ними». Таким чином В.С. Пашковський вважає термін банківська система таким, що включає в себе сукупність елементів, достатність цих елементів, що створюють певну цілісність та взаємодію елементів [24, с. 155-168].

В Україні в законодавстві наведено таке визначення: «Банківська система є дворівневою і складається з Національного банку України та комерційних банків, у тому числі Зовнішньоекономічного банку України, Ощадного банку України, республіканських та інших комерційних банків різних видів і форм власності». Дане визначення банківської системи з

огляду на попередні варіанти є доволі обмеженим та розглядає банківську систему через склад, тобто наводиться перелік основних елементів банківської системи, та зовсім не враховує взаємозв'язки та суть такої системи [25].

Отже, як ми бачимо визначення є досить різними, зокрема найпоширенішими є визначення банківської системи через її склад та абстрагування від банківських зв'язків. Другий погляд, навпаки, розглядає зв'язки, абстрагуючись від складу; третя група вчених пояснює банківську систему лише через процеси трансформації. Дати точне визначення поняття «банківська система» достатньо складно і варто розглядати банківську систему в процесі її розвитку, на який впливає безліч факторів та чинників, як зовнішніх, так і внутрішніх.

Розвиток банківської системи характеризується комплексом процесів, що відбуваються у внутрішньому середовищі банківської системи та комплексом чинників, що формуються поза нею, проте оточують її і впливають на неї. Ці процеси характеризуються поступальним розвитком та базуються на економічних законах розвитку.

Підсумовуючи визначення науковців, можна зазначити, що, по-перше, банківська система включає банки, які як грошово-кредитні інститути надають специфічність банківській системі. По-друге, суть банківської системи не вичерпується лише складенням характеристик її елементів. Сутність банківської системи полягає не тільки в змістовному наповненні окремих її елементів, але і в їхній взаємодії. З цього виходить, що суть банківської системи впливає на склад і суть її окремих елементів.

Досліджуючи банківську систему доцільно звернутися до історії виникнення і еволюції банківської системи. Проаналізувавши наукові роботи В.С.Пашковського, С.В.Мочерного, О.І.Лаврушина, О.Д.Кузнецова, І.Н.Шапкіна, можна говорити, що серед науковців досі триває дискусія з

приводу часу виникнення банків¹, а отже, виділити чіткі етапи еволюції банківської системи неможливо². Формалізуючи, можна виділити етапи розвитку банківської системи, з огляду на еволюцію розвитку товарно-грошових відносин. Етапи розвитку фінансових відносин прямо залежать від рівня розвитку товарних операцій, продуктивних сил, рівня розвитку фінансових відносин в суспільстві [1; 19; 26].

Поява та еволюція банківських систем пов'язана з виникненням грошей та необхідністю їхнього обміну, розвитком позичкового капіталу та кредитних відносин, з наступним виникненням банківських установ, формуванням фінансово-кредитних взаємовідносин, утворенням центральних банків. Подальша еволюція банківської системи відбувалася під впливом розвитку та поширення акціонерного капіталу, розширення функції та ролі центральних та комерційних банків [20, с. 8-9].

Сучасний етап розвитку характеризується розвитком інформаційних технологій, появою електронних грошей, пришвидшенням темпів економічного розвитку, необхідністю акумулювання значних грошових коштів для здійснення кредитування масштабних проектів. У діяльності багатьох банків провідною сферою діяльності виступає інвестиційний напрям.

Характерною рисою сучасної банківської системи є глобалізація, поширення діяльності банківських установ за національні межі і проникнення на фінансові ринки інших країн, а також завоювання світових ринків капіталів. Потрібно зазначити, що національні фінансові ринки, як правило, є найбільш захищеною сферою в економіці країни, оскільки дана

¹Д.е.н. О.І. Лаврушин зазначає «уявлення про природу виникнення банків різняться не на 1-2 десятиріччя, а охоплюють майже 2 тисячі років. Це означає, що суть питання про перші банки не стільки в визначенні якоїсь історичної дати, яку можливо було б застосовувати, хоча для економічної науки це теж формальне питання, скільки в визначенні, що насправді вважати банком...» [2, 36-39].

² Історики виявили, що ще Халдеї 2300 років до н.е. проводили не лише активні торгові операції, але і надавали займи, що в сучасних умовах є однією з функцій банків, а перші згадки про «кредитні операції» датовані VI ст. до н.е. [2, 54].

сфера є вкрай важливою для національних фінансів та надчутливою до зовнішніх і внутрішніх зрушень. Світова наукова думка, зокрема вашингтонський консенсус, наголошує на необхідності вільного доступу до фінансових ринків всіх країн світу та обґрунтовує наявність економічних переваг від ліберальної політики на фінансових ринках, як для національних економік, так і для світової [27; 28; 29; 140]

Останнім часом, серед наукових кіл, все більшого поширення набувають ідеї необхідності захисту національних фінансових ринків. Це пов'язано з перманентними фінансовими кризами, які в умовах глобалізації, зароджуючись в одній країні, передаються на інші та перетворюються в проблеми світового масштабу, руйнуючи економіки по всьому світу. Про це яскраво свідчить приклад азійської фінансової кризи 1997-1998рр., іпотечної кризи 2008-2010, кризи державного боргу з 2011р. [30, с. 563–580]

Як і за часів «великої депресії» все більшого поширення набувають ідеї державного регулювання та посилення ролі національних інститутів. Багато науковців сучасності, зокрема, П. Кругмен, Дж. Рамо та багато інших обґрунтовують необхідність додаткового контролю та обмеження діяльності фінансових корпорацій в першу чергу на інвестиційному ринку та ринку цінних паперів. Занепокоєння також викликає сучасна економічна модель, розвиток якої, відбувається за рахунок збільшення споживання, яке активно стимулюється позичковими коштами, що породжує великий ризик неповернення таких позик. Таким чином відбувається переважання фінансового сектору над реальним, що збільшує ризики нестабільності характерні для сучасного світового простору [31; 32].

Кризи останніх років викрили ще одну проблему, яка полягає в неспроможності світових інститутів своєчасно виявити негативні тренди в фінансовій сфері та ефективно протидіяти виникненню та поширенню криз, зокрема, це стосується фінансових регуляторів США, ЕС, Великобританії, а також невідповідності методологічних засад банківської діяльності фінансовим реаліям, зокрема, неефективності базельських угод [33; 34; 35].

Тенденціями сучасних міжнародних фінансів є переорієнтація фінансових ринків від Європейських та Американських до Азійських, зокрема, Китаю, Гонконгу, Сінгапуру.

Аналізуючи створення та еволюцію банківської системи, доцільно розглянути погляди науковців на класифікацію чинників, під впливом яких розвивається банківська система. В економічній літературі класифікацію чинників, які впливають на формування банківської системи найбільш повно представлена в роботі «Національна банківська система» В.В. Масленникова та Ю.А. Соколов, які виділяють економічні, соціально-економічні, внутрішньополітичні, зовнішньополітичні чинники; А.Н. Новіков припускає виділення зовнішніх і внутрішніх чинників. Зокрема він наводить чинники, що сприяють ефективному функціонуванню банків в XVII–XIX ст. В.С. Пашковський виділяє чинники, які відігравали значну роль, як в створенні сучасної банківської системи, так і чинники, що впливають на банківську систему на сучасному етапі. Він виділяє такі чинники: ендогенні, екзогенні, економічні, політичні, законодавчі чинники і надає їхню характеристику [36, с. 15-16;].

Узагальнюючи, можливо визначити чинники, що сприяли формуванню банківських систем, та чинники, що визначають вектори розвитку, еволюцію вже сформованих банківських систем (Рис. 1.1 та Рис. 1.2).

Переходячи до розгляду чинників, що впливають на розвиток вже організованих банківських систем, необхідно відмітити, що після формування системи, утворення взаємозв'язків та законів розвитку такої системи, відбувається процес трансформації чинників, їх поділ на ендогенні та екзогенні, тобто чинники, які виникають в середині системи, та характеризують взаємозв'язки між елементами банківської системи і чинники, викликані зовнішніми подіями, які не мають відношення до певних елементів системи або її характеристик, а викликані зовнішніми факторами – взаємовідносинами системи з іншими системами або елементами інших організованих систем.

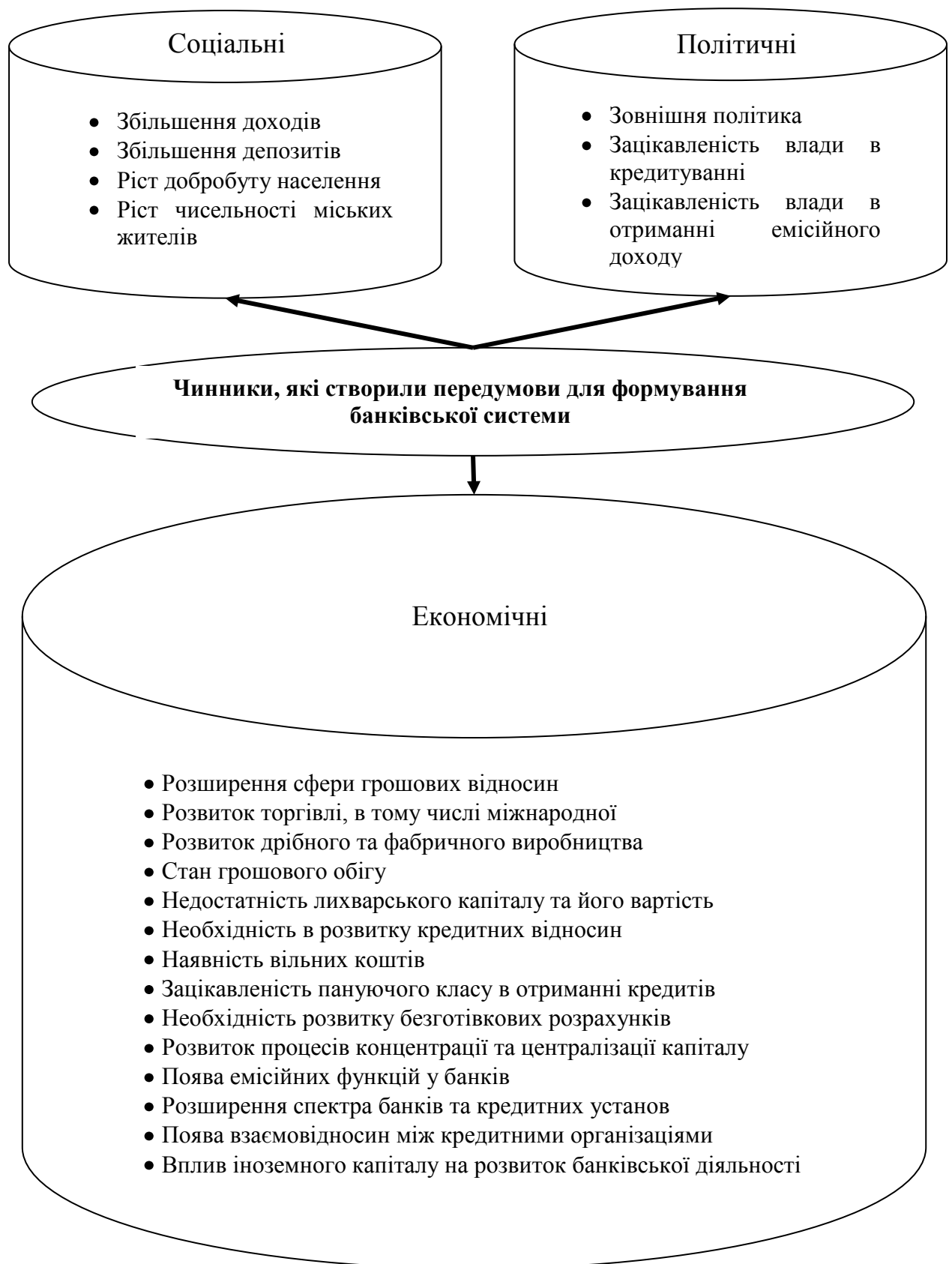

Рис. 1.1 Чинники, які створили передумови для формування банківської системи.

Джерело: розроблено автором

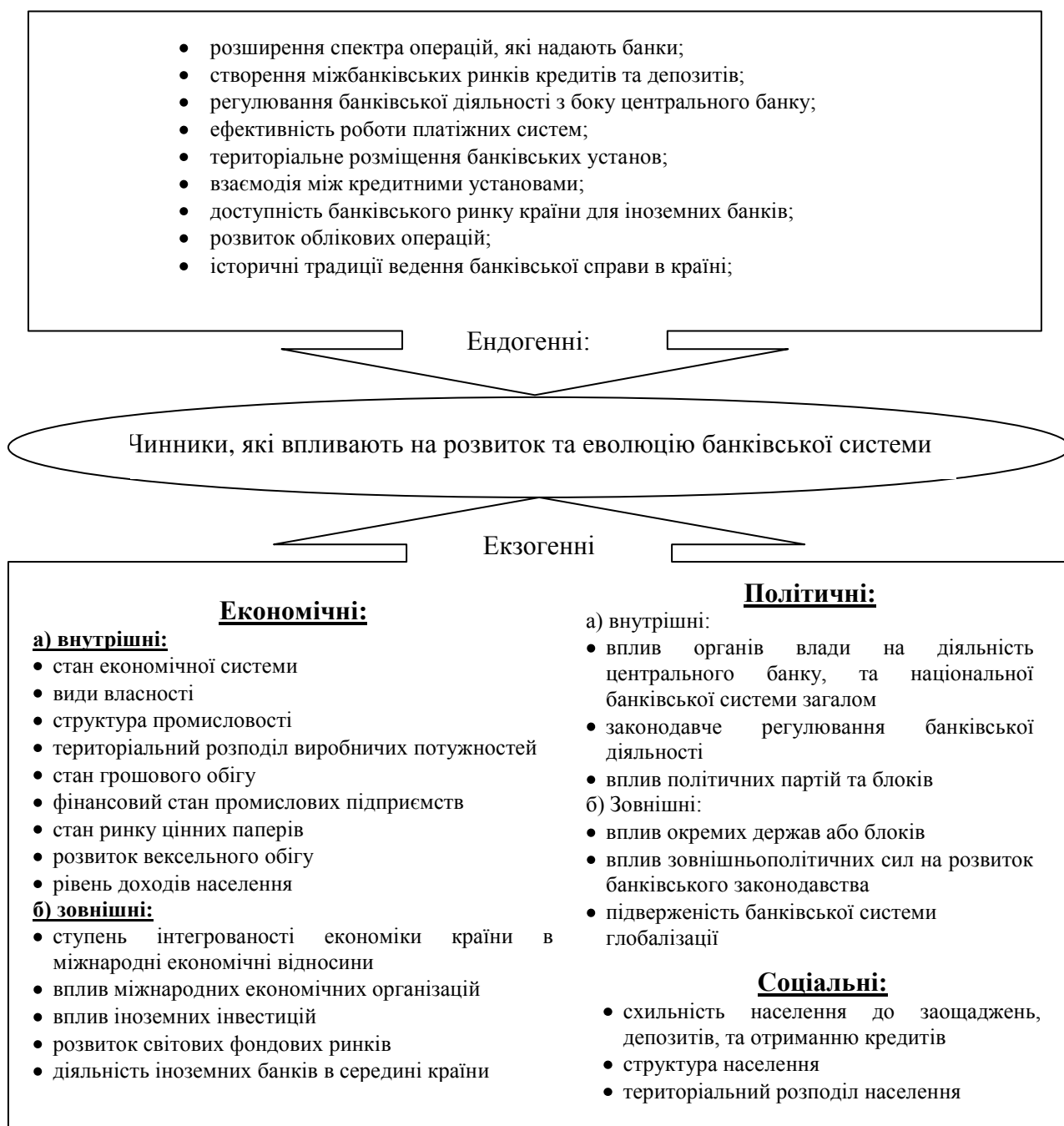

Рис. 1.2 Чинники, які впливають на банківську систему на сучасному етапі розвитку.

Джерело: розроблено автором

З вищенаведених рис 1.1. та рис. 1.2 можна згрупувати чинники, які сприяли формуванню банківських систем та чинники, які впливають на розвиток банківських систем та дослідити їх. Основними групами таких чинників є економічні, політичні, соціальні.

Проаналізувавши роботи В.В.Масленікова, Ю.А.Соколов, А.Н.Новікова, В.С.Пашковського, можна дійти висновку, що найбільший вплив на розвиток банківської системи створюють економічні чинники. Це є закономірним явищем, особливо, якщо розглядати банківську систему не відокремлено, а в контексті економічної системи. Проаналізувавши економічні чинники, можна з впевненістю сказати, що найбільшим чином на банківську систему впливає розвиток економічних сил в країні. Чим вище стадія розвитку економіки країни, тим вище ступінь розвитку банківської системи. Стадія розвитку економічних сил є первинним фактором по відношенню до інших економічних чинників [4; 36, с. 230-235; 37].

Аналіз досліджень В.В. Масленникова, Ю.А. Соколова, А.Н. Новікова, В.С. Пашковського показує, що характеристика соціальних чинників, доволі подібна. Соціальні чинники, формуються в залежності від ступеня розвитку економічних відносин у суспільстві, особливостей соціальних зв'язків. Однією з найбільш важливих характеристик соціальних чинників для банківської системи є усвідомлення суспільством необхідності грошових та кредитних відносин. Так, зокрема, тривалий час в Ісламських країнах було заборонено надавати гроші в борг під відсотки, таким чином розвиток банківської системи значно обмежувався, і навпаки, іудаїзм ще за середніх віків сприяв розвитку лихварства та банківської справи [36, с. 233-237; 37].

Політичні чинники створюють значний вплив на формування та розвиток банківської системи, оскільки через банківську систему можливо впливати на рівень добробуту населення (виборців), а отже напрямок розвитку банківської системи, особливості її функціонування, характеристики та показники банківської системи слугують підґрунтям для формування різного роду політичних програм та стратегій. В сучасному суспільстві політичні діячі отримують значні повноваження, і можуть впливати на банківську систему, а політичні чинники іноді мають вирішальне значення для національних банківських систем.

Найяскравіше відмінності між дослідженими групами чинників проявляються при визначенні чинників, що вплинули на виникнення і розвиток банківської діяльності. Це обумовлено істотними змінами організації діяльності банків всіх типів, появою нових тенденцій у сфері їх взаємодії і в зв'язку з виникненням системної організації. До того ж, всі ці процеси були безпосередньо пов'язані із змінами економічних відносин, можливостями регулювання грошового обігу і кредитних установ, впливу на економічний розвиток країн. Все це спричинило виникнення чинників, обумовлених новими характеристиками економічної системи, змінами в організації їх діяльності, політичними перетвореннями, як в середині країни, так і на міжнародній арені.

Дослідивши чинники, які впливають на банківську систему доцільно розглянути вектори еволюції банківських систем. На розвиток банківської системи впливають, в першу чергу, вищеперелічені чинники та стадії економічного розвитку. Розглядаючи сучасний етап еволюції банківської системи, потрібно зауважити, що в даний час відбуваються значні зміни в принципах грошового обігу, викликані зростанням міжнародної торгівлі, а також геополітичними змінами та переорієнтацією центрів сили; розвитком інформаційних технологій - появою комп'ютерів, інтернету, бездротових мереж, що в сукупності сприяє зростанню банківських операцій та прискоренню темпів їх обробки. Розвиток інформаційних технологій зробив можливим появу електронних грошей та електронного банкінгу, що знищило національні обмеження щодо міжнародних операцій.

Таким чином банківська система є складним утворенням, яке постійно еволюціонує, а отже, і змінюються відносини між елементами банківської системи та її взаємовідносини з іншими системами, зокрема, економічною. Погляди науковців на визначення банківської системи, є різними, більшість науковців виділяють лише її елементи, інші розглядають банківську систему через призму взаємовідносин між елементами або описують функціональне призначення банківської системи. Проте всі ці визначення часткові та не

охоплюють всю повноту поняття «банківська система» і не враховують її цілісність та відмінність від інших систем. Визначення банківської система має вказувати не лише на елементи такої системи і її функціонал, а й характеризувати елементи системи, описувати взаємозв'язок між окремими елементами та системою в цілому, відносини з іншими системами.

Банківська система пройшла значний еволюційний шлях. Впродовж багатьох років банківська система формувалась та стверджувалась під впливом економічних, соціальних, політичних та інших факторів. Проте визначальним фактором для розвитку банківської системи є взаємовідносини з економічною системою країни, їх взаємодія, а також ступінь економічного розвитку та особливості суспільних відносин в країні.

Сучасний етап розвитку банківської системи характеризується значним використанням інформаційних та комунікаційних технологій, поглибленням процесів глобалізації та перманентними світовими фінансовими кризами, які виникають через невідповідність фінансової системи реаліям сучасного фінансового простору.

Подальша еволюція банківської системи відбувається в напрямку впровадження та розширення інформаційних технологій, що сприяє руйнації національних обмежень в банківській діяльності та в той же час знижує можливості центральних банків регулювати національні банківські системи. Потрібно зазначити, що процес еволюції також характеризується відсутністю формалізованих правил та слабкістю законодавства, що сприяє зростанню шахрайських операцій з банками та їх клієнтами.

Світові тенденції та наукова думка вказують на необхідність зміни існуючою валютної системи та перегляд системи фінансових відносин, з урахуванням розвитку фінансових ринків, інформаційних та комунікаційних технологій, обсягів та швидкості здійснення фінансових операцій, глобалізації, обмеження ролі фінансових корпорацій та перегляду системи оцінки ризиків [33].

Міжнародні та національні фінансові інститути виявилися неспроможними виявити та попередити фінансові кризи, викликані неконтрольованим збільшенням фінансових операцій, переоцінкою фінансових активів, недосконалістю законодавчих обмежень, стимулюванням розвитку економіки за рахунок фінансових запозичень та, як наслідок, переважанням фінансових операцій над реальними, що провокує ризик непогашення фінансових зобов'язань.

Все більшого поширення серед науковців набуває процес «деглобалізації» та повернення до ідей «кейнсіанства», зокрема, відновлення національних кордонів на шляху потоків капіталів, обмеження діяльності транснаціональних банківських корпорацій, зменшення їх впливу на національні банківські системи та посилення ролі державного регулювання.

12. Сучасна структура та особливості функціонування національних банківських систем

В попередньому параграфі було розглянуто поняття «системи», її елементів та їх співвідношення. В філософському словнику визначенню поняття «система» дається таке трактування: «система - упорядкована кількість взаємопов'язаних елементів, що мають структуру». Саме поняття «структури» та її співвідношення з системою є дуже цікавим, оскільки поняття структури є формоутворюючим та з'єднуючим ланцюгом визначення «системи» і саме воно стане предметом розгляду в даному параграфі [2, с. 568].

Науковці мають різні погляди на визначення поняття структура. Найбільш поширене визначення терміну «структура» трактується через зв'язок між елементами системи. До такої групи науковців можна віднести В.П. Кохановського, який вважає, що «структура» — це, по-перше, сукупність стійких зв'язків об'єкта, які забезпечують його цілісність і тотожність самому собі, а, по-друге, відносно стійкий спосіб (закон) зв'язку

того або іншого, складного цілого”. Філософський словник дає таке визначення структури: сукупність стійких зв'язків об'єкта, які забезпечують його цілісність: тобто збереження основних властивостей за наявності внутрішніх та зовнішніх змін. У Новітньому філософському словнику визначення «структура» трактується як «сукупність внутрішніх зв'язків, будова, внутрішній устрій об'єкта». П.В. Алексєєв та А.В. Панін характеризують структуру, як сукупність стійких відносин між елементами. Сюди включається загальна характеристика елементів, їх просторове розміщення, зв'язки між етапами розвитку [14, с. 73-78; 53, с. 39-45].

Інша група вчених, характеризуючи структуру не застосовує поняття зв'язок, а підходить з точки зору функціонування елементів системи. Зокрема, Л. Берталанфі, визначаючи структуру, говорить про «взаємодію». А. Холл та Р. Фейжін вводять термін «атрибути». М. Сетров використовує термін «впорядкованість» [1, с. 75-78; 4; 38].

Проте на нашу думку ні перша група ні друга не повністю визначають поняття терміну «структура», оскільки «зв'язок», «взаємодія», «атрибути», «впорядкованість», не дають вичерпної характеристики. Структура системи може бути складнішою, ніж взаємозв'язки лише між елементами системи. Ці взаємозв'язки можуть ускладнюватися змістом системи, її призначенням, умовами в яких вона (система) діє та розвивається. Розглядаючи систему в попередньому параграфі, ми заглибилися в суть терміну «система» і, якщо припустити, що зв'язок елементів в системі та їх функціонування відбувається за певним повторюваним сценарієм, а ймовірність цього дуже висока зважаючи на те, що система є складним організованим явищем, то виходить, що структура визначається не як взаємозв'язок елементів, а як закон взаємодії та функціонування елементів системи. Зокрема, таке припущення висуває С.В.Мочерний, який в своєму визначенні структури враховує зв'язок елементів і закони розвитку системи. Він наводить наступне визначення: «структура – це комплекс внутрішніх, стійких зв'язків між підсистемами та елементами цілісної системи, які (зв'язки) як закони

визначають її розвиток». Саме відкриття такого закону за яким діє система приведе до розуміння суті, завдань та принципів дії системи, для якої буде характерним такий закон [1, с. 86].

Проаналізувавши погляди науковців на поняття «структура», можна розглянути термін «структури банківської системи». Для детального та точного визначення, що є структурою банківської системи варто розглянути погляди науковців на дане питання та проаналізувати визначення структури банківської системи в законодавстві різних країн.

В попередньому параграфі було проаналізовано визначення «банківської системи» та погляди науковців на дане поняття. Як вже зазначалося науковці при дослідженні банківської системи діляться на 3 категорії. Найбільших поширенням є визначення банківської системи через її склад та абстрагування від банківських зв'язків. Друга група вчених навпаки розглядає зв'язки, абстрагуючись від складу. Третя група пояснює банківську систему лише через процеси трансформації. Тобто можна говорити, що по-перше, банківська система включає в себе такі елементи системи, як банки та фінансові інститути, по-друге, вона включає в себе зв'язки між елементами системи, і, по-третє, враховує процеси, які відбуваються в банківській системі.

Виходячи з вищезазначеного, структура банківської системи має складатися з банків та фінансових установ їх зв'язків та процесів, які відбуваються в банківській системі і впливають на неї. Щоб підтвердити правильність нашого визначення, варто звернутися до законодавства країн світу та проаналізувати визначення структури банківської системи.

Звернемо увагу на структуру банківської системи США – Федеральну Резервну Систему (ФРС). Згідно федерального резервного акту від 1913р. ФРС складається з 12 регіональних федеральних резервних банків та багатьох банків членів ФРС – які є елементами банківської системи. В тому ж таки федеральному резервному акті від 1913р. зазначені умови членства в ФРС для всіх банків – членів, зокрема, встановлено умови щодо обсягу

власного капіталу, обсягу резервів, які мають триматися в федеральних резервних банках. Отже, виходячи з цих умов, структура банківської системи США включає не лише елементи системи, а і їхні взаємозв'язки. В 1935 р. був прийнятий закон, згідно якого, були встановлені Рада Керуючих та Комітет операцій на відкритому ринку, тобто були утворені органи, що здійснюють нагляд за процесами, які відбуваються в банківській системі [39, 40; 41].

Розглянемо структуру банківської системи Франції. Структура банківської системи складається з таких елементів, як Банк Франції, депозитних банків, інвестиційних «ділових» банків, банків середньострокового та довгострокового кредиту. Згідно Закону від 2 грудня 1945р. за яким Банк Франції було націоналізовано та створено посаду Керуючого банком, Генеральну раду банку та рахунковий комітет. Отже, Банк Франції фактично став центральним банком країни, який керує та здійснює контроль за зв'язками та процесами, які відбуваються в банківській системі Франції. Згідно закону 1945р., а також декрету від 9 січня 1967р., за яким введена система обов'язкових банківських резервів³, які мають знаходитись в банку Франції, законодавчо було встановлено підпорядкування всіх банків центральному банку країни [23; 39].

Поглянемо на структуру банківської системи Великобританії. Основу сучасної структури банківської системи Великобританії було закріплено в 1946р., коли відбулась націоналізація Банку Англії та було встановлено його

³ *Згідно декрету від 9 січня 1967 р. введена система обов'язкових банківських резервів: банки повинні були тримати на своєму рахунку в Банці Франції 2% загальної суми своїх поточних рахунків і 2% сум термінових депозитів. З 21 липня 1972 р. норма обов'язкових резервів складає: по поточних рахунках резидентів — 10%, іноземців — 12, по ощадних внесках резидентів — 5, іноземців — 6%. З квітня 1971 р. введено норми обов'язкових резервів для комерційних банків і фінансових інституцій, які вони повинні тримати в Банці Франції проти наданих ними кредитів. Спочатку ця норма була встановлена дуже незначною — 0,25%, але потім неодноразово підвищувалася і в квітні 1972 р. досягла 4% для раніше виданих кредитів і 15% для приросту кредитів з квітня 1972 р. Згідно ухвалі Національної ради з кредиту від 16 жовтня 1972 р. керівникові Банком Франції надано право підвищити з 15 до 50% норму обов'язкових резервів для суми кредитів, виданих комерційними банками і фінансовими суспільствами після 15 квітня 1972 р [23, 430-432].

підпорядкування казначейству країни. До 1979 р. в Англії було відсутнє законодавче регулювання банківської сфери, не було також закріплено право банку Англії, як центрального банку. Керівництво банківською системою здійснювалось неофіційно. З 1979 р. було закріплено, що банківська система Великобританії складається з таких елементів, як Банк Англії (центральный банк) та всіх інших кредитних інститутів, які приймають депозити. Для проведення банківських операцій не потрібна ліцензія, проте необхідне «визнання» такої установи Банком Англії, що вказує на наявність регулювання та контролю взаємозв'язків та процесів в банківській сфері з боку центрального банку [23; 39].

Структура банківської системи Японії є доволі своєрідною. Її основи були закладені ще в далекому 1880р., коли був створений Йокогамський банк золота та срібла, ще за 2 роки було утворено Банк Японії. Проте сучасна банківська система базується на законі від 1942р. та змін до нього від 1949р., коли було створено Політичний комітет та законодавчо встановлено право Банку Японії виконувати функції центрального банку. Також в 1949р. було підпорядковано Банк Японії міністерству фінансів, яке відповідає за грошово-кредитну політику країни. Елементами банківської системи Японії є Банк Японії як центральный банк та комерційні банки. 6 найбільших комерційних банків входять в найбільші фінансові корпорації Японії та створені для обслуговування фінансових операцій цих корпорацій. Такими корпораціями є «Міцуї», «Міцубіші», «Сумітомо», «Фудзі», «Дайіті Канте», «Санва». Інші комерційні банки є не унікальними і виконують властиві їм функції, тобто приймають депозити – видають кредити [37, с. 527-531].

Тепер звернемо увагу на українську банківську систему. Основа нашої банківської системи визначена законами України, а саме основоположними з них є Закон України «Про Національний Банк України», яким визначено НБУ відповідальним за грошово-кредитну політику та Закон України «Про банки та банківську діяльність», в якому зазначено, що «банківська система є дворівневою і складається з Національного банку України та комерційних

банків, у тому числі Зовнішньоекономічного банку України, Ощадного банку України, республіканських та інших комерційних банків різних видів і форм власності». Отже, в українському законодавстві закріплені елементи банківської системи, визначаються зв'язки між елементами, а також існує нагляд за процесами, які відбуваються в банківській системі [25; 42].

Після дослідження структур банківської системи та принципів її формування в різних країнах, ми можемо говорити, що погляди на визначення структури банківської системи багато в чому співпадають. В законодавстві країн світу зазначено, що структура банківської системи складається з центрального банку та комерційних установ. Центральний банк та комерційні банки є елементами банківської системи, і саме визначення структури банківської системи через склад, тобто включення до визначення структури лише елементів банківської системи є найпоширенішим серед науковців. Як ми вже зазначали вище, таке розуміння структури банківської системи охоплює складові елементи та не враховує зв'язки і відносини, які відбуваються в середині системи.

Якщо взяти до уваги, що законодавство більшості країн визначає установу, яка виконує керівні функції в банківській системі, а також регулює та контролює національну банківську сферу, необхідно доповнити поняття структури банківської системи, такими характеристиками: центральний банк виконує роль головного банку країни, і в першу чергу слугує державним інтересам в банківській сфері (підтримує національну валюту, забезпечує стабільність національної банківської системи, проводить монетарну та грошово-кредитну політику, бореться з інфляцією, бюджетним дефіцитом, кредитує уряд, проводить андерайтинг державних облігацій і т.д.)⁴, а також регулює умови діяльності комерційних банків, їх відносини між собою та центральним банком. В такому разі ми дійдемо визначення, яке ми зробили

⁴ В різних країнах функції покладені на центральний банк можуть суттєво відрізнитися в залежності від історичних особливостей: форми державного устрою, політичного режиму, форм власності і т.д.

на основі аналізу основних поглядів науковців на поняття структури банківської системи, а саме: структура банківської системи має складатися з банків та фінансових установ, їх зв'язків, і процесів, які відбуваються в банківській системі та впливають на неї.

Таким чином, якщо погляди науковців на структуру банківської системи та фактично встановлені законодавством норми співпадають, то виникає необхідність розширення визначення структури банківської системи. Визначення структури банківської системи не має обмежуватися лише елементами, з яких складається банківська система, а повинно включати процеси та зв'язки, які відбуваються в такій системі. Саме наявність законодавчо закріплених норм побудови банківської системи дозволяє нам говорити, що структура банківської системи є саме такою, як ми припускали.

Виходячи з усього вищесказаного, можна дійти висновку, що банківська система має три змінні – це: елементи банківської системи, зв'язки між цими елементами та системою загалом, та процеси, які впливають на банківську систему. А, отже, різні структури банківських систем утворюються в залежності від співвідношення цих змінних.

Світова наукова думка виокремлює дві основні структури банківської системи: однорівнева та дворівнева⁵. Однорівнева структура утворюється в країнах з плановою економікою, в якій весь банківський сектор належить державі. Така банківська система складається з центрального банку та його філій по всій країні. Дворівнева складається з центрального банку та комерційних банків. Зокрема, Портной М.А., Кузнецова Е.І., Белоглазова Г.Н., Челноков В.А., Свирідов О.Ю., Корчагін Ю.А. мають дуже схожі погляди на структуру банківської системи. В наукових виданнях визначення структури банківської системи є дуже різними, проте майже всі вони виділяють 2 типи банківських систем – це однорівневі та дворівневі [43; 44; 45; 46; 47; 48].

⁵ В науковій літературі кожен з авторів пропонує своє визначення банківських систем. Проте окрім назви суттєвої різниці між поглядами авторів на структуру банківської системи немає.

Розглянемо типові структури банківської системи. Однорівнева (централізована) банківська система, як правило, утворюється в країнах з плановою економікою, тому яскравим прикладом такої банківської системи був Радянський союз. Характерні риси такої системи випливають з загальної концепції планової економіки. Банківська система такого типу зазвичай є однорівневою, тобто існує центральний банк та спеціалізовані банки, такі як, наприклад, Держбанк, Будбанк, Банк для зовнішньої торгівлі, Житлово-соціальний банк, Агропромисловий банк, Ощадбанк в СРСР. Проте де-факто такі спеціалізовані банки підпорядковуються центральному банку та по суті є його філіями, які створені для обслуговування певних сфер економічної діяльності. Центральний банк в такій системі не є незалежною гілкою, а напряму підпорядкований уряду і, як наслідок, виконує програми уряду, та слугує оплотом для фінансування державного дефіциту та державних програм (Рис. 1.3) [49].

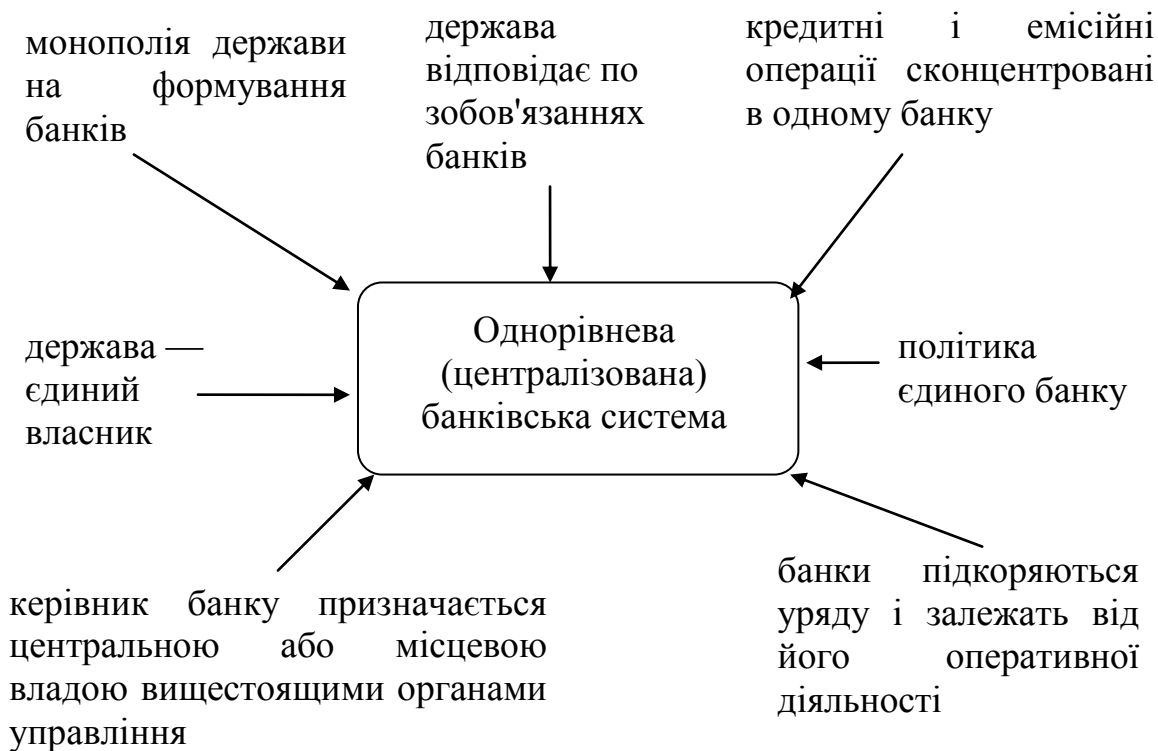

Рис. 1.3 Характерні риси однорівневої (централізованої) банківської системи.

Джерело: розроблено автором

У централізованій системі роль банків гранично звужена. Їх функції зводяться до проведення безготівкових розрахунків між підприємствами, касовому обслуговуванню, а також фінансуванню капітального будівництва за рахунок засобів держбюджету і спеціальних цільових фондів. Фактично кредитування в такій банківській системі тотожне до державного субсидування, оскільки, по-перше, відсоткові ставки встановлюються не на комерційній основі, по-друге, не проводиться оцінка ризикованості та доцільності надання таких кредитів. Як наслідок, не ставиться мета отримання прибутку з таких кредитів, а лише виконання програми уряду з вливання грошей в те чи інше підприємство. Проте така структура банківської системи окрім недоліків має і свої переваги (Рис. 1.4) [49; 50].

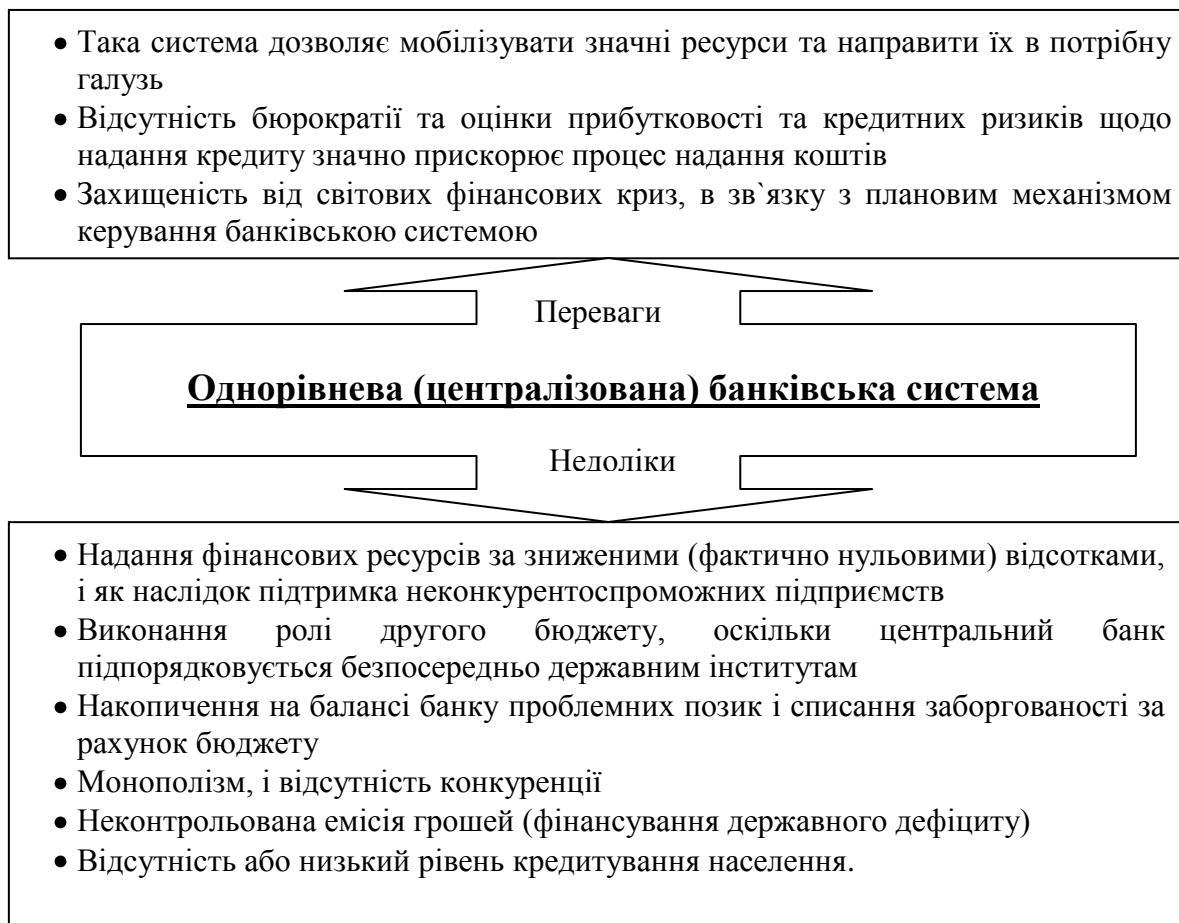

Рис. 1.4 Переваги та недоліки однорівневої (централізованої) банківської системи.

Джерело: розроблено автором

Адміністративно-командна банківська система призводить до неефективного використання ресурсів, та підтримки неефективних (неконкурентних) виробників, що в свою чергу значно знижує темпи економічного росту та науково-технічного прогресу. Основною ж перевагою централізованої банківської системи, є прогнозованість, контрольованість та більш широкі можливості для підтримки національної грошової одиниці та проведення успішної грошово – кредитної політики.

Проаналізуємо характерні риси дворівневої (ринкової) банківської системи. (Рис. 1.5, 1.6). Така банківська система складається з двох рівнів. Перший – Центральний банк, другий рівень - комерційні банки і фінансові інститути.

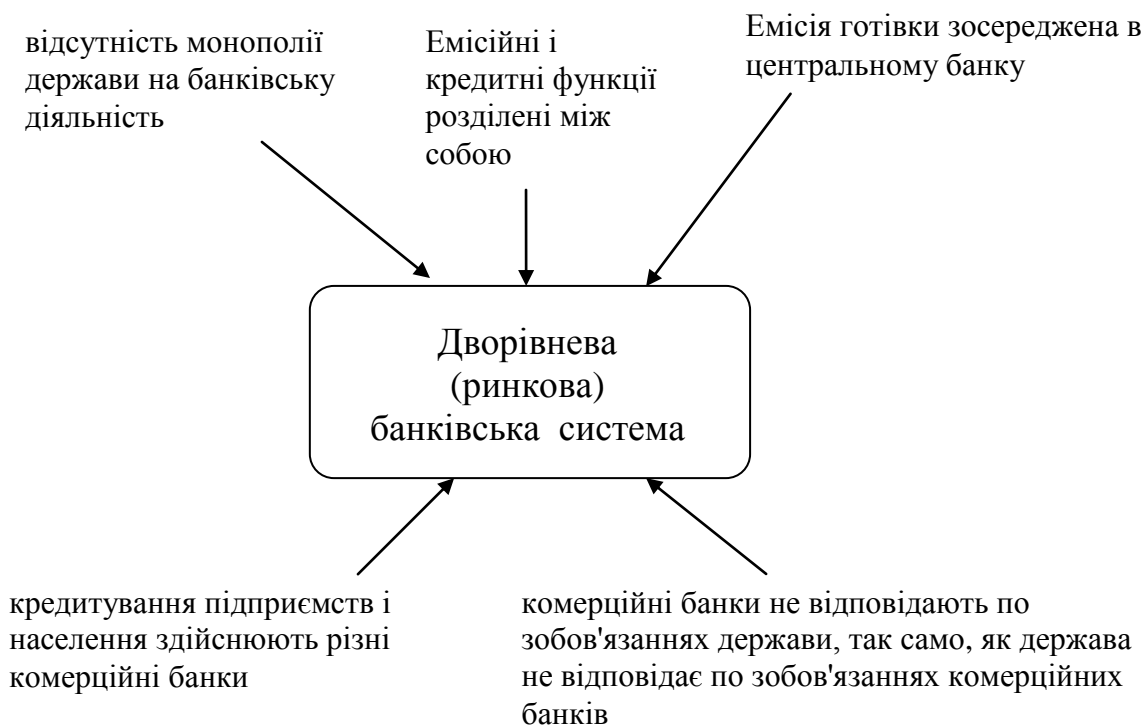

Рис. 1.5 Характерні риси дворівневої (ринкової) банківської системи.

Джерело: розроблено автором

Основним регулятором банківської системи виступає центральний банк країни. Центральний банк, як правило, проводить монетарну політику та займається підтримкою національної грошової одиниці, контролює діяльність установ другого рівня прямими та не прямими методами, які

спрямовані на стабільність фінансової системи країни. Центральний банк є незалежною одиницею, що дозволяє проводити довгострокову макроекономічну політику. Комерційні банки та парабанківські установи займаються залученням ресурсів та наданням фінансових коштів підприємствам та фізичним особам. Метою економічної діяльності установ другого рівня є отримання прибутку [43, с. 64-84; 51, с. 9-16; 52, с. 86-88].

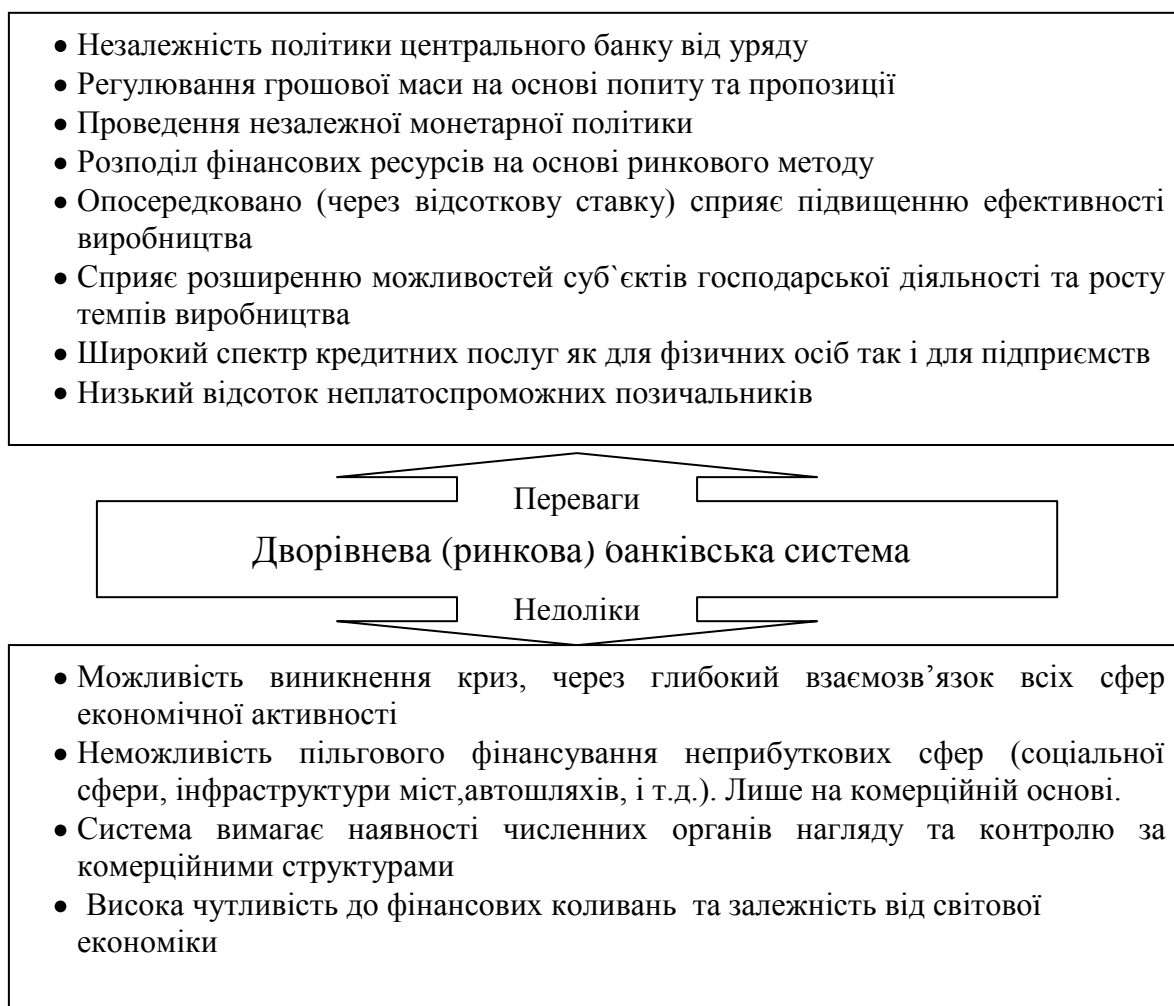

Рис. 1.6 Переваги та недоліки дворівневої (ринкової) банківської системи.

Джерело: розроблено автором

Дворівнева банківська система, як правило, утворюється в країнах з відносно ліберальною економікою та економічними відносинами, заснованими на приватній власності. Дворівнева банківська система на відміну від однорівневої залишає широкий спектр для приватної діяльності в фінансовій сфері.

Наведені вище структури банківських систем склалися в ХХ ст. і до теперішнього часу основи цих структур не змінюються, а лише еволюціонують. Кожна з них має свої переваги та недоліки, і в переважній більшості країн світу банківська система створюється на основі одного з двох вищенаведених варіантів банківських структур. Проте потрібно зазначити, що така класифікація банківських структур не є повною.

Деякі вчені, серед них Лаврушин О. І., Ключніков І.К., Молчанов О.А., Белотелова Н.П. виділяють ще перехідну банківську систему, яка утворюється під час трансформації від централізованої банківської системи до ринкової. Такою системою науковці називали банківські системи країн, що утворилися після розпаду СРСР, проте за 20 років трансформаційних перетворень в країнах колишнього СРСР майже не залишилось характеристик, які притаманні централізованій банківській системі. Тому на нашу думку структуру банківської системи, яка склалася в таких країнах, варто відносити до ринкового типу банківських систем [45; 51].

Отже, науковці виділяють 2 структури банківської системи. Різниця між ними, як ми і зауважили в визначенні, полягає в елементах системи, їх взаємодії, та в принципах діяльності самої системи. Також ми передбачали, що структура банківської системи є змінною величиною, яка залежить від співвідношення змінних, а отже, виділення лише двох структур банківської системи не може бути вичерпним.

Існує, щонайменше, ще одна структура банківської системи, яка поєднує риси двох попередніх структур – змішана банківська система. Прецедент створення нової структури банківської системи утворився в КНР, Індії, В'єтнамі, Єгипті, Ірані [20].

Особливості побудови змішаної структури банківської системи відображають загальну ситуацію в країні, в якій одночасно поєднуються елементи адміністративно-командної системи і ринкової економіки, така банківська система виникає в зв'язку з процесами лібералізації економічної діяльності, які почалися в 70-80х рр. ХХ ст.

В такій системі існує центральний банк, а також присутня обмежена кількість спеціалізованих фінансових установ, які мають розгалужену мережу відділень. В ході процесу лібералізації банківської сфери в країні утворюються комерційні банки (або їм надається право займатися значно більшим спектром банківських операцій) і таким чином банківська система поступово трансформується в дворівневу, в якій чітко відокремлено центральний банк та комерційні банки.

В змішаній банківській системі центральний банк відповідає за грошово-кредитну політику країни і виконує наглядові функції за банківською сферою, відповідає за стабільність курсу національної валюти, проводить емісію національної валюти і т.д. Проте, на відміну від ринкових банківських систем, центральний банк в змішаній системі жорстко підлеглий виконавчій владі (уряду країни) і всі найважливіші рішення у області грошово-кредитної політики ухвалюються лише з його згоди [46; 47; 48; 57].

Банки другого рівня в змішаній банківській системі можна розділити на 3 групи:

- перша — спеціалізовані банки, що виділилися з системи центрального банку та призначені для надання фінансових послуг широкого спектру як фізичним особам, так і юридичним;
- друга група — місцеві приватні комерційні банки, які створюють олігархічні кола країни або власники капіталу;
- третя група — іноземні банки;

Розглянемо кожну групу фінансових установ. Кількість спеціалізованих банків дуже не значна - 3-8 банків, проте всі такі банки мають дуже розгалужену мережу відділень, яка охоплює всю країну. Спеціалізовані банки можуть мати схожий функціонал, проте конкуренція між ними майже відсутня, оскільки існує чіткий поділ сфер діяльності таких банків, або кожен з спеціалізованих банків може мати власну направленість, наприклад:

- Банк, який володіє найбільшою мережею відділень, працює як універсальний банк, обслуговуючи вкладників в містах, забезпечує платіжний обіг в містах, кредитує переважно держпідприємства в промисловості і торгівлі. Основне джерело ресурсів — внески фізичних і юридичних осіб.
- Банк, який займається інвестиційною та іпотечною діяльністю, надаючи довготривалі кредити з метою сприяння економічній ситуації в країні. Фактично через такий банк відбувається державне субсидування певного сектору економіки держави. Кредити надаються лише державним підприємствам або підприємствам, де частка держави більше 50%, іноді підприємствам, що належать олігархічним колам.
- Сільськогосподарський банк або спеціалізований банк, який обслуговує найбільш важливий сектор економіки, наприклад, нафтовидобувний банк, тощо.
- Банк, що займається фінансуванням зовнішньої торгівлі.

Спеціалізовані банки займають домінуюче положення в змішаній банківській системі. На них припадає від 50% до 100% операцій в банківській системі країни [44; 50; 54; 55].

Національні комерційні банки мають певні особливості. Такі банки в змішаній банківській системі не є повноцінними, оскільки виконують лише окремі банківські функції. Це можуть бути банки, що функціонують лише в певному регіоні, або банки, що виконують певну функцію, наприклад, надають кредити лише населенню, або банки створені для обслуговування фінансових потоків в рамках фінансово-промислових груп [44; 50; 54; 55].

Іноземні банки в змішаній структурі банківської системи представлені загальновідомими транснаціональними фінансовими корпораціями, які займають провідні місця на світовому фінансовому ринку. Це справжні фінансові монстри, які володіють технологіями, знаннями та досвідом, широкими фінансовими можливостями, величезною науковою базою,

направленою на отримання прибутків. Зазвичай, діяльність іноземних банків в змішаній банківській системі сильно обмежена, оскільки головна мета діяльності таких банків - це отримання швидких прибутків та виведення капіталу з приймаючої країни до материнської компанії. Проте такі іноземні банки приносять в країну інвестиції, інновації і досвід ведення банківської справи [33; 44; 50; 54; 55].

Таким чином існує варіант поєднання двох типів банківської структури - однорівневої та дворівневої структур банківської системи. Така структура банківської системи зазвичай є унікальною для кожної країни і утворюється така структура в результаті факторів, які впливають на банківську систему в кожній конкретній країні (Рис. 1.7).

Змішана банківська система має свої переваги і недоліки. Головними недоліками такої структури є сильний державний контроль та значні обмеження банківської діяльності, які стримують розвиток фінансових відносин, обмежують конкуренцію та створюють нерівні умови ведення бізнесу. Також великою проблемою є трансформація спеціалізованих банків та переосмислення парадигми їх функціонування на ринкові рейки. Зазвичай такі спеціалізовані державні банки мають значний портфель проблемної заборгованості, яка виникає внаслідок неефективного використання фінансових ресурсів, а також відсутності системи аналізу фінансових показників позичальників. В процесі трансформації така заборгованість, як правило, має бути списана за рахунок державного бюджету. Перевагами такої системи є широкі можливості країни в сфері акумулювання та направлення значних фінансових ресурсів для реалізації масштабних проектів національного значення – побудови заводів, портів, створення залізничної інфраструктури, доріг і т.д. Слабкий розвиток фінансового ринку значно спрощує механізми керування грошово-кредитною політикою та валютним ринком країни. Наявність жорстких обмежень в фінансовій сфері дає можливість протистояти волатильності

світової кон'юнктури та певною мірою не залежати від світових фінансових криз.

Рис. 1.7 Типові риси змішаної банківської системи.

Джерело: розроблено автором

Змішана структура банківської системи утворюється в країнах з жорстким державним контролем, або в країнах з адміністративно-командною системою. Зазвичай, трансформація від однорівневої до дворівневої системи відбувається після переосмислення економічної

парадигми країни, зміни політичної еліти, переосмислення ролі країни в світовому господарстві, коли здійснюється часткова лібералізація економічної діяльності, і, зокрема, банківської сфери, що і веде до утворення змішаної структури банківської сфери.

Після аналізу сучасних структур банківських систем, необхідно зробити їх порівняльну характеристику (Табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика різних банківських систем.

Однорівнева (централізована) банківська система	Дворівнева (ринкова) банківська система	Змішана банківська система
I тип власності		
Державна	Наявність незалежного ЦБ, та комерційних установ	Наявність ЦБ, державних банків та комерційних установ
II кількість рівнів системи		
однорівнева	дворівнева	дворівнева
III незалежність банківської системи		
ЦБ залежний та підпорядкований уряду	ЦБ незалежний та проводить незалежну або скоординовану з урядом політику	ЦБ залежний та підпорядкований уряду, інколи може мати певну самостійність (наприклад, в встановленні відсоткових ставок)
IV Фінансові ресурси		
Регулювання ринку фінансових ресурсів здійснюється директивними методами	Регулювання ринку фінансових ресурсів здійснюється на ринковій основі попиту-пропозиції	Регулювання ринку фінансових ресурсів здійснюється директивними методами, але існують ринкові елементи.

Джерело: [56].

Як видно з вищенаведеної таблиці, змішана банківська система являє собою симбіоз 2х видів різних систем, які одночасно діють в межах однієї країни. Докладний аналіз принципів побудови та діяльності змішаної банківської системи засвідчує поєднання в ній характерних властивостей адміністративної та ринкової систем. Зазвичай процес утворення змішаної структури банківської системи відштовхується від однорівневої (централізованої) банківської системи, це пов'язано з неефективністю

функціонування такої системи в порівнянні з ринковою банківською системою.

Підсумовуючи розгляд структури банківської системи, можна говорити, про те, що визначення «структури» не є сталим, а погляди науковців на цей термін різняться. Визначення структури лише через зв'язки елементів системи, або через функціональну складову елементів не є повним. Головною особливістю структури є внутрішній закон, згідно якого і утворюються зв'язки між елементами, ці елементи взаємодіють між собою та системою, а також процесами, які відбуваються в системі, та залежать від суті системи та її призначення.

Структура національної банківської системи залежить, по-перше, від складових елементів, якими є центральний банк та комерційні банки країни; по-друге, від взаємозв'язків між елементами та системою. Ці взаємозв'язки формалізовані в законодавстві країни, яке фактично створює межі взаємозв'язків, а також контролює їх дотримання; по-третє, структура банківської системи характеризується наявністю пруденційних органів, які визначають принципи утворення та функціонування банківської системи. Такі органи наділені повноваженнями встановлення та зміни законодавства, згідно якого і функціонує система. Існують такі органи пруденційного нагляду: національні – уряд, президент, парламент, центральний банк країни і т.д. та наднаціональні – МВФ, Базельській комітет, міждержавні рішення та домовленості, і т.д; по-четверте, банківська структура визначається завданнями, для виконання яких вона створена та відповідно яких існує [56].

В залежності від суті, яка вкладається в кожний з вище перелічених характеристик структури, утворюються національні банківські системи. Погляди науковців на структуру банківської системи країни здебільшого обмежуються виділенням однорівневих та дворівневих банківських систем, іноді ще виділяють змішаний тип банківської системи, який утворюється в результаті поєднання характеристик однорівневої та дворівневої системи.

Структура банківської системи країни визначається особливостями економічного, соціального, політичного, історичного розвитку країни, а не обмеженнями, які пропонують централізована або ринкова структура банківської системи. Незважаючи на єдині погляди, як науковців, так і законодавства країн на структуру банківської системи, національна банківська система кожної країни досить суттєво відрізняється одна від одної. Наприклад, функції центрального банку можуть бути покладені на 12 банків (ФРС), а не на один, як в переважній більшості країн. Іноді (США, Японія) центральний банк не є виключно державною установою, а має акціонерний капітал. Підпорядкованість центрального банку також відрізняється: у деяких країн він підпорядкований уряду (Англія, Франція, Японія) або підпорядковується парламенту (США, Німеччина, Україна). Центральний банк може виконувати функції комерційних банків, тобто приймати депозити, видавати кредити фізичним та юридичним особам, приймати кошти на зберігання, (такі функції має, зокрема, Банк Франції.) або виконувати лише функції центрального банку (більшість країн світу). Майже кожна країна світу має свої унікальні особливості побудови національної банківської системи.

Зазначимо, що варіації створення банківських структур необмежені, тому що відсутнє наднаціональне міжнародне регулювання, яке б обмежувало або забороняло створення певних банківських структур⁶. Враховуючи швидкі темпи еволюції фінансових та грошово-кредитних відносин, які пов'язані з розвитком інформаційних технологій, структура банківської системи буде еволюціонувати та вдосконалюватись відповідно до реалій фінансового середовища.

⁶ Існує багато наднаціональних утворень, які покликані регулювати фінансову діяльність, проте такі установи лише надають рекомендації, а їх виконання не є обов'язковим. Більш того, такі установи контролюються Європейськими та Американськими центрами сили, на противагу яким виникають нові, які поширюють свій вплив на регіональному та міжнародному рівні, а отже, формують власні наднаціональні утворення, та розробляють власні правила регулювання економіки та зокрема, банківської діяльності. До таких центрів сили варто віднести КНР, Індію, Росію, Бразилію та наднаціональні утворення АСЕАН, БРИКС, Митний союз і т.д.

1.3. Банківські механізми стимулювання інноваційно-інвестиційної моделі економічного розвитку.

Банківська система відіграє провідну роль в економіці будь-якої країни. За допомогою банківської системи здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів, їх акумуляція, кредитування, а також здійснюються платежі. Функціонування банківської системи залежить від багатьох факторів, проте визначальним фактором є парадигма економічного розвитку.

Парадигма економічного розвитку, в рамках якої будуються відносини економічних суб'єктів, може пояснити систему формування економічної моделі країни, її переваги, цілі, завдання. Така парадигма формується під впливом національних, історичних, етнокультурних цінностей, що є особливо актуально для Китайської Народної Республіки.

КНР з 1979р.⁷, проводить безпрецедентні трансформації, в сфері економіки, освіти, науки, політики. Успішність цих реформ є беззаперечною, КНР є другою країною в світі, а резерви центрального банку країни перевищують 3 трлн. дол. США. Дослідження китайської парадигми розвитку є необхідним елементом для розуміння всіх перетворень, які відбуваються в КНР, їх суті, цілі, та методах [57].

Економічна модель розвитку всіх країн світу є різною і вона залежить від цілого набору факторів: національних, релігійних, історичних, забезпеченості ресурсами, ступенем розвитку виробничих сил і т.д. До початку 2000х років серед економічних моделей розвитку науковці виділяли лише 1 успішний тип – це так звана капіталістична модель відкритої економіки, яка широко інтегрована в світову економіку.

Після розпаду СРСР та руйнування економіки країн радянського блоку, в яких економіка була побудована на засадах адміністративно-командної

⁷ 1979р. прийнято вважати початком трансформаційних перетворень в країні. Цього року була прийнята доктрина, покликана змінити відсталість китайського господарства та перетворити КНР на провідну країну світу, центр сили.

моделі, капіталістична модель вважалась найбільш успішною, адже майже всі провідні розвинуті країни світу були створені за такою моделлю. Тому експерти та науковці висували припущення, що країни, що розвиваються, мають будувати національну економіку за принципами капіталістичної моделі.

В 80-х рр. ХХ ст. визріло питання щодо сприяння розвитку економіки країн, що розвиваються, та зменшення відставання від розвинутих країн світу. В рамках міжнародних організації проводилися дискусії щодо стратегії трансформації економіки країн, що розвиваються, з метою досягнення значних темпів економічного розвитку.

Наприкінці 1980х рр. ХХ ст. економіки країн Південної Америки почали занепадати та поглиблюватись в рецесію. Щоб зарадити рецесії та створити умови для розвитку економіки, науковцями були запропоновані заходи по поліпшенню економіки цих країн. За основу був взятий план заходів щодо розвитку економіки, автором якого був старший співробітник Інституту міжнародної економіки – професор Джон Вільямсон. Він розробив 10 принципів, виконання яких має стимулювати розвиток економіки [66; 67; 140].

В подальшому, через систему МВФ такі заходи були запропоновані Аргентині та іншим країнам Латинської Америки з слабкою економікою. Уряди країн розпочали впровадження запропонованих заходів, які на початковій стадії давали позитивний ефект, проте в довгостроковій перспективі такі заходи виявилися неспроможними суттєво змінити економіку країни. Серед економістів дана програма реформування економіки відома як Вашингтонський консенсус, а принципи Вашингтонського консенсусу широко впроваджуються в багатьох країнах, що розвиваються (Рис. 1.8) [27, с. 2-6; 140].

Розглянемо детально принципи Вашингтонського консенсусу. Фіскальна дисципліна передбачає приборкання дефіциту державного бюджету. Оскільки, такий дефіцит вимагає пошуку джерел додаткових

коштів для фінансування дефіциту державного бюджету, що в свою чергу проявляється або в погіршенні платіжного балансу країни внаслідок зовнішніх запозичень, а також створює тиск на національну валюту, що пов'язано з необхідністю обслуговування боргу в валюті кредиту або в разі фінансування дефіциту бюджетів з внутрішніх джерел посилює інфляційні тренди. Як наслідок, такі заходи призводять до падіння реальних доходів населення, знецінення доходів та зростання вартості товарів та послуг.

Рис. 1.8 Принципи Вашингтонського консенсусу.

Джерело: розроблено автором

Другий принцип передбачає проведення реформи видатків державних бюджетів. Передбачається, що бюджетні кошти варто витратити на перспективні напрями, які будуть генерувати вартість в майбутньому. Ефективними напрямками видатків вважаються витрати на медичну галузь (будівництво лікарень, купівля медичного устаткування, освіта кадрів і т.д.) на галузь освіти, інфраструктурні об'єкти і т.д.

Реформа податкової системи полягає в зниженні реальних ставок податків при одночасному розширенні податкової бази. Фактично мається на увазі заохочення по детінізації економіки та перерозподіл коштів від кримінальних угруповань/корумпованих посадовців до державних бюджетів, внаслідок заохочення ведення бізнесу в межах законодавства та сплати податків, замість витрачання коштів на хабарі посадовцям.

Лібералізація відсоткових ставок стосується розширення доступу до фінансових ресурсів з боку бізнесу та лібералізація умов отримання кредитів, що позитивно позначається на темпах приросту національної економіки, внаслідок раціонального використання фінансових ресурсів, які інвестуються на розвиток та створення нових підприємств та виробництв.

Реформа валютного курсу. Валютний курс країни має відповідати реальній економічній ситуації в країні, а його жорстка прив'язка до іноземної валюти, як наприклад, до долару США, або переоцінений валютний курс сповільнюють розвиток експортного потенціалу країни, а також не дозволяють накопичувати міжнародні резерви країни, що створює значний ризик девальвації під час фінансової кризи, а також вимагає значних обмежень щодо конвертованості національної валюти і негативно впливає на прямі іноземні інвестиції в країну. Недооцінена національна валюта є позитивним явищем для національної економіки, оскільки створює потенціал для її подальшого розвитку.

Лібералізація торгівлі має сприяти загостренню конкуренції на товарних ринках, також передбачається лібералізація умов ведення торгівлі,

обмеження заходів нецінової конкуренції, дерегуляція сфери торгівлі та обмеження впливу державних органів на умови торгівлі.

Лібералізація режиму прямих іноземних інвестицій передбачає створення в країні умов ведення бізнесу, які будуть привабливими для інвестування коштів іноземними інвесторами. Така лібералізація передбачає створення в країні прозорих та простих умов ведення бізнесу, обмеження корупції, чіткого законодавства та його неухильне дотримання, захист іноземних інвестицій і т.д. Прямі іноземні інвестиції створюють умови для розвитку економіки, привносять нові технології в країну, знижують безробіття і т.д.

Приватизація. Процес приватизації передбачає продаж неефективних, збиткових державних підприємств або передачу їх в довгострокову оренду або під управління КУА з досвідченими менеджерами. Така приватизація позитивним чином позначається на економіці країни, оскільки, як правило, перехід підприємства в приватну власність дозволяє створити оптимальну ефективну структуру та отримувати прибуток, при цьому важливим елементом приватизації є соціальний фактор, кожне підприємство – це робочі місця, податкові відрахування, і т.д. , що є вкрай необхідним для країн, що розвиваються.

Дерегуляція означає зниження або знищення різного роду бар'єрів доступу на ринки товарів та послуг, розширення конкуренції, допуск приватних фірм на монополізовані ринки товарів та послуг, підвищення привабливості країни для іноземних інвестицій, що позитивним чином позначається на економіці країни.

Право приватної власності є одним з найважливіших умов для бізнесу, дотримання прав приватної власності є визначальним фактором для іноземних та національних інвесторів. Держава, в свою чергу, має сприяти захисту приватної власності, що є одним з призначень держави.

Вашингтонський консенсус набув широкої популярності в світі, а його принципи в більшій або меншій мірі впроваджувалися в країнах Латинської

Америци, Індонезії, Туреччині, Південній Кореї, Таїланді, Україні та інших країнах, що розвиваються [28].

Вашингтонський консенсус набув широкої підтримки і серед науковців та економістів, зокрема, з ідеями консенсусу погоджувалися Р. Фейнберг, І. Фішер, А. Мелтзер, хоча вони і відзначали зародковий характер даної програми та відсутність системного підходу, адже Вашингтонський консенсус містить лише напрями реформ та не містить конкретних етапів та принципів їх впровадження та не розкриває взаємозв'язок між ними [58; 59; 60].

І. Фішер, А. Мелтзер наголошують, що Вашингтонський консенсус не торкається такої важливої сфери економіки як фінансові ринки, зокрема, відсутні конкретні заходи (пропозиції) щодо зниження відсоткових ставок, лібералізації кредитних відносин, підтримання стабільності валютного курсу, заходів по боротьбі з інфляцією та безробіттям [59; 60].

Потрібно зазначити, що на перших етапах впровадження Вашингтонський консенсус здобув широку популярність, проте вже на початку 2000х рр. проявилися проблеми, на які вказували науковці ще під час впровадження консенсусу, а саме відсутність системності запропонованих реформ.

На практиці виявилось, що деякі ідеї Вашингтонського консенсусу не ефективні, зокрема, відсутність системності під час планування видатків на соціальні проекти - медицину, освіту, інфраструктуру - призводить до їх розкрадання і фактично реальні реформи не проводяться. А соціальні статті витрат бюджету по-факту осідають в карманах можновладців. Приватизація за Вашингтонським консенсусом передбачала продаж неефективних, збиткових державних підприємств, в той час як на практиці на продаж виставляють надприбуткові державні підприємства, які за мізерною вартістю переходять у власність олігархів. Реформа торгівлі, дерегуляція взагалі не проводяться, оскільки такі реформи блокуються олігархічними колами, які

отримують надприбутки від власних підприємств та не допускають на ринок конкурентів.

На початку 2000х рр. з'явилося багато критики на адресу Вашингтонського консенсусу, зокрема, Н. Берсалл, Ф. Фукуяма, Дж. Штіглітц, Дж. Рамо вказували, що фактично Вашингтонський консенсус створював сприятливі умови для іноземних транснаціональних компаній та транснаціональних банків, які за принципами Вашингтонського консенсусу отримували доступ до нових ринків збуту, а отже отримували нові джерела отримання прибутку, при цьому реальних змін для приймаючої країни та населення не відбувається, а головні дивіденди отримують розвинуті країни та ТНК цих країн [27; 32; 61; 62].

Вашингтонський консенсус виявився зовсім неспроможним змінити стан справ в країнах Латинської Америка, саме для яких він і розроблявся. Справа в тому, що Вашингтонський консенсус є дієвим в разі його усвідомлення та прийняття на національному рівні, формальне ж виконання Вашингтонського консенсусу не призводить до реальних змін, а є лише відмінним прикриттям для корупції та зловживань службовим становищем державними службовцями.

Так, під час впровадження принципів Вашингтонського консенсусу виявилось, що такі реформи показують результат лише в разі їх вибіркового та послідовного впровадження. Південна Корея використовувала лише 4 з 10 ідей Вашингтонського консенсусу, та відхилила впровадження політики *laissez-faire*. Як відомо, Південна Корея широко використовує засоби підтримки розвитку національних виробників. Туреччина припинила впровадження Вашингтонського консенсусу після фінансової кризи в країні, спричиненої лібералізацією фінансового ринку та швидким відтоком капіталу. Не досягли успіху реформи на базі Вашингтонського консенсусу і в Індонезії та Таїланді, які також постраждали від фінансових криз, викликаних лібералізацією фінансового сектору країни. В той же час Гонконг

навпаки проводив політику *laissez-faire*, і саме завдяки такій моделі економіка Гонконгу посідає провідне місце в світовій економіці [63].

На початку ХХ ст. були висунуті ідеї щодо оптимізації Вашингтонського консенсусу, які формалізувалися в працях З. Оніса, Ф. Сенсіса, Н. Бердсалла та інших. Ідеї щодо оптимізації положень Вашингтонського консенсусу відомі як Пост-Вашингтонський консенсус [28, с. 45-5; 64, с. 263-290].

Заходи в рамках Пост-Вашингтонського консенсусу передбачали як оптимізацію Вашингтонського консенсусу, так і ідеї щодо покращення темпів розвитку економіки країн, що розвиваються (Рис. 1.9):

Рис. 1.9 Принципи Пост – Вашингтонського консенсусу

Джерело: розроблено автором

Розглянемо детальніше основні ідеї запропоновані в Пост - Вашингтонському консенсусі та проаналізуємо їх направленість та цілі:

1. Створення та підтримка галузей економіки, орієнтованих на експорт, при цьому необхідно зосереджуватися на випуску продукції зі значною часткою доданої вартості, що може бути конкурентоздатною на міжнародних ринках. Це дозволить отримувати валютні доходи, що сприятимуть фінансовій стабільності країни та зростанню добробуту населення країни. Модель економіки, яка заснована на експорті сировинних товарів є дуже волатильною та залежною від коливань економічної активності.
2. Інвестиції в соціальні та інфраструктурні проекти мають носити системний характер, а також має бути створена стратегія отримання доходу від діяльності таких підприємств, наприклад, для медичної галузі мають існувати програми проведення платних операцій для громадян інших країн, для об'єктів інфраструктури джерелом доходу може бути здача об'єктів інфраструктури/супутніх об'єктів в концесію, оренду і т.д. Таким чином інвестиції мають працювати та генерувати дохід, а не бути тягарем для державного бюджету.
3. Обмеження політичного лібералізму та політичний контроль за діяльністю посадовців, створення ефективного інституту політичної відповідальності, для того щоб унеможливити поширення корупції та розростання олігархічних структур.
4. Ціллю реформ мають бути довгострокові структурні та інституціональні реформи, а не досягнення короткострокової стабільності, що впливало з заходів Вашингтонського консенсусу.
5. Пост-вашигтонський консенсус наголошує на необхідності збільшення потоків капіталу та лібералізації фінансових ринків, на створенні ефективного контролю та обмеженні короткострокових та спекулятивних потоків капіталу, які є причиною фінансових криз.

6. Необхідність залучення в економіку країни висококваліфікованих кадрів. Це може здійснюватися внаслідок інвестицій в освіту та запрошення іноземних спеціалістів, та створення привабливих умов праці для кваліфікованої робочої сили, яка є основою створення конкурентоздатних підприємств та галузей. Як відомо, кваліфікована робоча сила користується значним попитом в розвинутих країнах, на відміну від некваліфікованої, а отже необхідно створення умов для заохочення праці таких спеціалістів в середині країни.
7. Пост-вашингтонський консенсус обґрунтовує необхідність контролю діяльності ТНК на міжнародному рівні, адже фінансові можливості ТНК дають змогу отримувати неконкурентні переваги на національних ринках шляхом встановлення неформальних зв'язків з посадовцями, а також сприяння корупції. Як правило, сфера інтересів ТНК обмежується отриманням прибутку та не містить соціальної, культурної, історичної, національної складової. Потрібно обмежувати діяльність ТНК на національних ринках, особливо в сфері можливостей виведення капіталу, ТНК мають брати на себе зобов'язання соціального інвестиційного характеру.

Пост – вашингтонський консенсус додав більше системності щодо економічних реформ та принципів їх здійснення, проте на практиці довести дієвість реформ так і не вдалося, в той же час невдалі спроби впровадження таких реформ призводили до фінансових криз в країнах та викликали вкрай негативні наслідки. При цьому Вашингтонський та Пост – Вашингтонський консенсуси все ще є основою для реформування економіки країни, що розвиваються, або здійснюють трансформаційні перетворення економіки в рамках світових фінансових інституцій.

Дискусія щодо правильності та доцільності реформ, викладених у Вашингтонському та Пост – Вашингтонському консенсусах, має як прихильників, так і противників. Прихильники, зокрема, Ф. Фукуяма, Н. Бердсалл, Ф. Сенсіс та інші наголошують на необхідності визначених

першочергових реформ та неможливості побудови ефективної економічної моделі без впровадження реформ Вашингтонському та Пост – Вашингтонському консенсусів, проте визнають, що шляхи та етапи впровадження таких реформ мають бути визначені з урахуванням національних особливостей [28; 63; 64; 65].

Противники, серед яких Дж. Рамо, Х. Окампо та інші вертають увагу на те, що побудова економічної моделі на базі Вашингтонського та Пост – Вашингтонського консенсусів, пропагують модель створення глобалізованої економіки, за якої країна опиняється втягнутою в світові процеси глобалізації, робить національну економіку відкритою для зовнішнього впливу, залежною від світових фінансових ринків, від коливань кон'юнктури та діяльності ТНК. Країни, що розвиваються, не можуть впливати на вищеперелічені процеси, а отже опиняються в залежності від розвинутих країн. Утворюється нова форма залежності між розвинутими країнами світу та країнами, що розвиваються [32; 66].

Ще одним негативним фактором Вашингтонського та Пост – Вашингтонського консенсусів є те, що умови, викладені в моделях, створюють найбільш сприятливі умови для ТНК, а модель глобалізації запобігає утворенню могутніх національних ТНК в країнах, що розвиваються, і таким чином загостренню конкуренції на світових ринках та перерозподілу сфер впливу. Прикладом можна навести Японські корпорації, які утворилися на основі американських інвестицій, та в подальшому почали витісняти американські ТНК з світових ринків.

Неспроможність Вашингтонського та Пост – Вашингтонського консенсусів змінити економіки країни, що розвиваються, сприяли пошуку нових стратегій та парадигм економічного розвитку. Погляди науковців були направлені на країни Південно-Східної Азії, які починаючи з 80х років ХХ ст., демонстрували значні темпи зростання ВВП та наприкінці 90-х рр. ХХ ст. почали відігравати провідну роль на міжнародній арені. Починаючи з 2000х років, науковці звернули свою увагу на модель розвитку Китаю, який

тривалий час залишався закритою країною, а інформація про КНР носила спорадичний характер та була недостовірною.

КНР наприкінці 70х рр. ХХ ст. усвідомила неможливість побудови успішної моделі розвитку без ринкових елементів, проте в умовах КНР така нова модель з ринковими елементами не могла бути запозичена за західними зразками, тобто необхідно було створювати свій власний шлях розвитку, який би відповідав політичній, економічній, соціальній, геополітичній парадигмам країни.

До початку реформ в 1979р. Китай рухався тією самою стежкою, що й СРСР – побудовою планової економіки з адміністративно-командною системою. Економічна модель СРСР виявилась неефективною, що й стало однією з причин розпаду СРСР та призвело до руйнації економіки, політики та стандартів життя для мільйонів громадян колишнього СРСР. Китай усвідомив, що копіювання моделі розвитку СРСР невиправдане, а невизнання ринкових механізмів та нехтування ними веде до стагнації, та саморуйнації, яка є наслідком відсутності розвитку. Найяскравішим прикладом такого загнивання є Північна Корея, яка за відсутності можливостей для розвитку в рамках нинішньої моделі, скочується в прірву злиденності та зубожіння, що неодмінно призведено до руйнації існуючої моделі та створення нової.

В моделі розвитку КНР передбачалося впровадження ринкових елементів, які б змогли пожвавити економічну активність, створити елементи конкуренції, підвищити продуктивність економіки та в той же час не допустити поширення ринкової моделі на всі сфери життя країни. Таким чином керівники КНР прагнули зберегти керованість країною, контрольованість політичного простору.

В країні передбачалося створити принципово нову модель, яка б поєднувала риси ринкової та адміністративно командної моделі, моделі, яка б найбільш характерно відображала нову китайську доктрину. Китайська модель передбачала поступове зниження ролі адміністративної моделі та

розширення сфери застосування ринкової моделі, проте на відміну від інших країн світу, які знаходяться на стадії трансформації, китайська модель не передбачала повного переходу до ринкової моделі.

Суть китайської парадигми розвитку найбільш характерно відображає поняття, запропоноване професором Джошуа Купером Рамо – Пекінський консенсус. Пекінський консенсус розширює розуміння парадигми розвитку не лише економічними успіхами, а обґрунтовує необхідність досягнення соціальних цілей, наявність чіткої системи побудови відносин в країні, наголошує на необхідності створення контролю та системи упорядкованості в усіх проявах життя суспільства та інші передумови для розвитку країни та її економіки (Рис. 1.10) [32].

Рис. 1.10 Принципи Пекінського консенсусу.

Джерело: розроблено автором

Розглянемо детальніше положення пекінського консенсусу. Пекінський консенсус наголошує на створенні економічної моделі розвитку, яка має базуватися на інноваціях, які стануть запорукою конкурентних переваг в майбутньому. При цьому для досягнення таких переваг необхідно

впроваджувати найновіші/найсучасніші технології. Це потрібно для того, щоб не витратити час на удосконалення технологій, еволюцію, а одразу впроваджувати найсучасніші розробки – тоді процеси розвитку та еволюції виробництва будуть відбуватися швидше ніж в країнах, які використовують застарілі технології, а також дасть можливість зекономити час та фінансові кошти, які витрачаються на удосконалення та модернізацію застарілих технологій. Пекінський консенсус обґрунтовує, що модель розвитку заснована на найсучасніших інноваціях, буде розвиватись швидше ніж інші моделі, що дасть змогу наздоганяти передові країни світу. Такий підхід до інновацій відрізняється від постулатів Вашингтонського, в якому обґрунтовувалося перейняття/купівля застарілих технологій, та подальший розвиток на базі цих технологій – за такої ситуації країни, що розвиваються, не зможуть скорочувати розрив з розвинутими країнами.

Пекінський консенсус розглядає економіку, як засіб поліпшення соціальних стандартів життя населення, зокрема, покращення умов та якості життя населення, оточуючого середовища і т.д., а не як засіб збагачення. Економіка має слугувати інтересам громадян і зростанню добробуту всіх членів суспільства незалежно від професії, статусу, місця проживання і т.д. Таким чином обґрунтовується необхідність створення моделі так званого «справедливого суспільства», за якої відбувається перерозподіл доходів від заможних членів суспільства до менш захищених верст населення.

Пекінський консенсус обґрунтовує, що суспільний, загальний добробут громадян країни, суспільства має перевагу над індивідуальним, що є характерним для розвинутих країн світу, і навпаки не властивий країнам, що розвиваються, в яких спостерігається значний розрив між багатими та бідними. В той же час майже в усіх країнах світу⁸ спостерігаються процеси збільшення розриву між багатими та бідними, що засвідчує неефективність

⁸ За виключення Швеції, Фінляндії, КНР та ще декількох країн, в яких система перерозподілу багатств працює ефективно.

діючих моделей. Таким чином ідеологія Пекінського консенсусу обґрунтовує комуністичні підходи та рівність громадян в суспільстві.

В той же час Пекінський консенсус базується на принципах індивідуального підходу та передбачає, що участь у реформах та пошуку оптимальної стратегії бере кожен громадянин країни, він має право і повинен висловити свої ідеї. Таким чином обґрунтовується необхідність створення власного проекту трансформацій та реформ, який би відображав національні особливості країни. Головною особливістю Пекінського консенсусу є індивідуалізація та тісний зв'язок з суспільством при розробці та впровадженні реформ.

Також Пекінський консенсус наголошує, що трансформаційні процеси не є лінійними та здійснюються в рамках певної схеми, а передбачає, що трансформації постійно перебувають в русі та змінюються в динаміці під впливом різних факторів, які виникають в процесі розвитку, а отже виникає необхідність перманентного пошуку оптимальних рішень, які б враховували вплив нововиявлених факторів і в такому пошуку має приймати участь кожен член суспільства. Кожна ідея має бути почута та проаналізована, а важливою передумовою впровадження реформ є залучення ініціатора до процесу впровадження реформ, який має перевірити на практиці свою теорію.

Пекінський консенсус вказує на необхідність тісного зв'язку між державними діячами, політичними партіями та суспільством, що дозволяє політикам мати зв'язок з реальним станом речей та бути близьким до проблем суспільства. Більш того, залучення кожного члена суспільства в трансформаційні процеси, посилює розуміння необхідності та відповідальності кожного члена суспільства за впровадження реформ. Таким чином в рамках Пекінського консенсусу передбачається впровадження зрозумілих кожному, перевірених на практиці реформ, які мають бути розроблені з урахуванням національних особливостей країни.

Така організація політичного та економічного життя в країні дістала назву «Комунізм з китайськими особливостями»⁹. Для КНР є характерним запозичення західних ідей і поглядів на економіку, проте китайці не займаються копіюванням принципів та систем, розроблених для певних країн, КНР проводить трансформаційні процеси, які базуються на врахуванні національних особливостей країни [67].

КНР в рівній мірі переймає як західний досвід, так і комуністичну філософію та вдало їх поєднує. Буде неправильно відносити КНР до комуністичних країн, так само, як і не можливо називати КНР демократичною країною. Китай розробляє та впроваджує власний шлях трансформацій, який, в першу чергу, базується на національних та культурних особливостях країни.

Незважаючи на всі, здавалось би позитивні напрямки Китайської парадигми, навіть після 35 років реформ на шляху впровадження нової моделі, в КНР збережено чимало характеристик, притаманних адміністративно-командній системі, зокрема, в КНР заборонено створення політичних партій, весь політичний простір контролюється Комуністичною партією Китаю, суспільне життя громадян значно обмежене¹⁰, а прояви свободи та інакомислення жорстко караються, державні органи наділені значними повноваженнями, відсутня незалежність законодавчої, виконавчої та судової влади, існує цензура, кримінальний кодекс передбачає суворі покарання, в тому числі смертну кару, за «політичні» злочини, в КНР велика частка державних підприємств, зокрема, банківська система країни на 90% складається з державних установ [68; 69].

Такими адміністративними методами КНР вдається сповільнювати процеси світової глобалізації. Політична ідеологія та парадигма Пекінського консенсусу вказують на наявність негативних ефектів від взаємопроникнення

⁹ “Communism with Chinese Characteristics” – поняття, запропоноване Мао Цзедунем, яке стало символом трансформаційних процесів, які відбуваються в КНР.

¹⁰ В КНР існують суттєві обмеження щодо доступу до мережі Інтернет, вільної преси, політичних поглядів і т.д.

та взаємопов'язаності економік різних країн світу, на необхідність обмеження впливу ланцюгової реакції, яка поширює негативні тренди та очікування по всіх ланцюгах мережі. Оскільки негативні тренди, що виникають в певній країні, неодмінно поширюється на всі інші країни, а отже країни змушені вирішувати проблеми, які не пов'язані з їх національними економіками, а нав'язані ззовні. Такий ефект є вкрай негативним, оскільки, країна стає залежною від зовнішнього середовища та змушена підтримувати його, при цьому майже завжди окрема країна не має ефективних важелів впливу на негативні тренди, які виникли на зовнішніх ринках.¹¹

КНР проводить дуже виважену політику по відношенню до процесів глобалізації, яка полягає в тому, щоб використовувати позитивні моменти та обмежувати негативні. КНР бере участь у міжнародних організаціях: МВФ, СБ, СОТ, АСЕАН, є учасником галузевих організацій, об'єднань і т.д., продає свої товари та послуги, вкладає інвестиції, кредитує по всьому світу, і при цьому дуже суттєво обмежує доступ на свої національні ринки, жорстко регулює всі сфери економіки таким чином, щоб захистити власну економіку від зовнішніх потрясінь. Така політика зазнає постійної нищівної критики з боку головних контрагентів КНР - США, ЕС та інших, проте для Китаю така політика є виправданою. КНР успішно відстоює національні інтереси на світовій арені, що є беззаперечним здобутком сучасного Китаю та подальшого впровадження ідей «Глобалізації з урахуванням національних особливостей» [32].

Зазначимо, що ідея пристосування демократичних західних моделей під національні особливості не нова. Такі реформи втілювали Малайзія,

¹¹ Наслідки фінансових криз останніх років свідчать, що міжнародні об'єднання виявились вкрай неспроможними попередити зародження та поширення криз, а єдиним методом протидії таким кризам є фінансові вливання в економіки кризових країн. Таким чином, виходить, що країні, поглинутій глобалізацією, доводиться за рахунок власних (національних) фінансових ресурсів вирішувати проблеми інших країн. Глобально виглядає так, що громадяни Німеччини/Франції/США і т.д. сплачують податки/збори і т.д., щоб підтримати економіки Греції, Ірландії і т.д., які не мають відношення до даних фінансових ресурсів.

впроваджуючи «модель зваженого зростання»¹², Південна Корея «План розвитку, заснований на наукових знаннях»¹³, проте КНР досягла найвизначніших результатів, зважаючи на економічні досягнення, найвизначнішим з яких, є подолання межі бідності більш як 600 мільйонів громадян КНР [32; 70].

Більшість науковців відзначають власний китайський шлях розвитку, проте є й ті, хто стверджує, що КНР копіює західний стиль життя, таким чином знищуючи власну культуру, а також наголошують на надзвичайних обмеженнях в політичній сфері та необхідності лібералізації всіх сфер життя китайських громадян, наприклад, таку думку висловлюють Р. Мадсен, Г. Лін, Кс. Ху [68; 69].

Потрібно зазначити, що Пекінський консенсус передбачає трансформації не тільки економічного характеру, він більшим чином пов'язаний зі змінами в політичному та культурному житті країни. Так, наприклад, для КНР Пекінський консенсус передбачає зміну військової доктрини, яка має враховувати можливість захисту від сучасних проявів «політичної війни» на зразок війни в Персидській затоці, на Балканах, в Афганістані, в Лівії, і т.д. В усіх цих військових операціях чітко прослідковується імперіалістичний, загарбницький характер, який проводить США. Для КНР посилення військового потенціалу є необхідністю впливу на китайські анклави: Гонконг, Тайвань. Необхідно відмітити, що одним з засобів військового захисту в КНР покладають на економічні та інформаційні заходи, які широко використовуються розвинутими країнами світу, без оголошення війни в звичному розумінні цього слова [32].

Пекінський консенсус наголошує на необхідності захисту національних цінностей від глобалізації, а особливо від «нав'язаної глобалізації», яка в сучасному прояві, має на меті завоювання ринків збуту для власних товарів.

¹² Growth with Equity Model

¹³ Knowledge Based Economy Master Plan

Незважаючи на очевидні успіхи Пекінського консенсусу, КНР часто критикують за безальтернативність політичного простору. Китайський політикум звужений до рамок Комуністичної партії Китаю, та навіть в рамках створення нового сучасного Китаю не передбачається зміна політичної парадигми країни, зокрема, на цьому наголошує Лі Куан Ю¹⁴. Також критику викликає наявність значних обмежень в КНР, зокрема, вільного доступу до інформації, наявність незалежної преси, гілок влади і т.д., проте успішність реформ свідчить на користь нинішнього політичного режиму. Сучасна парадигма відповідає цілям розвитку та розбудови країни, а отже в країні відсутні негативні настрої серед населення. Населення КНР підтримує дії політичних діячів та курс реформ в цілому, що є запорукою стабільності в КНР та стабільного сталого розвитку в разі продовження запланованих реформ [72, с. 594-596].

Модель трансформаційних перетворень в країні на базі Пекінського консенсусу виходить за межі економічних реформ та обґрунтовує необхідність трансформацій з урахуванням соціальних, культурних, історичних факторів. Пекінський консенсус обґрунтовує побудову технологічної моделі економіки, заснованої на інноваціях, а також вказує на перманентність розвитку та необхідність постійної зміни, удосконалення існуючої моделі. Положення Пекінського консенсусу передбачають захист та збереження національних, культурних, історичних особливостей країни, а також обмеження інтеграції країни в процеси глобалізації. Пекінський консенсус обґрунтовує необхідність залучення до процесу побудови оптимальної моделі всіх без виключення членів суспільства, а також необхідність тісного зв'язку між різними верствами суспільства, обмін досвідом та ідеями.

¹⁴ Лі Куан Ю – визначний економіст і політичний діяч, прем'єр-міністр Сінгапуру (1959-1990рр.), якому вдалося за 40 років перетворити Сінгапур з відсталого корумпованої країни в одну з провідних країн світу, з передовою економікою, заснованою на інформаційних технологіях.

Отже, в сучасному світі найбільшого поширення набули 2 моделі проведення трансформаційних перетворень, направлених на запобігання стагнації, пожвавленні економічного розвитку, зростанню добробуту населення та скороченню розриву між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються. Ці моделі широко відомі як Вашингтонський (Пост-Вашингтонський) та Пекінський консенсус.

Ідеї трансформаційних перетворень викладені в Вашингтонському та Пост-Вашингтонському консенсусі передбачають основні напрямки здійснення реформ та не описують принципів, механізмів та засобів для здійснення таких реформ. Реформування економіки країни на базі принципів Вашингтонського консенсусу широко впроваджувалось на практиці, головним чином, за рахунок поширення даних ідей, через систему світових фінансових організацій, проте на практиці, принципи Вашингтонського консенсусу ставлять під сумнів, адже жодна з країн, які впроваджували такі реформи не досягла значних економічних, соціальних результатів. Відсутність системного підходу при розробці та впровадженні реформ – є найбільшим недоліком Вашингтонського консенсусу.

Усвідомлення неефективності Вашингтонського консенсусу на практиці посилило наукові пошуки та розробку альтернативних моделей, вивчення досвіду розвитку країн, які показували значні економічні результати. Аналіз моделей розвитку країн вилився в масштабне дослідження трансформаційних перетворень, що відбуваються в КНР, яка за 30 років таких реформ створила прецедент поєднання комуністичних та капіталістичних ідей в рамках однієї ідеології. Економічні успіхи Китаю сприяють подальшим дослідженням китайської економіки та поширенню китайської ідеології на інші країни світу. Ідеї трансформаційних перетворень на базі Пекінського консенсусу передбачають збереження культурних та історичних цінностей, а також розробку власної, а не запозиченої ззовні, концепції реформ, яка базується на врахуванні національних особливостей країни.

В цілому положення, викладені в Пекінському консенсусі, більш націлені на досягнення суспільних цілей – підвищення соціальних стандартів життя, підвищення загального добробуту, підвищення ролі країни на світовій арені та політиці, в той час як Вашингтонський та Пост - Вашингтонський консенсуси фокусуються головним чином навколо економічних реформ, досягнення економічної стабільності, та не розкривають сутності і мети таких реформ. Пекінський консенсус обґрунтовує необхідність збереження унікальності та індивідуальності країни, пошуку власного шляху розвитку. Вашингтонський та Пост-Вашингтонський консенсуси наголошують на необхідності інтеграції в процеси глобалізації, відкриття національних кордонів та зниження бар'єрів в національній економіці.

Важливо відмітити, що на практиці положення Пекінського консенсусу виявилися дієвими та ефективними, а їх успішність підтверджує історія трансформаційних перетворень в КНР та результат цих перетворень. В той же час Вашингтонський та Пост - Вашингтонський консенсуси розглядаються неоднозначно, багато країн, що втілювали ідеї цих парадигм не досягли успіхів в реформуванні економіки та стали більш залежними від нестабільності характерної для сучасної світової економіки і перманентних фінансових криз.

Висновки до I розділу

Досліджуючи теоретичні основи банківської системи, можливо дійти висновку, що поняття «банківська система» не є однозначним. Розглядаючи поняття «система», ми виявили, що воно включає в себе такі категорії, як елементи системи, взаємозв'язки, структура, внутрішні закони розвитку і т.д. Надзвичайно важливим є припущення про необмеженість системи, оскільки заглиблення у вивчення системи, як правило, призводить до відкриття нових характеристик системи.

Погляди науковців на природу банківської системи, як правило, обмежуються визначенням елементів банківської системи та не вказують на взаємозв'язки, структуру, закони розвитку системи. В сучасних умовах економічного середовища, яке постійно змінюється, впровадження інформаційних технологій, поява нових елементів, поняття банківської системи є значно ширшим, ніж лише визначення елементів системи.

Погляди на структуру банківської системи теж є обмеженими, та фактично розкривають лише суть взаємовідносини та взаємозалежності між рівнями системи, не враховуючи законів, на основі яких будуються такі взаємозалежності. Як правило, виділяють однорівневу банківську систему, яка існує в більшості країн, з адміністративно-командною системою та дворівневу, яка утворюється в країнах з ринковою системою, проте існують перехідні та змішані банківські системи.

Основні результати розділу опубліковані в таких працях автора:

1. Федоренко М.І. Тенденції розвитку банківської системи в умовах світової фінансової кризи / М.І. Федоренко // Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Україна і глобальна економіка: теорія і практика господарювання». – Сімферополь: ДИАЙПИ, 2009. – С 141 – 142.
2. Федоренко М.І. Порівняльна характеристика банківської системи КНР з банківськими системами світу / М.І. Федоренко // Культура народів Причорномор'я .– 2008. – Вып. 147. – С. 104 – 107.

РОЗДІЛ II.

ВЕКТОРИ КОМПЛЕКСНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

2.1. Розвиток інституціональної структури банківської системи КНР

Аналізуючи економічні показники сучасних країн світу, беззаперечно можна зазначити, що світовими лідерами є США, Китай, Європейський Союз, Японія. Якщо США, ЕС та Японія завоювали провідні позиції в світі після II світової війни, то Китай вийшов на передові позиції зовсім нещодавно. Фактично лише з початку 2000х рр. XXI ст. Китай почали вважати країною, яка значно впливає на сучасність та започатковує напрямки розвитку майбутнього. Китайська Народна Республіка створила прецедент переходу від відсталого аграрної країни до провідної економіки світу. Потрібно зазначити, що Китаю вдалося своїми власними силами, цілеспрямованістю, працьовитістю, власним бажання змінити своє життя, довести світовому співтовариству, що їх прагнення до кращого можуть втілитися в життя.

Дослідження феномену китайської економіки, аналіз внутрішніх та зовнішніх чинників, політичних передумов, законодавчих змін, перегляд методів і засобів регулювання економіки, та загальне переосмислення парадигми розвитку Китаю може допомогти іншим країнам, що розвиваються, розробити власний план економічного розвитку.

Серед змін, що здійснювалися в економіці країни, провідне місце належить фінансовій системі, адже саме за допомогою банків відбувається обіг коштів; залучаються та реалізуються інвестиційні проекти; здійснюється

випуск та розміщення акцій; банки є невід'ємною ланкою при здійсненні експортно-імпортних операцій. Через фінансову систему здійснюється кредитування існуючих підприємств та надання коштів на створення нових проектів; кредитування населення, що збільшує попит на товари, завдяки якому, підприємці нарощують обсяги виробництва товарів та послуг. В цілому за допомогою фінансової системи в країні проводиться макроекономічна політика, грошово-кредитна політика тощо. Фінансова система країни є вкрай важливою сферою, адже вона регулює фінансові відносини між суб'єктами господарювання, державою та громадянами, тому дослідження банківської системи Китаю є невід'ємною частиною аналізу перетворень, які здійснювались в Китаї в часи реформ.

Сучасний політичний устрій Китаю сформувався після II світової війни. В країні почалося створення комуністичного режиму, на зразок того, який існував в СРСР. КНР з 50-х років і до цього часу залишається країною з адміністративно-командною системою. Створюючи власну економічну модель, Китай, в першу чергу, керувався досвідом та порадами фахівців з СРСР. Саме тому модель банківської системи КНР 50-80х рр. XX ст. майже повністю співпадала з моделлю банківської системи СРСР. Тісні взаємозв'язки КНР та СРСР, та тотальне копіювання радянської моделі державного устрою мало значний вплив і на банківську систему, яка протягом 1980-2000х рр. зазнала значних змін. Такі особливості викликають необхідність розгляду та дослідження структурних особливостей банківської системи КНР [77].

Досліджуючи структурні фактори банківської системи, необхідно зазначити, що науковці мають схожі погляди на типи банківських систем, так зокрема, Лаврушин О. І., Циганов С.А., Барановський О.І., Ніколаєва Т.П. сходяться в характеристиках однорівневих та дворівневих банківських систем. Так Лаврушин О.І. визначає, що «однорівнева банківська система характеризується наявністю лише горизонтальних зв'язків між банками, універсалізацією функцій та операцій. Дворівнева банківська система

характеризується взаємовідносинами між банками, які протікають у двох площинах: вертикальних та горизонтальних» [24, с. 55-58; 51, с. 15-30; 78, с. 22-28].

Однорівнева банківська система, зазвичай, формується в умовах адміністративно-командної економічної моделі та жорстко підпорядковується уряду. Головним завданням такого типу банківської системи є виконання державних завдань. Адміністративно-командна банківська система, як правило, утворюється в країнах з плановою економікою, тому яскравим прикладом такої банківської системи був Радянський союз. Банківська система такого типу зазвичай є однорівневою, тобто існує Центральний банк та спеціалізовані банки, такі як, наприклад, Держбанк, Будбанк, Банк для зовнішньої торгівлі, Житлово-соціальної банк, Агропромисловий банк, Ощадбанк в СРСР. Проте за змістом ці спеціалізовані банки жорстко підлеглі центральному банку та по суті є його філіями, які створені для обслуговування певних сфер економічної діяльності. Центральний банк в такій системі не є незалежною гілкою, а напряму підпорядкований уряду і, як наслідок, виконує програми уряду та слугує оплотом для фінансування державного дефіциту та державних програм. В СРСР фактично Держбанк був касою уряду, здійснюючи грошову і кредитну емісії для фінансування багато в чому дефіцитних, марнотратних та і просто непотрібних урядових програм [51, с. 42-52].

У командно-адміністративної системи роль банків гранично звужена. Їх функції зводяться до проведення безготівкових розрахунків між підприємствами, касовому обслуговуванню, а також фінансуванню капітального будівництва за рахунок засобів держбюджету і спеціальних цільових фондів. Як складова частина державного апарату, банки при централізованому загальнодержавному плануванні здійснювали кредитні операції в рамках строгих напрямів використання грошових коштів і фондів кредитування в межах лімітів, що регламентувалися. Для керівників підприємств і для самих банківських працівників фактично не було істотної

різниці між бюджетним і кредитним фінансуванням, кредитування проводилося з того ж бюджету по виключно низьким (фактично умовним відсоткам) [49].

Адміністративно-командна банківська система призводить до неефективного використання ресурсів, та підтримки неконкурентоспроможних виробників, що в свою чергу значно знижує темпи економічного росту та науково-технічного прогресу. На відміну від адміністративно-командної банківської системи, ринкова складається з двох рівнів. Перший – Центральній банк, другий рівень - комерційні банки і фінансові інститути. Центральній банк виступає в ролі банку банків та регулює сферу банківської діяльності, проводить монетарну політику та займається підтримкою національної грошової одиниці. Центральний банк контролює діяльність установ другого рівня прямими та не прямими методами, які спрямовані на стабільність фінансової системи країни. Центральній банк не підпорядковується уряду, а є незалежною одиницею, що дозволяє проводити довгострокову макроекономічну політику. Комерційні банки та парабанківські установи займаються залученням ресурсів та наданням фінансових коштів підприємствам. Метою економічної діяльності установ другого рівня є отримання прибутку [79]

Регулювання та підпорядкованість дворівневої банківської системи може суттєво відрізнятись характеризуючись наявністю значних законодавчих та структурних обмежень або лібералізованих систем, на відміну від адміністративно-командних банківських систем, які підлягають жорсткому регулюванню. Як правило формування та функціонування банківської системи країни залежить від національних особливостей: стадії економічного розвитку, ступеня розвитку фінансових відносин в країні, ступеню інтеграції національної економіки в глобальні світові процеси і т.д.

Деякі вчені, зокрема, Лаврушин О.І., Ніколаєва Т.П. та інші не виділяють інших типів банківських систем, або визначають їх як «перехідний тип». Науковці ще не мають спільних поглядів щодо характеристик

перехідного типу банківських систем, зазначаючи лише, що перехідний тип характерний для країн, які здійснюють перехід від однорівневої до дворівневої банківської системи [82; 83].

З наукової точки зору банківська система Китаю є унікальним та малодослідженим явищем, адже на відміну від широко розповсюджених наукових поглядів щодо перехідного типу банківської системи представляє собою інший тип. Банківська система КНР має характеристики, як однорівневої, так дворівневої банківської системи.

Китайський уряд ніколи не ставив за мету створення ринкової банківської системи. Завданням китайських реформ в фінансовій сфері є створення оптимальної фінансової системи, яка б одночасно була жорстко підпорядкована уряду, та в той же час була ефективною при досягненні економічних завдань. Таким чином, банківську систему Китаю не можна вважати перехідною, оскільки вона не є перехідним етапом на шляху від однорівневої до дворівневої, а є новим утворенням, яке відповідає загальній парадигмі ринкових трансформацій, які відбуваються в країні та отримало назву «пекінський консенсус».

Дослідження будь-якого явища, а тим більше такого складного утворення, як «система» вимагає аналізу процесу створення такої системи, структурних елементів, функціональних зв'язків між ними, а також дослідження внутрішніх та зовнішніх факторів, які впливають на «систему». За такої схемою побудовано дослідження банківської системи КНР.

Основи банківської системи КНР були закладені в 1948р., коли була проведена грошова реформа, згідно якої було введено нову національну валюту – «китайський юань¹⁵», яка замінили в обігу стару - «фабі». Цього ж

¹⁵ Китайський юань – національна валюта КНР, в іноземній літературі поширений термін «ренмінбі», це офіційна назва національної валюти Китаю. Даний термін почали використовувати з 1969р. Необхідність використання даного терміну пов'язана з національними особливостями Китаю, згідно яких китайці будь-яку валюту світу

року був створений Народний Банк Китаю (НБК). Протягом 50-70х рр. XX ст. НБК був фактично єдиним банком в країні та виконував функції емісії і регулювання обігу національної валюти, а отже де-факто виконував функції центрального банку країни. Де-юре функції Центрального банку були закріплені за НБК лише в 1983р. [84].

Зі зміною політичних лідерів та переосмисленням напрямків розвитку КНР, в кінці 70х - початку 80х рр. XX ст. розпочалися трансформаційні процеси, які, зокрема, зосереджувалися на створенні нової моделі економіки КНР. Китай почав рухатися до створення нової унікальної система, яка поєднує риси ринкової та адміністративно-командної системи, так званої ринково-керованої економіки¹⁶. Відбувається процес посилення ролі Центрального банку та активного створення спеціалізованих установ.

В КНР 80х рр. XX століття в КНР було створено (реорганізовано) 4 спеціалізованих банки: Промислово-комерційний банк, Банк Китаю, Сільськогосподарський банк, Китайський Банк Будівництва, паралельно з фінансовими установами існували різні парабанківські інститути (каси взаємодопомоги, кредитні спілки, різноманітні фонди і т.д.). Таким чином, з 80х рр. банківська система КНР складалася з центрального банку країни, спеціалізованих банківських інститутів, які обслуговували певний сектор економічної діяльності, та парабанківських установ. Така структура дуже подібна до банківської системи СРСР, в якій, наприклад, існували Держбанк, Будбанк, Банк для обслуговування зовнішньої торгівлі, Житлово-соціальний банк, Агропромисловий банк, Ощадбанк та різного роду фонди та каси.

На початку 90х рр. було суттєво змінено принципи функціонування банківської системи: розпочався відхід від планового управління державними банками, почалося впровадження ринкових методів здійснення банківської діяльності.

називають «юань», додаючи приналежність «юаня» до певної країни, наприклад, долар США – американський «юань», і т.д.

¹⁶ Керована ринкова економіка - даний термін зазвичай використовується в іноземній літературі для характеристики Китайської економіки.

Наступним доленосним етапом еволюції банківської системи КНР стало приєднання країни до СОТ в 2001р. За умовами вступу КНР зобов'язувався значно лібералізувати фінансову систему та розпочати процес приватизації банківської системи країни, а для цього потрібно було провести надзвичайно важку та складну роботу по трансформації державних установ.

Аналізуючи інституціональну структуру банківської системи КНР можна визначити, що провідну роль в країні відіграє Центральний банк – Народний банк Китаю (НБК). НБК є банком першого рівня. Протягом еволюції банківської системи КНР, функції та повноваження Центрального банку країни (ЦБ) перманентно збільшувались та розширювались. Центральний банк Китаю пройшов процес перетворень від комерційного банку до єдиного банку країни з адміністративно-командною економічною моделлю. На останньому етапі своєї еволюції він трансформувався в Центральний банк, який регулює діяльність 2-ї в світі банківської системи, розмір активів якої, перевищує 13 трлн. дол. США. Тому виникає необхідність аналізу функцій та повноважень Народного банку Китаю та його ролі в регулюванні банківської системи країни [70; 84].

Згідно Закону Китаю «Про народний банк Китайської народної республіки» до функцій та повноважень НБК входять емісія і регулювання обігу національної валюти – юаня; здійснення контролю над органами і ринками грошового обігу; виконання функції зберігання, управління і проведення операцій із золотовалютними резервами країни. Центральному банку підпорядковане державне казначейство країни, також НБК виконує представницькі функції держави у сфері міжнародного грошового обігу. НБК встановлює норму резервного фонду, для покриття банківських ризиків; виступає в якості кредитора комерційних банків; здійснює операції з державними та урядовими облігаціями; керує державним сховищем; контролює систему платежів та має право видання обов'язкових до виконання наказів та розпоряджень. НБК здійснює контроль за

регулюванням діяльності фінансових інститутів, а також надає дозвіл на створення та припинення діяльності фінансової установи [84].

В законодавстві КНР закріплено, що Центральний банк країни «здійснює свою діяльність під наглядом Держради КНР¹⁷» (Рис. 2.1), з цього виходить, що НБК підпорядковується уряду, який впливає на прийняття найбільш важливих для країни рішень, наприклад, уряд погоджує річний ліміт грошового постачання, облікову ставку, валютний курс та інше. Потрібно зазначити, що голова НБК є членом Держради Китаю та може впливати на її рішення [102].

Рис. 2.1 Організація контролю за діяльністю банківської системи в КНР.

Джерело: розроблено автором

¹⁷ Державна рада Китайської Народної Республіки – уряд країни, вищий державний виконавчий орган. На держраду покладається завдання втілення в життя законів і постанов, розроблених і прийнятих Загально-китайськими зборами народних представників (законодавчий орган країни). Держрада в сфері своїх повноважень визначає адміністративні заходи, формулює адміністративно-правові акти, видає постанови і розпорядження. До складу Держради входять: Прем'єр, Віце-прем'єри, члени Держради, начальник секретаріату, керівники міністерств і відомств, голови держкомітетів, **голова Народного банку Китаю**, начальник Державного ревізійного управління.

Таким чином, Центральний банк країни не може проводити незалежну політику, що властиво адміністративно-командній банківській системі. Фактично напрямки та стратегії задає уряд країни, а Народний банк Китаю обирає шляхи та методи реалізації такої політики. Цікавим фактом є також підпорядкування центральному банку державного казначейства країни. Це свідчить про те, що банківська система створювалась з метою фінансування уряду та урядових програм, бюджетного дефіциту, а не з метою створення незалежної гілки, яка б була відповідальна за фінансову систему країни, грошово-кредитну політику, курс національної валюти, інфляцію і т.д.

В той же час в КНР з 90х рр. відбувається процес децентралізації функцій центрального банку (Рис. 2.1). Так в 1992р. функції НБК з контролю за ринком цінних паперів були передані новоствореній Державній комісії з регулювання ринку цінних паперів. Дана комісія здійснює нагляд за обігом цінних паперів, надає дозволи на проведення емісій державних підприємств. В 1998р. була створена Державна комісія з регулювання у сфері страхування та контролюючі функції в цій області перейшли від НБК до даної Комісії. В 2003 році на вимогу МВФ та в рамках виконання умов вступу Китаю до Світової організації торгівлі (СОТ), і, як наслідок, на виконання вимог щодо відкриття фінансового ринку, лібералізацію сфери фінансових послуг було створено Комісію по регулюванню банківської діяльності (CBRC), яка здійснює нагляд за ліквідністю банків та контролює показники стійкості та стабільності банківської системи країни. Комісія по регулюванню банківської діяльності розробляє обмеження та нормативні вимоги щодо достатності капіталу, коефіцієнтів резервування, співвідношення безнадійних кредитів до капіталу комерційних банків тощо. [85].

Проаналізувавши функції центрального банку країни, його підпорядкування, доцільно зосередитись на розгляді інституціональних особливостей побудови банківської системи КНР (Рис. 2.1). Саме в інституціональних особливостях закладені параметри та алгоритм

функціонування системи, тому аналіз інституціональної складової є невід'ємним завданням при дослідженні банківської системи. Аналізуючи інституціональні фактори розвитку банківської системи КНР, варто зосередити увагу на законодавчих обмеженнях функціонування та особливостях підпорядкування банківської системи.

Розглядаючи погляди науковців на систему підпорядкування банківської сфери та законодавчі особливості, необхідно зазначити, що для адміністративно-командної системи властива концентрація всіх наглядових функцій у Центрального банку, який в свою чергу підпорядковується уряду [51; 78].

Для ринкової банківської системи притаманні такі характерні риси: незалежність національного банку від інших органів виконавчої влади; функції банківського нагляду можуть бути сконцентровані у Центрального банку або можуть бути децентралізовані шляхом розподілу функцій між центральним банком та спеціалізованими державними органами. Найбільш поширеною є практика концентрації всіх наглядових функцій в межах повноважень Центрального банку.

Кожна з моделей має переваги та недоліки, які необхідно розглянути. Перевагами децентралізованої моделі організації контролю в банківській системі є більш професійна організація контролю та нагляду за банківською системою. Наявність декількох державних органів дозволяє більш глибоко досліджувати напрям діяльності державного інституту та не витратити ресурси на дослідження інших сфер, таким чином, працівники таких установ мають кращі професійні якості в певній сфері банківської діяльності.

В той же час диверсифікованість державних інститутів має свої недоліки. Організація нового державного інституту вимагає значних капіталовкладень в основні засоби (будівля, офіси, і т.д.), розробку організаційної структури, методологій, політик організації, виникає необхідність кваліфікованого персоналу, якому потрібно плати зарплатню, зазвичай доволі високу. Наявність декількох органів контролю та нагляду за

банківською системою навантажує учасників банківської системи перевітками. Чим більше державних установ контролю, тим більше перевірок вони здійснюють, таким чином відволікаючи персонал банківських установ від виконання своїх безпосередніх обов'язків. Наявність декількох державних органів створює складності при узгодженні між ними нормативних вимог законодавства, особливо, якщо різні державні органи мають рівні права, наприклад, погодження законів в різних міністерствах [79; 86].

Розглядаючи систему контролю та нагляду за фінансовою системою, для КНР властиве поєднання характеристик адміністративно-командної та ринкової парадигм. Варто відмітити, що в процесі еволюції організації контрольних функцій в банківській системі КНР відбувається трансформація від централізованої схеми до децентралізованої (Рис. 2.1). Такі трансформації пов'язані з процесом лібералізації банківської діяльності, створенням ринкових механізмів функціонування банківської системи КНР, які вимагають принципово нових підходів до регулювання діяльності банківської системи.

Проаналізувавши інституціональні основи функціонування та розвитку банківської системи КНР, варто зосередитись на розгляді структурних особливостей. Особливості Центрального банку країни, як головного регулятора банківської системи, було розглянуто вище, тому варто зосередитись на дослідженні фінансових установ другого рівня. В КНР фінансові установи другого рівня мають нетипові форми, які не зустрічаються в банківських системах інших країн, наприклад такі, як банки національного розвитку, спеціалізовані банки, муніципальні банки (Рис. 2.2).

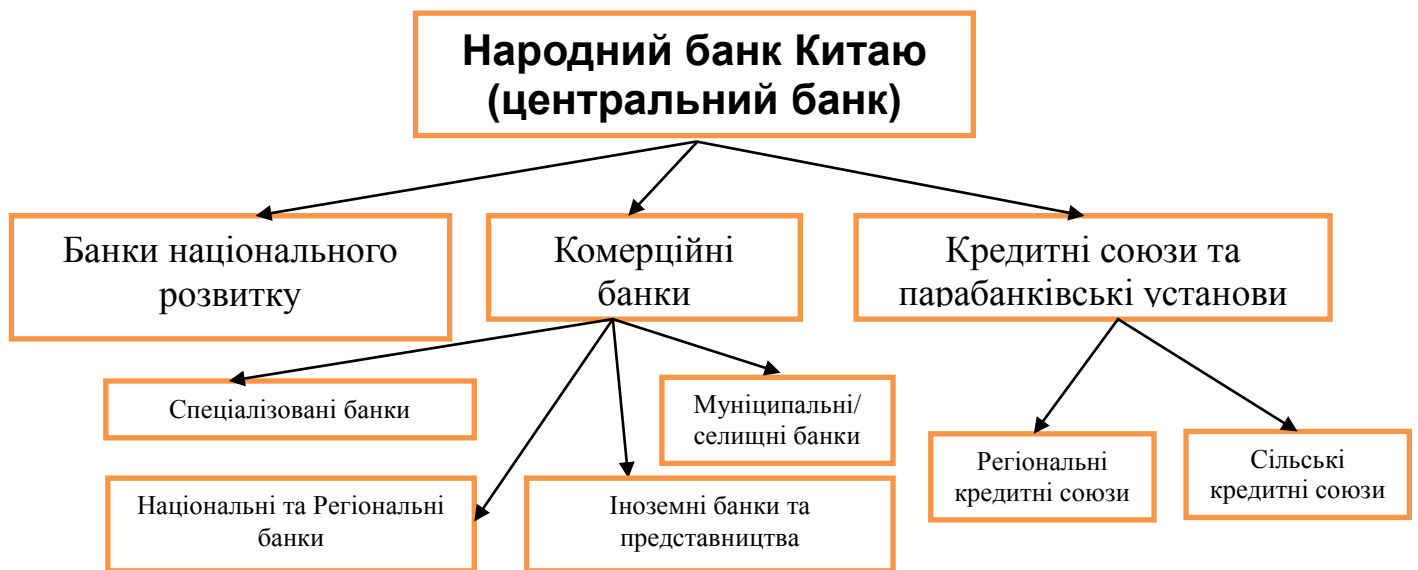

Рис. 2.2 Організаційна структура банківської система КНР.

Джерело: розроблено автором

Для банківської системі КНР характерне унікальне утворення, яке зазвичай відсутнє в банківських системах інших країн – банки національного розвитку. Такі банки були створені з метою впровадження державної політики, а також пришвидшення процесу переходу державних комерційних банків на ринкові механізми банківської діяльності. Головне завдання банків національного розвитку - пришвидшення реформ та реалізація державних програм. Банки національного розвитку було створено в 1994р на вимогу уряду країни та НБК. Їх усього 3: Державний банк розвитку, Банк розвитку сільського господарства, експортно-імпорتنний банк Китаю [87; 88].

Державний банк розвитку обслуговує сферу крупного виробництва, будівництва, технічної реконструкції. Банк розвитку сільського господарства покриває сільськогосподарську сферу, через цей банк відбувається субсидування с/г продукції, державні закупівлі, кредитування с/г виробників під час посівних кампаній, під час збирання врожаю тощо. Експортно-імпорتنний банк кредитує здійснення експорту машинного устаткування, електроніки. Банки національного розвитку

здійснюють кредитування на засадах та умовах, які суттєво відрізняються від методів роботи комерційних банків та призначені головним чином для виконання урядових завдань, а не на отримання прибутку.

Серед науковців немає єдності в поглядах щодо доцільності створення банків національного розвитку. Існують різні погляди на суть та доцільність створення спеціальних державних фінансових інститутів, які б кредитували збиткові та неприбуткові проекти. Так Д. Родрік обґрунтовує, що різні державні програми необхідно реалізовувати на базі профільних міністерств. В рамках міністерства створюється структурний підрозділ, який реалізовує урядові програми фінансової допомоги, або виділення коштів може відбуватися через комерційні фінансові структури, наприклад, державні комерційні банки. Така схема має переваги в тому, що саме профільне міністерство має необхідну кваліфікацію та засоби для аналізу доцільності проекту, його ефективності та майбутньої вигоди, проте за такої схеми постає питання своєчасного виділення коштів, бюрократії та корупції. Кошти на такі проекти мають бути закладені в державний/місцевий бюджет, який затверджується в попередньому році, а значить постає питання своєчасності отримання коштів, та відсутність можливості швидкого реагування на зміну кон'юнктури [87; 90, с.185-188].

Р. МакАйвер, К. Джі, Ф. Ху висувають точку зору щодо необхідності створення спеціальних інститутів, на зразок китайських банків національного розвитку. Проте створення таких установ вимагає значних фінансових вливань, що в умовах постійного бюджетного дефіциту є проблемним та значного часу на створення ефективної організаційної структури. З іншого боку така схема є більш ефективною, та може бути прибутковою, що доводить приклад ЕБРР, МБРР та інших міжнародних фінансових структур, а також приклад Експортно-імпортного банку Китаю, який з 2008р. є прибутковим [91; 92].

Фактично кредитування через банки національного розвитку часто ототожнюють з державним фінансуванням, проте таке кредитування

відбувається на близьких до ринкових засадах, а також дозволяє реалізувати всі функції кредиту: платність, строковість, зворотність, цільове призначення та стимулювання.

Наявність банків національного розвитку дозволяє КНР створювати соціальні, структурні, авангардні, експериментальні, науково-технічні проекти, проекти державного значення. Так Банк розвитку сільського господарства реалізовує програми по реорганізації сільських господарств, та створення на їх базі ефективних прибуткових фермерських господарств. Експортно-імпортний банк сприяє завоюванню світових ринків китайськими виробниками. Державний банк розвитку здійснює реформування житлового будівництва та суміжних сфер [93; 94].

Наступним унікальним елементом банківської системи, характерним лише для КНР, є спеціалізовані банки, які займають домінуюче положення в банківській системі Китаю, та являють собою надзвичайно великі банківські корпорації, які за показниками не поступаються найбільшим міжнародним банкам світу. На спеціалізовані банки приходиться до 60% всіх активів банківської системи КНР (табл. 2.1). [95, с. 10-21; 96, с. 653-655].

Таблиця 2.1

Порівняльна характеристика найбільших банків Китаю (Великої Четвірки)
станом на 2011р. (млрд. дол. США)

	Активи	Пасиви	Власний капітал	Чистий прибуток	Кількість відділень	Частка в б.с. КНР
Промислово-комерційний банк (ICBC)	1 930	1 620	1 0685	15,6	18 764	21%
Китайський банк будівництва (CCB)	1 400	1 316	887	15,6	13 629	15%
Банк Китаю (BOC)	1 277	1 198	799	9,5	13 121	13%
Сільськогосподарський банк (ABC)	1 297	1 095		9,5	23 624	14%

Джерело: [97; 98; 99; 100]; Для обрахунку показників в дол. США використовувався курс 6,85/1 Юаня за долар США.

Спеціалізовані банки КНР можна привіняти до системоутворюючих банків, на яких побудована банківська система КНР. 4 спеціалізовані банки за розміром активів, показниками власного капіталу, кількістю відділень займають провідні позиції (Табл. 2.2). Жоден інший банк в КНР не можна зрівняти за показниками зі спеціалізованими банками. Кожний з них на зразок системи, яка існувала в СРСР, створювався з метою обслуговування певного сектору економіки. Фактично спеціалізовані банки формують основу банківської системи КНР, за що в науковій літературі їх називають «велика четвірка» [95, с. 10-21; 96, с. 653-655].

Таблиця 2.2

10 найбільших банків світу за розміром ринкової капіталізації

(дані станом на 01/01/2011).

Місце	Назва установи	Країна походження	Ринкова капіталізація (млрд. дол. США)
1.	Industrial & Commercial Bank of China	Китай	233,69
2.	China Construction Bank	Китай	225,89
3.	HSBC	Великобританія	184,98
4.	Wells Fargo	США	164,84
5.	JP Morgan Chase	США	163,31
6.	BOC	Китай	142,64
7.	Citigroup Inc.	США	140,3
8.	ABC	Китай	135,26
9.	Bank of America	США	133,38
10.	Itaú Unibanco	Бразилія	94,45

Джерело: Kumiko Okazaki, Masazumi Hattori, and Wataru Takahashi The Challenges Confronting the Banking System Reform in China. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imes.boj.or.jp/research/papers/english/11-E-06.pdf>

Спеціалізовані банки КНР належать до категорії найбільших фінансових установ з країн, що розвиваються (табл. 2.1) та в світі. Показники з табл. 2.1 та 2.2 свідчать, що спеціалізовані банки КНР відіграють надзвичайно важливу роль для банківської системи КНР, а тому їх доцільно розглянути докладніше.

Промислово-комерційний банк (ICBC) - універсальний банк, який має найбільшу мережу відділень. Клієнтами банку є переважно жителі міст, банк забезпечує платіжний обіг в містах, кредитує переважно промисловість і торгівлю. Основне джерело ресурсів — внески фізичних і юридичних осіб. Найбільший комерційний банк в КНР (Табл. 2.1 та 2.2) [97].

Китайський банк будівництва (CCB) займається інвестиційною діяльністю, надаючи довготривалі кредити з метою сприяння економічному розвитку. Фактично через Китайський банк будівництва здійснюється фінансування державних підприємств та масштабних державних проектів, за розміром активів займає 15% банківської системи КНР (Табл. 2.1) [98].

Банк Китаю (BoC) займається фінансуванням зовнішньої торгівлі на міжнародних фінансових ринках. Банк було створено в далекому 1912р., фактично це був перший банк Китаю. Це найбільший міжнародний банк Китаю, з філіями по всьому світу [99].

Сільськогосподарський банк (ABC) обслуговує сільські райони, але останнім часом став поширювати свою діяльність і на території міст. Банк обслуговує приблизно 320 мільйонів осіб та має найбільшу мережу відділень (Табл. 2.1) [100].

Незважаючи на номінальну диференціацію на обслуговуванні окремих галузей економіки, спеціалізовані банки, так звана «велика четвірка», йдуть шляхом універсалізації, конкуруючи між собою в усіх сферах банківської діяльності.

Серед науковців немає єдиного погляду на спеціалізовані китайські банки. Багато науковців, зокрема, Р. МакАйвер, М.Дж. Гордон та багато інших відзначають негативні аспекти «великої четвірки», як наприклад, неефективне використання фінансових ресурсів; значний відсоток поганих активів на балансах великої четвірки; складність централізованого управління; неефективність організаційної структури тощо. В той же час

вони зазначають, що перевагами великої четвірки є значні фінансові можливості, широка розгалужена мережа відділень, значний обсяг банківських послуг, універсалізація. Д. Луо, К. Лін, С. Яо відзначають, що велика четвірка може стати локомотивом китайської економіки, в разі вдалих ринкових трансформацій в цих банках, та їх наступної приватизації [90, с. 185-188; 91; 101; 102].

Незважаючи на неоднозначність поглядів на природу та структуру спеціалізованих банків в КНР, вони є невід'ємним елементом банківської системи КНР, її основою та рушійною силою. Зважаючи на частку, яку займають спеціалізовані банки в банківській системі КНР, характеристики, які притаманні цим банкам, можна екстраполювати на всю банківську систему КНР.

Варто відзначити, що в будь-якій національній банківській системі існують один або декілька банків, які складають основу світової банківської системи та відіграють провідну роль в її розвитку. Цю ідею розділяє, зокрема, Рада фінансової стабільності «великої двадцятки», на зустрічі якої в 2011р. було виділено 29 найбільш значимих банків для світової банківської системи. В США таких банків – 8, в Великобританії та Франції по 4, 3 в Японії, по 2 в Швейцарії та Німеччині, по 1-му в КНР (Банк Китаю), Нідерландах, Бельгії, Швеції, Італії, Іспанії. Саме ці банки відіграють провідну роль для світової банківської системи та в разі негативних трендів можуть розраховувати на міжнародну допомогу [103; 104].

Розглядаючи структуру банківської системи КНР, другу найбільшу групу банків складають селищні та муніципальні банки (Рис. 2.3). На відміну від фінансових гігантів, такі банки, зазвичай, створюються на кошти об'єднань фізичних осіб, які проживають в певній місцевості або ініціюються місцевими державними органами. Таким чином, в кожній китайській провінції, в кожній місцевості існують свої фінансові установи. Муніципальні та селищні банки дуже неоднорідні, і

відрізняються капіталізацією, спектром послуг, сферою діяльності. Найменші сільські банки більш нагадують кредитні спілки, оскільки, найбільш поширеним продуктом таких банків є кредити місцевим бюджетам, споживчі кредити або кредити під заставу на споживчі цілі; такі банки, зазвичай, не мають достатньо капіталу для кредитування корпоративного сектору, і обмежуються кредитування малих підприємств або наданням кредитів фізичним особам. Не є рідкістю випадки, коли селищні банки створюються на кошти тіньових та кримінальних структур, які мають вплив на органи місцевого управління, що позначається на стандартах ведення бізнесу. В той же час деякі муніципальні банки за розмірами та фінансовими показниками не поступаються «великій четвірці», зокрема, одним з найбільших є Китайський комерційний банк, який входить до рейтингу найбільших банків в країнах, що розвиваються [88; 91].

Характерним для банківської системи Китаю є наявність незліченної кількості кредитних союзів/об'єднань. Незважаючи на ідентичну назву, роль кредитних союзів в адміністративно-командній та ринковій банківських системах принципово відрізняється. В ринковій банківській системі кредитні союзи створюються на кошти вкладників з метою отримання прибутку від кредитування населення або малих підприємств. В адміністративно-командній системі кредитні союзи кредитують державу та державні проекти. В Китаї ініціатором створення кредитних союзів зазвичай виступають органи місцевої влади. Нерідко населення примушують брати участь в капіталі новостворюваних установ. Справа в тому, що головним об'єктом кредитування кредитних союзів стають саме місцеві органи влади, таким чином кошти населення фактично направляються на бюджетні потреби міста/району¹⁸. Зрозуміло, що позики

¹⁸ За цілями та засобами такі операції схожі на купівлю населенням облігацій державної позики, що широко практикувалася в СРСР.

місцевій владі видаються без належного ризик-аналізу, незважаючи на нормативи ліквідності і т.д. [88; 91].

Основоположним фактором структурного розподілу банківської системи КНР було обрано розмір активів, оскільки саме показник розміру активів широко використовується в науковій літературі для характеристики, як окремої фінансової установи, так і банківської системи країни в цілому. Загалом структура банківської системи КНР має наступний вигляд (Рис. 2.3).

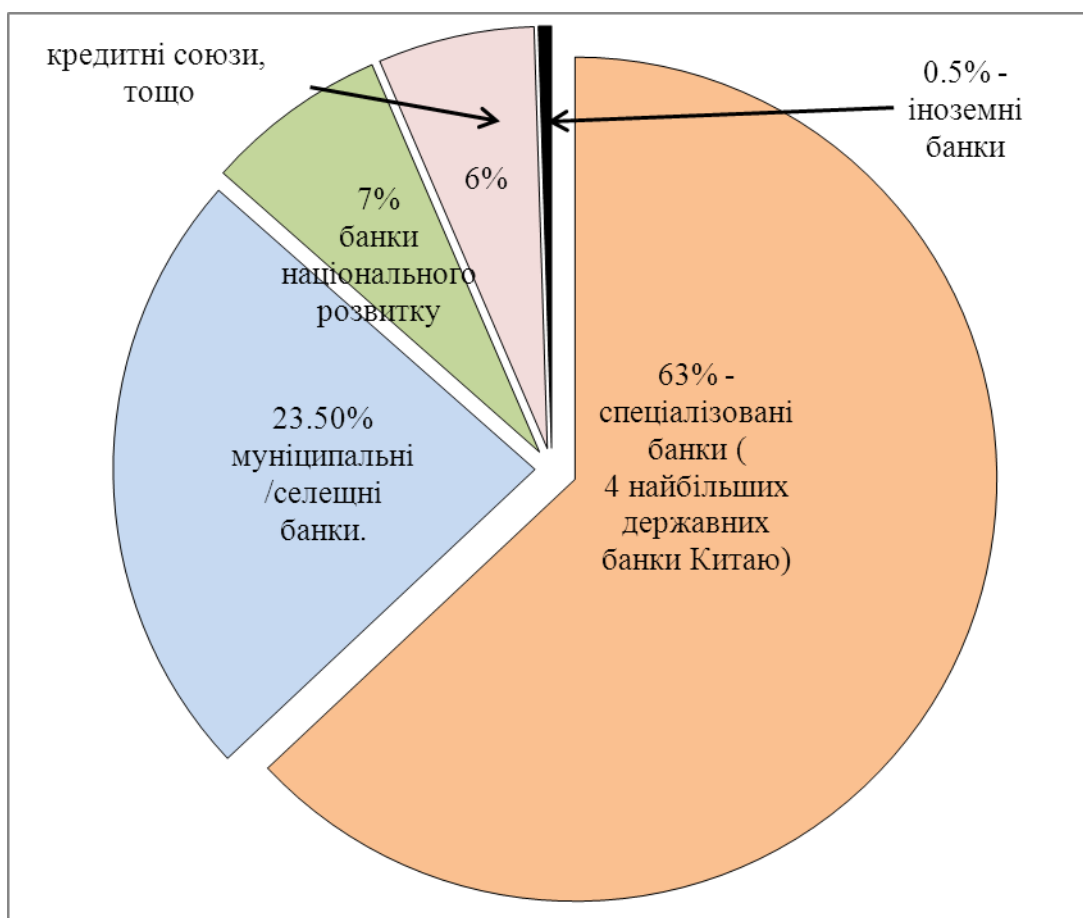

Рис. 2.3 Структура банківської системи КНР (в залежності від розподілу активів).

Джерело: розроблено автором на основі офіційних статистичних матеріалів Народного банку Китаю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pbc.gov.cn/publish/english/3060/index.html>.

Аналізуючи структуру розподілу банківської системи Китаю (Рис. 2.3), можна дійти висновку, що провідну роль відіграють спеціалізовані та муніципальні\селищні банки. Ці фінансові установи виконують функції

масового кредитування, як фізичних, так і юридичних осіб, і ці установи залучають найбільше ресурсів. Саме через спеціалізовані та муніципальні банки реалізуються програми уряду: наприклад, стимулювання розвитку галузі автомобілебудування відбувалося шляхом спрощення процедури отримання автокредиту та зниження відсоткових ставок. Ці банки мають приголомшуючу регіональну мережу та значні фінансові можливості. Останніми роками намітилася тенденція до розширення сфер діяльності спеціалізованих та кооперативних банків на інвестиційний, венчурний бізнес і т.д.

Банки національного розвитку, хоч і займають 7% банківської системи КНР, є вкрай важливим елементом банківської системи КНР і незважаючи на те, що на даному етапі ці банки (окрім експортно-імпортного банку) є збитковими, вони реалізують проекти національного значення. В останні роки в банках національного розвитку намітилася тенденція позитивних змін, що проявляється в швидких темпах будівництва, підвищеному інтересі до китайської нерухомості з боку іноземних інвесторів, завоюванні Китаєм провідних позицій на світових ринках науково-технологічних товарів та товарів з високим вмістом доданої вартості, наприклад, автомобілі, машинобудування, залізничний транспорт та інше.

Кредитні союзи – це сфера, до якої не дійшла черга ринкових трансформацій, а отже в сучасних умовах китайської банківської системи кредитні спілки/союзи залишаються неактивними, часто корумпованими установами, без чітко визначених цілей та завдань.

Потрібно зазначити, що в КНР існують і іноземні банки, які створюють міжнародні фінансові корпорації, проте їх частка в банківській системі надзвичайно мала. На даному етапі функції таких банків обмежуються обслуговуванням експортно-імпортних операцій та надання банківських послуг дочірнім структурам іноземних корпорацій, які здійснюють діяльність на території Китаю. Така спеціалізація дочірніх

структур іноземних банків обумовлена законодавчими обмеженнями, які існують в банківській системі КНР для іноземних банків. Проте, природно, іноземні банки прагнуть розширити свої можливості на китайському банківському ринку, оскільки, вони мають конкурентні переваги в порівнянні з Спеціалізованими китайськими банками. Зокрема, міжнародні банки пропонують кращий рівень надання банківських послуг, мають більший спектр послуг, кращу кваліфікацію і т.д. [105].

Підсумовуючи розгляд параграфу, необхідно зазначити, що банківська система Китаю в цілому відповідає парадигмі економічної моделі, яку обрала країна. Сучасна структура та інституціональні засади банківської системи Китаю поєднує в собі риси адміністративно-командного регулювання та ринкових інститутів, і саме фактор структури створює найбільший вплив на банківську систему [56].

Банківська система Китаю за своєю структурою відповідає ринковій парадигмі, проте в той же час система регулювання банківської діяльності створена за принципами адміністративно-командної моделі, про що свідчить підпорядкування Центрального банку КНР уряду країни, обмежений характер повноважень ЦБ та значна частка державного сектору в банківській системі. Такі особливості структури банківської системи КНР обумовлені специфікою економічної моделі КНР, які полягають в створенні ринкової керованої економіки та передбачають жорстке регулювання всіх сфер економіки, в тому числі банківської системи [56].

В структурі банківської системи присутні унікальні, характерні лише для КНР елементи, що підтверджує нетиповість банківської системи КНР. Важливою характеристикою є значна концентрація банківської системи, яка фактично ототожнюється з чотирма найбільшими банками КНР – «великою четвіркою». Значна частка банківської системи, в тому числі, всі найбільші банки країни належать державі та контролюються урядом країни. Сфера здійснення банківського нагляду протягом останніх

років зазнала значних змін, в сторону ринкового типу банківської системи, проте зі збереженням жорсткого державного регулювання.

Структурні особливості банківської системи КНР повністю відповідають китайській економічній парадигмі, в рамках якої, в економіці створюються ринкові елементи зі збереженням сильного централізованого контролю з боку державних органів влади. Директивний характер та жорстка підпорядкованість банківської системи КНР дозволяє швидко впроваджувати різноманітні заходи та механізми підтримки економічного розвитку, протидіяти кризовим трендам та посилювати роль КНР в світі.

З іншої сторони безпрецедентний рівень регулювання та закритість банківської системи КНР стримує внутрішній розвиток та сприяє стагнації. Структурні особливості банківської системи КНР підтверджують припущення про те, що банківська система КНР значним чином залежить від уряду та направлена на виконання головним чином державних цілей та завдань національного значення. Банківська система КНР далека від банківських систем ринкового типу, які поширені в розвинутих країнах світу, проте така система відповідає типу економічних відносин, що існують в КНР.

2.2. Функціональна трансформація банківської системи КНР

Китайська економіка вже впродовж 30 років демонструє вагомі показники економічного розвитку. Так середньозважений показник приросту ВВП за останні 30 років (1980 – 2012рр.) склав 11% на рік. Такі досягнення в економічній сфері помножені на стабільність економічного розвитку протягом тривалого періоду вивели країну на друге місце в світі за обсягом ВВП. На 2011 рік лише економіка США переважає економічні показники КНР, проте на фоні постійного зростання бюджетного дефіциту та зовнішніх запозичень в США, багато науковців, наприклад, Джеймс

Барт, Джерард Капріо, Росс Левайн, Грегорі Чу, Діана Фаррел, Морін Фабрісе і т.д. вважають, що вже найближчим часом (до 2020р.) КНР випередить США та стане головною економікою світу [106; 107; 108; 109; 110; 116; 120].

Довготривала стабільність економіки та протидія кризовим явищам, викликає захоплення у вчених всього світу. Навіть фінансова система КНР, як найбільш вразлива сфера економічної активності відмінно протидіє негативним тенденціям. Завдячуючи стабільності фінансової системи країни, КНР може утримувати швидкі темпи розвитку та підвищення добробуту населення країни. Незважаючи на видимий добробут та монолітність фінансового сектору країни, реальний стан справ в банківській системі КНР може виявитися не настільки непорушним, як здається на перший погляд, тому варто зосередитися на дослідженні особливостей функціонування банківської системи КНР та проаналізувати фактори, які на неї впливають [121; 122].

Унікальність економічної моделі по якій рухається країна, створює значний вплив на банківський сектор. Банківська система КНР є самостійним явищем, тому її не можливо порівнювати з банківськими системами світу, а можливості екстраполяції фінансових показників або процесів значно звужені.

Для дослідження факторів стабільності банківської системи КНР необхідно проаналізувати з одного боку умови та закони, за якими функціонує банківська система, а з іншого дослідити особливості функціонування комерційних банків, розглянути фактори, що впливають на банківську систему КНР. В попередньому параграфі було розглянуто структуру банківської системи, особливості її побудови, закони розвитку. Для формалізації факторів стабільності банківської системи КНР, доцільно провести аналіз процесів діяльності банківських установ.

Основним фактором будь-якої банківської системи та, зокрема, фінансової установи є капітал. Капітал, на основі якого створюються та

функціонують банки в КНР, в своїй більшості належить державі¹⁹. Джерелами формування ресурсної бази виступають вклади фізичних осіб та кошти юридичних осіб. Основні активні операції банків зведені до кредитування державних підприємств, фізичних та юридичних осіб, та надання їм супутніх банківських послуг. Процентні ставки, як за депозитами, так і за кредитами жорстко регулюються центральним банком країни. Найбільшими фінансовими установами Китаю є банки так званої «великої четвірки»²⁰ та найбільші муніципальні комерційні банки. Всі основні гравці банківської системи мають широку розгалужену мережу відділень. Незважаючи на формальну спеціалізацію банківських установ²¹, все більшого поширення набуває універсалізація банківських послуг та розширення діяльності на всі сфери банківських послуг [105; 112].

Банки, які функціонують в банківській системі КНР мають схожі або ідентичні характеристики. Всі вони встановлюють майже однакові відсоткові ставки, як по депозитам, так і по кредитах, оскільки розмір відсоткових ставок встановлює центральний банк країни, більшість банків, які широко представлені в провінціях країни, пропонують ідентичні або майже ідентичні депозитні/кредитні умови, мають однакову структуру, кваліфікацію кадрів, схожі або ідентичні інформаційні системи. Тому головними конкурентними перевагами стають такі фактори, як місцезнаходження фінансової установи, якість обслуговування, наявність формальних/неформальних зв'язків з менеджерами/керівництвом банку, лояльність до клієнтів тощо. Всі ці фактори створюють жорстку конкуренцію на ринку банківських послуг,

¹⁹ Контроль над всіма китайськими банками належить державі. Згідно законодавчих обмежень інвестиції в капітал китайських банків не можуть перевищувати 25%.

²⁰ Велика четвірка – 4 найбільших державних спеціалізованих комерційних банки. Такі банки були засновані на початку 1980х рр. з метою виконання урядових програм.

²¹ Всі фінансові установи країни створювалися для вирішення конкретних економічних завдань, банки «великої четвірки» мали кожен свою окрему спеціалізацію, банки міст/селищ створювалися для обслуговування лише певної місцевості.

адже банківські установи не мають чітко виражених та формалізованих конкурентних переваг [102; 113].

Аналіз факторів стабільності банківської системи КНР вимагає докладного дослідження структури діяльності китайських банківських установ. Для цього необхідно розглянути особливості структури активів та пасивів комерційних банків, систему кредитування, а також національні особливості діяльності комерційних банків. Розглянувши ці фактори, можливо буде виокремити фактори, що сприяють стабільності, або навпаки створюють напругу та волатильність в банківській системі КНР.

Основною особливістю банківської системи КНР є високий рівень державної частки в банківській системі країни. Банківська система КНР на 90% складається з державних банківських установ. Незважаючи на те, що банківських установи другого рівня (комерційні установи) мають форму акціонерних товариств, а їхні акції котируються на китайських (гонконгських) та міжнародних біржах, контрольний пакет акцій належить державі, а частка акцій, які знаходяться в приватній власності не може перевищувати 25%. До того ж в Китаї існують значні обмеження щодо прямих інвестицій в банківський сектор. Якщо розмір інвестицій, що здійснює одна компанія, досягає 20% така компанія визнається стратегічним інвестором. Стратегічним інвестором може бути лише відома в світі транснаціональна компанія, з відмінними фінансовими показниками. Компанія має надати китайському уряду бізнес-план подальших інвестицій та розвитку об'єкта інвестицій. ТНК може бути стратегічним інвестором одночасно лише в 2х китайських банках, тобто ТНК може мати частку до 20% не більш ніж в двох китайських банках. Враховуючи, що інша частка банківської установи (75-80%) знаходяться в державній власності, іноземні ТНК не мають широких прав на прийняття важливих рішень та керівництво фінансовою установою [106].

Приналежність капіталу банків державі створює значний вплив на банківську систему, яка таким чином залишається повністю під контролем

держави. Як відомо, монополія не є позитивним явищем для економіки, адже призводить до неефективного використання ресурсів, зловживання монопольним становищем, завищенням цін на свою продукцію. Вважаючи державну монополію в банківській сфері негативним явищем, М. Дакоста, Дж. Фуу, Ш. Танг, Д. Фареллі та ряд інших експертів по економіці КНР неодноразово наголошували на необхідності реформ в банківській сфері, направлених на приватизацію комерційних банків [88, с. 5-8; 109; 114; 115].

Розглянемо джерела формування активів та пасивів комерційних банківських установ. Головним джерелом формування довгострокових пасивів для банківських установ є депозитні вклади населення, а також кошти нефінансових організацій, що разом складають 98% від довгострокових пасивів банків (Рис. 2.4).

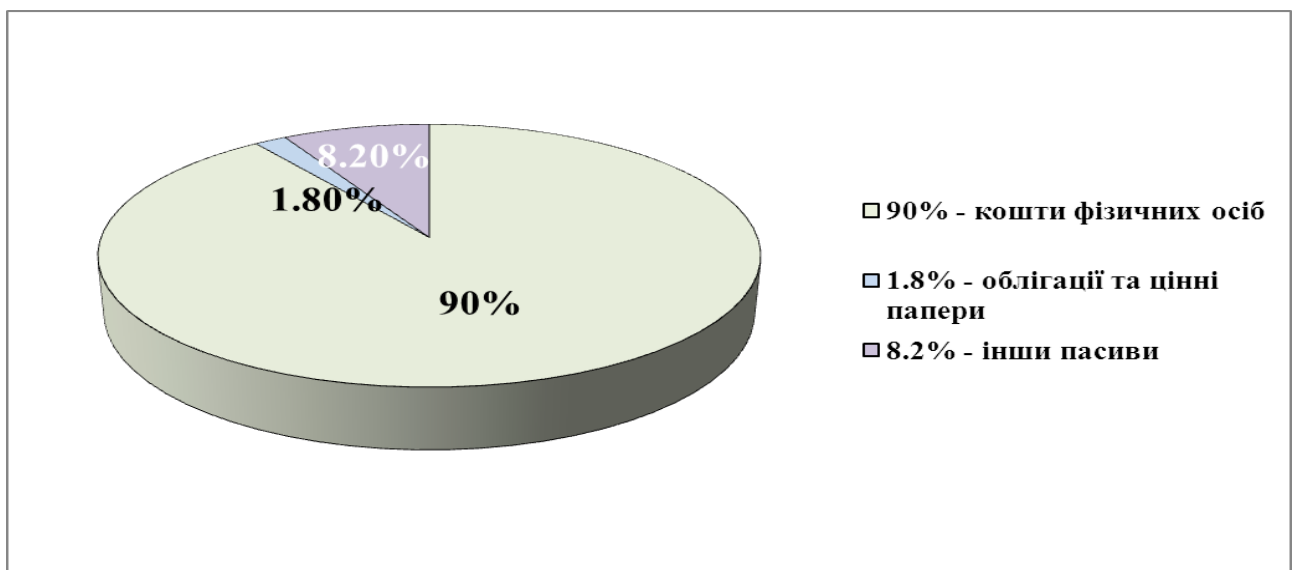

Рис. 2.4 Джерела формування довгострокових пасивів комерційних банків в КНР станом на 01.01.2011.

Джерело: розроблено автором на основі офіційних статистичних матеріалів Народного банку Китаю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pbc.gov.cn/publish/english/3060/index.html>.

Аналізуючи пасиви комерційних банків, позитивним показником для банківської системи є доволі велика частка вкладів фізичних осіб (Рис. 2.4), що означає високу довіру населення до банківської системи. В свою

чергу для банків велика частка вкладів населення також є позитивним показником, адже здебільшого в КНР вклади населення є довгостроковими,²² а найбільш поширеними є 3-х річні депозити, що дає змогу банкам прогнозувати власну ліквідність при здійсненні активних та пасивних операцій [105; 116].

Досліджуючи структуру пасивів комерційних банків (Рис. 2.4), необхідно виокремити слабку диверсифікацію ресурсної бази китайських банків в порівнянні з комерційними банками розвинутих країн. Китайські банки майже зовсім не використовують джерела ресурсів, які характерні для міжнародних банківських структур, наприклад, такі як запозичення на ринках капіталів, емісія акцій, облігацій, міжбанківські кредити, залучення депозитів пенсійних фондів та парабанківських установ. Така структура пасивів в банківській системі є характерною для країн, що розвиваються.

Відсутність в китайській банківській системі джерел отримання ресурсів характерних для світових банківських систем пояснюється слабким розвитком ринків капіталів в середині країні та обмеженим доступом до світових ринків. В країні суттєво обмежені права суб'єктів економічної діяльності щодо випуску та/або купівлі/продажу облігацій, цінних паперів. Китайський ринок облігацій на 98% складається з облігацій державної позики. Заборонено випускати облігації регіональним органам влади²³, таким чином все бюджетне фінансування здійснюється виключно через центральні та місцеві бюджети.

В структурі поточних вкладів китайських банків найбільша частка належить фізичним та юридичним особам, а також варто відзначити досить велику частку коштів державних установ, що пояснюється особливостями банківської системи КНР (Рис. 2.5). Через приналежність

²² За міжнародною класифікацією довгостроковими вважаються вклади зі строком що перевищує 1 рік.

²³ Випуск облігацій місцевими органами влади широко поширений в світі та користується великою популярністю з боку інвесторів, адже зазвичай такі облігації забезпечені державною власністю, здебільшого нерухомими активами.

комерційних банків державі та підпорядкування державного казначейства Народному банку Китаю, сфера державних фінансів досить сильно інтегрована в банківську систему [105; 112; 116].

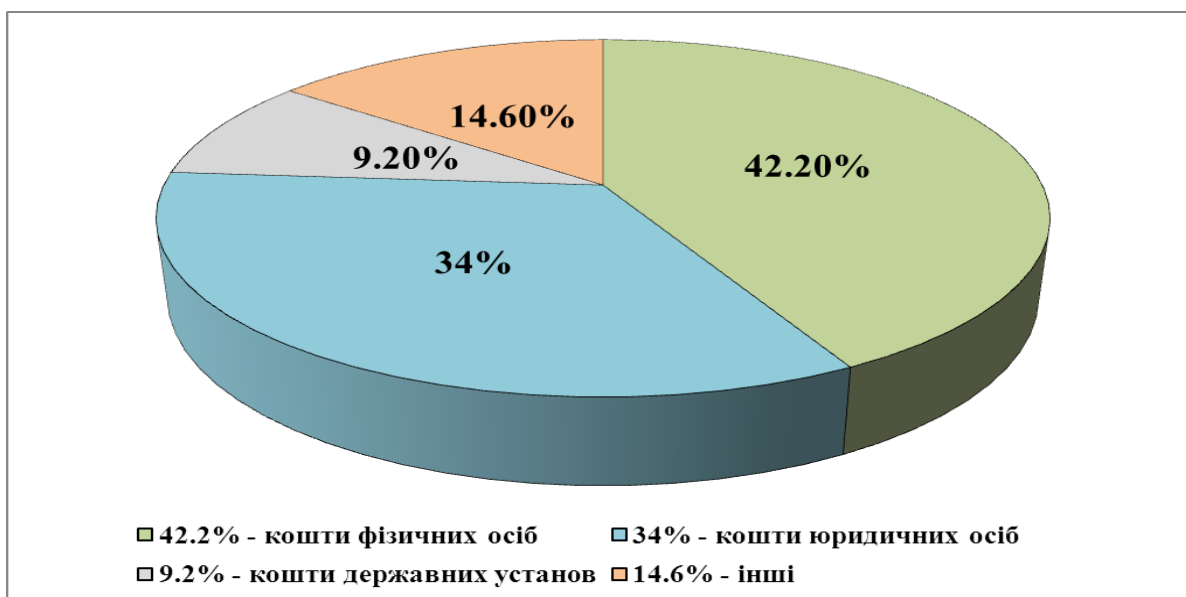

Рис. 2.5 Структура поточних вкладів фізичних та юридичних осіб в комерційних банках КНР станом на 01.01.2011.

Джерело: розроблено автором на основі офіційних статистичних матеріалів Народного банку Китаю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pbc.gov.cn/publish/english/3060/index.html>.

Аналізуючи структуру поточних вкладів комерційних банків в КНР, потрібно зазначити, що така структура більш відповідає ринковій банківській системі, проте відмінною рисою банківської системи КНР є наявність значної частки вкладів державних установ, що є характерним для адміністративно-командної системи.

Такі особливості джерел отримання фінансових ресурсів в банківській системі Китаю пов'язані з особливостями економічної моделі країни та історичними особливостями. Високий рівень депозитів фізичних осіб пояснюється ставленням китайського населення до заощаджень. Китайці з давніх часів звикли більше зберігати кошти, ніж їх витратити. Така характеристика притаманна багатьом азійським країнам, про що акцентується увага в працях Л. Бергера, М. Наста, Л. Двайта, Дж. Пі, М.Дж. Гордона та багатьох інших спеціалістів з азійських економік та зокрема Китаю [90, с. 184-186; 109; 117; 118, с. 8-10].

Заощадливість характерна для населення з невеликими доходами та низьким розвитком продуктивних сил, а також відсутністю стабільності та впевненості в майбутнє, що тривалий час було характерно і для КНР. На відміну від китайців, європейці та американці, навпаки більше схильні витратити кошти, отримуючи кредити, ніж накопичувати кошти на депозитах²⁴. Висока частка заощаджень фізичних осіб була характерною і для СРСР, який пропагував заощадливість. Заощадження населення, які зберігаються в державних фінансових установах, можливо використовувати на потреби держави – субсидування бюджету, державних програм і т.д. Такої моделі дотримувалося і Китайське керівництво впродовж багатьох років. В сучасних же умовах така заощадливість китайців створює підвалини для стабільності банківської системи, адже банки мають в своєму розпорядженні так звані «довгі кошти» та можуть розраховувати власну ліквідність на тривалі періоди.

Тривалий час фактор оощадливості населення використовувався для реалізації державних програм. Фактично до 2000х рр. в банківській системі КНР відсутнім було кредитування фізичних осіб, а більшість кредитів директивними методами (в рамках урядових планів) направлялись державним підприємствам. Таким чином збереження населення використовувалися для реалізації урядових програм. Зважаючи на фактор оощадливості китайського населення та, як наслідок, значний відсоток вкладів фізичних осіб в пасива комерційних банків, варто розглянути механізм встановлення та зміни депозитних ставок.

В банківській системі КНР відсутній ринковий механізм регулювання депозитних ставок для залучення коштів. Депозитні ставки визначаються та встановлюються центральним банком країни, при участі уряду. Розмір депозитних ставок фіксований та не допускається їхне

²⁴ В американській та європейській літературі широко поширена точка зору, що краще купити в кредит будинок, автомобіль тощо та зробити своє життя комфортним, отримувати задоволення від володіння, ніж накопичувати кошти для купівлі певного активу за власні кошти.

відхилення. Всі фінансові установи мають право залучати кошти лише за ставками, що визначені Народним банком Китаю (НБК). Комерційним банкам заборонено встановлювати депозитні ставки, що відрізняються від визначених НБК. Як вже зазначалося, найпоширенішим джерелом ресурсів для банківської системи є накопичення саме фізичних осіб, завдяки чому створюється значна пропозиція депозитних коштів, зважаючи на їхнє директивне встановлення, варто дослідити динаміку їх зміни, та підстави для цього (Рис. 2.6) [106].

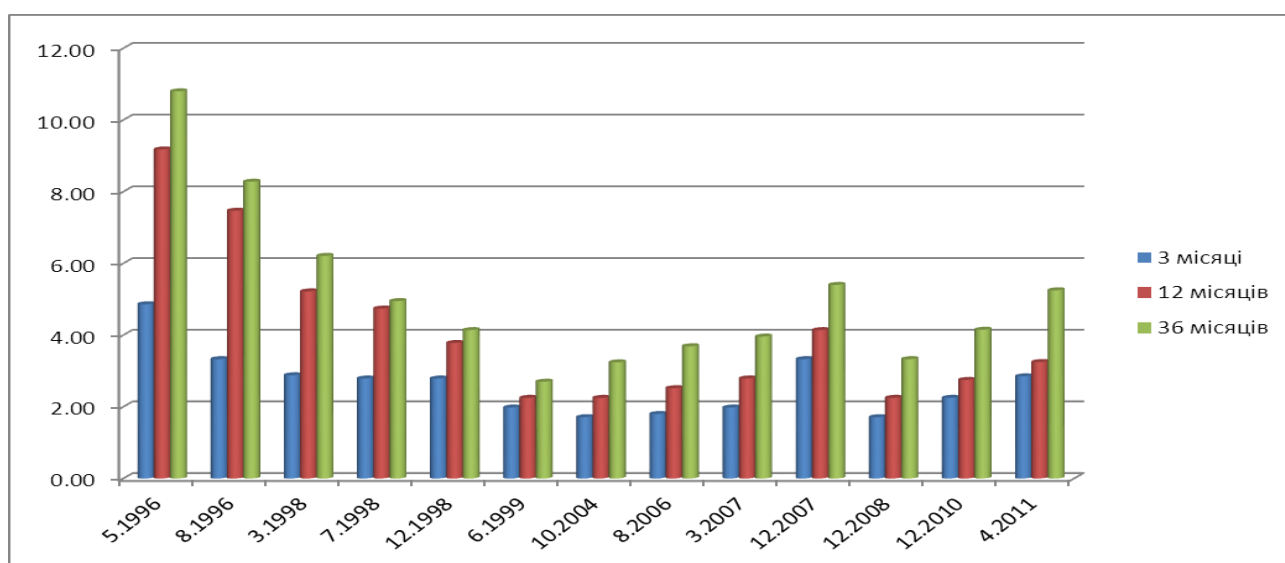

Рис. 2.6 Динаміка відсоткових ставок за депозитами фіз. осіб 1996-2011рр.

Джерело: розроблено автором на основі офіційних статистичних матеріалів Народного банку Китаю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pbc.gov.cn/publish/english/3060/index.html>.

Аналізуючи динаміку зміни депозитних ставок (Рис. 2.6), необхідно зазначити, що ще з середини 90х років ХХ ст. не відбувається значних коливань депозитних ставок. В середньому депозитні ставки знаходяться на рівні: 3х місячні депозити – 2,25% річних, депозити на 12 місяців – 3% річних і найбільші ставки пропонують за 36 місячні депозити – 4,2% річних. Стабільність депозитних ставок та відсутність значних коливань є позитивним фактором, який підтверджує стійкість банківської системи КНР. Незважаючи на директивні методи встановлення депозитних ставок, чітко прослідковуються складні періоди для банківської системи Китаю (96-98рр., 2007р., 2011р.) (Рис. 2.6), адже саме в такі моменти відбувається

відтік коштів з банківської системи, і зростає потреба в фінансових ресурсах, що знаходить відображення в зростанні депозитних ставок.

Розглядаючи динаміку процентних ставок, можна відмітити, що вони протягом тривалого часу знаходяться на досить низькому рівні. Низькі відсоткові ставки є позитивним фактором для банківських установ, адже таким чином фінансові установи отримують дешевші ресурси, що неодмінно позначається на вартості кредитів, які є локомотивом економіки.

В той же час багато дослідників китайської банківської системи, серед яких Шен Бінгсі, Янь Ліхуань, Саї Танг, Сонкінг Джін, відзначають фактор низьких відсоткових ставок, поєднаний з високою нормою заощаджень до 40%, негативним явищем для китайської економіки. Справа в тому, що низькі депозитні ставки не дають належної віддачі від зберігання грошей, що, зважаючи на надзвичайну заощадливість китайського населення, сильно звужує внутрішнє споживання. До того ж ситуація ускладнюється відсутністю альтернативних джерел для вкладів населення, в КНР фізичним особам не доступні ринки цінних паперів, відсутні чітко формалізовані інвестиційні, пенсійні фонди і т.д. Таким чином можливості накопичення коштів фізичними особами вкрай обмежені, фактично вони зводяться до вкладень в банки [101; 114; 119].

Отже, пасиви комерційних банків головним чином складають з вкладів фізичних та юридичних осіб. Депозити фізичних осіб характеризуються тривалими строками вкладення коштів і створюють основне джерело «довгих коштів» для комерційних банків, в той час як кошти юридичних осіб, використовуються для забезпечення поточної діяльності. На даному етапі в структурі пасивів в банківській системі КНР відсутні альтернативні джерела отримання фінансування, як для банків, так і для їх клієнтів - фізичних та юридичних осіб.

Банківська система КНР характеризується відсутністю розвинутих ринків облігацій, цінних паперів, незначний відсоток комерційних банків

(переважно ті, що займаються обслуговуванням зовнішньоекономічної діяльності) мають доступ до зовнішніх джерел запозичень, проте частка таких пасивів незначна. В той же час економічні суб'єкти також не мають альтернативи щодо розміщення фінансових ресурсів окрім, як в банківській сфері. Все це створює передумови, за яких ставки за вкладками, знаходяться на досить низькому рівні, що негативно позначається в першу чергу на населенні країни, проте створює позитивний ефект для банківської системи, яка характеризується значною капіталізацією. Таким чином банківська система має надійні підвалини для здійснення активних операцій та покриття банківських ризиків [122].

Проаналізувавши структуру пасивів, доцільно перейти до розгляду джерел формування активів в банківських установах. Активи комерційних банків фактично є головним показником оцінки діяльності банку, а від якості активів залежить стабільності всієї банківської системи, про що наголошують К. Каломіріс, Н. Ларді, Р. МакАйвер, П. Кругмен. Розглянемо структуру активів китайських комерційних банків (Рис. 2.7) [91; 120; 121].

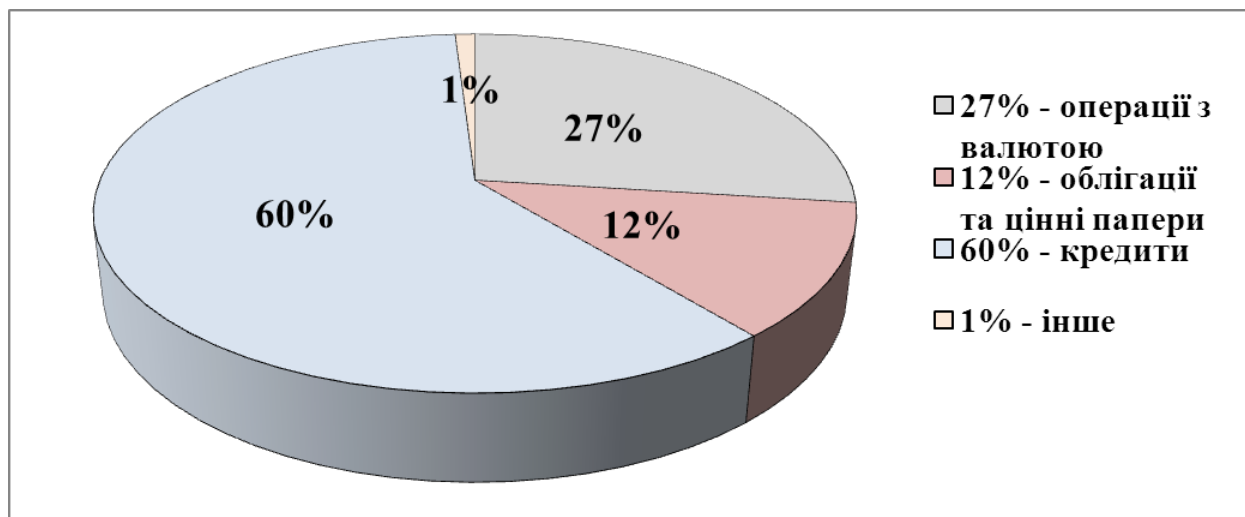

Рис. 2.7 Структура активів комерційних банків КНР станом на 01.01.2011

Джерело: розроблено автором на основі офіційних статистичних матеріалів Народного банку Китаю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pbc.gov.cn/publish/english/3060/index.html>.

В структурі активів комерційних банків в КНР (Рис. 2.7) головна роль відведена кредитним операціям, які займають 60% від усіх активів банківської системи, операції з валютою сягають 27%, операції з цінними паперами та облігаціями 12%. Така структура активів є доволі конкурентоздатною та відповідає західним поглядам щодо структури активів фінансово стабільних комерційних банків, які функціонують в банківських системах розвинутих країн.

Науковці, які спеціалізуються на ринкових трансформаціях банківських систем країн, що розвиваються, зокрема, М. Боріш, М. Лонг, М. Ноєл, П. Катті, К. МакКена, відмічають, що для забезпечення стабільності банківської системи активи комерційних банків мають бути широко диверсифіковані, а концентрація на певному конкретному виді банківської діяльності несе ризик нестабільності. Впродовж ринкових трансформацій китайські банки намагаються дотримуватися цих принципів та диверсифікувати свої активи, таким чином розширюючи спектр банківських продуктів та послуг, що позитивно позначається на темпах трансформації банківської системи та економіки країни. Загалом сучасна структура активів та пасивів китайських комерційних банків має конкурентоздатний вигляд, активи доволі диверсифіковані, а пасиви в свою чергу надійні та довгострокові, що створюють значний позитивний вплив на стабільність банківської системи КНР [87, с. 3-7; 94; 123, с. 44-45].

Потрібно зазначити, що в минулому структура активів та пасивів комерційних банків була вкрай звужена та недиверсифікована. Пасиви фактично зводилися до депозитів фізичних осіб та поточних коштів державних підприємств, а активи головним чином були сконцентровані в кредитах наданих державним підприємствам. Рішучі ринкові трансформації які відбувались протягом 1990 - 2000-х рр., під час яких було розпочато кредитування фізичних осіб, започатковано операції з цінними паперами, значно збільшилися кошти приватних юридичних осіб,

поширення набувають валютні операції. На необхідність ринкових трансформацій та диверсифікацію структури активів та пасивів довгий час наголошували науковці, які вбачали в такій структурі активів причину постійних криз ліквідності банківської системи, зокрема, такі ідеї обґрунтовуються в працях М. Дакоста, Ф. Хі, Ф. Ху, Н. Ларді [88, с. 15-18; 92; 93, с. 25-27; 124, с. 36-39].

Зважаючи на структуру активів китайських комерційних банків (Рис. 2.7), необхідно відмітити провідну роль кредитних операцій. Кредитні операції займають провідне місце в банківській діяльності, як в банківській системі КНР, так і в інших банківських системах та характеризуються як ризикові операції. Тому доцільно розглянути структуру кредитного портфелю комерційних банків в КНР (Рис. 2.8)

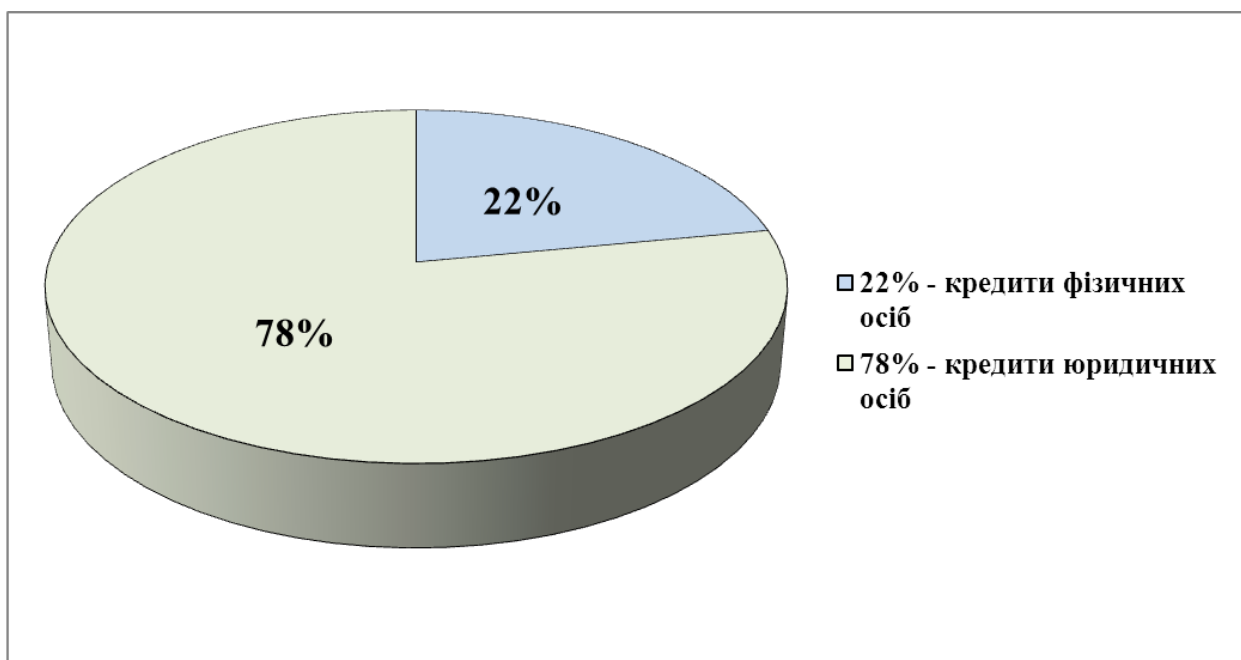

Рис. 2.8 Структура кредитного портфелю комерційних банків КНР станом на 01.01.2011

Джерело: розроблено автором на основі офіційних статистичних матеріалів Народного банку Китаю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pbc.gov.cn/publish/english/3060/index.html>.

Структура кредитного портфелю комерційних банків подібна до банківських систем розвинутих країн, 78% займають кредити юридичним особам, що пояснюється в першу чергу значно більшими об'ємами

кредитування на одного кредитора в порівнянні з кредитуванням фізичних осіб, а також довготривалою політикою кредитування державних підприємств. Банківська система КНР тривалий час обслуговувала сферу державних фінансів і, як наслідок, велика кількість кредитів, направлялася саме державним підприємствам. Кредитні операції займали головне місце в структурі активів банківської системи КНР, на них припадало до 90% і більше від загального обсягу активних операцій комерційних банків.

Кредитування ж фізичних осіб розпочалося фактично лише з 2000-х років ХХІ ст. Основою для масштабного кредитування фізичних осіб стало значне збільшення доходів населення, що стимулювало швидкі темпи розвитку автомобільної галузі та народного будівництва. Швидкі темпи кредитування фізичних осіб трактується науковцями неоднозначно. З одного боку кредитування фізичних осіб дає можливість підтримувати високі темпи економічного зростання, з іншого боку все більше і більше науковців відзначають, що саме масштабне кредитування фізичних осіб провокує інфляцію, а також створюються передумови для роздуття мильного пузиря, особливо в сфері нерухомості. Так Р. Дорнбуш, Ф. Джавазі наводять приклад Японії, в якій наприкінці 80х рр. - початку 90х рр. ХХ ст. нерегульоване та некероване зростання іпотечних кредитів, вартості нерухомості та послідуєчий обвал цін, призвели до масштабної банківської кризи 1990р., яка проявилася в зростанні проблемних активів, та виявила проблему завищеної оцінки нерухомості при видачі іпотечних кредитів [119, с. 51-55; 125; 126, с. 41-45].

Розглядаючи особливості процесу кредитування в банківській системі КНР доцільним є розглянути процедури та умови кредитування, адже саме вони визначають ступінь ризику кредитних операцій та, як наслідок, впливають на стабільність фінансової установи. Як ми вже зазначали всі комерційні банки в КНР належать державі²⁵, і зрозуміло

²⁵ Окрім кількох виключно іноземних банків, які фактично виключені з банківської системи, а їх сфера діяльності сконцентрована на обслуговуванні операцій ТНК.

комерційні банківські установи в першу чергу виконують завдання, які ставить власник - держава. Таким чином прибутковість, яка є найважливішим показником, для приватних банківських установ, в КНР не відіграє провідної ролі. Така особливість створює значний вплив на процеси кредитування та комерційну банківську діяльність загалом [122].

В минулому, до кінця 90х років ХХ ст. кредитування державних підприємств мало регулятивний характер, тобто банківські установи отримували директиви, в яких зазначались об'єми та об'єкти видачі кредитів державним установам. В той період для китайських банків головним показником оцінки діяльності банку було виконання завдань та планів уряду. Не приймалися до уваги банківські нормативи щодо достатності капіталу, ліквідності, ризик-менеджменту, та навіть в разі виконання економічних розрахунків, дана інформація не була критерієм для прийняття управлінських рішень. Банківська система країни слугувала вирішенню в першу чергу державних завдань. Кредитуючи державні підприємства через банківську систему китайський уряд реалізовував головне завдання країни - досягнення швидких темпів економічного зростання [113].

Досліджуючи погляди науковців на доцільність директивного кредитування, потрібно зауважити, що дослідників можна розділити на 2 табори: прихильники «шокової терапії», які вкрай негативно розглядають директивне державне кредитування, та відзначають надзвичайно високі ризики для банківської системи, які провокує таке кредитування та прихильники «градуалістичного підходу», які відзначають неефективність системи державного кредитування, проте відмічають позитивні сторони, які полягають в можливості реалізації масштабних та затратних проектів, реалізацію соціальних та інфраструктурних проектів, можливість створення привабливих умов для розвитку перспективних галузей і т.д. [127; 128; 129].

В такій ситуації цілі, які переслідує держава, фінансуючи державні підприємства через комерційні кредити, та цілі комерційного банку суттєво відрізняються. Головним завданням уряду КНР є досягнення приросту ВВП і банківська сфера призначена сприяти досягненню поставлених завдань. В той же час де-факто порушуються принципи кредиту²⁶: строковість, платність, призначення кредиту, зворотність, забезпеченість. Не беруться до уваги показники та завдання банківських установ. Зважаючи на зазначені особливості банківського кредитування, позичальники не мають стимулів ефективно використовувати кредитні кошти, оскільки в них відсутні стимули для цього. Зрозуміло, що за такої побудови роботи китайських банківських установ, їм необхідна фінансова підтримка держави. В разі неможливості виконання державних планів банк докапіталізовують державними коштами, або з інших джерел, до рівня необхідного для виконання поставлених завдань [130].

Починаючи з 2000х років XXI ст. банківська система поступово відходить від директивних шляхів здійснення кредитних операцій та поступово впроваджує ринкові механізми кредитування, проте в банківській системі КНР вони мають певні особливості. Розглядаючи сучасну процедуру здійснення кредитування, головною особливістю є припинення практики видачі кредитів за директивними настановами уряду. Незважаючи на це, процедура кредитування далека від ринкових форм, характерних для банківських систем розвинутих країн. В китайських банках видача кредитних коштів юридичним особам здійснюється на основі нормативно встановлених фінансових показників, забезпечення кредиту (застави), оцінки ризиків і т.д. Проте всі ці процедури носять формальний характер. Головним фактором для видачі кредитів є тісні ділові контакти між банківськими співробітниками та

²⁶ Умови отримання кредитів передбачають забезпечення принципів отримання кредиту, проте фактично умови кредитних та супутніх договорів (застави, поруки, тощо) часто порушуються, вносяться зміни, чим фактично суттєво змінюються первинні умови таких кредитів.

керівника підприємства, на що звертають увагу В. Шид, Г. Чу. [108; 125, с. 10-13].

Потрібно зазначити, що кредитування юридичних осіб приватних підприємств підлягає жорсткому моніторингу з боку НБК та різних наглядових органів, тому банки поставлені в умови, в яких вони виконують визначені законодавством процедури кредитування. Контроль з боку державних наглядових органів за кредитуванням державних юридичних осіб не такий жорсткий, головним чином через відсутність чітко формалізованого нормативно-правового забезпечення та прозорого законодавства [116].

Кредитування не базується на економічно обґрунтованих засадах, не здійснюється відповідного фінансового аналізу підприємства: застави, що пропонуються в забезпечення; аналіз цілей використання кредитних коштів; оцінки можливості підприємства щодо погашення кредиту; не відбувається коригування процентної ставки на розмір кредитного ризику, не здійснюється відповідного резервування під кредитні операції. Такі особливості не сприяють створенню стабільного та стійкого фінансового стану комерційних банків, та, як наслідок, всієї банківської системи КНР [131].

Розглянемо процес кредитування банками державних підприємств. Як ми вже зазначали, принципи кредитування державних підприємств далекі від ринкових та зазвичай відсутнє економічне обґрунтування та аналіз позичальника при видачі таких кредитів. Зрозуміло такі дії призводять до значного зростання ризику неповернення кредитних коштів. В КНР при видачі великих кредитів державним підприємствам основним забезпеченням, що покриває ризики, є заставне майно. Банки отримують забезпечення від юридичної особи, проте його адекватність та достатність не береться до уваги, та зазвичай значно переоцінюється, щоб зменшити формування резервів під кредитні ризики.

В Китаї поширені випадки передачі в заставу банкам майна, яке не може бути стягнуте або реалізоване, або дуже специфічного майна, яке не може бути швидко реалізоване, та вимагає значного дисконту. Наприклад, в заставу може бути передане певне обладнання або виробничі комплекси вузької направленості, що унеможлиблює його подальшу реалізацію, а реальна вартість продажу значно нижче від вартості придбання. Також не приймаються до уваги фінансові показники позичальника, можливості обслуговування кредиту, призначення кредиту, фінансові потоки позичальника і т.д., та, що головне, банк не здійснює відповідного коригування процентної ставки та резервування на ступінь ризику кредитної операції. Умови видачі кредитів державним установам встановлюються та регулюються державними органами, на які банк не має важелів впливу [131; 132; 133, с. 91-100].

Наступна особливість кредитування юридичних осіб – це відсутність у банку можливостей повернення кредитних коштів, в разі порушення позичальником кредитних умов. Банки не мають ефективних важелів впливу на підприємства, які б змусили їх повертати кредитні кошти. В КНР дуже складна процедура банкрутства та стягнення заборгованості, що значно позначається на можливостях банку стягнути заставу або інше майно. В той же час, оскільки, при видачі кредиту не здійснювалась відповідна оцінка заставного майна, а також відсутній аналіз ринкових можливостей реалізації такої застави, банкам дуже складно отримати реальні кошти, реалізувавши заставне майно. Такі особливості створюють можливості для підприємств, порушувати кредитні умови, кредитні графіки, та взагалі не повертати отримані кредити. Специфіка кредитування державних юридичних осіб породжує суттєві ризики пов'язані з кредитами, які надані саме державним юридичним особам. Часто такі кредити стають проблемними, а таких кредитів, за оцінками

експертів, в портфелях китайських банків від 25% до 50% від загальної кількості активів²⁷ [89; 117; 124; 132; 134; 135; 136; 137].

Оскільки комерційні банки належать державі, держава має значний вплив на формування кредитної політики комерційних банків та сприяє кредитуванню державних підприємств. Головним фактором для видачі кредитних коштів державним установам слугує галузевий фактор та стадія економічної активності, щоправда, враховуються також і питання вирішення соціальних програм – розвиток відсталих регіонів, зниження безробіття і т.д. Так, наприклад, в разі сприятливої кон'юнктури на ринках важкої промисловості кредити надаються державним підприємствам цієї галузі, і в разі позитивних тенденцій в будівництві, кредити надаються будівельним галузям і т.д. Така політика дає позитивні результати, адже, Китайські компанії, за рахунок оперативного отримання коштів на вигідних умовах, швидко освоюють перспективні напрямки бізнесу та завойовують світові ринки. В свою чергу легкий доступ до дешевих кредитних ресурсів посилює конкурентні переваги китайських підприємств особливо на зовнішніх ринках [131; 134].

Потрібно зазначити, що в Китаї державні підприємства являють собою гігантів, зі значним оборотом коштів, тисячами робочих місць і т.д. Такі підприємства в разі вдалого менеджменту та відомій китайській працьовитості за кілька років освоюють галузі, створюють виробництва та технології, на які інші країни витрачають в кілька разів більше часу. Проте, в разі провалу проекту повернення кредитних коштів банкам майже неможливе.

З іншого боку, оскільки на підприємства-гіганти покладено виконання соціальних функцій, їхнє банкрутство недопустимо. Держава зазвичай намагається врятувати ситуацію подальшими банківськими

²⁷ Офіційні показники банківських установ значно менші на рівні 1-3%, проте варто зазначити, що значний обсяг проблемних кредитів в 1999-2005рр. був переведений на компанії по управлінню активами (КУА), а банки в обмін отримали облігації КУА, які кваліфікуються, як безризикові, відповідно відсутня і достовірна інформація щодо частки проблемних активів в балансах банків.

кредитами, іноді це спрацьовує і підприємство стає прибутковим, проте в більшості випадків така політика приводить лише до накопичення кредитної заборгованості, яка стає проблемною. Саме в таких ситуаціях розкриваються всі особливості китайської банківської системи - банки продовжують видавати кредити кораблю, що тоне, в той же час не маючи можливостей повернення кредитних коштів [88; 132; 134].

Описані ситуації не рідкість для економіки Китаю, і науковці наголошують, що кризові тренди, які періодично виникають в банківській системі КНР пов'язані саме з неефективною політикою кредитування державних підприємств.

Досліджуючи фактори, що здійснюють значний вплив на діяльність банківської системи Китаю, потрібно зазначити неафішовану незалежність китайських районів та провінцій від центральної влади. Широка автономність багатьох китайських провінцій пов'язана зі створенням спеціальних економічних зон (СЕЗ), в яких діяли свої закони, зазвичай більш ліберальні, дозволялося створення приватних підприємств, створювалися умови для залученню іноземних інвестицій, були спрощені митна/податкова політики. Наслідком такої автономії стало підвищення ролі місцевого керівництва, яке почало відігравати провідну роль в економічних процесах в провінціях. Незважаючи на централізовану організаційну структуру банківських установ, фактично місцеві посадовці, а також неформальні лідери з місцевого населення, створюють значний вплив на діяльність банків. Без кооперації з місцевим керівництвом районів/провінцій неможлива стабільна робота банківської установи, навіть діяльність регіональних управлінь центрального банку країни в провінціях/районах залежить від можливості керівників знайти спільну мову з керівництвом району. Фактично, керівництво відділень/філій банків підбирається з місцевих чиновників. Підтвердженням є той факт, що до 1997р. територіальні управління НБК в провінціях мали звітувати

про свою роботу не лише центральній владі, але й місцевому керівництву [72, с. 614-615; 77].

Дана особливість ведення банківської справи, а також необґрунтована кредитна експансія на основі директивних розпоряджень уряду, створили підвалини для зловживань в банківській сфері. В Китаї поширеними стали випадки шахрайства з банківськими коштами. Фактично працівники філії банку та чиновники вступали в зговір та видавали кредити неіснуючим підприємствам або порушувалось цільове призначення кредитів з метою шахрайства та відмивання коштів. Масштаби банківського шахрайства набули таких розмірів, що в 2005р. уряд КНР був змушений запровадити смертну кару за злочини, пов'язані з шахрайством співробітників банківських установ [77].

Характерним для Китаю, як і для інших країн, в яких існував або існує комуністичний режим, є слабкий розвиток фондового ринку. Це пояснюється тим, що головною умовою для розвитку фондового ринку є наявність усталених відносин в сфері прав власності. Для Китаю, як і для СРСР, є характерним верховенство колективної власності над приватною, і відсутність усталених відносин в сфері приватної власності. Як наслідок в таких країнах відсутні законодавче регулювання, відсутності інститути, які б здійснювали діяльність з цінними паперами, наприклад, пенсійні/інвестиційні фонди, відсутні фахівців, відсутній попит на цінні папери/деривативи та інші продукти фондового ринку. Таким чином в китайській банківській системі до 2002р., коли КНР стала членом Світової організації торгівлі, та за умовами вступу була змушена лібералізувати банківський сектор, повністю був відсутній такий напрямок банківської діяльності, як інвестиційний банкінг. Потрібно зазначити, що в розвинутих країнах, саме інвестиційні банки займають провідні місця в банківській системі та визначають вектори розвитку для всієї економіки.

Проте, як країна, яка йде шляхом ринкових трансформацій, в КНР з 90х років ХХ ст. поступово формується інститут приватної власності, що знаходить своє відображення в розвитку фондового ринку країни. Головними факторами швидкого розвитку фондового ринку є трансформація багатьох державних підприємств в акціонерні товариства, випуск акцій (ІРО). Особливо місце в розвитку фондового ринку в Китаї займає банківська система, за її допомогою не лише відбувається обслуговування фондового ринку, а й залучаються ресурси, відбувається приватизація державних банківських установ. Станом на 2011р. всі чотири найбільші спеціалізовані державні банки (велика четвірка) провели ІРО та котируються на біржі. Завдяки значним успіхам китайських компаній на світовому ринку, інтерес до фондового ринку Китаю значно зріс [139].

Необхідно зазначити, що банківська система Китаю характеризується відсутністю ефективного використання трудових ресурсів. В банківській сфері зайнято майже 2 млн. чоловік та, враховуючи високий рівень заробітної платні, витрати банків на персонал досить значні, інколи рівень витрат на персонал може досягати до 70% всіх витрат. Ситуацію також погіршує те, що автоматизація та впровадження інформаційних технологій йде повільним темпом, а отже для здійснення операційної діяльності, банку необхідно утримувати великий штат працівників. Значна закритість банківської системи від зовнішнього світу впродовж багатьох років вплинула на кваліфікацію банківських працівників, яка знаходиться на значно нижчому рівні, ніж кваліфікації європейських та навіть східноєвропейських спеціалістів. Справа в перехідному статусі банківської системи та в її керованості з боку уряду країни, що в свою чергу унеможлиблює перейняття світових практик та методів ведення банківської діяльності. В той же час зарплатня в китайській банківській системі не може навіть наблизитись до рівня з/п європейських або американських спеціалістів, хоча в самому Китаї професія банкіра перспективна та високооплачувана. Як наслідок,

банківські топ-менеджери світового рівня не мають стимулів та можливості²⁸ працювати на Китайські банки.

Таким чином виникає дилема, з одного боку банківській системі Китаю необхідне реформування, з іншого відсутній досвід та методи такого реформування. Ситуацію може покращити запрошення іноземних спеціалістів, проте, якорем в розвитку банківської системи Китаю є уряд, який не поспішає з реформуванням китайських банків, побоюючись втратити керованість над банківською системою [77].

Досліджуючи банківську систему КНР необхідно проаналізувати також і зовнішні чинники, що впливають на розвиток банківської системи Китаю, обумовлені особливостями Китайської економічної парадигми. Китайська економіка орієнтована на експорт, що підтверджують значні об'єми експорту товарів та послуг (Табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Найбільші торгові партнери КНР станом на 01.01.2011 (млрд. дол. США).

Назва країни	Обсяг експорту з КНР	Обсяг імпорту в КНР
США	220,8	77,5
Гонконг	166,23	8,7
Японія	97,9	131
Південна Корея	53,67	102,55
Німеччина	49,9	55,7
Тайвань	20,5	85,72

Джерело: Державний комітет статистики КНР; річні статистичні дані. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/nds/2011/indexee.htm>

За результатами аналізу таблиці 2.3, найбільший товарооборот Китай має з південно-азійськими країнами, Японією та США, в той же час ці країни є головними конкурентами Китаю на світових ринках. Таким чином Китай виявляється залежним від коливання курсів валют цих країн. Провідні країни світу та головним чином США звинувачують уряд КНР в штучному стриманні процесів ревальвації китайського юаню. В ситуації з

²⁸ Китайський уряд не допустить до керівництва провідними фінансовими установами країни західних спеціалістів, оскільки в такому разі вплив держави на фінансову установу значно зменшиться, що неприпустимо в сучасній парадигмі китайської економіки.

США. Китай фактично знаходиться в стані бойової готовності до торгових війн, оскільки саме китайська валюта витісняє долар зі світових ринків. Особливо дана ситуація посилилась під час світової фінансової кризи, кризи державних фінансів та зниження довіри до долара та євро. Проблеми в економіках розвинутих країн змусили шукати нові резервні валюти світу, в одну з яких поступово перетворюється китайський юань, про що свідчить навіть приклад Національного Банку України, який заявляє про готовність сформувати частку державних резервів в китайських юанях.

Одним з найвизначніших зовнішніх чинників, що впливають на банківську систему Китаю, варто відзначити відносини КНР з Тайванем та Гонконгом. Китай та Тайвань мають спільну історію та культуру. По суті, ще з XII ст. Тайвань - це китайська територія з китайським населенням. Проте після II Світової війни Тайвань проголосив незалежність від континентального Китаю, яка була підтримана США. В 50х рр. XX ст. США не допустили об'єднання Китаю та Тайваню, та всіляко підтримували незалежність острова. В 90х рр. XX ст. ситуація змінилась, Тайвань переглянув своє відношення до Китаю, і розпочався процес зближення. На початку 2000х років XXI ст. цей процес посилюється з приходом до влади в Тайвані прокитайських політиків.

Розглядаючи роль Тайваню для Китайської банківської системи необхідно зазначити, що Тайвань має виключні права доступу на китайські ринки товарів та послуг, і, зокрема, в банківську сферу, які закріплені в Законі Китаю «Про охорону інвестицій співвітчизників з Тайваню». Фактично банки Тайваню мають рівні права з китайськими банками, а банківські системи рухаються до об'єднання. Це підтверджує той факт, що ще з 2002р. Народний Банк Китаю офіційно здійснює емісію національної валюти Тайваню – тайванського долара. Китайським урядом з Тайванем погодження стратегія об'єднання – «Одна країна – Китай, два державних устрої», яка передбачає створення умов для співіснування в

рамках КНР адміністративно-командної системи, яка існує в Китаї, та ринкової системи, яка створена в Тайвані. Про відносини Китаю та Тайваню говорить і той факт, що в Азійському регіоні Тайвань називають «Тайбей Китаю», і саме під такою назвою Тайвань приймає участь в міжнародних організаціях Південно-Східної Азії [71; 141; 142; 143].

Гонконг, так само як і Тайвань, вважається історичною територією Китаю. В XIX ст. Гонконг був завойований Великобританією. В результаті кількох війн між Китаєм та Великобританією в 1898р. була укладена угода про відчуження «нових територій» на 99р. до 1997р. Згідно даної угоди Гонконг в 1997р. був приєднаний до КНР. На сучасному етапі Гонконг володіє значною автономією, маючи власні закони, правову, грошову, митну та еміграційну системи, а також має право приймати участь в міжнародних організаціях. У юрисдикції КНР знаходяться оборона і дипломатичні зв'язки Гонконгу [144; 145].

Зосереджуючись на банківських системах Гонконгу та КНР, необхідно зазначити, що вони побудовані за принципом одна країна – дві системи. Таким чином Гонконг має власну, незалежну від КНР, банківську систему, яка за значенням посідає 11 місце в світі. У Гонконгу розміщені азійські штаб-квартири багатьох транснаціональних корпорацій. Функціонують сотні банків, страхових компаній. Гонконгський валютний ринок - поряд з токійським і сінгапурським - є одним з найбільших в Азії. Банківська система Гонконгу значно перевищує за рівнем та стадією розвитку банківську систему КНР. Високорозвинутий Гонконг створює значний вплив на КНР. Через банківську систему Гонконгу до КНР потрапляє валюта, відбувається процес створення іноземних представництв, здійснюються прямі інвестиції. Гонконгська біржа слугує площадкою для розміщення цінних паперів китайських підприємств [146; 147].

Таким чином, банківська система КНР має багато характеристик, притаманних адміністративно-командним системам. Про це свідчить структури активів, пасивів, їхні джерела формування, організація

банківської діяльності і т.д. Банківська система КНР є значно обмеженою в порівнянні з ринковими банківськими системами. В банківській системі присутній значний державний контроль майже на всіх стадіях здійснення банківської діяльності. Встановлення відсоткових ставок, регулювання фінансових потоків, обмеження валютних операцій і т.д. свідчать про наявність жорсткого регулювання банківської системи КНР з боку державних органів. В той же час необхідно відзначити, що завдяки такій закритості та регульованості банківська система є прогнозованою та керованою, що відповідає парадигмі Пекінського консенсусу.

Всі ці фактори обумовлюють роль банківської системи в економіці країни, яка полягає в сприянні та стимулюванні економічного розвитку. Завдяки банківській системі, яка характеризується значною капіталізацією та державному керуванні фінансових потоків, КНР вдається демонструвати приголомшуючі темпи економічного зростання, при цьому значна увага приділяється соціальним цілям.

Так в КНР при розробці економічних проектів та стратегій враховуються показники безробіття, нерівномірність розвитку регіонів, нестача інфраструктурних об'єктів і через банківську систему в ці сфери направляються фінансові ресурси, що дозволяє підвищувати рівень добробуту населення всієї країни в цілому. В рамках ринкової моделі потоки капіталу направляються в найприбутковіші проекти, які зазвичай, не мають соціальної складової, та поглиблюють розриви між багатими та бідними, між відсталими та передовими регіонами і т.д.

2.3. Проблеми забезпечення фінансової стабільності банківської системи КНР

Дослідження банківської системи КНР та шляхів її трансформації з адміністративно-командної до ринкової системи передбачає дослідження

стабільності під час негативних трендів та кризових явищ. Найяскравіший приклад перетворення адміністративно-командної банківської системи в ринкову демонстрували країни східної Європи наприкінці 80х початку 90х рр. XX ст. Жодній з країн Радянського блоку, які здійснювали такі трансформації не вдалося здійснити поступовий безболісний перехід.

До теперішнього часу всі спроби такого роду трансформації завжди призводили до повного або майже тотального знищення адміністративно-командної банківської системи та побудови з нуля нової ринкової системи. Ці процеси супроводжувалися нищівними наслідками для економіки країни, її валюти, кредитно-грошової політики, викликали надзвичайно негативні соціальні наслідки і т.д.

Варто відзначити, що на відміну від КНР, яка має прагматичні підходи до трансформації банківської системи, ці процеси в країнах Радянського блоку не були запланованими, тобто можна говорити, що трансформації були не першопричиною, а наслідком. Трансформаційні процеси були викликані зміною політичного устрою країн, переосмисленням економічної парадигми, змінами керівництва країни і т.д. Таким чином трансформаційні процеси в банківських системах мали спорадичний характер, ринкові трансформації відбувались без належної підготовки, відсутня була концепція трансформаційних процесів, спеціалісти відповідної кваліфікації і т.д. Зокрема, відомий американський економіст Хімен Мінски наголошує, що ринкові трансформації в банківській системі не можуть відбутися без втрат для економіки та громадян країни [148].

На відміну від країн Радянського блоку КНР підійшла до процесу ринкових трансформацій усвідомлено, без революційних підходів. Курс на ринкові трансформації був проголошений діючим керівництвом країни, а трансформаційні процеси мали здійснюватися базуючись на градуалістичному підході. Таким чином керівництво КНР усвідомлювало всю складність ринкових трансформаційних процесів, а отже мало час

розробити план та стратегію такого переходу. Це мало забезпечити порівняно менш болісний процес ринкових трансформацій.

Банківська система, як найбільш чутлива до ризиків та кризових трендів сфера, яскраво характеризує стан економіки всієї країни. Саме банківська система першою віддзеркалює негативні тренди в економіці країни і зазвичай банківська система найбільше страждає від криз.

Однією з найважливіших характеристик банківської системи Китаю є її стабільність під час світових фінансових криз, зокрема, під час Азійської кризи 1997-1998 рр., Світової фінансової кризи 2007-2010рр., кризи державного боргу 2010-2012рр. китайська банківська система залишалась стабільною. Це пояснюється наявністю специфічних та нетипових характеристик в банківській системі Китаю, яка слабо інтегрована в процеси світової глобалізації. Китайські банки не обтяжені іноземними запозиченнями, а активи банківської системи головним чином сконцентровані в китайській економіці. В той же час незалежність китайської банківської системи від світових трендів, не є запорукою відсутності проблем в банківській сфері. На думку багатьох вчених, зокрема М. Петті, А. Піпла за останні 20 років перед банківською системою КНР вже тричі виникали кризові моменти: в 1994р., 1999р., 2004-2005рр. Приймаючи до уваги локальний характер банківської системи КНР, кризи в КНР не відображалися на інших країнах. В науковій літературі майже не описані данні події, а також відсутня їх систематизація, тому аналіз негативних явищ, які відбувалися в банківській системі КНР та їхні причини, є вкрай важливим етапом дослідження ринкових трансформацій [132].

Криза 1994р. була викликана трансформаційними кроками на валютному ринку країни. До 1994р. в КНР існувала система подвійних валютних курсів, яка полягала у встановленні офіційного та біржового валютного курсу. Останній визначався на основі попиту та пропозиції. Офіційний валютний курс використовувався для іноземних інвесторів при

залучені інвестицій в країну, для експортерів, які здавали валютну виручку від експортних операцій, фізичних осіб та інше. Біржовий валютний курс використовувався для здійснення імпорту товарів та послуг в країну, для вивозу капіталів і т.д. Окрім цього існувала система ліцензування підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Компанії, які отримали ліцензії мали змогу купувати/продавати валюту за офіційним обмінним курсом. Різниця між офіційним валютним курсом та біржовим доходила до 70%. Офіційний курс складав 1.8 юанів за 1 долар США, тоді як, біржовий 5.8 (Рис. 2.9) [149].

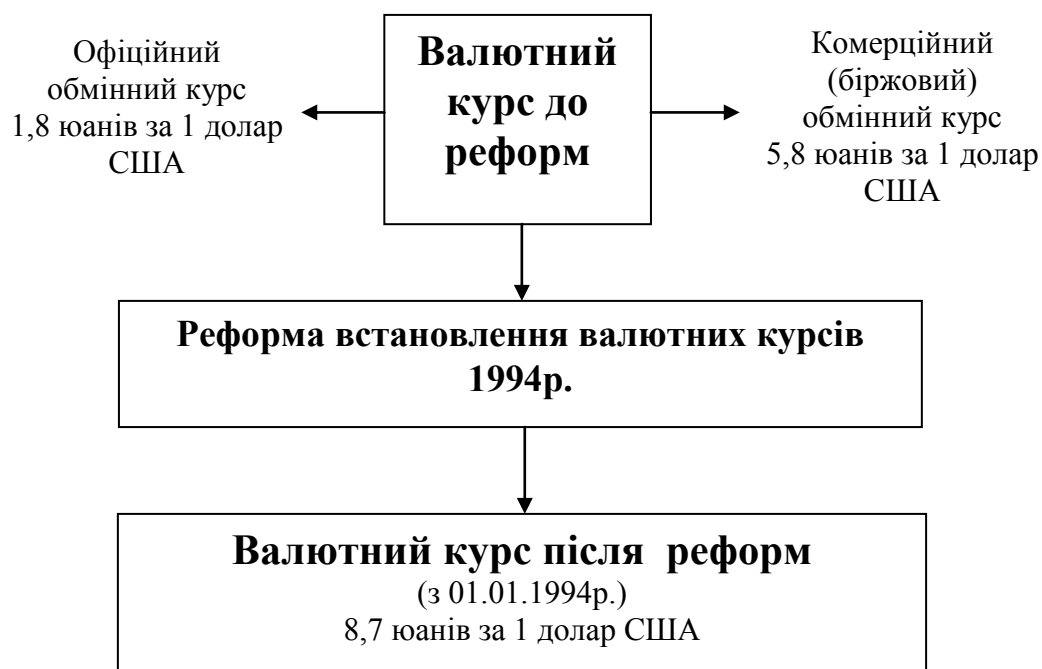

Рис. 2.9 Система валютних курсів китайської валюти

Джерело: Zhaoyong, Zh. How Effective is the Renminbi Devaluation on China's Trade Balance / Zh.Zhaoyong, S.Kiyotaka // Yokohama National University – 2008.

В 1993р. КНР прийняла одне з найважливіших рішень для національної економіки та банківської системи. Рішенням уряду було відмінено систему подвійних валютних курсів та запроваджено єдиний обмінний курс, який формувався на основі попиту та пропозиції. З 01.01.1994р. в КНР встановлювався єдиний валютний курс, який

формувався на ринковій основі. Після відмови від системи подвійних валютних курсів, курс юаня девальвував до рівня 8.7 юанів за долар²⁹. Така девальвація національної валюти призвела до галопуючих темпів інфляції, падіння реальних доходів населення. Проте реформа валютного курсу призвела до безпрецедентного росту експорту з країни, оскільки девальвація валютного курсу зробила китайські товари більш конкурентоздатними, через зниження цін у вартісному вираженні в іноземній валюті. Валютними надходженнями від експорту товарів уряду КНР вдалося стримати подальшу девальвацію юаня та приборкати інфляцію [149, с. 9-13].

Таким чином КНР перейшов від фіксованого директивно встановленого курсу до «фіксовано-плаваючого» валютного курсу. Валютний курс юаня і зараз встановлюється центральним банком країни, проте головну роль відіграє попит та пропозиція валюти. Комерційний валютний курс може відхилятися від офіційного. В період 1994-2005рр. відхилення валютного курсу складало +/- 0,3% з 2005р. +/- 0,5%. Починаючи з 1994р. китайська валюта набула статусу частково конвертованої, що є однією з передумов поширення валюти на світових ринках та завоювання статусу «регіональної» [149; 150].

Для економічного середовища країни відмова від подвійних валютних курсів була вкрай позитивним явищем, адже відпадала необхідність перераховувати коефіцієнти офіційного та комерційного курсів при здійсненні інвестицій в країну та подальшому переведенню прибутків в іноземну валюту; була знищена корупційна схема отримання державними та спільними китайськими підприємствами ліцензій на купівлю валюти за офіційним (фактично пільговим) валютним курсом; було виключено законодавчі вимоги щодо обов'язкової конвертації валютної виручки, а також відмінено систему дозволів на здійснення валютних операцій для юридичних осіб. До 1994р. перед здійснення

²⁹ Фактично це був обмінний курс юаня до долара США, який існував на чорному ринку.

валютних операцій підприємство було змушено отримати дозвіл державної комісії по валютному контролю, що породжувало корупцію та бюрократію [151, с. 136-138; 152].

Таким чином після валютної реформи 1994р. всі суб'єкти економічної діяльності були поставлені в рівні умови, а девальвація національної валюти дозволила товарам з КНР отримати значну цінову перевагу на зовнішніх ринках.

Наступна криза в банківській системі КНР виникла в 1999 р. Причиною кризи стало накопичення на балансах найбільших китайських банків великої кількості проблемних активів³⁰. Справа в тому, що банківська система КНР впродовж десятиліть, починаючи з 50х років ХХ ст. і до початку ХХІ ст., використовувалась урядом для директивного фінансування державного сектору економіки. Особливо великих розмахів директивне фінансування набуло в 80х – 90х рр., та було пов'язано з трансформаційними процесами в економічній парадигмі країни.

Державні кредити, видані через державні банки були призначені для досягнення високих темпів приросту ВВП країни, а також покликані реформувати неефективні державні підприємства на ринкові ланки. Дуже часто такі кредити не призводили до кардинальних змін, використовувались неефективно та потім перетворювалися на проблемні і осідали на балансах банків (Рис. 2.10). На 1998-1999рр. припав термін погашення таких державних кредитів, і, як і застерігали спеціалісти по економікам країн Південно-східної Азії, зокрема, Л. Двайт, М. Гордон та багато інших, банки були перевантажені проблемними активами. В портфелі найбільших державних банків, так званої «великої четвірки» в 1999р.-2000р. обсяг проблемних активів сягав показника 40%, в той час як прийнятним вважається рівень 2-5% (Рис. 2.10). Дана проблема

³⁰ В іноземній літературі широко використовують термін Non-profitable loans (NPL), тобто дослівно кредити, що не приносять прибутку. В українському трактуванні використовують поняття «проблемна заборгованість», тобто активи повернення яких є проблемним.

загострювалась тим, що фактично на 4 найбільші банки припадало до 90% активів всієї банківської системи. Таким чином банківська система країни опинилась на межі краху [90; 117].

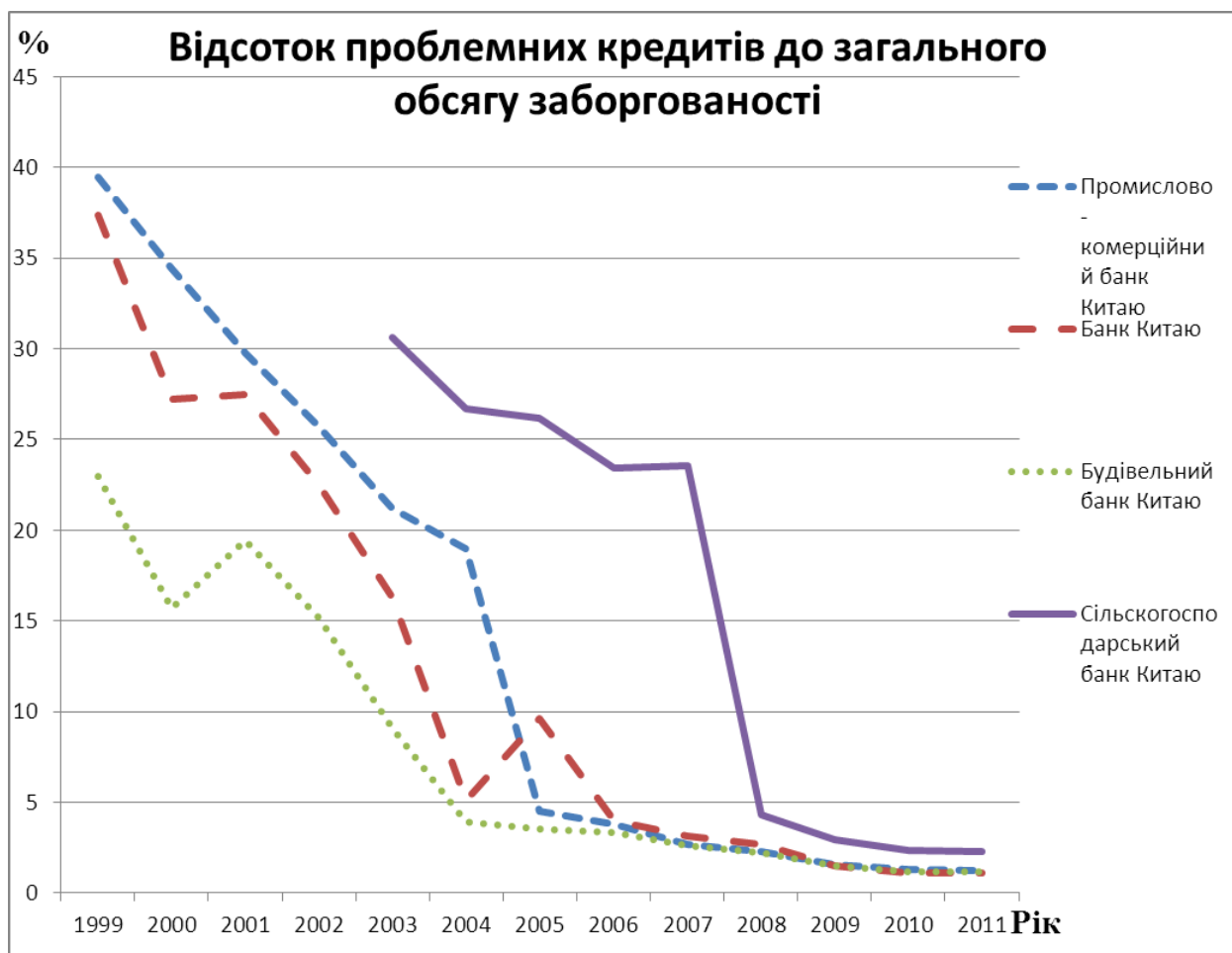

Рис. 2.10 Відсоток «поганих кредитів» в портфелі «великої четвірки».

Джерело: Щорічна фінансова звітність Промислово-комерційного банку Китаю, Банку Китаю, Будівельного банку Китаю, Сільськогосподарського банку Китаю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icbc.com.cn/financial%20information/financial%20reports/>; <http://www.boc.cn/en/bocinfo/bi1/201010/t201010271180748.html>; <http://www.ccb.com/en/ccbtoday/aboutccb.html>; <http://www.abchina.com/en/about-us/annual-report/>

Боротьба з кризою ліквідності банківських установ займала домінуючі позиції в 1998-1999рр. Уряд КНР та Центральний банк країни виробили декілька заходів щодо виходу банківської системи з кризи:

- по-перше, за виданими кредитами було переглянуто строки повернення, а також змінено умови кредитування. Де-факто проблемним кредитам подовжили строк погашення кредиту, а термін

погашення основних сум по кредитах було перенесено на останні роки.

- по-друге, була здійснена докапіталізація найбільш проблемних державних банків. Лише за офіційними даними протягом 1999-2005рр. в банківську систему КНР було влино 360 млрд. дол. США (Табл. 2.4), хоча китайський уряд старанно приховує справжні дані щодо вливань в банківській сектор країни. Експерти рейтингової агенції Fitch підраховали, що сума вливань в банківську систему могла сягати 700-800 млрд. дол. США.
- по-третє, були створені компанії по управлінню активами (КУА), на які переводилися проблемні активи банків. Дане рішення потребує подальшого детального аналізу, зважаючи на неоднозначність поглядів експертів на такого роду вирішення проблеми проблемних активів [156; 157].

Науковці виділяють 2 основні методи реформування економіки та, зокрема, шляхи вирішення питання проблемних активів, які провокують кризові тренди в банківській системі: це поступовий шлях, так званий градуалістичний підхід, який відбувається впродовж тривалого часу, та так звана «шокова терапія», тобто моментальне вирішення проблеми радикальними засобами.

Прихильники градуалістичного підходу в китайській банківській системі, зокрема Р. МакАйвер, вважають, що потрібно відкладати питання проблемних активів, і списувати їх лише через тривалий час. По-перше, протягом тривалого періоду часу такі активи знецінюються, таким чином їх списання буде мати менший вплив на банки та банківську систему в цілому; по-друге, існує ймовірність, що заборгованість за проблемними активами може бути погашена. Негативною стороною такого підходу є те, що він вимагає значного фінансування впродовж тривалого часу, а також

як свідчать розрахунки, застосування градуалістичного підходу виявляється на 40% дорожчим³¹, ніж їх одночасне списання [155, с. 1-20].

Прихильники «шокової терапії», серед яких М. Петті, А. Піпл наполягають на тому, що списання боргів дає можливість оздоровити баланси, що дає додаткові стимули для подальшого зростання. Справа в тому, що позитивний «чистий» баланс банку, позначається на рейтингах фінансової установи, позитивному ставленні інвесторів, значно меншому розмірі резервів, і т.д. В той же час головною негативною стороною такого підходу є: необхідність значних коштів, щоб одразу списати великі обсяги заборгованостей, і по-друге, показує негативний приклад для економічних суб'єктів, які можуть перестати виконувати зобов'язання, зважаючи на той факт, що іншим суб'єктам списали їх борги; по-третє, в рамках шокової терапії можливе безпрецедентне зниження цін на об'єкти кредитування, наприклад, в разі, якщо банки розпочнуть масово реалізовувати заставне майно, яке було стягнуто з боржників [156; 157].

В КНР було прийнято рішення, щодо застосування принципів градуалістичного підходу при вирішенні проблемних активів. Використання градуалістичного підходу взагалі є характерним для трансформаційних процесів в КНР. В 1999р. були створені компанії по управлінню активами (КУА). Всього було створено 4 таких КУА, найбільша з них КУА «Сінда». Статутний фонд даних КУА сягав 1,2 трлн. доларів США, що опосередковано свідчить про розмір проблемних активів в банківській системі КНР. Такі компанії мали викуповувати проблемні активи комерційних банків (в першу чергу «великої четвірки») в обмін на облігації. КУА були наділені спеціальними правами, зокрема, вони могли списувати частину заборгованості або списувати заборгованість за ціною меншою за балансову, що заборонено банківським установам; стягувати майно боржників; проводити операції

³¹ Справа в тому, що для поступового списання активів витрачаються додаткові кошти на облік, інвентаризації, перевірки, персонал і т.д., що, зважаючи на тривалий час обліку, вимагає значних затрат.

на фондовому ринку з метою викупу частки в капіталі компаній-боржників, і тим самим впливати на рішення ради директорів компанії, вживати заходів по поверненню заборгованості і т.д. Таким чином новоствореним КУА надавалися широкі повноваження по вирішенню питання повернення проблемної заборгованості [101].

Розглянемо докладно схему роботи КУА. Переведення проблемних активів на КУА здійснювалося в обмін на облігації, які випускало КУА. Передача здійснювалась за номінальною вартістю. Так тільки в 1999р. КУА вивели з банків проблемної заборгованості на 170 млрд. доларів США, в обмін на 10-річні облігації (Табл. 2.4). Впродовж строку дії облігацій, КУА зобов'язані були сплачувати відсотки за облігаціями [132].

Таблиця 2.4

Заходи щодо очищення балансів китайських банків від «поганих кредитів»
протягом 1999-2011рр. (млн. дол. США)

Рік	Сума млрд.* (дол. США)	Заходи
1999	170	Передано КУА
2003	45,5	Докапіталізовано банки за рішенням уряду
	24	Списано
2004	34,1	Передано КУА
2005	85,6	Передано КУА
2005-2009	Робота з проблемною заборгованістю	
2009-2011	Заплановане погашення облігацій КУА	Строк погашення облігацій подовжено на 10р.
Загалом	359,2 млрд. дол. США	

*- Для обрахунку використовувався курс 8,2 юаня за дол. США, який діяв протягом 1998 - 2005рр.)

Джерело: Patrick Chovanec, Andrew Peale «Big Losses Are Hidden on China's Bank Balance Sheets» Tsinghua University's School of Economics and Management in Beijing; – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chovanec.wordpress.com/2009/09/23/big-losses-hidden-on-chinas-bank-balance-sheets/>; Dan Luo, Shujie Yao «World Financial Crisis and the Rise of Chinese Commercial Banks» Research paper Nottingham university – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wenku.baidu.com/view/ec9981aad1f34693daef3e72.html>

Таким чином в китайських банках великі портфелі проблемної заборгованості замінили на облігації КУА. С точки зору міжнародних

стандартів фінансова звітність банків значно покращилась, оскільки тепер замість проблемних активів банки тримають облігації, за якими сплачуються відсотки, а отже такий актив вважається «стандартним»³² та не може класифікуватися, як проблемний.

Розглядаючи систему переведення проблемних активів на КУА, потрібно звернути увагу, на те, що де-факто КУА не займаються іншою економічною діяльністю, окрім повернення проблемних активів. Відповідно баланси КУА складаються лише з проблемних банківських активів, а також акцій/облігацій проблемних компаній і т.д. Статистичний огляд показує, що КУА вдається повернути в середньому 20 центів з 1 долара проблемної заборгованості. Також доходи КУА направляються на обслуговування поточних витрат та сплату відсотків за облігаціями, які знаходяться на балансах банків [132].

Проаналізувавши суть та принципи роботи китайських КУА, незрозумілим виглядає питанням за рахунок чого КУА збираються погашати основну суму облігацій, які видані банкам? Якщо компанія повертає лише 20% від номінальної вартості активу, з цієї суми вираховуються витрати на поточну діяльність та сплату поточних відсотків, де візьмуться кошти на погашення основної суми боргу? Дане питання турбує багатьох економістів, які аналізують китайську економіку, зокрема, дана проблема досліджується в працях А.Піпла, П. Кованека, А. Ксі [101; 132; 158].

Як зазначено вище та показано в таблиці 2.4, перша серія облігацій КУА була випущена в 1999р. строком на 10 років, отже в 2009 році ці облігації мали бути погашені, а банки мали отримати реальні кошти. Проте цього не сталося і в 2009 році за рішенням уряду КНР строки дії цих облігацій були подовжені ще на 10 років. Така система роботи КУА в певному роді нагадують схему роботи фінансової піраміди, коли відсотки за вкладення коштів в компанію виплачуються за рахунок нових

³² Щонайменше до того часу, поки КУА виплачує обіцяні відсотки за облігаціями.

вкладників, на зразок широко відомої в колишніх республіках СРСР компанії «МММ» [131; 132; 157].

Необхідно відмітити, що КУА являють собою державні компанії, а їхні облігації гарантуються державою. Зважаючи на дану обставину, всі органи нагляду за банківською діяльністю, включаючи незалежних зовнішніх аудиторів, рейтингові агентства, міжнародні фінансові організації вважають облігації КУА безризиковим активом, хоча це можливо піддати сумнівам, зважаючи на рішення 2009р. по продовженню строку погашення облігацій. Таким чином де-юре існують передумови до перегляду вартості облігацій КУА, проте де-факто це ігнорується.

Зазначимо, що ідея переведення проблемних активів на КУА не нова, вона вже була успішно випробувана на банківських системах Японії та Південної Кореї. Головною перевагою такої схеми є переоцінка ризиків, покращення фінансової звітності та розформування резервів. Разом ці ефекти дають відчутний поштовх до покращення фінансового стану банків та банківської системи в цілому.

Наступний кризовий період для банківської системи КНР відбувся в 2004-2005рр. Протягом 1999-2005 рр., не зважаючи на всі вжиті заходи та значні суми коштів, витрачених на підтримку банківської системи, КНР так і не вдалося досягти головної цілі – зниження кількості проблемних активів (Рис. 2.10). Головною причиною неефективності реформ на початкових стадіях була відсутність їх системності, а також продовження практики кредитування за адміністративними методами, ігнорування ринкових механізмів. Не менш важливим фактором було також відсутність зміни бізнес-процесів в діяльності банківських установ. Багато проблемних кредитів мали шахрайську складову, яка проявлялась в зговорі топ-менеджерів державних підприємств та банкірів з ціллю видачі завідомо фіктивних кредитів. Іншим фактором було безмежна підтримка держави (вливання державних фінансових ресурсів), а отже й відсутність зацікавленості менеджменту банків в фінансових показниках.

Зважаючи на вищесказане, природним виглядає зростання долі проблемних активів в банківській системі КНР протягом 2004-2005рр. (Рис. 2.10). Зростання частки проблемних активів було зумовлено накопиченими в 90х роках кредитами строк погашення яких подовжували з метою відстрочити строк їх погашення. Також даний період був дуже складним для банківської системи Китаю, оскільки відбувалися трансформації відповідно до умов вступу країни до СОТ. Згідно умов вступу Китаю до СОТ до 2007р. банківська сфера мала стати повністю відкритою для іноземних компаній. Зрозуміло, що китайські банки не могли конкурувати з міжнародними фінансовими корпораціями, а отже довелося швидкими темпами трансформувати банківську систему [158; 159].

Для пришвидшення темпів трансформації банківської системи, китайське керівництво вирішило дозволити часткову приватизацію існуючих банків, заохочувалися прямі іноземні інвестиції³³, в зв'язку з чим було проведено незалежну оцінку³⁴ якості та вартості активів цих банків. Така перевірка виявила значні обсяги проблемних активів, які банкам вдавалося приховувати в офіційній статистичній інформації, а також було викрито величезну кількість випадків шахрайства та привласнення банківських коштів. Протягом наступних років відбулась хвиля арештів та ув'язнення банківських топ-менеджерів за зловживання посадовим становищем.

Заходи по підтримці стабільності фінансової системи країни, як і в попередні роки, були направлені на накачування банків фінансовими ресурсами, передачу проблемних активів державним компаній по управлінню активами (КУА). Загалом протягом 2004-2005 рр. за підрахунками експертів, зокрема рейтингового агентства Fitch,

³³ Частка іноземних інвестицій в китайських банках не може перевищувати 25%.

³⁴ Оцінку проводили світові лідери з надання аудиторських послуг, зокрема, Ernst and Young, Pricewaterhousecoopers, KPMG та інші відомі аудитори.

китайський уряд виділив на підтримку національної банківської системи щонайменше 650 млрд. дол. США [158, 160].

Незважаючи на зовнішню стабільність, банківська система КНР підвержена кризам. Зважаючи на тривалий період закритості та обмеженості банківської системи від зовнішніх зв'язків, такі кризи виникають виключно через внутрішні чинники та пов'язані з прорахунками в економіці країни. В той же час, зважаючи на значну приналежність банківської системи КНР державі, фінансова система країни може розраховувати на значну підтримку з боку держави. Таким чином за рахунок державних асигнувань, кризи, які виникають в банківській системі можуть бути швидко вирішені. Стабільності сприяє також і найбільші міжнародні резерви Центрального банку Китаю, які перевищують 3 трлн. дол. США [57].

На відміну від попередніх років, в середині 2000-х років XXI ст. антикризові заходи в банківській системі КНР були більш виваженими та продуманими. Серед змін, які відбулися в банківській системі КНР, найбільшої уваги заслуговує викорінення практики директивного кредитування, впровадження методів ризик-менеджменту при здійсненні активних банківських операцій, впровадження інформаційних систем, посилення ролі центрального уряду та зниження автономії провінцій, розширення кредитування населення, розвиток міжбанківського ринку, вихід китайських банків на міжнародні ринки.

Антикризові заходи та оптимізація банківської системи до умов СОТ передбачали такі етапи: очищення балансів банків та зміна принципів діяльності фінансових установ; на другому етапі державні банки виходили на IPO на азійських біржах; на третьому етапі відбувався продаж пакетів акцій державних спеціалізованих банків міжнародним корпораціям (контрольний пакет фінансових установ залишається у власності держави). Продаж частки в державних банках вирішував одразу декілька питань: доступ міжнародних корпорацій в банківський сектор Китаю,

переведення державних банків на ринкові методи діяльності, залучення світового досвіду управління банком і т.д.

Останніми роками найвпливовіші світові видання такі, як *Financial times*, *Economic times*, рейтингові агенції – *Fitch*, *Standart & Poors*, *Bloomberg* та найвідоміші економісти на чолі з Н. Рубіні, вказують на негативні тренди розвитку банківської системи та передрікають нову фінансову кризу в КНР, яка має розпочатися в 2012-2013рр. Занепокоєння експертів викликає масштабне кредитування фізичних осіб, зокрема, значна увага приділяється іпотечному кредитуванню. Економісти відмічають високу вірогідність настання кризи, пов'язаної з переоціненими активами, що знаходяться в заставі банків. Такі ідеї висказують Ш. Бінгсі, Й. Ліхуань. Н. Рубіні. Зважаючи на занепокоєння експертів ринком кредитування фізичних осіб, доцільним є аналіз процесів, що характеризують кредитування фізичних осіб в КНР [119, с. 54-55; 158; 160; 161; 162; 163; 164; 165].

Кредитування фізичних осіб (населення) було започатковано в 1999р., саме тоді були підготовлені банківські програми та створені законодавчі підвалини для іпотечного кредитування³⁵, зокрема, Народний банк Китаю створив «Політику управління кредитами фізичним особам на купівлю житла» 1998р., «Політику управління кредитами фізичним особам на купівлю автомобілів» 1998р., «Політика розвитку споживчого кредитування» 1999р. В 2002 стартували програми з автокредитування. Проте, фактично кредитування фізичних осіб набуло поширення лише в 2004-2005рр., що може бути пояснено головним чином покращенням матеріального становища населення країни³⁶[119, с. 52-54].

³⁵ Значну роль мало також припинення практики директивного розподілу житла серед населення та створення ринку нерухомості

³⁶ Потрібно зазначити, що незважаючи на значні темпи росту національної економіки КНР, починаючи з 80-х рр. XX ст., економічні досягнення були помітні в першу чергу в сфері державних фінансів, бюджетній політиці, накопиченні резервів ЦБ країни, і майже невідчутні для населення країни. КНР тривалий час стримував ріст оплати праці та доходів населення, оскільки боявся втратити одну з головних конкурентних переваг КНР – дешеву робочу силу.

На початку 2000х рр. КНР усвідомила невідворотність втрати такої конкурентної переваги, як дешева робоча сила та зробила ставку на розробку нових наукоємних технологій, що підтверджується витратами на науково-технічні дослідження (НТД) на рівні 2% від ВВП країни. Розвиток наукових галузей, інформаційних технологій та висока кваліфікація робочої сили є одними з принципів Пекінського консенсусу, на якому базуються трансформаційні перетворення в КНР. Таким чином досягнення НТД, впровадженні в виробництво, значно підвищили конкурентоздатність КНР в світі, і на даний час саме наукові розробки є однією з головних рушійних сил розвитку економіки КНР, а не дешевизна робочої сили, як прийнято вважати³⁷. КНР є лідером в сфері розробки комп'ютерних пристроїв³⁸, автомобілів, що працюють на електричній енергії³⁹, аутсорсінгу інформаційних технологій і т.д. Таким чином, переорієнтація на галузі з високою доданою вартістю сприяє зростанню реальних доходів населення [166].

Впровадження кредитування населення було обґрунтовано зростанням доходів, що є однією з головних передумов масштабного кредитування фізичних осіб, оскільки, як правило, при купівлі житла/автомобіля позичальник має сплатити власний внесок, що зазвичай коливається від 10 до 50% від вартості об'єкта кредиту, а однією з умов отримання кредиту фізичною особою є рівень його доходів, який має бути достатнім для можливості безперебійної сплати платежів по кредиту. Швидке зростання доходів населення розпочалося в 1999р. і перманентно продовжується, що дозволяє отримувати довгострокові кредити [155].

³⁷ Наприклад, заробітна платня (з/п) китайських працівників в автомобілебудівній галузі, промисловості складає 500-700 дол. США, що може бути порівняна з оплатою праці українських робітників, проте продуктивність праці в КНР значно вища.

³⁸ Майже всі високотехнологічні пристрої масового характеру виробляються в КНР, що свідчить про наявність технологій, спеціалістів, ресурсів та складових частин для такого виробництва в КНР.

³⁹ З 2009р. містах КНР запроваджено та постійно збільшується частка муніципального транспорту, таксі, робочих автомобілів (фургони/буси) та інших транспортних засобів, які працюють виключно на електроенергії.

В той же час зростання заробітної платні змушує міжнародні ТНК переорієнтовувати виробництва на інші країни регіону – Таїланд, Малайзію, Індонезію, В'єтнам, проте, це стосується лише виробництв, яким достатньо низькокваліфікованих робітників, наукоємні ж виробництва в КНР навпаки розширюються [167].

Починаючи з 2004р. масштабне кредитування фізичних осіб є невід'ємною характеристикою банківської системи КНР, зокрема, протягом 1998-2010рр. приріст іпотечного кредитування фізичних осіб складав 164% щорічно (Рис. 2.11) [168].

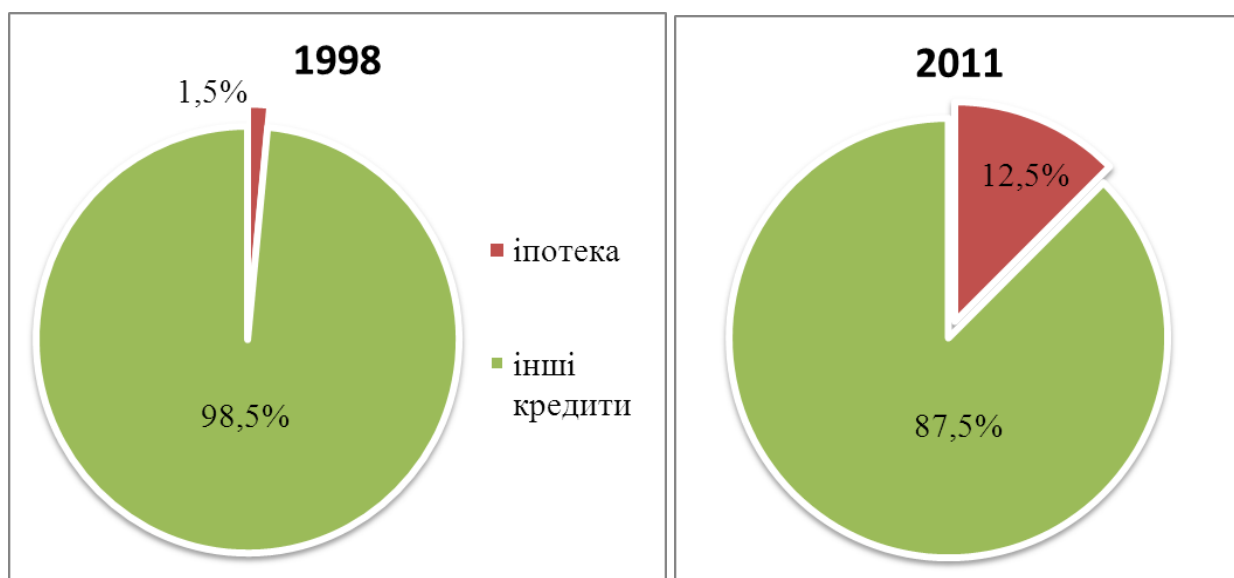

Рис. 2.11 Частка іпотечних кредитів в загальному кредитному портфелі банків в КНР.

Джерело: розроблено автором на основі офіційних статистичних матеріалів Народного банку Китаю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pbc.gov.cn/publish/english/3060/index.html>.

Частка іпотечних кредитів в загальному портфелі комерційних банків протягом 1998 – 2011 зросла більш ніж в 8 разів і на 2011 р. склала 12,5%. Якщо за основу взяти портфель кредитів, наданих фізичним особам, частка іпотечних кредитів буде ще більш приголомшуючою - 82,5% від загального портфелю фізичних осіб [168].

Протягом 2004-2008 рр. учасники банківської системи активно вкладала кошти в сферу нерухомості. Це здійснювалось як за допомогою іпотечних кредитів фізичним особам, так і шляхом фінансування будівельної галузі. Значний попит на об'єкти нерухомості пояснювався невирішеністю житлового питання для багатьох китайців, які тривалий час жили в дуже скрутних житлових умовах, та зростаючою фінансовою активністю, що вимагала сучасних офісів, виробничих приміщень і т.д. Ринок нерухомості, підігрітий шаленим попитом, який значно розширили кредитні програми комерційних банків та державних установ почав розвиватися швидкими темпами, що супроводжувалося постійним здороженням землі та об'єктів нерухомості. До того ж іноземні інвестори, які в умовах світової фінансової кризи шукали об'єкти інвестування, переключилися на ринок нерухомості КНР, що ще більше сприяло зростанню цін. Станом на 2011 р. загальний портфель іпотечних кредитів по банківській системі КНР перевищує 400 млрд. дол. США.⁴⁰, що складає 7% від ВВП країни. Узагальнюючи умови виданих іпотечних кредитів, зазначимо, що середня сума кредиту складає 300 000 юанів (48 000\$), зі строком погашення 16,5 років, а власний внесок в середньому 37%. Таким чином інвестиції в нерухомість займають доволі значну частку банківських активів, а отже ринок нерухомості є вкрай важливим для банківської системи КНР [169, с. 82-93; 161; 168].

На думку провідних економістів світу, китайський ринок нерухомості та спекулятивні інвестиції в нерухомість, поєднані з масштабним банківським кредитуванням приватних осіб, є найголовнішим викликом для стабільності сучасної банківської системи КНР, такі припущення висувають експерти міжнародних рейтингових агентств, зокрема, експерт по фінансовим кризам - Н. Рубіні та багато інших [161; 162; 163; 164].

⁴⁰ В США даний показник сягає 6,3 трлн. дол. США, проте варто відзначити суттєво вищу ціну на нерухомості в США в порівнянні з КНР.

На фоні безпрецедентного зростання цін на землю та нерухомість і ажіотажного попиту з боку населення все більшу загрозу викликає питання значно завищеної вартості землі та нерухомості. Банківські кризи викликані надзвичайним зростанням та подальшим падінням цін на нерухомість були причиною багатьох криз, зокрема найяскравіші з них, іпотечна криза в США 2007-2010рр. та Японії 1990-1992рр. Саме базуючись на аналізі розвитку криз в цих країнах, експерти рекомендують китайській владі вдатися до заходів, направлених на зниження росту цін на нерухомість, зниження темпів іпотечного кредитування, кредитування під заставу нерухомості, земельних ділянок [163].

Перегрів ринку нерухомості загрожує значним падінням цін в найближчому майбутньому, зокрема Н. Рубіні прогнозує таке падіння на 2012-2014 рр. Зважаючи на процеси діяльності комерційних банків, описані в попередніх параграфах, особливо організації роботи з заставним майном (іпотекою і т.д.), криза ринку нерухомості неодмінно призведе до зростання частки проблемних кредитів не тільки з боку фізичних осіб, що отримали іпотечні кредити, а й з боку юридичних осіб, які отримували кредити на здійснення бізнесової діяльності, пов'язаної з ринком нерухомості (будівельні компанії, підприємства суміжних галузей, ріелторські компанії) [170].

Уряд КНР, приймаючи до уваги рекомендації експертів та провідних міжнародних рейтингових агентств щодо обмеження спекулятивного попиту на китайську нерухомість, ввів заходи, що мали обмежити зростання цін на нерухомість, а також привести до зниження кредитних ризиків іпотечного кредитування. Починаючи з 2009р. уряд КНР обмежив доступ до іпотечного кредитування: мінімальний розмір власного внеску за іпотечним кредитом був підвищений до 50%, заборонено отримання декількох іпотечних кредитів різними членами однієї сім'ї, введено податок з нерухомості в найбільших містах КНР. У відповідь на таке обмеження попиту, головним чином за рахунок доступу населення до

кредитних продуктів та зважаючи на безпрецедентні темпи будівництва нового житла, почалося поступове зниження цін на нерухомість головним чином на новобудови, більшість яких, купувалися саме за допомогою кредитів. Такі заходи дозволили тимчасово стримати інфляційні процеси в країні, проте це було тимчасове рішення (Рис. 2.12).

З іншого боку заходи по обмеженню операцій з нерухомістю призвели до панічних настроїв будівельних фірм та інвесторів, які почали масово продавати об'єкти нерухомості. Розширення пропозиції та негативні очікування щодо зниження цін, посилюють тренд на падіння цін на нерухомість, що вже спричиняє банкрутство будівельних фірм, зниження попиту на товари суміжних галузей, закриття ріелторських компаній, зростання частки проблемних кредитів. В Китаї поширюється невдоволення населення політикою уряду в сфері нерухомості, оскільки ціни на нерухомість вже впали на 30% нижче рівня 2008р., а це означає, що приватні особи вже мають кредитну заборгованість перед банками, що перевищує сучасну ринкову ціну нерухомості. Поширюються настрої населення щодо анулювання іпотечних банківських кредитів [171].

Зважаючи на те, що розмір іпотечних кредитів сягає 7% від ВВП країни, таке падіння цін на нерухомість вже характеризується зростанням портфелів проблемних кредитів в китайських банках. КНР занурюється в іпотечну банківську кризу на зразок США або Японії. Зниження цін на нерухомість вже призвело до зниження темпів приросту ВВП в 2011 з 7.3% до 6.7%, та в подальшому загрожує подальшим зниженням [162; 163; 164].

Уряд КНР пропустив момент, коли ціни на нерухомість почали зростати головним чином за рахунок спекулятивного попиту, а тому дії направлені на обмеження кредитування призвели до падіння цін, оскільки при появі кризових трендів почався відтік спекулятивного капіталу, задіяного на ринку нерухомості, та зростання надлишкової пропозиції на ринку нерухомості. Таким чином в разі падіння ринку нерухомості

головним чином постраждають банки та населення країни, оскільки антикризові заходи були направлені на регулювання відносин позичальників та банківських установ та не стосувалися інвесторів, які можуть безперешкодно виводити капітал з ринку нерухомості.

На відміну від антикризових заходів 2008-2010рр., уряд КНР має виробити заходи по стимулюванню не пропозиції, а по стимулюванню попиту серед населення на об'єкти нерухомості. Зважаючи на те, що в КНР будувалось переважно житло для нижчого та середнього класу, потрібно розширювати програми соціального фінансування на купівлю нерухомості: пільгові кредити, компенсацію відсоткових ставок, оплату частки нерухомості для малозабезпечених верств населення; поширення програм видачі службового/соціального житла, яке перед цим викуплено за державні кошти і т.д. В майбутньому уряд КНР варто оцінювати спекулятивний попит та значно його обмежувати, що їм (уряду КНР) вдавалось протягом 30 років трансформаційних процесів в країні. Зокрема, до вже існуючих обмежень на купівлю нерухомості членам однієї сім'ї, варто додати оподаткування нерухомості, яка належить (купується) іноземцями, ввести диференціацію максимального розміру квадратних метрів житла на одного члена сім'ї, після перевищення якого виникають значні податкові зобов'язання, забезпечити зниження тіньового ринку нерухомості.

Потрібно зазначити, що для успішної протидії кризі КНР має всі засоби: по-перше, китайський уряд має значний позитивний досвід створення регулятивних/законодавчих обмежень; по-друге, резерви Народного Банку Китаю станом на кінець 2011р. перевищують 3,2 трлн. дол. США⁴¹, що є достатнім показником для вирішення потенційних проблем з іпотечним кредитуванням в банківській системі країни; по-третє, КНР має позитивний досвід протидії кризом явищам [57].

⁴¹ За обсягом резервів центрального банку КНР займає перше місце в світі.

Аналізуючи стабільність банківської системи КНР, потрібно дослідити динаміку інфляції в країні, адже показники інфляції значною мірою залежать від банківської системи та опосередковано свідчать про стабільність чи деструктивність банківської системи країни, тому розглянемо темпи інфляції в КНР (Рис 2.12).

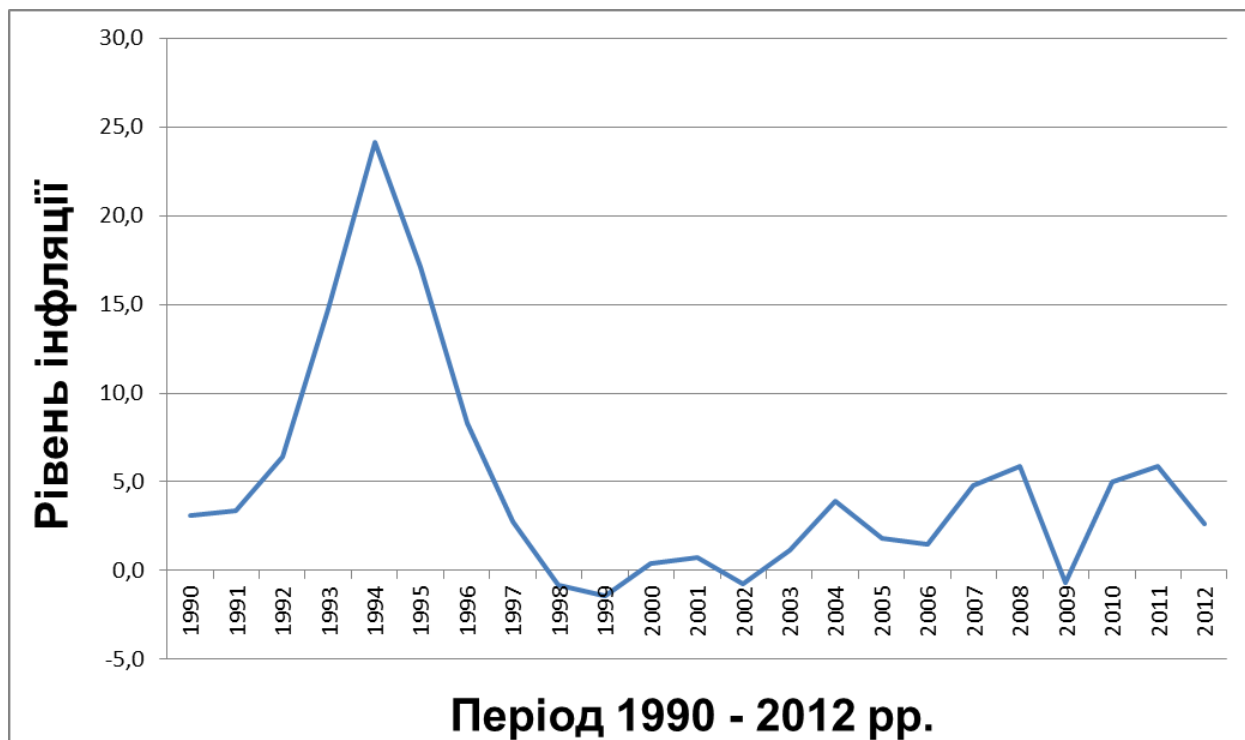

Рис. 2.12 Рівень інфляції в КНР протягом 1990-2012рр.

Джерело: розроблено автором на основі офіційних статистичних матеріалів Народного банку Китаю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pbc.gov.cn/publish/english/3060/index.html>.

Аналізуючи рівень інфляції в країні, увагу привертають показники інфляції протягом 1993-1996 рр., що було спричинено відмовою від встановлення подвійних валютних курсів юаня – офіційного та біржового, та перехід на систему єдиного валютного курсу. Незважаючи на зусилля уряду та Народного банку Китаю, офіційний курс юаня впав з 1.8 до 8.7, що і сприяло інфляції. Протягом 1998-2003рр. не відбувалося значних зростань цін, що можна пояснити жорсткою політикою центрального банку країни, слабким внутрішнім попитом та відсутністю кредитування населення (див. також Рис. 2.9) [168].

Запровадження в 2002-2003 рр. масштабних програм по кредитуванню населення спричинило зростання показників інфляції протягом 2006 – 2012 рр. (Рис. 2.12). Дефляція 2009р. пов'язана з безпрецедентними заходами по протидії інфляції, серед яких скорочення об'ємів видачі іпотечних кредитів, ускладнення вимог до контрагентів при здійсненні операцій з нерухомістю і т.д. [171].

Підсумовуючи розгляд факторів стабільності банківської системи КНР, необхідно наголосити на відокремленості банківської системи від світових процесів, які відбуваються на фінансових ринках. Завдяки цьому банківська система КНР залишається стабільною та контрольованою під час фінансових криз, що проникають майже в усі країни світу. Така стабільність досягається за рахунок значної закритості банківської системи від зовнішнього впливу, а також значних законодавчих та регулятивних обмежень. Стабільності сприяє і відсутність зовнішніх запозичень, тривала нерозвинутість фондового ринку в КНР та обмежений перелік операцій, що здійснюються комерційними банками. Ці фактори обумовили відсутність в банківській системі КНР спекулятивного капіталу, який не рідко є причиною фінансових криз в країнах, що розвиваються.

В той же для банківської системи КНР характерні кризові моменти, які є результатом помилок при здійсненні трансформаційних процесів, а також незбалансованості та значного регулювання фінансового середовища країни. Банківська система КНР протягом останніх 20 років, щонайменше тричі перебувала в кризі – в 1994-1996рр. в зв'язку зі змінами в встановленні валютних курсів; в 1999-2005 рр. – через значне накопичення проблемних активів комерційними банками країни; 2010р.- і до теперішнього часу – кризові тренди, викликані роздуванням цін на нерухомість. Всі ці кризи були викликані внутрішніми факторами, що підтверджує твердження про незалежність банківської системи КНР від світових процесів.

Потрібно зазначити, що кризові тренди, які характеризують банківську систему КНР, викликані впровадженням принципів Пекінського консенсусу, який передбачає в першу чергу реалізацію комплексних та якісних трансформацій в усіх сферах життя країни, першочергове підвищення соціальних стандартів, за рахунок показників прибутковості та фінансової ефективності, які в КНР є менш важливими в порівнянні з соціальними завданням.

Варто відзначити, що приналежність банківської системи державі здійснює суттєвий вплив на фінансове середовище країни. Під час кризових трендів банківська система КНР може розраховувати на фінансову підтримку з боку вищих державних органів, таких як центральний банк, уряд. Значні фінансові можливості, зокрема, резерви Народного банку Китаю обсягом, що перевищує 3 трлн. дол. США дозволяють оперативно забезпечити банківську систему необхідними фінансовими ресурсами, що вкрай позитивно позначається на стабільності банківської системи КНР.

Висновки до II розділу

Банківська система КНР за своєю структурою суттєво відрізняється від типових структур банківських систем. В ході трансформаційних процесів та зміни економічної парадигми банківська система КНР, яка до трансформацій відносилась до однорівневих банківських систем, еволюціонувала та набувала характеристик, притаманних ринковим банківським системам. Так в банківській системі КНР присутні комерційні банки, існує розподіл функцій між центральним банком та установами другого рівня.

Регулювання та пруденційний контроль за банківською системою характеризується наявністю жорстких обмежень в діяльності фінансових установ другого рівня. Банківська система в цілому підпорядкована уряду, у якого сконцентровані всі заходи впливу та регулювання банківською діяльністю. Центральний банк в КНР підпорядковується та звітує уряду, який приймає всі найважливіші рішення для банківської системи країни.

Основні результати розділу опубліковані в таких працях автора:

1. Федоренко М.І. Структурні особливості побудови банківської системи КНР як фактор стабільності фінансового ринку країни / М.І. Федоренко // Економіка ринкових відносин. – 2011. – Вип. 8. – С. 196 – 204.
2. Федоренко М.І. Порівняльна характеристика банківської системи КНР з банківськими системами світу / М.І. Федоренко // Культура народів Причорномор'я. – 2008. – Вып. 147. – С. 104 – 107.
3. Федоренко М.І. Можливості та засоби впливу державних органів влади на регулювання банківської системи України / М.І. Федоренко // Економічна безпека України та виклики сьогодення. – К.: УДУФМТ, 2010. – Ч.1. – С. 217-218
4. Федоренко М.І. Міжнародні стандарти фінансової звітності як інноваційні методи оцінки банківської діяльності / М.І. Федоренко // Інноваційні пріоритети розвитку світового господарства / За ред. А.П. Румянцева. – К.: ТОВ «ДКС центр», 2011. – 278 с.

РОЗДІЛ III

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КНР В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

3.1. Оцінка ефективності банківської системи КНР

В сучасних умовах еволюції світової фінансової системи особливого значення набуває ефективність розвитку, яка є важливою складовою банківської системи. Слід зазначити, що незважаючи на те, що термін «ефективність» досить часто вживається в спеціальній літературі, але загальноживаного визначення цього поняття не існує. В найбільш загальному розумінні ефективність належить до системних категорій і відображає рівень реалізації функцій тієї чи іншої системи. Тому показники, за допомогою яких доцільно її аналізувати значною мірою залежать від основних цілей та особливостей розвитку складових окремих систем. Зважаючи на це, в процесі аналізу застосовуються різноманітні виміри ефективності та методичні прийоми досліджень. Все вище зазначене свідчить про те, що дослідження ефективності функціонування банківської системи вимагає комплексного підходу з урахуванням не лише показників рентабельності, а й її надійності, стабільності, відношення з боку споживачів банківських послуг до конкретних фінансових установ, ступеня ризикованості, здатності адаптуватись до умов постійних змін середовища розвитку [133; 134].

З цього випливає, що ефективність визначатиметься мірою реалізації та адаптації сукупності зазначених факторів до особливостей розвитку ринкових умов функціонування. Таким чином, економічну ефективність функціонування банківської системи доцільно розглядати через оцінку конкурентних позицій кожного банку на ринку банківських послуг та визначення відповідності ефективності банківської діяльності ефективності

інших галузей економіки. Дослідження ефективності функціонування банківської системи передбачає також виокремлення факторів, що її визначають. При аналізі банківської ефективності зазвичай береться до уваги вплив специфічних особливостей окремих країн на діяльність їх банків, зокрема, структура економіки, характер макроекономічної політики, специфіку структурних і інституційних реформ у фінансовому секторі та інші особливості. Слід зазначити, що у більшості країн Центральної і Східної Європи найбільші позиції у банківських системах займають банки з іноземною участю, тому фактори, що розглядаються в національних банківських системах відповідної держави в кінці кінців визначаються банками з іноземним капіталом та характером їх розвитку. В кінцевому підсумку сутність ефективності банківської діяльності полягає у розв'язанні таких цілей як: «одержання оптимального прибутку – підтримання на достатньому рівні ліквідності – забезпечення надійності (мінімізація ризиків)» за умови забезпечення належного виконання функцій, покладених на банківську систему. На нашу думку, показники ефективності банківської системи доцільно розподіляти на загальні та конкретні (рис. 3.1) [137]:

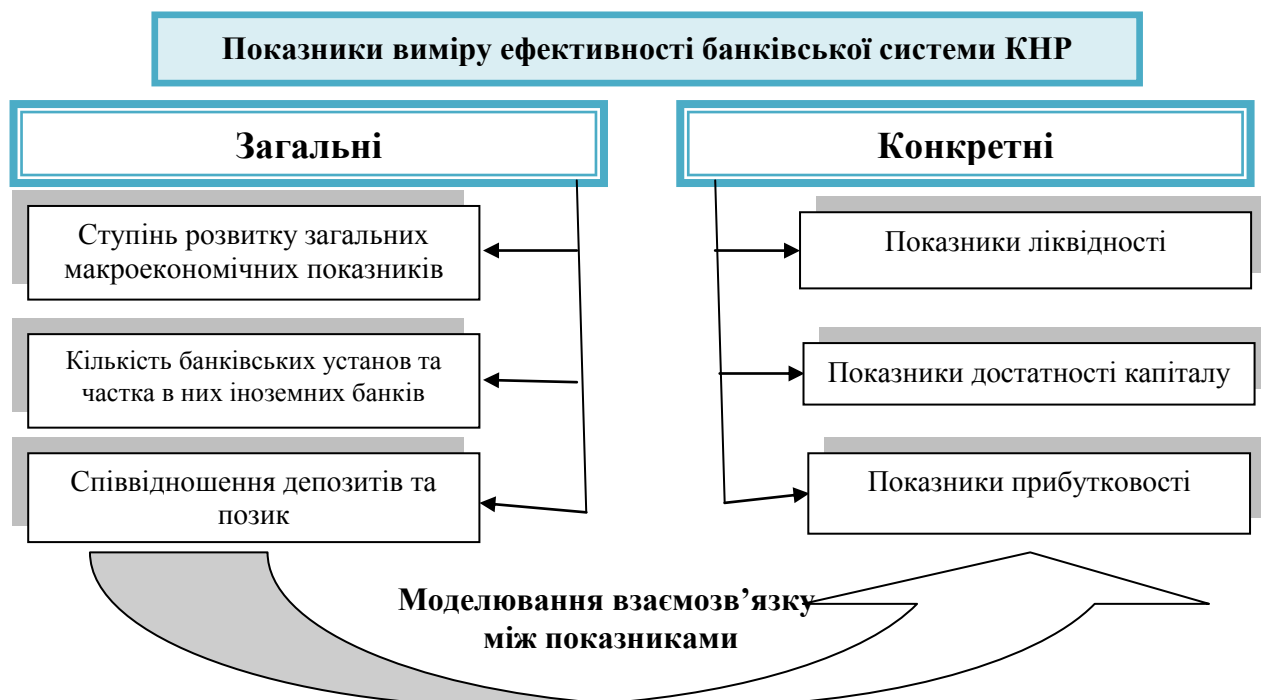

Рис. 3.1 Показники виміру ефективності банківської системи КНР

Джерело: розроблено автором

Під загальними слід розуміти сукупність показників, які здійснюють вплив на функціонування банківської системи КНР. До них слід віднести, по-перше, ступінь розвитку загальних макроекономічних показників, які відображають сукупний рівень економічного розвитку окремої держави, а отже і ефективність функціонування всіх її підсистем, зокрема, банківських. Серед них слід виділити такі показники як ВВП, обсяг прямих іноземних інвестицій, частка банківських активів у ВВП (Рис.3.2). Зростаюча динаміка цих показників в КНР свідчить, насамперед, про ефективність розвитку економіки країни в цілому, привабливість економіки країни для інвестування та важливість банківської системи для розвитку економіки держави. Ці фактори створюють позитивне середовище для розвитку та ефективного функціонування банківської системи КНР.

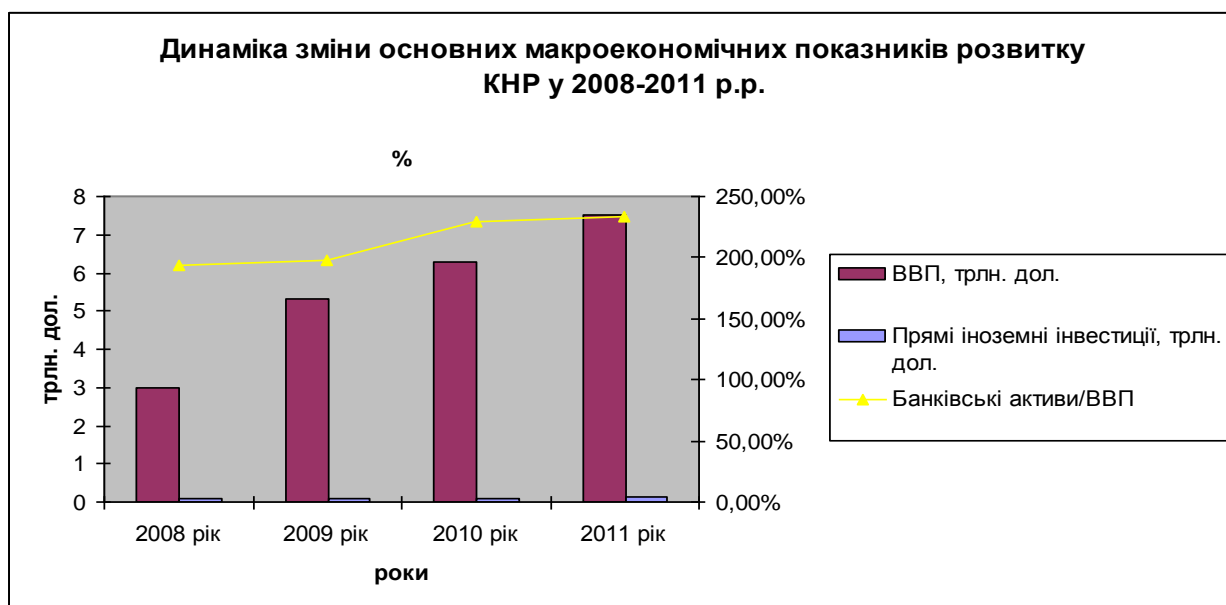

Рис. 3.2. Динаміка зміни основних макроекономічних показників розвитку КНР у 2008-2011 рр.

Джерело: Державний комітет статистики КНР // річні статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2011/indexee.htm>

По-друге, кількість банківських установ, як основних суб'єктів системи та частку в них іноземних банків. Розмір цієї частки, на наш погляд, буде відображати в кінцевому підсумку привабливість ринку банківських послуг для входження на нього іноземних гравців та свідчити про її стабільність та надійність (Рис. 3.3):

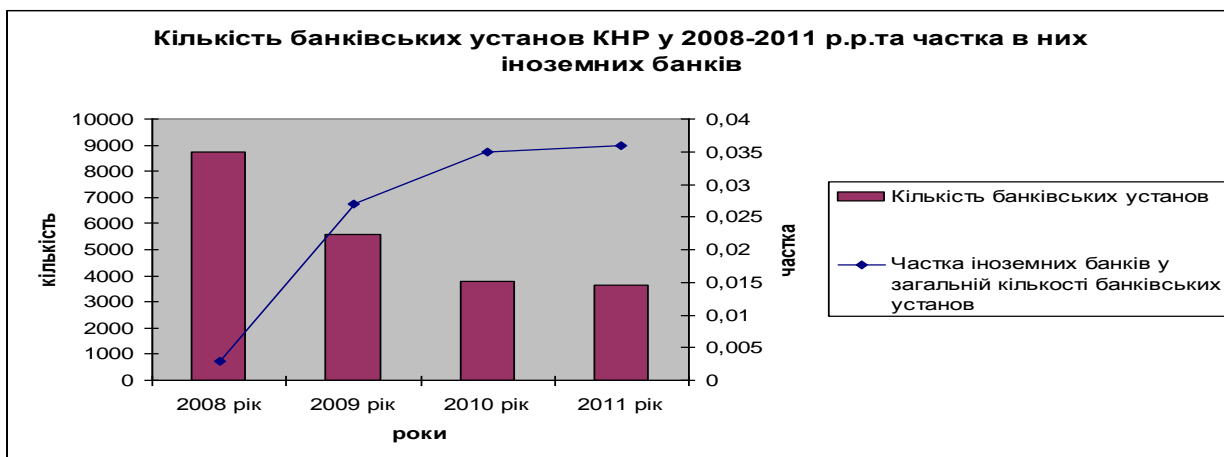

Рис. 3.3 Кількість банківських установ КНР у 2008-2011 рр. та частка в них іноземних банків

Джерело: Державний комітет статистики КНР // річні статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2011/indexee.htm>

Наведені показники та їх динаміка показує зростання частки іноземного капіталу в банківській системі КНР, що свідчить про її привабливість для іноземних інвесторів, що в першу чергу означає високу прибутковість інвестиції в банківську систему країни, а отже і їх ефективність, стабільність та надійність економічного середовища банківської системи КНР. Третьою складовою загальних показників ефективності банківської системи виступає співвідношення депозитів та позик, які вона здатна обслуговувати (рис. 3.4):

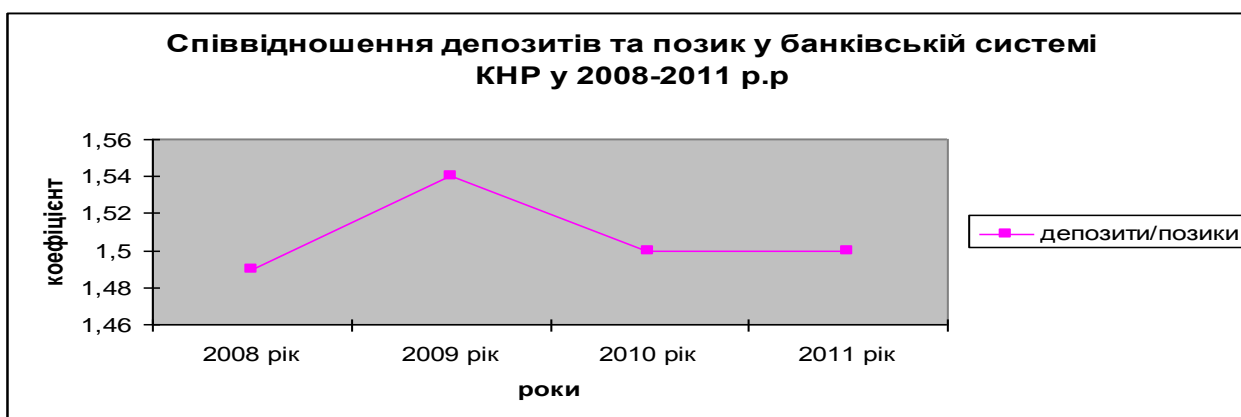

Рис 3.4 Співвідношення депозитів та позик у банківській системі КНР у 2008-2011 рр.

Джерело: Державний комітет статистики КНР // річні статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2011/indexee.htm>

Оцінка цього показника здійснюється в динаміці: чим більший даний показник, тим нижча ліквідність банку. Використання цього коефіцієнта як показника ліквідності базується на припущенні, що позики є найменш ліквідними з активів, які приносять дохід. Недоліком цього показника є те, що він не враховує ні строків погашення позичок, ні якості кредитного портфеля, що визначається на основі підрахунку середнього строку погашення позичок, умов їх погашення (поступово чи єдиним внеском), кредитоспроможності позичальників. Цей коефіцієнт не відображає також потреби в ліквідних коштах. Для банківської системи КНР показник має непоганий рівень в динаміці. Зростання даного показника в 2009р. пов'язане з державною антикризовою програмою в рамках якої, в банківську систему було залучено близько 600 млрд. дол. з метою стимулювання внутрішнього попиту. Тому логічним виглядає повернення динаміки даного показника в 2010-2011рр. в загальний тренд [153].

Для розрахунку конкретних вимірів ефективності банківської системи доцільно використовувати систему показників (Табл. 3.1):

Таблиця 3.1

Показники ефективності банківської системи КНР у 2008-2011 рр.

Показники достатності капіталу	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік
Регулятивний капітал/ризиковані активи	8,1	12	11	12
Капітал/активи	5,4	5,9	5,3	6
Показники ліквідності	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік
Ліквідні активи/загальні активи	22,1	23,5	22,8	22,6
Ліквідні активи/короткострокові зобов'язання	37,6	44,7	41,6	41,2
Показники прибутковості	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік
ROA	1,4	1,4	1,4	1,5
ROE	25,6	24,8	24,7	26,3
Регулятивний капітал/ризиковані активи	8,1	12	11	12
Чиста відсоткова маржа	2,8	2,9	2,3	2,5

Джерело: Державний комітет статистики КНР; річні статистичні дані – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2011/indexee.htm>

Ми вважаємо за доцільне проаналізувати сутність та динаміку показників, зазначених в таблиці 3.1. Показники ліквідності відображають здатність банківської установи до своєчасної реалізації своїх фінансових зобов'язань перед споживачами банківських послуг. Ліквідність визначається врівноваженістю між термінами і обсягами погашення активів та зобов'язань, а також термінами та обсягами інших джерел і напрямів використання коштів. Ліквідність залежить, насамперед, від ступеня розвитку національного фінансового сектору, політикою центрального банку щодо управління зазначеним показником банківських установ та фінансових характеристик окремих банків, тому для її вимірювання використовуються, зазвичай, національні стандарти. Висока ліквідність може призводити до зниження загальної прибутковості банку, оскільки ліквідні активи, як правило, менш прибуткові. Висока ліквідність може свідчити і про обмежені можливості банку на ринку кредитів порівняно з ринком цінних паперів. Динаміка показників ліквідності банківської системи КНР у 2008-2011 рр. представлена на рис. 3.5:

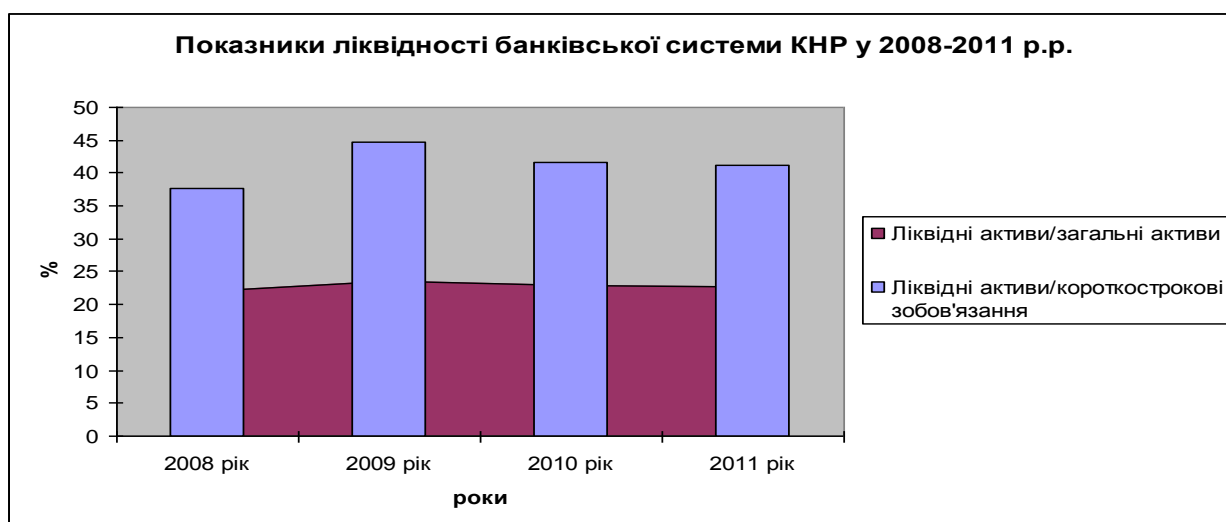

Рис. 3.5 Показники ліквідності банківської системи КНР у 2008-2011 рр.

Джерело: Державний комітет статистики КНР // річні статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2011/indexee.htm>

Серед показників прибутковості важливе значення, на нашу думку, мають показники прибутковості активів та капіталу, чиста відсоткова маржа, відношення регулятивного капіталу до ризикованих активів. Відображенням прибутковості виступає здатність банківської установи генерувати власний капітал для забезпечення ефективного розвитку. Вона знаходить своє відображення у показниках ROA та ROE, що означає відповідно прибутковість активів та капіталу. Показник ROE є узагальнюючим показником результативності діяльності комерційного банку. Показник ROA характеризує здатність банку забезпечити найбільшу віддачу активів, їхню прибутковість, на що, в свою чергу, впливає доходність активів та можливості банку мінімізувати витрати і тим самим максимізувати частку прибутку в доходах. Динаміка зміни показників прибутковості банківської системи КНР представлено на рис. 3.6:

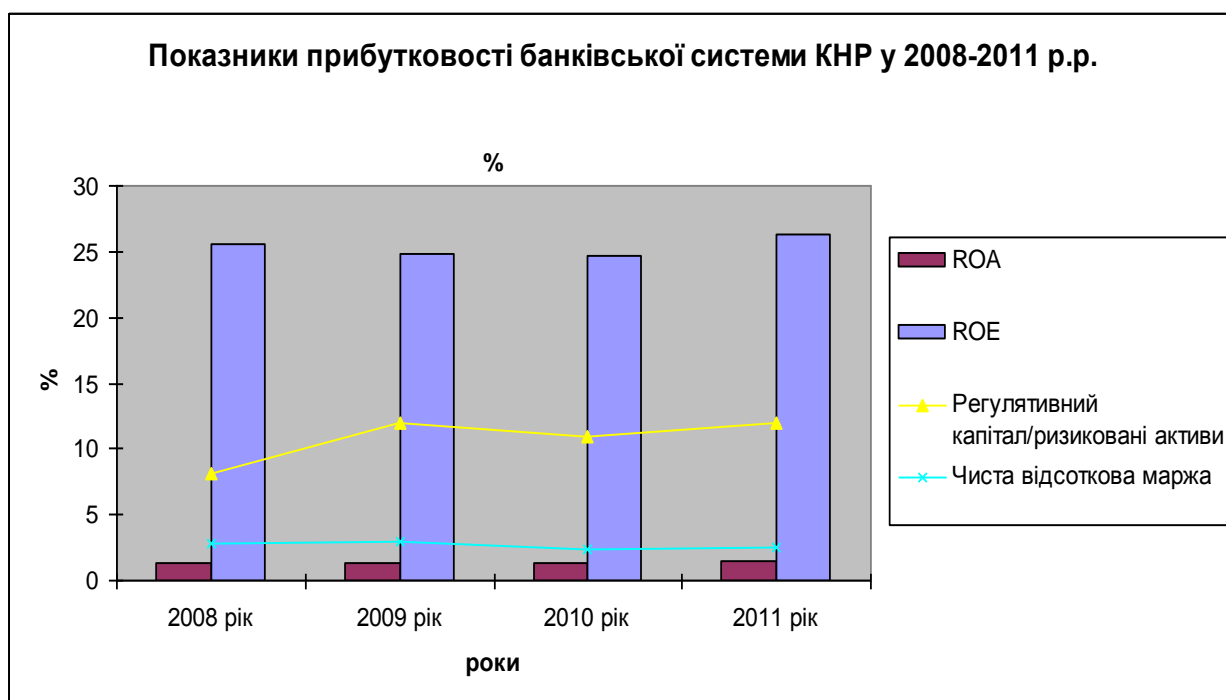

Рис. 3.6 Показники прибутковості банківської системи КНР у 2008-2011 рр.

Джерело: Державний комітет статистики КНР // річні статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2011/indexee.htm>

Як свідчать наведені дані, прибутковість капіталу значно перевищує прибутковість активів. Це означає, що розмір частки власного капіталу в

загальному обсязі капіталу є незначним. Подальше її зниження призводить до зростання прибутковості капіталу, а також загальної прибутковості. Причини цього слід вбачати в меншій вартості боргового капіталу, а також відсутності в базі оподаткування відсоткових виплат за ним.

До показників адекватності капіталу слід віднести співвідношення капіталу до активів та регулятивного капіталу до ризикованих активів. Абсолютними показниками достатності капіталу виступають закріплені у законодавстві мінімальні розміри статутного та регулятивного капіталу банку (Рис.3.7) .

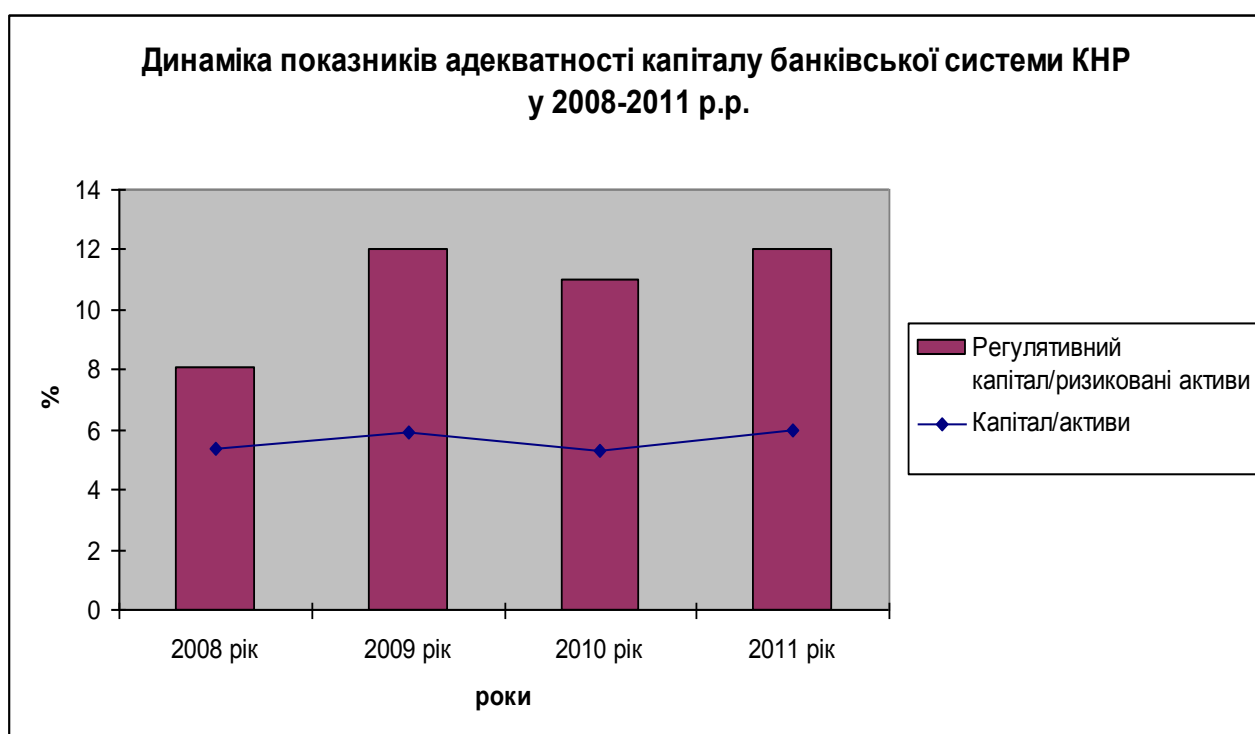

Рис. 3.7 Динаміка показників адекватності капіталу банківської системи КНР у 2008-2011 рр.

Джерело: Державний комітет статистики КНР // річні статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2011/indexee.htm>

Варто зазначити, що за даними показниками банківські установи КНР відповідають вимогам міжнародних нормативів, зокрема, Базель II, який визнано базовим документом, що регулює вимоги щодо стабільності банківських установ та банківської системи в цілому. Зазначені показники

мають в цілому зростаючу динаміку, що позитивним чином позначається на стійкості банківської системи КНР.

Зважаючи на вищезазначене, слід відмітити, що одним із основних показників ефективності діяльності банківської системи був і залишається показник ROE. Він є чільним тому, що враховує в собі показники обіговості коштів, які в свою чергу і є предметом діяльності банківської системи. На нашу думку, необхідно дослідити вплив на ROE наступних факторів: обсяг депозитів та позик, які надаються, показник ROA, частку ліквідних активів в загальних активах. Маємо вихідні дані за 4 роки (поквартально) стосовно цих показників. Вони наведені на рис. 3.8:

A	B	C	D	E	F
	період	ROE	депозити	ROA	ліквідні активи/загальні активи
	1 кв. 2008	24,8	361234,9	1,35	21,9
	2 кв. 2008	25,1	376123,8	1,39	22,8
	3 кв. 2008	25,6	389371,2	1,4	22,1
	4 кв. 2008	24,9	401238,3	1,38	22,4
	1 кв. 2009	24,8	432156,9	1,38	22,5
	2 кв. 2009	24,8	458231,4	1,39	22,7
	3 кв. 2009	24,7	466203,3	1,4	23,5
	4 кв. 2009	24,6	498213,7	1,41	23,1
	1 кв. 2010	24,5	512314,9	1,4	23,04
	2 кв. 2010	24,6	554976,8	1,38	22,95
	3 кв. 2010	24,7	597741,1	1,4	22,8
	4 кв. 2010	24,9	634258,2	1,42	22,76
	1 кв. 2011	25,5	657832,1	1,44	22,7
	2 кв. 2011	25,9	698765,6	1,48	22,69
	3 кв. 2011	26,3	718237,9	1,5	22,6
	4 кв. 2011	26,4	720987,4	1,51	22,4

Рис. 3.8 Динаміка зміни окремих показників ефективності банківської системи КНР у 2008-2011 рр.

Позначимо через y – значення ROE, x_1 - обсяг депозитів, x_2 - обсяг позик, x_3 - ROA, x_4 - частка ліквідних активів. На нашу думку, тут можуть бути прийнятними дві форми залежності: лінійна або логарифмічна. Для розрахунку параметрів моделі використаємо засоби MS Excel. Використаємо функцію ЛІНІЙН і функцію ЛГРФПРИБЛ. Результати розрахунків наведені в додатку А.

Розглядаючи коефіцієнти детермінації бачимо, що більш прийнятною є лінійна форма залежності, оскільки $0,945891 > 0,943716$. Економетрична модель лінійної залежності за розрахунками складе $\hat{Y} = -0,0000032X_1 + 0,0000022X_2 + 16,05X_3 - 0,56X_4 + 16,05$.

Оскільки побудована модель багатфакторна та лінійна перевіримо чи немає мультиколінеарності в моделі. Мультиколінеарність пояснювальних змінних призводить до зміщення оцінок параметрів моделі і тоді на підставі цих оцінок не можна дійти конкретних висновків про результати взаємозв'язку між залежною та факторною змінними.

Явище мультиколінеарності зазвичай розраховується за допомогою алгоритму Феррара-Глобера. Алгоритм передбачає виконання семи кроків. Знову застосуємо MS Excel. Перший крок – стандартизація змінних. Обчислимо середні значення та стандартні відхилення пояснюючих змінних x_1, x_2, x_3, x_4 . Для цього в мастер функції знайдемо категорію “статистичні” і функції СРЗНАЧ та СТАНДВІДХИЛ.

Далі нормалізуємо пояснюючі змінні:

529867,969	352485,338	1,41438	22,6838
126871,98	84685,6035	0,0456	0,38536

Далі доцільно розрахувати кореляційну матрицю додаток Б.

Тепер необхідно знайти кореляційну матрицю:

$$r = X^{*T} \cdot X^*$$

де X^* - матриця стандартизованих незалежних змінних;

X^{*T} - матриця, транспонована з матриці X^*

1	0,995839	0,86388	0,182533
0,99584	1	0,856691	0,164247

0,86388	0,856691	1	0,034664
0,18253	0,164247	0,034664	1

Кожний елемент цієї матриці характеризує тісноту зв'язку однієї незалежної змінної з іншою. Оскільки діагональні елементи характеризують тісноту зв'язку однієї незалежної змінної з цією ж змінною, то вони дорівнюють 1. Інші елементи матриці трактуються наступним чином:

$$r_{x_1x_2} = 0,99584 \quad r_{x_2x_3} = 0,85669$$

$$r_{x_1x_3} = 0,86388 \quad r_{x_2x_4} = 0,16425$$

$$r_{x_2x_3} = 0,18253 \quad r_{x_2x_3} = 0,03466$$

тобто вони є парними коефіцієнтами кореляції незалежних змінних. Виходячи із значень цих коефіцієнтів можна зробити висновок, що між змінними існує зв'язок.

3. Визначення критерію χ^2 (χ^2 - квадрат).

$$\chi^2 = - \left[n-1 - \frac{1}{6}(2m+5) \right] \ln D$$

де D - визначник кореляційної матриці R.

$$D = 0,00180508$$

$$\chi^2 = -[n-1 - (1/6)(2m+5)] \ln D = - [16-1 - (1/6)(2*4 +5)] \ln 0,0018 = 81,0700905$$

Значення цього критерію порівнюється з табличним при k ступенях свободи та рівні значущості $\alpha = 0,01$. Якщо $\chi^2_{\text{ф}} > \chi^2_{\text{т}}$, то в масиві незалежних змінних існує мультиколінеарність. При рівні значущості $\alpha=0,01$ та ступенях свободи $\nu=(1/2) m (m -1)=6$ $\chi^2_{\text{т}} = 14,45$. Оскільки $\chi^2_{\text{ф}} > \chi^2_{\text{т}}$ то в масиві незалежних змінних існує мультиколінеарність.

4. Визначення оберненої матриці C.

$$C = R^{-1} = \begin{pmatrix} 4,5 & -0,82 & -3,51 \\ -0,82 & 1,46 & -0,004 \\ -3,51 & -0,004 & 4,04 \end{pmatrix}$$

137,2003	-130,1457	-6,91104	-3,428062
-130,1457	127,4869	3,119501	2,708507

-6,911036	3,119501	4,277026	0,600869
-3,428062	2,708507	0,600869	1,160044

5. Розрахунок F- критеріїв.

$$F_k = C_{kk}^{-1} \frac{\sum_{m=1}^{n-m}}{m-1},$$

де C_{kk} - діагональні елементи матриці C . Фактичні значення критеріїв F_k порівнюються з табличними при $n - m$ і $m - 1$ ступенях свободи та рівні значущості α . Якщо $F_{kk} > F_{\text{табл}}$, то відповідна k -та незалежна змінна мультиколінеарна з іншими.

$$F_1 = C_{11}^{-1} \frac{\sum_{m=1}^{n-m}}{m-1} = 37,20^{-1} \frac{16-4}{4-1} = 544,8011$$

$$F_2 = C_{22}^{-1} \frac{\sum_{m=1}^{n-m}}{m-1} = 27,48^{-1} \frac{16-4}{4-1} = 505,9477$$

$$F_3 = C_{33}^{-1} \frac{\sum_{m=1}^{n-m}}{m-1} = 4,28^{-1} \frac{12}{3} = 13,1081$$

$$F_4 = C_{44}^{-1} \frac{\sum_{m=1}^{n-m}}{m-1} = 16^{-1} \frac{12}{3} = 0,6402$$

При рівні значущості $\alpha = 0,05$ та ступенях волі $\gamma_1=12$, $\gamma_2 = 3$ табличне значення F-критерія складає 3,49. Оскільки $F_1, F_2, F_3 > F_{\text{табличне}}$, то в масиві незалежних змінних є зв'язок.

6. Знаходження частинних коефіцієнтів кореляції.

$$r_{kj} = \frac{-C_{kj}}{\sqrt{C_{kk} \cdot C_{jj}}},$$

де C_{kj} - елемент матриці C , що знаходиться в k -му рядку і j -му стовпці.

C_{kk} і C_{jj} – діагональні елементи матриці C .

Часткові коефіцієнти кореляції характеризують тісноту зв'язку між двома змінними, при умові, що інші не впливає на цей зв'язок.

$$r_{12.34} = \frac{-C_{12}}{\sqrt{C_{11} \cdot C_{22}}} = \frac{130,1457}{\sqrt{137,20 \cdot 127,49}} = 0,9840557$$

$$r_{13.24} = \frac{-C_{13}}{\sqrt{C_{11} \cdot C_{33}}} = \frac{6,91104}{\sqrt{137,20 \cdot 4,28}} = 0,2852953$$

$$r_{14.23} = \frac{-C_{23}}{\sqrt{C_{22} \cdot C_{33}}} = \frac{3,428062}{\sqrt{137,20 \cdot 1,16}} = 0,2818893$$

$$r_{23.41} = \frac{-C_{23}}{\sqrt{C_{22} \cdot C_{33}}} = \frac{-3,119501}{\sqrt{127,49 \cdot 4,28}} = -0,1335923$$

$$r_{24.31} = \frac{-C_{24}}{\sqrt{C_{22} \cdot C_{44}}} = \frac{-2,708507}{\sqrt{127,49 \cdot 1,16}} = -0,2227203$$

$$r_{34.12} = \frac{-C_{34}}{\sqrt{C_{33} \cdot C_{44}}} = \frac{-0,600869}{\sqrt{127,49 \cdot 1,16}} = -0,1335923$$

За розрахунками спостерігається дуже тісний прямий зв'язок між x_1 та x_2 .

7. Розрахунок t – критеріїв:

$$t_{kj} = \frac{r_{kj} \sqrt{n-m}}{\sqrt{1-r_{kj}^2}}$$

Фактичні значення критеріїв t порівнюються з табличними при $n-m$ ступенях свободи та рівні значущості α . Якщо $t_{ij} > t$ табл., то між незалежними змінними X_i і X_j існує мультиколінеарність.

$$t_{12} = \frac{r_{12.34} \sqrt{n-m}}{\sqrt{1-r_{12.34}^2}} = \frac{0,984 \sqrt{16-4}}{\sqrt{1-0,984^2}} = 19,166$$

$$t_{13} = \frac{r_{13.24} \sqrt{n-m}}{\sqrt{1-r_{13.24}^2}} = \frac{0,285 \sqrt{16-4}}{\sqrt{1-0,285^2}} = 1,031$$

$$t_{14} = \frac{r_{14.23} \sqrt{n-m}}{\sqrt{1-r_{14.23}^2}} = \frac{0,282 \sqrt{16-4}}{\sqrt{1-0,282^2}} = 1,018$$

$$t_{23} = \frac{r_{23.41} \sqrt{n-m}}{\sqrt{1-r_{23.41}^2}} = \frac{0,282 \sqrt{16-4}}{\sqrt{1-0,282^2}} = -0,467$$

$$t_{24} = \frac{r_{24.31} \sqrt{n-m}}{\sqrt{1-r_{24.31}^2}} = \frac{-0,223 \sqrt{16-4}}{\sqrt{1-0,223^2}} = -0,791$$

$$t_{34} = \frac{r_{34.12} \sqrt{n-m}}{\sqrt{1-r_{34.12}^2}} = \frac{-0,27 \sqrt{16-4}}{\sqrt{1-0,27^2}} = -0,970$$

При $n - m = 16 - 4 = 12$ та $\alpha = 0,05$ t табл = 1,782. Значення t_{ij} більше за t табл, що свідчить про наявність мультиколінеарності в масиві незалежних

змінних. Отже, наявний тісний лінійний зв'язок між x_1 та x_2 . Одну з цих ознак треба вилучити з розгляду. Вилучимо із розгляду X_2 – позики. Побудуємо лінійну модель за іншими факторами додаток Г:

Отже, лінійна регресія має вигляд:

$$\hat{Y} = -0,0000017X_1 + 15,95X_3 - 0,57X_4 + 16,399$$

Коефіцієнт детермінації $R^2=0,945$ вказує на існування дуже тісного зв'язку між незалежними змінними і рентабельністю обігових коштів в банківській його на рівні значущості α і для числа ступенів свободи $(n-m)$ та $m-1$, де m – кількість змінних моделі. Якщо F розрахункове, яке дорівнює 68,998, більше F критичне, то R^2 і побудована модель статистично значущі з імовірністю $(1-\alpha)\times 100\%$. Задамо $\alpha=0,05$, ступені свободи складають $n-m = 16-4=12$, $m-1= 4-3=1$, F - критичне дорівнює 3,49. Отже, регресійне рівняння достовірне і може використовуватися для дослідження рентабельності обігових коштів банківської системи. Визначивши значущість кожної окремої оцінки параметра моделі, ми прийшли до висновку, що всі вони більші за табличні. При рівні значущості $\alpha=0,05$ та ступенів свободи $n-m = 16-4=12$ табличне значення t - критерію дорівнює 1,782. Отже, усі параметри моделі є статистично значущими з імовірністю 0,95.

Таким чином, проведене дослідження засвідчує наявність зв'язку між змінами та обсягом депозитів, показниками ROE, ROA та активами в банківській системі КНР та вказує на такі особливості банківської системи КНР: по-перше, банківська система КНР є значною мірою концентрованою, фактично системо - утворюючими є 4 спеціалізовані банки; по-друге, для китайських банківських установ характерним є високий рівень депозитів, що пов'язано з високою нормою заощаджень специфічною для китайців; по-третє, високі показники ліквідності обумовлені державною підтримкою банківської системи, по-четверте, банківська системи КНР характеризується обмеженістю активних операцій та напрямків інвестування коштів, що здійснюються банківськими установами.

Проведене дослідження підтвердило ефективність функціонування банківської системи, хоча прибутковість банківських установ в КНР, загалом по банківській системі є порівняно нижчою, зважаючи на обсяг активів та розмір банківських установ, проте в рамках сучасної китайської моделі економіки та суспільних відносин, яка була розглянута в параграфі 1.3 прибуток є головним завданням функціонування банківських установ, тому показники прибутковості мають меншу вагу при прийнятті управлінських рішень.

3.2. Пріоритети оптимізації банківської системи КНР

Шляхи оптимізації китайської банківської системи продиктовані зміною економічної парадигми країни, яка полягає в відході від адміністративно-командних методів управління економікою та створення так званої «ринково-керованої моделі». Ринкові трансформації здійснюються в усіх сферах економіки країни, і банківська система не є виключенням.

Виходячи з загальної концепції трансформації економіки Китаю на ринкові ланки та перехід до відкритої економіки, пріоритети оптимізації банківської системи мають здійснюватися за такими напрямками: трансформація принципів функціонування банківської системи та трансформація учасників банківської системи.

В рамках оптимізації принципів функціонування банківської системи має бути створено банківську систему, яка буде поєднувати переваги адміністративно-командної та ринкової банківської діяльності. Формально процес ринкових трансформацій в банківській системі розпочався ще в 1980р., проте фактична трансформація банківської системи КНР в напрямку впровадження ринкових елементів, розпочалася з початку 90х років ХХ ст., коли було визначено негативні риси діяльності банківської системи, найсуттєвішим з яких було здійснення банківської діяльності на основі директивних розпоряджень без оцінки економічної доцільності

кредитування, та вироблено заходи по підвищенню ефективності банківської системи [125, с. 109-117].

Для впровадження реформ в 1994 р. в КНР були створені 3 банки національного розвитку, на які покладено завдання фінансування стратегічних об'єктів, надання кредитів на розбудову інфраструктури, тобто фінансування неприбуткових та безперспективних проектів з точки зору комерційного банку, проте надзвичайно важливих з точки зору держави та її подальшого розвитку, наприклад, фінансування розбудови доріг, фінансування електрифікації/газифікації сільської місцевості і т.д.

Таким чином в 1994р. було закладено основи по припиненню практики кредитування державних підприємств на основі планів (квот). На початку 2000-х років розпочався процес дерегуляції та поступового відкриття банківської системи, який був обумовлений вступом країни до СОТ в 2001р. Згідно умов вступу Китаю до СОТ, до 2007р. банківський сектор мав бути повністю лібералізований, а для дерегуляції банківської сфери необхідно було підготувати фінансові установи до змін принципів діяльності та запровадити ринкові елементи. В іншому випадку, банківська система країни зазнала б краху і була б поглинута міжнародними транснаціональними фінансовими корпораціями, оскільки вона не була пристосована до ринкових умов функціонування [105].

Лібералізація банківської сфери без відповідних реформ означала б втрату контролю з боку держави за фінансовим сектором країни, що не вписується в загальну концепцію побудови нового економічного устрою в країні. В рамках ринково-керованої моделі економіки має бути збережено приналежність державі існуючих суб'єктів економічної діяльності і одночасно дозволено створення нових підприємств, як на основі приватної так і державної власності та створення конкурентного економічного середовища.

Уряд КНР не міг дозволити втратити фінансовий сектор країни, адже окрім першочергових функції банківської системи таких як: забезпечення

обігу, збереження та примноження заощаджень населення, кредитування економіки країни і т.д., банківська сфера є запорукою найголовнішої (на даному етапі) цілі КНР – підтримання стабільних темпів зростання ВВП, завоювання світових ринків товарів та послуг, забезпечення стабільності курсу національної валюти, стримання темпів інфляції, перетворення юаня в резервну валюту. Таким чином уряд КНР, усвідомлюючи значимість банківської системи для економіки країни, розпочав ринкові трансформації, які направлені на оптимізацію та приведення банківської системи до сучасних економічних викликів, які постають перед КНР [132; 101, с. 1-5].

Проаналізуємо пріоритетні напрямки трансформації банківської системи КНР. Виходячи з завдання по переведенню банківської системи на ринкові методи функціонування, необхідно здійснювати перехід від неефективної адміністративно-командної моделі управління банківською системою до ринкової. Ринкові трансформації мають відбуватися в сфері визначення відсоткових ставок на депозитному та кредитному ринку, які на даному етапі розвитку банківської системи Китаю директивно встановлюються центральним банком та урядом країни; в банківській сфері мають розпочатися трансформації, направлені на впровадження міжнародного досвіду управління фінансовими структурами і використання ринкових методів управління, як на рівні центрального банку країни, так і в комерційних банках; має бути приділена увага питанню гармонізації нормативної бази, як на національному рівні, так і на рівні внутрішніх нормативних положень фінансових установ, а також боротьба з корупцією та шахрайством.

Довгострокові перспективи трансформації державних банків мають бути направлені на створення фінансових установ, які б були конкурентоспроможними, як всередині країни, так і на міжнародних ринках, мали ефективну структуру корпоративного управління, адекватні обсяги власного капіталу, досконалу систему внутрішнього контролю, безпечні і стабільні умови ведення бізнесу та якісні банківські продукти.

Реалізація вищеперелічених завдань можлива лише шляхом трансформації банківської системи КНР та запровадження ринкових елементів, приватизацію державних банків. Зважаючи на тривалу закритість банківської сфери, дискусії щодо приватизації найбільших державних банків відбувалася головним чином між китайськими науковцями, а їх роботи були недоступні міжнародному співтовариству. Більшість науковців обґрунтовували необхідність приватизації тим, що в разі перетворення державних банків в акціонерні товариства та розміщення акцій на світових біржах має підвищитися ефективність роботи банку. Згідно експертних розрахунків, ефективність роботи підвищується щонайменше на 10%. В якості прикладу китайські експерти вказували на комерційні китайські банки, які показували кращі результати ніж державні. Таку ідею озвучували Йе. Веі, Л. Ванг, Ж. Жень, К. Зао та багато інших китайських науковців. Інші позицію мав К. Чен, який наголошував на поглиблені лібералізації банківської системи, а також значній рекапіталізації державних банків, що мало підвищити ефективність їх роботи та відмовитися від ідеї приватизації державних банків. На підтвердження свої припущень К. Чен наводив державні банки, які існують в багатьох країнах світу та успішно функціонують [79; 133, с. 99-101; 172, с. 240-245; 173, с. 90-96; 174, с. 50-55; 175, с. 86-87].

На нашу думку, зважаючи на поставлені завдання, часткова приватизація державних банків є необхідним кроком на шляху ринкових трансформації, проте в умовах китайської банківської системи така приватизація має ґрунтуватися на реалізації одночасно двох задач. КНР необхідно здійснювати приватизацію банківської системи таким чином, щоб контроль за фінансовою установою залишався зосередженим в руках держави. В той же час відбулося залучення значних іноземних інвестицій, які мають на меті створення ефективної структури ведення банківського бізнесу направленою, в першу чергу, на отримання прибутків, а не виконання планових показників. Серед інших переваг приватизації, позитивним є

іноземний досвід, методи роботи, дієвість яких перевірена в багатьох країнах світу та впровадження ринкових елементів. Така часткова приватизація відповідає китайській економічній парадигмі, згідно якої створюються ринкові елементи, проте контроль за економікою залишається зосередженим в руках уряду країни.

В процесі лібералізації банківської системи Китаю має бути вирішено питання дерегуляції в сфері визначення відсоткових ставок за кредитними та депозитними продуктами. Сучасна банківська система КНР успадкувала адміністративні методи грошово-кредитної політики, які базуються на принципах директивного встановлення депозитних та кредитних відсоткових ставок. На сучасному етапі центральний банк Китаю за погодженням уряду країни встановлює депозитні та кредитні ставки для комерційних банків, які є обов'язковими до виконання. Фактично таке директивне керування є основою грошово-кредитної політики Народного банку Китаю [175].

Експерти в банківській сфері погоджуються щодо необхідності ринкових механізмів встановлення процентних ставок в китайських банках, проте розходяться в підходах та строках реалізації даного завдання. Так, наприклад, китайські фахівці та посадовці серед яких Л. Женг, Л. Мінгканг, І. Као відзначають необхідність ринкових реформ, проте відкладають строки реалізації цього завдання на найближчі роки та наголошують на проведенні пілотних проектів в декількох банках, та вивчення результатів експериментів, результатом чого мають стати чіткі послідовні кроки лібералізації сфери встановлення відсоткових ставок. Деякі економісти, зокрема, Дж. Жанг та М. Джун окрім вищезазначених реформ наголошують на необхідності проведення в банках реформ направлених ще й на диверсифікацію джерел отримання прибутків, зокрема, збільшення ролі комісійних доходів, розвиток супутніх банківських послуг, проведення операцій на біржі, як валютній, так і фондовій [133, с. 91-95; 174, с. 46-50; 177, с. 3-4; 178].

Зрозуміло, що практика директивного встановлення відсоткових ставок не властива ринковій банківській системі, адже за такої системи банківські

установи не можуть відповідно до економічних умов коригувати вартість ресурсів та вартість прийнятого ризику. Фіксовані відсоткові ставки не дають змоги створювати реальне конкурентне середовище в банківській сфері. В свою чергу фіксовані відсоткові ставки не відображають показників стабільності банку, лояльності до клієнтів, якості обслуговування і т.д., що характерно для адміністративно-командної банківської системи та є одним з факторів, що сповільнює проведення ринкових реформ.

Як ми вже відзначали в попередніх параграфах, китайські банки практично ідентичні між собою, відсутня чітка індивідуалізація фінансової установи, що не притаманно світовим транснаціональним фінансовим установам. Китайським банкам варто, розробляти власну стратегію позиціонування на фінансових ринках, докладніше сегментувати клієнтів та розвивати індивідуальний стиль ведення банківської справи, з яким би ототожнювався банк. Індивідуалізація дасть змогу китайським банкам в майбутньому вийти на міжнародні ринки та посісти там провідні позиції, адже вже на сучасному етапі зрозуміло, що можливості китайських банків вийшли за межі національної економіки, проте представленість китайських банків на міжнародних фінансових ринках дуже не значна. Це можна пояснити політикою держави, яка на даному етапі не схвалює вихід на зовнішні фінансові ринки, проте в разі подальшої успішної еволюції, китайські банки відіграватимуть значну роль на міжнародній арені.

Стратегія оптимізації банківської системи Китаю має базуватися на впровадженні міжнародних підходів до банківських нормативів достатності капіталу, ліквідності і т.д., поширенні міжнародних методів ведення банківської діяльності, управління банківською установою, принципів бухгалтерського обліку, ризик-менеджменту, покращенню якості та спектру надання банківських послуг і т.д. Для реалізації стратегії оптимізації в КНР створюють різні спеціалізовані державні органи, наприклад, комісія по нагляду за банківською діяльністю (CBRC)⁴², комісія по регулюванню ринку

⁴² China Banking Regulatory Commission

цінних паперів, які тісно співпрацюють з міжнародними організаціями. Також передбачається, що поступова приватизація та лібералізація банківської сфери значно прискорять процеси впровадження міжнародних стандартів, що позитивно позначиться на банківській системі країни [79; 189; 190].

Досліджуючи банківську систему КНР, не можливо не розглянути питання децентралізації та формальної незалежності провінцій від центральної влади. Трансформуючи економіку на ринкові ланки, китайське керівництво в 80х роках ХХ ст. активно створювало спеціальні економічні зони (СЕЗ), в яких дозволялося створення приватних підприємств, заохочувалося створення спільних підприємств з іноземними інвестиціями, існували спеціальна податкова, митна політики. В таких зонах існувало своє законодавство, свої регуляторні органи, значно ширші права були надані суб'єктам економічної діяльності. Як наслідок такі регіони мали дуже широку формальну незалежність від центральної влади [72, с. 641-642; 178].

Створення СЕЗ позначилося і на банківській системі. Філії комерційних банків, які створювалися в таких зонах мали широкі повноваження, а їх діяльність регламентувалась законодавством, яке існувало в СЕЗ. Таким чином впродовж років в банківських структурах поглиблювався процес децентралізації та розширення повноважень місцевих керівників банківських філій. Посилює незалежність провінційних філій банківських установ і той факт, що в силу історичних причин⁴³, склалися відносини, коли місцеві керівники органів влади встановлюють контроль над фінансовою установою.⁴⁴ В свою чергу для безпроблемної роботи банківської

⁴³ В Китаї ще з імператорських часів поширений вислів «гори високі, а імператор далеко» який характеризує принципи роботи місцевої влади та посилює процеси децентралізації та автономності китайських провінцій.

⁴⁴ Контроль з боку державних посадовців за діяльністю банківських установ був обумовлений тривалою практикою кредитування банками органів місцевого самоуправління. Формально таке кредитування заборонено, оскільки органів місцевого самоуправління не мають право випускати боргові зобов'язання (акції, облігації, бонди і т.д.), проте на практиці банківські установи постійно видавали бланкові кредити органам місцевого самоуправління.

установи необхідна наявність ділових контактів з місцевим керівництвом, яке також наділено широкими повноваженнями та може впливати на діяльність банківської установи. Зважаючи на те, що мережа найбільших банків в середньому складає 15 000 відділень (Табл. 3.2), багато з яких функціонують за різними законами та правилами, в такому випадку централізоване керування такою установою є складним завданням, а дотримання внутрішніх політик та стандартів ведення бізнесу, зазвичай, порушується [180, с. 15-19].

Таблиця 3.2

Кількість відділень найбільших банків в китайській банківській системі

Назва банку	Кількість відділень/філій
Промислово-комерційний банк (ICBC)	18 764
Банк народного будівництва (CCB)	13 629
Банк Китаю (BOC)	13 121
Сільськогосподарський банк (ABC)	23 624

Джерело: Щорічна фінансова звітність Промислово-комерційного банку Китаю, Банку Китаю, Будівельного банку Китаю, Сільськогосподарського банку Китаю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icbcltd.com/icbcltd/investor%20relations/financial%20information%20information%20reports/>; http://www.boc.cn/en/bocinfo/bi1/201010/t20101027_1180748.html; <http://www.ccb.com/en/ccbtoday/aboutccb.html>; <http://www.abchina.com/en/about-us/annual-report/>

Децентралізація та наявність значних повноважень, як у банкірів на місцях, так і державних посадовців створюють умови для процвітання шахрайства та корупції. Це проявляється в видачі фіктивних кредитів, відмиванню коштів, видачі кредитів за хабарі особам, що не мають підстав для отримання таких кредитів.

Для керівників банків в СЕЗ вигідно здійснювати видачу кредитних коштів за хабарі, оскільки в разі неповернення таких коштів, борги будуть переведені на головний офіс та списані, зокрема така практика роботи філії описується в роботах В. Шида, С. Хейлмана. Ці особливості створюють широке поле для шахрайства та зловживань, а також підсилюють корупцію. Це особливо негативно позначається на доступі до кредитних ресурсів малого та середнього бізнесу, який не володіє достатніми ресурсами для роздачі хабарів. Прояви шахрайства та корупції в китайських банках досягли величезних масштабів, що змусило державу ввести в 2005р. смертну кару за

внутрішні шахрайства в банківських установах. [96, с. 643-650; 180, с. 11-19; 191].

Незалежність провінцій від центрального керівництва породило ще одну проблему характерну для китайських банків - кредитування місцевих органів влади. Такі кредити зазвичай видаються під формальну заставу, наприклад, державну нерухомість, земельні ділянки, які де-юре і де-факто не можуть бути відчужені або під так звані «гарантії місцевого керівництва», які нічим не забезпечені. Фактично здійснюється видача бланкових кредитів. Контроль та нормативи видачі таких кредитів відсутні, а зважаючи на тісні ділові зв'язки між банкірами та посадовцями, такі кредити є дуже поширеними в китайських провінціях. Часто такі кредити виявляються проблемними та зависають на балансах банків [95, с. 2-10].

Поглиблена децентралізація призвела до масових порушень законодавства, а відмивання коштів в провінціях країни стала однією з найскладніших проблем сучасної банківської системи КНР, яка потребує негайного втручання центрального керівництва. Окремі науковці серед яких Йе. Веі, Л. Ванг, Ж. Жень, К. Зао наголошують, що невиконання нормативних вимог в провінція унеможлиблюють використання засобів статистичного та економіко-математичного моделювання, адже баланси банків не відображають реальний стан справ, тобто не можливо реально оцінити якість та вартість активів банку [133, с. 92-92; 172, с. 235-240; 173, с. 95-96; 174, с. 50-52; 175, с. 84-87].

Наступним напрямком вдосконалення банківської системи Китаю є посилення роботи наглядових органів. Саме наглядовим органам, як зовнішнім (Центральний банк, різні державні органи, зовнішній аудит), так і внутрішнім (підрозділи контролю, оцінки ризиків, внутрішній аудит банку) потрібно відслідковувати порушення в роботі банківських установ, та створювати дієві механізми виконання, як законодавчих положень, так і внутрішніх банківських політик та стандартів. Китайським банкам в свою чергу необхідно терміново встановлювати сильний контроль за діяльністю

відділень в провінціях. Посилення потребують в першу чергу підрозділи внутрішнього контролю банківської установи такі, як внутрішній аудит банку, який, як свідчить світова практика, володіє найширшими повноваженнями та має реальні механізми отримання достовірної інформації про якість активів, розмір прийнятого ризику, дотримання законодавства та має можливості впливу на керівництво фінансової установи [96, с. 661-668].

Керівництву країни необхідно вирішити питання різного законодавства та нормативів в спеціальних економічних зонах, адже в умовах поглибленої децентралізації та різного законодавства можливості централізованого регулювання банківської системи вкрай обмежені, до того ж вчені постійно акцентують увагу на порушеннях банківського законодавства у провінціях. Такі факти вимагають посилення ролі центрального банку в цілому або підсилення роботи регіональних представництв центрального банку з метою протидії шахрайствам.

Для посилення контролю за провінціями також має бути розпочата робота по перегляду законодавства та внутрішніх політик комерційних банків з метою посилення ролі центрального керівництва. Такі заходи в майбутньому допоможуть знизити корупцію та шахрайства, а також знизити ризик збитків та створити більш прогнозоване банківське середовище.

Отже стратегія трансформації функціональних основ банківської системи КНР має передбачати припинення практики директивного встановлення відсоткових ставок, приватизацію державних банків, впровадження міжнародних стандартів та підходів, як на рівні центрального банку, так і в комерційних банках, уніфікацію законодавства та умов ведення банківської діяльності в спеціальних економічних зонах, боротьбу з корупцією та шахрайством.

Перейдемо до розгляду стратегії оптимізації комерційних банків. Найголовнішою проблемою для банківської системи Китаю впродовж багатьох років залишаються значні обсяги проблемних кредитів. Держава,

розуміючи всю складність ситуації, вживає заходів, які направлені на обмеження кредитування державних підприємств, а також змінює підходи до банківської діяльності в частині видачі кредитів та їх обслуговування. Виходячи з цього, пріоритетним завданням трансформації має бути реалізація ринкових принципів кредитування на основі економічного аналізу. В цій думці сходяться багато вчених, як міжнародних, так і китайських, зокрема, Дж Барт, Дж Капріо, Дж Левайн, Д Брін, С Брем. Оптимізація банківської системи КНР в сфері кредитування за ринковими принципами має здійснюватися в таких напрямках: перегляд норм резервування під кредитні операції, переоцінка параметрів фінансових показників позичальника, переоцінка підходів до застави та її оцінки [113; 116; 134; 181; 182; 183; 184].

Зважаючи на те, що для фінансової установи найбільший ризик проведення кредитних операцій полягає в можливому неповерненні кредитних коштів, і саме для цього в фінансових установах існує система оцінки ризиків та резервування⁴⁵, тому варто розглянути особливості резервування під кредитні ризики в китайських банках. Найбільше занепокоєння вчених та експертів викликає норма китайського законодавства, згідно якої кредити надані державним підприємствам не підлягають резервуванню. Ставка резервування за такими кредитами дорівнює 0. Саме ця особливість вже впродовж 10 років створює найбільший ризик для банківської системи КНР, адже від 50% до 70% кредитів юридичним особам, складають кредити надані державним підприємствам, в той же час, з боку держави відсутні будь-які чіткі гарантії щодо забезпечення повернення кредитних коштів. Таким чином, в разі неможливості державного підприємства повертати отримані кредити, банки виявляються не готовими до таких ситуацій, і не мають відповідних резервів на покриття ризиків. Зважаючи, що першочерговими

⁴⁵ Оцінка ризиків та визначення розміру резервів під банківські ризики займає провідне місце в діяльності фінансової установи, адже від правильного розрахунку прийнятих ризиків та відповідності сформованих резервів залежить фінансова стабільність банку в разі негативних трендів

завданнями державних підприємств є досягнення зростання ВВП або виконання спеціальних завдань уряду, а не отримання прибутку, багато з таких кредитів виявляються проблемними до повернення, що значно підриває ліквідність банківських установ [107; 113].

Наступним фактором, що створює ризики та провокує нестабільність для банківської системи КНР є масштабне кредитування державних органів влади (різного роду місцевих/районних/муніципальних управлінь, відділів і т.д.). Норматив резервування за такими кредитами становить 0%, оскільки такі кредити де-юре гарантуються державою, і до 50% від суми кредиту в разі кредитування підприємства з державними інвестиціями. В КНР історично склалася особливість, що державні установи завжди беруть кредити, які зазвичай направляються на бюджетні цілі, а не в доходогенеруючі об'єкти [79; 133, с. 91-95].

Протягом багатьох років кредитування державних установ в КНР фактично дорівнювало бюджетуванню, адже державні установи витрачали кредитні кошти на виконання бюджету та бюджетних програм, а банки надавали такі кредити, оскільки, таким чином вони виконували планові показники. Аналіз можливостей повернення кредиту ніколи не був головним фактором видачі таких кредитів, а норма резервування встановлювалася на рівні 0%, щоб не здорожувати кредитні ресурси. Зрозуміло, що завдання прибуткової діяльності таких установ не є першочерговим, а можливості повернення отриманих кредитів залежать в першу чергу від фінансових можливостей уряду/місцевих бюджетів провінцій/районів і т.д.

Необхідно зазначити, що навіть створення банків національного розвитку, які призначені фінансувати некомерційні об'єкти та впровадження ринкових елементів в роботі комерційних банківських установ не призвели до кардинальних змін в сфері кредитування державних інститутів. Справа в тому, що зазвичай, місцеві менеджери банків та керівники державних установ мають тісні ділові стосунки, а вплив місцевих чиновників настільки великий, що вони мають можливість заблокувати роботу банківської

установи в разі відмови в наданні кредитів. Таким чином неформальні принципи роботи комерційних банків в поєднанні з неефективними нормативами резервування, а також беручи до уваги значний відсоток кредитів наданих державним підприємствам та установам, створюють широке поле для виникнення нестабільності в банківській системі [180, с. 3-19].

Для оптимізації банківської системи до ринкових умов необхідна переоцінка нормативів резервування, яка б відображала реальний ризик неповернення виданих кредитів. Світовий досвід кредитування державних установ та загальноприйняті міжнародні норми рекомендують наступні коефіцієнти резервування: несвоєчасна оплата боргу протягом 3 місяців вимагає резервування 25% від суми позики, затримка протягом 6 місяців – 75% резервування, більше 9 місяців вимагає резервування 100% (за виключенням суми забезпечення). Такі коефіцієнти резервування відповідають розміру ризику, що є характерним для ринкових економік та використовуються міжнародними фінансовими корпораціями та рекомендуються до використання міжнародними фінансовими інститутами, зокрема Базельським комітетом з банківського нагляду [79; 134].

Процес кредитування та ризику притаманні для даного виду банківської діяльності залежать не лише від стану обслуговування боргу, але й від забезпечення за кредитом та від фінансового стану позичальника. Розглянемо детальніше ці категорії. Забезпечення за кредитом, що приймається банком в заставу, знижує ризик неповернення кредиту, збільшує довіру банку до позичальника, що призводить до зменшення суми резервів за кредитом, а це в свою чергу позначається на вартості кредитних ресурсів і підвищує вірогідність отримання кредиту. Таким чином наявність застави за кредитом є однією з найголовніших характеристик позичальника при видачі кредиту.

Застава може сильно відрізнятися за своєю суттю та формою, це можуть бути, як майнові права на товари/послуги/кошти за договорами, так і

земельні ділянки, споруди і т.д. Проте головною характеристикою застави для банку є її ліквідність. Застава, що пропонується юридичними та фізичними особами зазвичай кардинально відрізняється. Застава фізичних осіб, як правило, це об'єкти на купівлю яких і видаються кредити – тобто автомобілі, нерухомість, земельні ділянки. Заставою юридичних осіб зазвичай виступає власне майно/майно поручителя. Таким чином заставне майно юридичних осіб більш різноманітне та вимагає глибокого аналізу з боку банку.

Оскільки впродовж багатьох років більшість кредитів в банківській системі КНР надавалися саме юридичним особам (Рис. 2.8), варто розглянути особливості застави, що пропонувалась в забезпечення за кредитами. За китайським законодавством державні підприємства могли отримувати бланкові кредити (без забезпечення) лише з певними неформалізованими гарантіями уряду, або в забезпечення могло бути надано власне майно юридичної особи - виробничі споруди, лінії/устаткування/машини та механізми, часто в якості забезпечення виступають оборотні кошти підприємства, які знаходяться на поточних рахунках в банку, що надав кредит або вимагається переведення грошових залишків на рахунки банку кредитора [132; 185].

При прийнятті в заставу, банк має провести оцінку такого майна, здійснити докладний аналіз можливостей та вартості реалізації застави, строків реалізації, а також умов відчуження застави. Всі ці характеристики мають визначати вартість забезпечення, оскільки заставне майно зазвичай реалізується за значно нижчою ціною, ніж ціна його купівлі. В той же час вартість забезпечення прямим чином впливає на розмір резервів, які в свою чергу впливають на вартість кредитних коштів. Таким чином при аналізі забезпечення банк має знаходити баланс між заставною вартістю забезпечення та можливостями реалізації такого забезпечення.

Саме питання адекватної оцінки вартості застави довгий час було поза увагою китайських банків. Забезпечення за кредитами державним компаніям

та державним установам зазвичай не мають ліквідного забезпечення, а його реальна ціна в 90% випадків виявляється значно завищеною. Розберемо кожний вид застави, державних підприємств. Зазвичай державні підприємства – це надзвичайно великі, часто вертикально інтегровані структури, які мають споруди та устаткування, яке відповідає розміру та завданням підприємства. Тобто споруди, будівлі, обладнання, механізми і т.д. створено та пристосовано під конкретне виробництво, а їх часткова реалізація або не можлива, або потребує значного дисконту при продажу. Реальна вартість такої застави невідома нікому ще й тому, що в КНР відсутній вільний ринок засобів виробництва (спеціальних машин/інженерних ліній і т.д.). Отже, в разі відчуження банком застави реалізувати її виявляється складно, в той же час така застава вимагає спеціального супроводження (обслуговування, зберігання і т.д.), що в свою чергу збільшує витрати банку, та змушує його займатися нехарактерними для банку операціями – а це додаткові витрати на персонал, оцінщиків, технічну документацію, тендери і т.д. [186].

Наступною характеристикою при роботі з заставою є процедура відчуження заставного майна. В Китаї процедура відчуження заставного майна державного підприємства дуже складна та довготривала і вимагає багатьох дозволів і розпоряджень. Банкрутство, а також відчуження майна державних підприємств базується на законі 1985р., згідно за яким, процедура банкрутства може бути розпочата лише за згоди державних органів та всіх кредиторів. Зважаючи на юридичні можливості, де-факто процес стягнення заставного майна виявляється малоперспективним. Саме тому китайські банки в разі непогашення кредитів не поспішають накладати стягнення на заставне майно, оскільки усвідомлюють, що отримати реальні кошти за реалізацію застави майже не реально [105; 154].

В той же час підходи китайських банків до забезпечення ґрунтуються на принципі «краще мати хоч щось, ніж зовсім нічого», тоді, як в ринкових банківських системах саме банк обирає вид забезпечення за кредитом. Таким

чином банки приймають в забезпечення від юридичних осіб різного роду заставу, проте реально, можливості реалізації такої застави відсутні. Вартість такої застави зазвичай завищують або переоцінюють, щоб формувати якомога менше резервів.

В КНР майже відсутні нормативні документи, в яких би містилися положення або рекомендації для фінансових установ щодо заставного майна, його оцінки, роботи з ним і т.д. Фактично єдиним документом, що регулює напрямок роботи з заставою є «Адекватність політик та процедур щодо оцінки та визнання забезпечення», таким чином для комерційних банків існує широке поле для визначення та регулювання роботи з заставою на власний розсуд. Така практика роботи з заставою призводить до того що, в разі негативних тенденцій та непогашення кредитів, банк фактично не має реальних можливостей щодо повернення кредитних коштів [114].

Експерти в китайській банківській системі, зокрема Р. Подпьерро, М. Таннер, відзначають необхідність приведення банківського забезпечення до міжнародних стандартів, а також наголошують на необхідності суттєвих реформ в законодавстві, направлених на розширення повноважень банківських установ та створення реальних механізмів стягнення застави. Інша група вчених, серед яких С Яо, К. Зао, Д. Лаі відмічають першочергову необхідність ринкових трансформацій в сфері засобів виробництва, створення реального ринку, на якому б існував попит та пропозиція на засоби виробництва, в тому числі тих, що були у використанні. Такий ринок має стати підґрунтям для реформи банківських підходів до забезпечення, а також реформування застарілого законодавства країни [105; 175; 178; 186, с. 137-156; 188; 189; 190; 191; 192; 193].

На нашу думку необхідно поєднати обидва підходи та проводити реформи і в сфері законодавства, впроваджувати міжнародні підходи та створювати ринок засобів виробництва. Необхідно відмітити, що реформи в сфері банківської застави та забезпечення назріли ще наприкінці 90-х. років ХХ ст., проте китайський уряд до сих пір відтягує їх реалізацію,

усвідомлюючи, що процеси ринкових трансформацій необхідно проводити виважено та повільно, в іншому випадку це призведе до значного збільшення рівня проблемних кредитів, підвищення процентних ставок та зниження темпів кредитування. Невизначеність в сфері заставного майна слугує стримуючим фактором в розвитку банківської системи, про що свідчить приклади таких країн як, Польща, Чехія, Литва, Естонія та інших країни, в банківській системі яких здійснювалися ринкові трансформації [194].

Дослідивши особливості роботи з заставою, китайським банкам доцільно застосовувати міжнародні підходи до вибору та оцінки заставного майна, які мають ґрунтуватися в першу чергу на реальній вартості реалізації майна та базуватись на таких коефіцієнтах: ліквідність застави, специфічні особливості застави, строки відчуження, об'єми ринку та кількість реальних покупців; по-друге, банкам необхідні спеціалісти, які зможуть адекватно оцінювати майно, що пропонується в заставу; по-третє, перейти до реально дієвих механізмів розрахунку резервів, які будуть відображати реальні ризики банку, а не приховувати та занижувати їх. В разі реалізації даних завдань можливо значно підвищити якість активів банківських установ, які традиційно для банківської системи КНР знаходяться в дуже поганому стані.

Охарактеризувавши систему роботи з заставою, необхідно дослідити такий фактор, як система оцінки фінансового стану позичальника. Фінансовий стан позичальників в першу чергу поділяється на дві категорії: позичальників - фізичних осіб та позичальників - юридичних осіб. Оцінки фінансового стану фізичних осіб – доволі формалізований процес, який базується на міжнародних конвенціях та нормативних документах, і зазвичай включає такі характеристики позичальника, як рівень доходів, їхню постійність, досвід роботи, освіту, сімейний стан та наявність дітей і т.д.

Інша ситуація з дослідженням фінансового стану юридичних осіб. Як вже зазначалося, в КНР довгий час існувала практика видачі кредитів юридичним особам за вказівками певних державних органів або посадових осіб. Таким чином китайські банківські установи не мають досвіду аналізу

фінансового стану позичальника. В китайських банках відсутні внутрішні банківські документи, які б встановлювали критерії для позичальників. Впродовж багатьох років китайські банки не приділяли оцінці фінансового стану необхідної уваги, що негативним чином позначилося на якості активів комерційних банків та було однією з причин постійних криз ліквідності.

Досліджуючи банківську систему та особливості діяльності комерційних банків потрібно звернути увагу що китайський уряд встановлює фіксовані ціни на певні групи товарів та послуг, наприклад, на енергоносії, електроенергію. Така практика дозволяє енергоємним підприємствам виробляти конкурентоздатну продукцію, проте в разі встановлення ринкових цін, можливе банкрутство таких підприємств, як це відбулося в Україні після розпаду СРСР і переходу на ринкові ціни. Цей фактор не враховується банками при здійсненні кредитуванні таких підприємств [105].

Необхідно зазначити, що всі вищеперелічені фактори створюють значне навантаження на комерційні банки, а неефективна кредитна політика китайських банків вже двічі (в 1999р., та 2004-2005рр.) ставила банківську систему на межу краху, і держава починаючи з 1999р. була змушена влити щонайменше 360 млрд. дол. США (Табл. 3.3) [101, с. 2-5; 195].

Таблиця 3.3

Заходи щодо очищення балансів китайських банків від «поганих кредитів»
протягом 1999-2005рр. (млн. дол. США)

Рік	Сума млрд.* (дол.США)	Заходи
1999	170	Передано КУА
2003	45,5	Докапіталізовано банки за рішенням уряду
	24	Списано
2004	34,1	Передано КУА
2005	85,6	Передано КУА
Загалом	359,2 млрд. дол. США	

*- Для обрахунку використовувався курс 8,2 юаня за дол. США (даний курс існував в період з 1998р. по 2005р.)

Джерело: Ron McIver «Reforming China's Banking System: Gradualism, its Impact, and Implications» University of South Australia – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unisa.edu.au/commerce/docs/Reforming%20Chinas%20Banking%20System.pdf>;

На сучасному етапі розвитку банківської системи КНР, банки впроваджують аналіз фінансового стану позичальників, який ґрунтується на фінансових показниках балансів компанії, наявності забезпечення, кредитної історії, наявності додаткових гарантій і т.д. Показники оцінки фінансового стану позичальників базуються на основі міжнародних нормативних документів - базельських конвенцій, рекомендації міжнародних організацій – МБРР, рекомендації міжнародних аудиторських та консалтингових компаній.

Зважаючи на те, що оцінка фінансового стану є суттєвим елементом визначення та попередження ризиків неповернення кредитних коштів, як на стадії видачі кредиту, так і в процесі обслуговування кредиту, китайським експертам необхідно визначитися з власною стратегією оцінки фінансового стану позичальників – юридичних осіб. Це необхідно зважаючи на специфіку економічної парадигми країни, яка передбачає поєднання ринкових та адміністративних економічних відносин.

Підсумовуючи розгляд напрямків оптимізації банківської системи Китаю, необхідно відзначити суттєвий прогрес впровадження ринкових реформ та трансформацію банківської системи з адміністративно-командної моделі до моделі з ринковими елементами. Головною рушійною силою реалізації реформ стало приєднання країни до СОТ. Саме в процесі підготовки банківської системи країни до вступу в СОТ в Китаї розпочалися масштабні реформи. Основні напрямки реформ передбачають створення в країні стійкої ефективної банківської системи, яка б функціонувала за ринковими принципами в поєднанні з жорстким контролем з боку держави. Такої структури вимагає сучасна китайська парадигма по створенню в країні «ринково-керованої економіки». Напрямки оптимізації банківської системи КНР передбачають суттєві реформи в сфері основ та закономірностей функціонування банківської системи та зміни принципів роботи комерційних банків.

Ринкові трансформації банківської системи КНР мають бути направлені на відхід від практики директивного встановлення відсоткових

ставок, за якими комерційні банки приймають депозити та видають кредити. Така практика не має ринкової основи та значно знижує рівень конкуренції між комерційними банками, а також не відображає реальну потребу економіки в фінансових ресурсах. Нагального вирішення потребує питання гармонізації законодавства, яке існує в СЕЗ та в інших провінціях країни, створення корпоративних стандартів ведення банківського бізнесу. Неузгодженість законодавства та підходів до ведення банківської діяльності створює широке поле для зловживань посадовим становищем, підвалин для відмивання коштів та банківського шахрайства. Суттєвого посилення потребують органи зовнішнього та внутрішнього нагляду за діяльністю банківської установи, які мають фіксувати порушення законодавства та інших нормативних вимог, та надавати дієві рекомендації щодо недопущення таких випадків в майбутньому [196].

Трансформації потребують підходи банківських установ в сфері видачі кредитів. Тривала практика директивного кредитування та практика виконання планових показників, що встановлюються державою виявилась неефективною. Трансформації потребують підходи до визначення фінансового стану позичальника, перегляд нормативів по заставному майну, трансформація системи покриття ризиків від кредитних операцій і т.д. Важливим для проведення ринкових трансформації є питання подальшої приватизації банківської сфери. Незважаючи на наявність великої кількості банківських установ, до 80% комерційних банків належить державі, а доступ на банківський ринок КНР для іноземних компаній все ще суттєво ускладнений. В 2006р. КНР вивів на біржу 3 найбільші державні банки, що стало знаковою подією для всієї банківської системи КНР, та започаткувало новий етап ринкових трансформацій в комерційних банках, який характеризується впровадженням міжнародних підходів до ведення банківської діяльності, оптимізацією банківських процесів, організаційної та функціональної побудови банківської установи [168].

Потрібно зазначити, що процес ринкових трансформації суттєво посилювалися протягом останнього десятиліття, а різні науковці та експерти відмічають позитивні зрушення в процесі переведення банківської системи КНР на ринкові основи, проте наголошують на необхідності виваженого проведення реформ. Сучасна банківська система КНР розвивається за власними законами та залишається не втягнутою в міжнародний фінансовий простір, що вкрай позитивно позначається на економіці КНР, яка активно протидіє світовій фінансовій кризі.

3.3. Використання досвіду розвитку банківської системи Китаю в Україні

Банківська система КНР протягом складних років трансформаційних перетворень була оплотом фінансової та економічної могутності КНР. Параметрами, за якими може бути визначено ефективність банківської системи є стабільність фінансового середовища, стабільність курсу національної валюти, рівень довіри до національної валюти, зростання ролі банків для підприємців та фізичних осіб, можливість акумулювати та примножувати фінансові ресурси.

Проте, як ми визначали в попередніх розділах, китайська парадигма передбачає інші показники ефективності ніж забезпечення стабільності фінансового та економічного середовища і досягнення певного рівня прибутковості. Банківська система КНР відіграє провідну роль в вирішенні питань національного значення, реалізації соціальних/інфраструктурних проектів в країні, забезпеченні рівномірного розвитку провінцій країни, підтримці трансформаційних перетворень в країні, забезпеченні якісних змін в економіці для утримання швидких темпів зростання ВВП та завоюванні світових ринків товарів та послуг.

Така направленість суттєво відрізняється від західних підходів до призначення банківської системи, які вбачають в ній механізм реалізації

переважно економічних завдань – забезпечення обігу, перерозподіл фінансових ресурсів, стабільність курсу національної валюти, акумуляцію вільного капіталу, тощо. В банківській системі КНР рівень прибутковості та фінансові показники мають значно меншу вагу в порівнянні з банківськими системами розвинутих країн. На перший план виходять опосередковані показники – зростання національного виробництва, розширення спектра товарів та послуг, рівень доступу населення до матеріальних благ, зокрема дорогоцінних товарів, таких як автомобілі, житло і т.д.

Як ми вже зазначали банківська системи КНР заснована на ринково-керованій моделі та характеризується значним державним регулюванням. Банківська системи КНР дуже суттєво відрізняється від типових ринкових банківських систем, які існують в розвинутих країнах світу, а тому існують значні складності при використанні методів екстраполяції та порівняння китайської банківської системи з ринковими системами. Через це в рамках нашого дослідження ми зосередимось на виокремленні позитивних характеристик банківської системи КНР, які можливо імплементувати в рамках ринкової моделі банківської системи України.

Для банківської системи КНР характерні такі вкрай важливі та необхідні характеристики, як: висока довіра населення до банківської системи та національної валюти; висока норма заощаджень населення, які залучені в банківську систему; провідна роль, яку відіграє банківська система в сприянні розвитку та розбудові економіки Китаю, зростанні ВВП країни, збільшенню добробуту населення; наявність значного державного регулювання, яке обмежує ризикові та сумнівні банківські операції; обмеження впливу світових фінансових криз на національну банківську систему; обмеження ролі спекулятивного капіталу; успішний досвід боротьби з корупцією в банківській системі. Всі ці характеристики можуть бути перейняті та імплементовані в банківську систему України.

Проаналізуємо особливості реалізації вищеперелічених характеристик банківської системи КНР в Україні. Висока довіра населення до банківської

системи та національної валюти, яка характерна для КНР досягається цілим рядом факторів, які стосуються надійності фінансових установ, стабільності, прогнозованості грошово-кредитної та макроекономічної політики, дотримання прав вкладників і захист їх інтересів з боку держави. Висока норма заощаджень населення, які залучені в банківську систему забезпечує банківську систему фінансовими ресурсами, що генерують дохід.

В Україні необхідно проводити виважену та зрозумілу грошово-кредитну політику, яка забезпечить низькі показники інфляції; недопущення девальвації національної валюти; підвищити вимоги до фінансових установ та контроль за їх дотриманням, які будуть направлені на зниження ризику банкрутства фінансової установи; посилити захист інтересів вкладників, зокрема, переглянути роль та функції фонду гарантування вкладів фізичних осіб в частині гарантованих сум вкладів та строків їх відшкодування в разі банкрутства; знижувати та обмежувати кількість операцій, які проводяться в іноземній валюті та вжиття заходів по детінізації економіки, оскільки це створює тиск на національну валюту. В цьому напрямку доцільними виглядають заходи запропоновані НБУ щодо здійснення операцій з купівлі-продажу дорогоцінних товарів та послуг фізичними особами, виключно безготівковим шляхом та в національній валюті, що має підвищити прозорість таких операцій, які зазвичай в Україні проводяться в іноземній валюті (купівля-продаж нерухомості, земельних ділянок, автомобілів, інших дорогоцінних предметів).

Залучення коштів населення в українську банківську систему, дозволить знизити відсоткові ставки по депозитам, що позначиться на доступності кредитних ресурсів. В свою чергу доступні кредитні програми можуть стимулювати розвиток національної економіки за рахунок внутрішнього попиту, який дозволить компенсувати зниження попиту на зовнішніх ринках і таким чином протидіяти рецесії, яка спостерігається в світовій економіці. Варто зазначити, що саме за рахунок стимулювання

внутрішнього попиту, економіка КНР зростала навіть під час світової фінансової кризи та падіння виробництва по всьому світу.

Сучасна банківська система України базується на ринкових принципах і для неї характерні ринкові механізми банківської діяльності; ринкові механізми встановлення відсоткових ставок на депозити та кредити в залежності від співвідношення попиту-пропозиції; значна частка іноземного капіталу (див. табл. 3.4), що означає значний ступінь залежності від світової економіки; слабкий розвиток банківських послуг та фінансових інструментів; обмеженість банківських операцій; низький рівень фінансової культури, особливо з боку фізичних осіб [197].

Банківська система КНР характеризується наявністю значного державного контролю за банківською системою, значною часткою державних банків, суттєвими обмеженням діяльності комерційних банків, відсутністю ринкових механізмів по встановленню ціни на фінансові ресурси, відсутністю ринкових принципів в діяльності банківських установ, що пояснюється особливостями китайської ринково-командної моделі.

Модель банківської системи України формувалася на руїнах банківської системи СРСР та характеризувалася повним знищенням адміністративно-командної моделі та створення з нуля ринкової моделі, що супроводжувалося нищівною економічною та фінансовою кризою. Як ми відзначали протягом всього дослідження, під час ринкових трансформацій банківської системи Китаю не відбувалося значних кризових падінь, виникали кризові моменти, проте їх розвиток та вплив одразу ж обмежувався своєчасними діями регуляторних органів. Банківська система КНР виявилась спроможною протидіяти будь-яким світовим фінансовим кризам та залишалась прогнозованою та керованою під час складних та тяжких за наслідками світових фінансових криз (Японської кризи 1990-1992рр., Азійської кризи 1997-1998рр., Світової фінансової кризи 2007-2009рр., Кризи державного боргу 2010-2012рр. і т.д.).

Для посилення ролі банківської системи України необхідно запровадити послідовне регулювання банківської сфери, управлінські рішення мають базуватися на довгостроковій стратегії розвитку банківської системи, має проводитись виважена довготермінова політика регулювання банківської системи.

Як ми наголошували, завданнями будь-якої банківської системи не мають обмежуватися лише виконанням економічних функцій по забезпеченню грошового обігу, розподілу фінансових потоків, підтримці національної валюти і т.д., а мають більш глибокий зміст, який полягає в підтримці темпів економічного розвитку країни, сприяння розвитку та поширенню інновацій, створенню та оновленню основних фондів, підвищенню добробуту населення країни, зростанню стандартів життя та праці, забезпеченню конкурентних переваг, як на національному, так і на міжнародних ринках. Реалізація вищеперелічених завдань можлива і в банківській системі України. В Україні, як і в КНР провідна роль належить найбільшим банкам – в Китаї це 4-10 найбільших банків, в Україні близько 20 банків, на які приходиться 60-70% активів всієї банківської системи (Табл. 3.4) [32; 195; 196; 197; 198; 199].

Таблиця 3.4

Рейтинг банківських установ в банківській системі України за обсягом активів станом на 01.01.2012 (І група (найбільші банки) згідно класифікації НБУ)

Банки, які згідно класифікації НБУ належать до І групи (найбільші банки)					
Місце	Назва банку	Обсяг активів (млн. грн.)	Частка банківського ринку	Країна походження*	Форма власності
1	Приватбанк	149 283.66	17,95%	Кіпр	Приватна
2	Ощадбанк	78 476.74	10,5%	Україна	Державна
3	Укрексімбанк	73 200	8,8%	Україна	Державна
4	Райффайзен Банк Аваль	53 200	6,4%	Австрія	Приватна
5	Укрсіббанк	46 300	5,5%	Франція	Приватна

6	Промінвестбанк	40 462.94	4,8%	Росія	Приватна
7	Укрсоцбанк	40 400.30	4,8%	Україна/Італія	Приватна
8	ВТБ Банк	35 394.45	4,2%	Росія	Приватна
9	ПУМБ	31 638.76	3,8%	Україна	Приватна
10	Альфа-Банк	27 646.26	3,3%	Кіпр	Приватна
11	Надра	24 845.73	3,0%	Австрія	Приватна
12	Дельта Банк	24 527.62	2,9%	США	Приватна
13	ОТП Банк	23 401.39	2,8%	Угорщина	Приватна
14	Фінанси и кредит	23 026.19	2,7%	Україна	Приватна
15	Сбербанк Росії	20 206.43	2,4%	Росія	Приватна
16	Брокбізнесбанк	20 200.68	2,4%	Україна	Приватна
17	Укргазбанк	14 803.30	1,8%	Україна	Державна

* - країна походження найбільшого акціонера банку.

Джерело: Видавництво простобанкконсалтинг (дані станом на 2012 рік) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prostobankir.com.ua/spravochniki/rejtingibankov/rejtingi_nbu/gruppirovanie_bankov_po_razmeru_aktivov_na_2012_god

Характеризуючи розподіл банківських установ, потрібно зазначити, що з 17 банків, що відносяться до першої групи⁴⁶ (найбільші банки) 11 належать іноземним ТНК, при цьому 3 банки належать Російському уряду, що свідчить про інтерес, зокрема політичний, до банківської системи України, а також можливість впливу на економіку України, через фінансові структури. Примітними є інвестиції Кіпру в банківську систему України, зокрема, такі інвестиції мають Приватбанк, Альфа-банк та багато інших банків меншого розміру (з 2-3-4 групи). Прийнято вважати, що за іноземними інвестиціями в Україну з Кіпру стоїть український капітал, отриманий нелегальним шляхом та/або виведений з України для оптимізації оподаткування. Важливим для захисту національних інтересів та впливу на банківську систему України є наявність великих державних банків, зокрема,

⁴⁶ За класифікацією центрального банку в Україні всі комерційні банки поділені на 4 групи відповідно до розміру активів банківської установи: до першої групи належать найбільші банки, обсяг активів, яких перевищує 15 млрд. грн., до другої відносяться – банки середнього розміру – обсяг активів яких перевищує 5 млрд. грн., до 3-4 групи належать невеликі банки з обсягом активів більше 3 млрд. грн. (3 група) та менше 3 млрд. грн. (4 група).

2 найбільші державні банки: Ощадбанк та Укрексімбанк займають 2-ге та 3-тє місця в банківській системі України з сукупною часткою майже 20% всіх активів (табл. 3.4). В банківській системі України є і інші державні банки, такі як Укргазбанк, Родовід Банк, Банк Київ, які постраждали від наслідків світової фінансової кризи 2008-2010рр, знаходились на межі банкрутства та були націоналізовані задля збереження стабільності банківської системи України (додаток Е) [200].

Потрібно зазначити, що в КНР всі найбільші банки знаходяться у державній власності, в Україні державні банки також займають провідні позиції – Ощадбанк та Укрексімбанк відносяться до І групи - найбільші (за класифікацією НБУ). Порівнюючи структуру та функціонал банківської системи України та КНР, варто зазначити, що в Україні, на відміну від КНР велика кількість банківських установ належить міжнародним фінансовим корпораціям. В свою чергу в КНР майже відсутні іноземні банки, а їх роль гранично звужена, щоправда іноземний капітал проникає в банківську сферу КНР шляхом участі у капіталі державних банків (таблиця 3.5) [200; 201].

Таблиця 3.5

Порівняльна характеристика банківських систем України та КНР⁴⁷

Банківська система	КНР	Україна
Тип	Ринково-керована	Ринкова
Провідна роль / лідер системи	4 найбільших банки	5-10 найбільших банків
Право власності	Переважно державна власність	Переважно приватна власність
Система регулювання ринку депозитів / кредитів	Встановлюються державою, обов'язкові до виконання всіма учасниками системи	Встановлюються ринковими методами, на основі попиту та пропозиції
Об'єкти фінансування	Фізичні / Юридичні особи	Фізичні / Юридичні особи
Джерела формування пасивів	Переважно вклади фізичних / юридичних осіб	вклади фізичних / юридичних осіб, запозичення на зовнішніх / внутрішніх ринках капіталів
Фінансові флуктуації	Фінансові флуктуації спричинені внутрішніми чинниками	Фінансові флуктуації спричинені залежністю від світової кон'юнктури та внутрішніми чинниками

⁴⁷ Характеристики банківської системи КНР визначено на основі даного дослідження

Вплив світових криз	Не впливають або нівелюються державним втручання	Спричиняють кризу національної банківської системи
Фінансовий результат	Банківські установи переважно прибуткові	Банківські установи переважно збиткові (з 2009р.)
Економічний результат	Банківська система сприяє економічному росту та розширенню виробництва Зростання ВВП в середньому +10% з 1987р.	Вплив банківської системи на зростання економічного росту мало помітний Падіння ВВП в 2009р на 15%
Соціальні та цільові програми фінансування	Широко розповсюджені	Відсутні
Стабільність національної одиниці (н.о.) (тренд)	Банківська системи підтримує стабільність н.о. (перманентна ревальвація н.о.)	Банківська системи створює нестабільність та девальваційний тиск на національну одиницю (девальвація н.о.)

Джерело: Статистичні дані Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674; Федоренко М.І. Сучасні тенденції розвитку банківської системи України / Федоренко М.І. // Збірник наукових праць Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку. – Київ: ТОВ «ДКС центр», 2011. – С. 339-342

Банківські системи України та КНР побудовані за різними моделями, що і обумовлює різні характеристики систем. Кращі показники банківської системи КНР обумовлені наявністю жорсткого регулювання банківської системи та банківських установ з боку державних органів контролю та нагляду, тоді як в Україні діють ринкові механізми здійснення банківських операцій. Важливою рисою банківської системи КНР є відокремленість від процесів світової глобалізації, що разом з значними державними обмеженнями сприяє фінансовій стабільності та перманентному розвитку банківської системи, без суттєвих потрясінь. Особливості регулювання банківської системи КНР можуть бути запроваджені в Україні з метою підвищення стійкості банківської системи, протидії кризовим трендам та дистанціювання від змін зовнішніх факторів - світової фінансової системи, волатильності міжнародних ринків товарів та послуг, діяльності іноземних країн, провідних міжнародних організацій [202].

Особливістю банківської системи КНР є існування спеціальних програм призначених для фінансування соціальних проектів,

інфраструктури, розвитку регіонів та стимулювання національної економіки. В Україні також можуть бути запроваджені такі програми. В банківській системі КНР значна частка державних банків, при цьому саме такі державні банки займають провідні позиції. В КНР обмежені операції банків на фондових ринках, з одного боку це негативно позначається на диверсифікованості банківських установ, проте з іншої сторони, активні операції банків зосереджені на реальному секторі економіки – тобто фінансові ресурси направляються безпосередньо на розвиток економіки – започаткування бізнесу, купівлю обладнання/товарів/освоєння виробництв і т.д. Ми неодноразово зазначали, що головне призначення банківської системи КНР – сприяння підтриманню темпів економічного зростання та розширенню ВВП країни.

В сучасних економічних та політичних реаліях, не зважаючи на значні суми коштів, які витрачаються на благодійність, соціальні проекти, цільову допомогу країнам, соціальні проекти міжнародних організацій відбувається перманентне збільшення розриву між багатими та бідними. Зважаючи на той факт, що заможними можуть вважатися лише 5% населення світу, все більш популярними стають ідеї соціальної рівності та ефективного перерозподілу багатства. Зокрема, на останньому міжнародному форумі в Давосі 2012, який збирає урядовців, багатіїв, керівників ТНК, філантропів широко були підтриманні ідеї соціальної відповідальності бізнесу, висувалися ідеї трансформації капіталістичної моделі розвитку в сторону підвищення рівня життя всіх громадян суспільства, зниження розриву між бідними та багатими.

Ми вважаємо, що банківська система, яка виконує функцію перерозподілу фінансових ресурсів, може стати основним елементом для реалізації планів по зростанню економічного розвитку країни та підвищення рівня життя населення. Розглянемо особливості проведення такої політики за допомогою банківської системи.

Як ми вже відзначали, для банківської системи КНР характерною є значна норма заощаджень, що означає залучення вільних фінансових ресурсів в банківську систему та їх подальше направлення саме на розвиток економіки країни, що створює потенціал для подальшого зростання ВВП країни, розширення пропозиції товарів та послуг. При цьому зважаючи на засади Пекінського консенсусу та стратегії, яка базується на зміні пріоритетів з “made in China” до “created in China” особливостями, якої є розвиток інноваційних та наукоємних технологій, в ці сфери направляються значні фінансові реурси, які в майбутньому стануть джерелом значних доходів та лідерства КНР на міжнародній арені.

Вже на сучасному етапі структура товарів та послуг, які виробляє КНР трансформується від виробництва споживчих, господарських товарів, товарів широкого вжитку з незначною часткою доданої вартості, де головна перевага КНР – дешева робоча сила до продуктів зі значною часткою наукової та інформаційної складової, в яких значна частка доданої вартості. Китай вже є лідером в таких передових галузях, як виробництво джерел енергії, виробництво електромобілів, засобів комунікації, автомобілебудування та інше.

В економіці КНР можна привести безліч таких прикладів, коли через державну фінансову установу виділяються фінансові ресурси для розбудови бізнес інфраструктури певного відсталого регіону, в який в майбутньому будуть залучатися приватні інвестиції, освоєння нових високозатратних галузей – наукові розробки, інформаційні технологій, важка промисловість і т.д. Проекти державного значення мають бути направлені не лише в виробництво, а й на освіту, зокрема, в КНР існує багато державних програм по отриманню освіти за кордоном та подальше працевлаштування таких спеціалістів, створення власних наукових осередків; підвищення стандартів життя населення, наприклад, пільгові кредити на купівлю авто/нерухомості/споживчих товарів національних виробників, що до того ж позитивним чином позначається на розширенні національного виробництва.

Як ми вже відзначали, в українській банківській системі лідерами банківського ринку є 2 державні банки – Укресімбанк, Ощадбанк (табл. 3.4). Саме через ці державні банки можна впроваджувати різного роду соціальні ініціативи, які будуть направлені на пожвавлення розвитку української економіки. Також за допомогою таких програм можливо збільшувати рівень життя населення, що окрім іншого знизить соціальну напругу серед населення та підвищить довіру до державних банківських установ, що збільшить фінансові можливості даних банків.

Проекти національного значення в Україні можуть, наприклад, стосуватися автомобільного ринку – знижені відсоткові ставки або пільгові умови кредитування населення на купівлю автомобілів вітчизняного виробництва, пільгові іпотечні кредити, кредити сільгоспвиробникам для проведення посівних кампаній, закупівлю техніки тощо. В Україні вже існують прецеденти реалізації національних проектів через банківську систему, зокрема, кредити сільгоспвиробникам, спеціальні пільгові проектів на купівлю нерухомості, які також реалізуються через державні банки, проте дані програми не є ефективними через прорахунки стратегії здійснення таких програм та відсутність системності.

Потрібно зазначити, що вищеописані неринкові методи регулювання банківської сфери, зокрема, директивне цільове кредитування на пільгових умовах має бути в першу чергу направленим на вирішення цільових завдань національного масштабу, а не бути політикою діяльності банківських установ. Захоплення пільговими кредитами обернулося справжньою проблемою для всієї банківської системи КНР, яка полягала в накопиченні проблемних активів (пільгові кредити державним підприємствам), що спричинило проблеми ліквідності банківської системи. Лише підтримка уряду та значні фінансові вливання, які склалися за оцінками експертів від 350 млрд. до 1 трлн. дол. США, змогли стабілізувати ситуацію. Таким чином для підтримання стабільності та ліквідності банківської системи такі, національні, пільгові, соціальні проекти, які реалізуються через банківську

систему мають жорстко контролюватись та враховувати фінансові можливості держави, для корекції ліквідності банківських установ. Зазначимо, що незважаючи на значні видатки на такі проекти банківська система КНР в цілому є прибутковою.

Потрібно зазначити, що банківська система України більш лібералізована в порівнянні з банківською системою КНР. В Україні на відміну від КНР значна частка комерційних банків належить до міжнародних фінансових корпорації (табл. 3.4). З одного боку іноземні банки приносять міжнародний досвід роботи, більш високі стандарти банківських продуктів та обслуговування клієнтів, сприяють детінізації банківських операцій та в цілому банківської сфери, з іншого боку головна мета банківських установ з іноземним капіталом – виключно отримання прибутків.

За таких умов центральному банку країни, вкрай важко співпрацювати з іноземними банками, адже у регулятора відсутні важелі впливу на такі банківські установи, окрім нормативних (законодавчих) вимог. Банки з іноземним капіталом, як правило, не погоджуються приймати участь у державних програмах та заходах, а зважаючи на фінансові можливості транснаціональних фінансових установ можуть і мають можливість проводити власну політику, яка відрізняється від політики центрального банку країни, зокрема в сфері впровадження грошово-кредитної політики, адже головне завдання банківської установи з іноземним капіталом – генерування доходів, а не сприяння економічному розвитку приймаючої країни.

Негативним моментом функціонування банків з іноземними інвестиціями є значні валютні запозичення, які по-перше підвищують волатильність національної банківської системи від світових фінансових ринків, а по-друге можуть спричинити кризу банківської системи в разі масового виведення капіталів за кордон, що доводить досвід лібералізації фінансових ринків багатьох країни, що розвиваються, зокрема, Аргентини, Туреччини, Індонезії, Росії і т.д. [203; 204]

Таким чином в разі значної присутності банків з іноземним капіталом в банківській системі – ступінь державного регулювання значно знижується та зростає ступінь взаємозалежності від зовнішніх факторів. Як ми відмічали, в банківській системі КНР частка іноземного капіталу не значна та фактично відсутні банківські установи, контроль над якими мають іноземні корпорації. Саме за рахунок значного державного впливу в банківська система КНР є прогнозованою та стабільною, навіть під час світових криз. В Україні ж банківські установи з іноземним капіталом займають провідні позиції, що знижує можливості регулювання банківської системи, звужує можливості державного впливу та впровадження проектів державного значення, підвищує залежність від світових фінансових ринків, збільшує тиск на національну валюту. На фоні цього, державним банкам, які відіграють провідні позиції на банківському ринку України потрібно проводити більш агресивну політику та завойовувати більшу ринкову частку.

Проте зазначимо, що в цілому іноземні інвестиції сприяють розвитку банківської системи. Так в Україні з приходом іноземного капіталу в банківську систему, пришвидшились темпи розвитку банківської системи; розширився спектр банківських продуктів; збільшилися фінансові можливості банків; посилилися ринкові механізми регулювання банківської системи; загострилась конкуренція, що позитивно позначається на якості банківських продуктів та рівні відсоткових ставок; знизився рівень корупції та внутрішнього шахрайства в банківській системі. За таких умов недоцільним є обмеження входу та діяльності банків з іноземним капіталом в банківській системі України, що є характерним для КНР, проте для захисту національних інтересів України необхідно створення дієвих важелів впливу на банківську систему та введення обмежень на потоки спекулятивного капіталу.

Зважаючи на досвід банківської системи КНР, банківській системі України варто відійти від стратегії споживчого кредитування, яке не сприяє зростанню національного виробництва та зосередитися на бізнесових

проектах, фінансуванні реального виробництва та розвитку інформаційних технологій. На тлі цих факторів, уряду України варто відмовитися від практики розбазарювання фінансових ресурсів на популістські програми (виплати вкладів колишнього ощадного банку СРСР, збільшення пільг та виплат) доцільніше використовувати фінансові ресурси на створення нових виробництв та розвиток наукоємних галузей, які є запорукою конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках та підвищення рівня життя населення України. Саме банківська система, зокрема, через державні банки може стати джерелом відродження наукового потенціалу України і розвитку передових та інформаційних технологій [197; 204].

Реалізація таких проектів неодмінно позначиться на розвитку української економіки та підвищенні добробуту населення України, знизить залежність від зовнішніх факторів – тому розробка та реалізація проектів національного значення є вкрай важливою, а для можливості реалізації таких проектів необхідно збереження провідних позицій державних комерційних банків та підвищення їх ролі в реалізації завдань національного значення та соціальних проектів.

Потрібно зазначити, що банківська система КНР в свою чергу може перейняти досвід України в процесі реформування національної банківської системи та імплементації ринкових рис та процесів які з цим пов'язані. Зокрема для банківської системи КНР цікавим є дослідження процесів формування приватних комерційних банків та походження капіталів, причин інфляції під час трансформаційних періодів та антиінфляційні заходи вжиті державними органами, особливості ринкових механізмів встановлення відсоткових ставок в перехідній економіці, регулювання діяльності іноземних банків.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що моделі розвитку банківської системи України та КНР суттєво відрізняються, а тому можливості екстраполяції характеристик банківської системи КНР в Україні обмежені.

Також потрібно зазначити, що банківська система України заснована на ринковій моделі та є більш лібералізованою, проте в той же час банківська система КНР характеризується здійсненням виважених, своєчасних, прорахованих та ефективних реформ по впровадженню ринкових трансформацій, результатом яких, є збереженням сильної банківської системи, яка відповідає національним пріоритетам країни.

Для банківської системи КНР характерним є висока довіра населення до банківської системи та національної валюти, успішне державне регулювання банківського сектору економіки, націленість банківської системи на розвиток економіки, створення та ведення економічної діяльності, інвестиції в інноваційні проекти, незалежність від тенденції світової фінансової системи та дистанціювання від наслідків фінансових криз [205].

Важливе місце в банківській системі КНР належить державному регулюванню, за рахунок якого досягається стабільність фінансового середовища країни, що може бути використано і в банківській системі України, для боротьби з спекулятивним капіталом та для створення більш прогнозованої та стабільної банківської системи.

В Україні банківська система є значним чином віддалена від потреб економіки та державних завдань, що негативно позначається на темпах економічного розвитку України. В цьому напрямку доцільним є вивчення на державному рівні досвіду регулювання та особливостей функціонування банківської системи КНР.

На прикладі банківської системи КНР та її ролі в зростанні економіки країни, потрібно відмітити велику кількість цільових/спеціальних/соціальних проектів, які фінансуються державними банками КНР. Завдяки таким проектам, які направлені на розвиток економіки досягається зростання ВВП країни.

Україна має можливості реалізації проектів національного значення, на зразок тих, що здійснюються в КНР, через банківську систему України, зокрема, шляхом впровадження відповідних програм через державні банки,

проте такі програми мають бути докладно опрацьовані, розраховані фінансові затрати, показники ефективності та наслідки для економіки. Необхідно адекватно оцінити досвід банківської системи КНР щодо значної концентрації на пільговому кредитуванні, що призвело до кризи ліквідності банківської системи, та зважити такі програми на фінансові можливості банківської системи та обсяги державних видатків.

Висновки до III розділу

Моделі розвитку банківської системи КНР та України суттєво відрізняються. Банківська система КНР характеризується значним державним регулюванням та контролем, значна частка банківських установ контролюється державою. Протягом всього дослідження ми відмічали, що банківська система КНР в цілому вписується в сучасну парадигму економічного розвитку КНР, яка сформульована в рамках Пекінського консенсусу та призначена сприяти економічному зростанню в країні.

Приймаючи до уваги економічні здобутки КНР, можна зробити висновок, що банківська система країни підтримує економіку, сприяє її зростанню, забезпечує стабільність банківської системи та курсу національної валюти. Тому цей досвід банківської системи КНР, необхідно досліджувати та імплементувати в рамках банківської системи України.

Основні результати розділу опубліковані в таких працях автора:

1. Федоренко М.І. Вплив міжнародних платіжних карткових систем на фінансовий розвиток України / М.І. Федоренко, Т.В. Савелко // Міжнародні відносини. Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2010. – Вип. 4-5.– С. 38 – 43.
2. Федоренко М.І. Проблеми розвитку банківської системи України в контексті світової фінансової кризи / М.І. Федоренко // Тенденції української економіки: виклики кризи і глобалізації. – К.: Київ. ун-т ринк. відносин, 2010. – С. 65-66.
3. Федоренко М.І. Сучасні тенденції розвитку банківської системи України / М.І. Федоренко // Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку: Збірник наукових праць. – К.: ТОВ «ДКС центр», 2011. – С. 339-342.
4. Федоренко М.І. Міжнародні стандарти фінансової звітності як інноваційні методи оцінки банківської діяльності / М.І. Федоренко // Інноваційні пріоритети розвитку світового господарства / За ред. А.П. Румянцева. – К.: ТОВ «ДКС центр», 2011. – 278 с.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні проаналізовано ринкові трансформації, еволюційні процеси комплексної модернізації банківської системи КНР в контексті реалізації принципів дуалізму механізмів господарювання, які передбачають поєднання державної, колективної та приватної власності з збереженням значного державного регулювання фінансово-кредитних відносин в країні з метою створення стабільного, контрольованого і прогнозованого банківського середовища. Це дало змогу сформулювати такі висновки, пропозиції та рекомендації, які забезпечують вирішення завдань, поставлених відповідно до мети роботи.

1. Підходи до встановлення природи банківської системи формуються навколо визначення елементів такої системи, характеристики відносин елементів між собою та системним утворенням. Водночас при визначенні поняття банківської системи доцільно враховувати поняття цілісності через яке проявляється суть системи. Формалізація зв'язків елементів системи між собою та системою в цілому, а також дослідження характеристик системи як цілісного утворення дає змогу розкрити унікальність кожної окремої системи, специфічні риси, характерні лише для певної банківської системи.

2. Банківська система є складним явищем з характерною структурою та елементами. Взаємодія між цією системою та її елементами, факторами, які впливають на неї, формує структуру та закладає основи її розвитку. Характеристики та параметри банківської системи є нелінійними величинами і не відповідають математичній сумі її характеристик та параметрів елементів. Системне банківське утворення є величиною, більшою за сукупність його елементів, воно має додаткові характеристики, що визначаються особливостями взаємодії між елементами, її структурою, факторами, умовами функціонування. Організована банківська система є утворенням, у якому функціонує значна кількість елементів різного рівня та

порядку, а складність зв'язків між цими елементами залежить від складності банківської системи. Розширення фінансових зв'язків та поглиблення фінансових відносин посилило роль банківської системи та перетворило її на провідну ланку економічної системи. Сучасна структура банківських систем країн світу сформувалася внаслідок розвитку її елементів та їхніх взаємозв'язків.

3. Формалізація структури, інституціональних основ банківської системи відбувається в рамках моделі побудови економічної системи, яка обумовлює закономірності розвитку країни. В сучасному світі виділяють дві провідні моделі економічного розвитку – Вашингтонський та Пекінський консенсуси. В КНР трансформаційні процеси та побудова банківської системи відбувається відповідно до парадигми Пекінського консенсусу, засадами якого є розвиток економічних сил через призму соціальних та життєвих потреб населення країни, збереження національних особливостей, обмеження негативного впливу глобалізації, створення національного виробництва на основі конкурентних переваг з подальшим завоюванням світових ринків, впровадження інноваційних технологій, підвищення рівня національного самоусвідомлення та обстоювання національних інтересів.

4. Ринкова трансформація банківської системи КНР здійснюється в рамках реформування економічної системи країни, основними векторами якої є дуалізм механізмів господарювання. Еволюційні зрушення базуються на створенні ринково-регульованого економічного середовища, в якому суттєва роль належить самостійному функціонуванню всіх суб'єктів банківської системи (без державної підтримки), проте з збереженням значного державного регулювання фінансово-кредитних відносин в країні, оскільки вони є ключовою складовою економічної системи та суттєво впливають на соціально-економічні детермінанти. Трансформація банківської системи КНР здійснюється на основі градуалістичних підходів та порівняно відстає від темпів трансформації економічної системи країни і на сучасному етапі характеризується значним державним контролем, що

пояснюється надважливою роллю, яку відіграє банківська система в забезпеченні стабільності, перманентного зростання економіки КНР і ефективній протидії негативним трендам сучасних міжнародних фінансів. Це відповідає сучасній політичній парадигмі КНР, яка передбачає захист національних інституцій від зовнішнього впливу і високий рівень централізованого управління, зокрема і для банківської системи.

5. Структура банківської системи КНР формувалася в умовах планової економіки, для якої характерні слабкий рівень розвитку фінансових установ, значний державний контроль, планове кредитування, директивне встановлення відсоткових ставок, низька фінансова культура, що зрештою обумовлює неефективність банківської системи країни, а діяльність фінансових установ збитковою. З початком модернізації банківської системи КНР, відбувається процес переоснащення та трансформації господарських механізмів діяльності банківських установ, збільшується частка приватного капіталу, при цьому зростання відбувається головним чином, не за рахунок приватизації державних установ, які зберігають за собою провідні позиції в банківській системі країни, а в процесі залучення та капіталізації приватних ресурсів. Такі особливості імплементації ринкових елементів відповідають парадигми ринково-керованої економіки та збереження контрольованості банківського простору.

6. Інституціональна основа банківської системи КНР характеризуються значним співпадінням з західними поглядами та складається з центрального банку країни – Народного банку Китаю, комерційних банків та парабанківських установ, проте основною відмінною рисою КНР є значна роль державного регулювання, яка розкривається у функціональних зв'язках, а саме значному контролю з боку виконавчої влади країни. Центральний банк КНР жорстко підпорядкований уряду країни, який визначає та координує всі найважливіші рішення стосовно фінансово-кредитних відносин в країні. Вагомим регулятором банківської системи є спеціалізована установа - Комісія з регулювання банківської діяльності, яка

також підконтрольна уряду та була створена з метою акселерації трансформаційних перетворень банківської системи Китаю у відповідності до умов вступу Китаю до СОТ. Банківська система КНР фактично сфокусована навколо найбільших державних банків: 4-х найбільших державних спеціалізованих банків, які відіграють головну роль у банківській системі КНР, оскільки на них припадає понад 60% усіх її активів та банків національного розвитку (7% активів банківської системи), які є специфічним феноменом банківської системи КНР, нехарактерним для інших банківських систем та створені для припинення практики кредитування банками державних підприємств на пільгових/неринкових умовах.

7. Тривале функціонування банківської системи КНР в рамках адміністративно-командної моделі обумовлює характеристики сучасної банківської системи Китаю, найвизначнішими з яких є значна концентрація на кредитуванні юридичних осіб; високий рівень заощаджень населення; стабільність під час флуктуацій та криз світових фінансів. В сфері кредитування, провідне місце належить кредитним програмам для державних/колективних підприємств та органів місцевої влади на ринкових умовах кредитування (на відміну від минулої практики директивного кредитування). Саме практика планового кредитування, яка широко використовувалась в 90х рр. ХХ ст., обумовлює головну проблему банківської системи КНР – проблемні активи, розмір яких, за розрахунками експертів сягає від 350 млрд. до 1 трлн дол. США. На даний момент такі активи переведені на компанії з управління активами (КУА), банківську систему було суттєво докапіталізовано за рахунок державних коштів, і в рамках застосування градуалістичного підходу передбачається поступове списання даних активів протягом тривалого періоду часу. Пасиви банків формуються головним чином за рахунок вкладів фізичних осіб, при цьому для Китаю характерною є висока норма заощаджень, значна частка яких надходить у банківську систему. Водночас у банківській системі КНР відсутні ринкові механізми визначення відсоткових ставок закладами.

Відсоткові ставки встановлюються центральним банком за погодженням з урядом Китаю. Банківська система Китаю є стабільною під час світових фінансових флуктуацій та нестабільності сучасних міжнародних фінансів, що пояснюється її значною закритістю від зовнішнього впливу, суттєвими обмеженням операцій з облігаціями і цінними паперами, жорстким регламентуванням операцій з валютою, обмежені ролі іноземного капіталу та жорстким державним контролем за фінансово-кредитними відносинами в країні.

8. Відповідно до сучасної економічної парадигми КНР призначенням банківської системи є передусім забезпечення зростання національного випуску продукції та ВВП країни, розбудова економіки з урахуванням показників нерівномірності розвитку різних регіонів, безробіття, соціального напруження, створення інфраструктурних об'єктів, акумуляція та спрямування значних фінансових ресурсів у інноваційні технології, створення наукоємних виробництв у рамках політики «розроблено в Китаї» («created in China»), інвестиції в освіту. Така спрямованість банківської системи дає змогу КНР відігравати провідну роль в сучасних міжнародних економічних відносинах та підтримувати значні темпи зростання ВВП.

9. Вектори ринкової оптимізації банківської системи Китаю передбачають подальше впровадження принципів конвергенції ринкових та адміністративно-командних механізмів господарювання банківських установ, збереження державної власності з одночасним нарощенням приватної та подальше впровадження моделі самостійного функціонування установ державної форми власності. Оптимізації фінансово-кредитних відносин сконцентрована навколо дерегулювання у сфері встановлення відсоткових ставок; впровадження міжнародних підходів та практик, зокрема, виконання вимог Базельського комітету з банківського нагляду, відомих, як «Базель I, II, III»; вдосконалення законодавства з метою розширення прав банківських установ та формалізації банківських операцій; розширення спектру

банківських послуг; оптимізацію організаційних структур банківських установ та боротьбу з корупцією в банківській системі.

10. Моделі ринкового розвитку банківських систем Китаю та України суттєво відрізняються за структурою, елементами та призначенням. Банківська система України базується на ринкових принципах функціонування, є лібералізованою та дерегульованою. Банківська система КНР заснована на моделі дуалізму ринкових та адміністративних економічних систем, закрита від зовнішнього впливу, зі значним державним регулюванням та обмеженнями на здійснення банківських операцій. Банківські системи як КНР, так і України рухаються до подальшого впровадження ринкових методів та світового досвіду організації банківської системи. Проте в КНР першочерговим завданням є захист національних інтересів у сфері функціонування банківської системи та збереженні значного державного контролю. В Китаї, як і в Україні, провідну роль у банківській системі відіграють 4-10 найбільших банків, але в КНР ці банки засновані на державній власності, а в Україні - переважно на приватному іноземному капіталі, що і обумовлює можливості регулювання фінансово-кредитних відносин в країні та спрямуванні роботи банківської системи у векторі національних інтересів держави.

11. Дослідивши процеси ринкової трансформації Китайської банківської системи, доцільно виокремити досвід трансформаційних перетворень та застосувати його в банківській системі України, а саме: а) особливості створення стабільного банківського середовища в країні, запорукою якого є обмеження спекулятивних потоків капіталів, зниження ролі іноземного капіталу, валютних операцій між резидентами країни; б) посилення ролі органів пруденційного нагляду та регулювання банківської системи з урахуванням національних інтересів, а не окремих структур; в) трансмісію фінансових ресурсів, що проходять через банківську систему, від споживчого кредитування та спекуляцій на ринках капіталів у реальний сектор економіки, сфери, що стимулюють розширення національного

виробництва, створення конкурентних переваг країни, інноваційні проекти, наукові розробки, освіту; г) посилення ролі державних банків з метою реалізації через них стратегічних проектів національного значення. Застосування досвіду ринкових трансформацій банківської системи КНР в Україні може реально підвищити стабільність вітчизняної банківської системи, посилити довіру населення до неї та національної грошової одиниці, обмежити негативний вплив світових фінансових потрясінь, знизити волатильність банківської системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мочерний, С.В. Методологія економічного дослідження / С.В.Мочерний // Львів: Світ – 2001. – 416 с.
2. Шинкарук В.І. Філософський енциклопедичний словник / В.І.Шинкарук // Київ: Абрис – 2002. – 742 с.
3. Садовский, В.Н. Основание общей теории систем. Логико-методологический анализ. / В.Н.Садовський // М. Наука – 1974. – 280с.
4. Bertalanffy, L. General System theory. Foundations, Development, applications / L. Bertalanffy // N.Y. George Braziller Inc. – revised edition 1976. – 296 p.
5. Аверьянов, А.Н. Системное познание мира. / А.Н.Аверьянов // Политиздат. –1985 –263 с.
6. Блауберг, И.В. «Становление и сущность системного подхода» / И.В.Блауберг, Е.Г.Юдин // Издательство «Наука». М. – 1973 – 270с.
7. Уёмов, А.И. Системный подход и общая теория систем / А.И.Уёмов // М.: Мысль – 1978. – 272с.
8. Юдин, Б.Г. Системное представление в функциональном подходе./ Б.Г.Юдин // Системные исследования. – 1973. - 272 с.
9. Parsons, T. The Social system. / T. Parsons // Routledge, An Imprint of Taylor; 2nd edition (March 7, 1991) – 636 p.
10. Merton, R. Social Theory and Social structure. / R. Merton // New York: Free Press - 1949. - 423 p.
11. Малиновский, А.А. Некоторые вопросы организации систем. Организация и управление / А.А.Малиновский // М. «Наука». – 1968. – С. 105-138.
12. Соссюр, Ф. Курс общей Лингвистики. / Ф.Соссюр // Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та – 1999. – 432 p.
13. Lewi-Strauss, C. Anthropologie structurale / C.Lewi-Strauss // Clearway Logistics Phase 1a; РОСКЕТ edition – 2003. – 480 p.

14. Алексеев, П.В. Философия. 3-е изд., перераб. и доп. / П.В. Алексеев, А.В. Панин // М.: ТК Велби, Проспект – 2005. – 608 с.
15. Квэйд, Э. «Анализ Сложных Систем» / Э.Квэйд // М. – 1969 – 526с.
16. Rudwick, V. «The system analysis for effective planning: principles and cases». / V.Rudwick // N.Y. – 1969 – 245p.
17. Young, S. «Management. A system analysis» / S.Young // Glenview 1966 – 436 p.
18. Churchman C. W. «The system approach»/ C.W.Churchman // Dell Pub Co; Rev Upd edition - 1984. – 244 p.
19. Лаврушин, О.И. Российская банковская энциклопедия / О.И. Лаврушин // М.: ЗТА - 1995. – 552 с.
20. Масленников, В.В. Зарубежные банковские системы / В.В.Масленников // М: «Еліт-2000» – 2001. – 392 с.
21. Асхаузр, Г. Введение в банковское дело: Учебное пособие / Общая ред. проф. Гюнтера Асхаузра. // М.: Научная книга – 1996. – 640 с.
22. Borkakoti J. International trade: Causes and Consequences. An empirical and theoretical trade text. / J.Borkakoti // Basingstoke, Hampshire : Macmillan Business – 1998. – 602 p.
23. Стрельбицька, Л.М. Основи безпеки банківської системи України та банківської діяльності. / Л.М.Стрельбицька, М.П.Стрельбицький // К.: Кондор – 2004. – 600 с.
24. Лаврушин, О.И. Деньги, кредит, банки / О.И. Лаврушин, В.С.Пашковський// — 4-е изд., стер. — М.: КНОРУС, 2010. - 320 с.
25. Закон України «Про банки і банківську діяльність» зі змінами та доповненнями в редакції від 09.02.2012
26. Кузнецова, О.Д. История экономики: Учебник / О.Д.Кузнецова. И.Н.Шапкина // М.: Инфра-М – 2002 г. - 384 с.
27. Williamson, J. What Washington Means by Policy Reform / J.Williamson // Latin American Readjustment: How Much has Happened, Washington - Institute for International Economics – 1989. [Електронний ресурс]. –

- Режим доступу: <http://www.iie.com/publications/papers/paper.cfm?researchid=486>
28. Fukuyama F. The Post-Washington Consensus Development. After the Crisis Foreign Affairs / F.Fukuyama, N.Birdsall // March/April 2011 – 45-53pp. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iis-db.stanford.edu/pubs/23124/foreignaffairspostwashingtonconsensus.pdf>
 29. Stiglitz, J. The Role of the Financial System in Development / J.Stiglitz // Presentation at the Fourth Annual Bank. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kleinteiligeloesungen.de/globalisierte_finanzmaerkte/texte_abc/s/stiglitz_financial_system_in_development.pdf
 30. Crotty, J. Structural causes of the global financial crisis: a critical assessment of the ‘new financial architecture’ / J.Crotty // Cambridge Journal of Economics – 33. – 2009. - P. 563–580.
 31. Krugman, P. How Did Economists Get It So Wrong? / P.Krugman // New York Times. - 06/09/2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fm.schmoller.net/2009/09/how-did-economists-get-it-so-wrong---nytimescom.html>
 32. Ramo, J.C. The Beijing Consensus / J.C.Ramo // The Foreign Policy Centre – 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fpc.org.uk/fsblob/244.pdf>
 33. Федоренко М.І. Тенденції розвитку банківської системи в умовах світової фінансової кризи / М.І. Федоренко // Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Україна і глобальна економіка: теорія і практика господарювання». – Сімферополь: ДИАЙПИ, 2009. – С 141 – 142.
 34. Richardson, M. Restoring Financial Stability How to Repair a Failed System / M.Richardson, V.Acharya // New York University Stern School of Business/John Wiley & Sons. – 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.voxeu.org/article/restoring-financial-stability-how-repair-failed-system>

35. White, L. The Credit-Rating Agencies and the Subprime Debacle / L.White // Critical Review. – 2009. - № 21(2–3). – P. 383-397.
36. Масленников, В.В. Национальная банковская система / В.В.Масленников, Ю.А.Соколов // М: «Еліт-2000» – 2003. – 256 с.
37. Жуков, Е.Ф. Деньги. Кредит. Банки: Учебник для вузов / Е.Ф. Жуков, Л.М. Максимова, А.В. Печникова и др. // М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1999. – 617 с.
38. Холл, А.Д. Определение понятия системы / А.Д.Холл, Р.Е.Фейджин // Исследования по общей теории систем. - М. Прогресс. – 1969. – 286.
39. Жуков, Е.Ф. Банковские системы отдельных стран / Е. Ф. Жуков // М: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 432 с.
40. Федеральный резервный акт 1913р. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.llsdc.org/attachments/files/105/FRA-LH-PL63-43.pdf>
41. Glass-Steagall Act (BANKING ACT) 1933. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://topics.nytimes.com/topics/reference/timestopics/subjects/g/glass_steagall_act_1933/index.html
42. Закон України „Про Національний Банк України” зі змінами та доповненнями в редакції від 09.02.2012
43. Портной, М.А. ФИНАНСЫ И КРЕДИТ: Учебно-методический комплекс / М.А.Портной // Россия, М.: ЕАОИ – 2008. – 371 с.
44. Кузнецова, В. Банковская система Китая / В.Кузнецова // М.: Гуманитарий – 2003. – 190 с.
45. Белотелова, Н.П. Деньги. Кредит. Банки / Н.П.Белотелова, Ж.С.Белотелова // Дашков и К. – 2011. – 484с.
46. Белоглазова, Г.Н. Деньги. Кредит. Банки / Г.Н.Белоглазова // Вища Освіта – 2009. – 392 с.
47. Челноков, В.А. „Деньги. Кредит. Банки” / В.А.Челноков // Юнити – 2007. – 447с.
48. Свиридов, О.Ю. Деньги. Кредит. Банки / О.Ю.Свиридов // МарТ – 2004. – 367с.

49. Лаврушин, О.И. „Денежно-кредитные системы соц. стран” / О.И.Лаврушин // М:Финансы и статистика – 1989. – 207с.
50. Розинский, Н.А. Иностранные банки и национальная экономика / Н.А.Розинский // Экономика – 2009. – 384с.
51. Лаврушин, О. И. Банковское дело: Современная система кредитования. 2-е, доп. / О.И.Лаврушин // Россия, М.: Кнорус. 2005. – 264с.
52. Гаврилишин, Б.Д. Економічна енциклопедія / Б.Д.Гаврилишин, С.В.Мочерний // Київ „Академія” – 2001. - 847 с.
53. Кохановський, В.П. Філософія для аспірантів / Кохановський В.П., Золотухіна Є.В, Лешкевич Т.Г, Фатхі Т.Б. // 2-е изд. – Ростов н/Д: Феникс, 2003. – 448 с.
54. Li, K. Ownership, Institutions, and Capital Structure: Evidence from Non-listed Chinese Firms / K.Li, Y.Heng, Z.Longkai // University of British Columbia. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://books.google.com.ua/book?id=ik1ugTMcltMC&pg=PA71&lpg=PA71&dq=Li,+Kai,+Heng+Yue+and+Longkai+Zhao,+2007.+%E2%80%9COwnership,+Institutions,+and+Capital+Structure:+Evidence+from+Nonlisted+Chinese+Firms,%E2%80%9D+working+paper,+University+of+British+Columbia.&source=bl&ots=nr_W11O4f6&sig=fX6G5UlshQ2mdGLMQPHs10ku3tk&sa=X&ei=KmQzUKTbH4jktQaoqIGIBA&ved=0CBMQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false
55. Hoggarth, G. Costs of Banking System Instability: Some Empirical Evidence / G.Hoggarth, R.Ricardo, V.Saporta // Journal of Banking and Finance. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378426601002680>
56. Федоренко М.І. Порівняльна характеристика банківської системи КНР з банківськими системами світу / М.І. Федоренко // Культура народів Причорномор'я .– 2008. – Вып. 147. – С. 104 – 107.
57. Издательство Деньги. Золотовалютные резервы Китая превысили 3 трлн. долларов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://>

dengi.ua/news/79714_Zolotovalyutnye_rezervy_Kitaya_prevysili_3_trln_dollarov.html

58. Feinberg, R.E. Competitiveness and Democracy / R.E.Feinberg // Latin American Politics and Society, – Vol. 50, No. 1, – 2008. - P. 1-28.
59. Fischer, S. Why so gloomy on the global economy? / S.Fischer // The Banker, – 4 October 2008.
60. Meltzer, A.H. What's Wrong with the IMF? What Would Be Better? / A.H.Meltzer // The Independent Review. - 1999 - P. 201 – 214.
61. Birdsall, N. The Washington Consensus: Assessing a Damaged Brand / N.Birdsall, A.Torre, F.V.Valencia // Working Paper 213, Center for Global Development, Washington. – 2010. – 43p.
62. Stiglitz, J. Globalization and its Discontents / J.Stiglitz // W. W. Norton & Company – 2003. – 304 p.
63. Stone, D. The World Bank and governance: A decade of reform and reaction. / D.Stone, C.Wright // London: Routledge - 2010. – 304 p.
64. Öniş, Z. Rethinking the Emerging Post-Washington Consensus / Z.Öniş, F.Şenses // Development and Change - 2005. – 263-290pp.
65. Williamson, J. A Short History of the Washington Consensus. From the Washington Consensus towards a new Global Governance / J.Williamson // Foundation CIDOB, Barcelona - 2004. – 382 p.
66. Ocampo, J.A. Latin America's Growth and Equity Frustrations During Structural Reforms / J.A.Ocampo // Journal of Economic Perspectives, Spring, 18(2), 2010 –67-88pp.
67. Gay, K. Mao Zedong's China / K.Gay // 21st Century Books - 2008. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://books.google.com.ua/books/about/Mao_Zedong_s_China.html?id=WJMJoI01FJsC&redir_esc=y
68. Madsen, R. One Country: Three Systems: State-Society Relations in the Post-Jiang Era / R.Madsen // Woodrow Wilson Center Press – 2009. – 155 p.

69. Gang, L. China After Jiang / L.Gang, H.Xiaobo // Stanford University – 2010. – 163 p.
70. Статистичні дані Світової Організації Торгівлі за 2011р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2010_e/its10_toc_e.htm
71. Закон КНР «Проти сецесії Тайваню» від 10.03.2005
72. Лі Куан, Ю. Из третьего світу в перший. Сінгапурська історія: 1965-2000. / мемуари Лі Куан Ю. Том 2 / пер. з англ. К.Сисоєва // К.: Видавництво Олексія Капусти – 2011. – 684 с.
73. Могильовський, В.Д. Методология систем / В.Д. Могильовський // М.: ОАО «Издательство «Экономика» Экономика – 1999. – 251 с.
74. Смит, В. Происхождение центральных банков / В. Смит // М.: БАКОМ – 1996. – 122 с.
75. Хайек, Ф. Приватные деньги / Ф.Хайек // М.: БАКОМ – 1996. – 118 с.
76. Черняк, В.З. Банки и банкиры / В.З. Черняк // М.: Издательство: ФиС– 1998. – 208 с.
77. Kudrna, Z. Banking reform in China / Z.Kudrna // Policy research working paper 2484. World Bank. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mpr.a.ub.uni-muenchen.de/7320/1/TWP109.pdf>
78. Николаева, Т. П. Финансы и кредит: Учебно-методический комплекс / Т.П.Николаева // М.: Изд. центр ЕАОИ – 2008. — 371 с.
79. Федоренко М.І. Міжнародні стандарти фінансової звітності як інноваційні методи оцінки банківської діяльності / М.І. Федоренко // Інноваційні пріоритети розвитку світового господарства / За ред. А.П. Румянцева. – К.: ТОВ «ДКС центр», 2011. – 278 с.
80. Siwek, T. Encyclopedia of Globalization. New York; London, 2007 vol.1 / Tadeusz Siwek, Monika Šumberová // University of Ostrava Czech Republic. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://conference.osu.eu/globalization/publ/01-siwiek_sumberova.pdf

81. Marrewijk, Ch. Van. International trade and the world economy. / Ch.Van.Marrewijk // Oxford University Press, USA; 1st edition – 2002. – 350 p.
82. Лаврушин, О.И. Банковская система в современной экономике / О.И.Лаврушин // — М.: КНОРУС. -2012. - 366 с.
83. Кузнецова, Е.И. Деньги. Кредит. Банки / Е.И. Кузнецова // М.: Юнити-Дана – 2009. – 568 с.
84. Закон КНР про Народний Банк Китаю від 18.03.1995 (зі змінами)
85. World Bank report 2010. The East Asian Miracle. // World Bank, Washington DC. – 2010.
86. Федоренко М.І. Можливості та засоби впливу державних органів влади на регулювання банківської системи України / М.І. Федоренко // Економічна безпека України та виклики сьогодення. – К.: УДУФМТ, 2010. – Ч.1. – С. 217-218.
87. McKenna C. Guide to Restructuring in Asia 2001. / С.МсКенна // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.asianlii.org/asia/other/ ADBLPRes/2001/3.pdf>
88. DaCosta, M. China's Financial System: Two Decades of Gradual Reforms / M.DaCosta, J.Foo // Managerial Finance - Vol. 28, No. 10, 2007 - P. 3-18.
89. Rodrik, D. How reform worked in China / D.Rodrik // In search of prosperity: analytic narratives on economic growth. Princeton, NJ: Princeton University Press – 2010. P.297 – 333.
90. Gordon, M.J. Is China's financial system threatened by its policy loans debt? / M.J.Gordon // Journal of Asian Economics, №8. - 2008 - P. 181-188.
91. McIver, R. China's National Banking System: Commercialization and Financial Stability / R.McIver // Minutes of third International Conference on Accounting and Finance in Transition: European and Asian Experiences and Public Policy Considerations, London, University of Greenwich - 13-16 July, 2005.

92. Hu, F. China's banks need a decisive bail-out / F.Hu // Financial Times (US edition) Comment & Analysis - April 15 2009. - P. 15-21.
93. He, F. How far is China away from a financial crisis? / F.He // China & World Economy. - Vol. 10, No. 5, 2008 - P. 21–27.
94. Catte, P. Financial structure and reforms in Central and Eastern Europe in the 1980s / P.Catte, C.Mastropasqua // Journal of Banking and Finance - 1993. - P. 785-817.
95. Heilmann, S. Regulatory Innovation by Leninist Means: Communist Party Supervision in China's Financial Industry / S.Heilmann // The China Quarterly report - 2008. – P. 2-21.
96. Heilmann, S. Policy making and Political Supervision in Shanghai's Financial Industry. / S.Heilmann // Journal of Contemporary China - 14(45) 2009. – P. 643–668.
97. Звітність Промислово-комерційного банку Китаю за 2011р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icbc-ltd.com/icbcltd/investor%20relations/financial%20information/financial%20reports/>
98. Звітність Китайського будівельного банку за 2011р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccb.com/en/ccbtoday/aboutccb.html>
99. Звітність Банку Китаю за 2010р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.boc.cn/en/bocinfo/bi1/201010/t20101027_1180748.html
100. Звітність Сільськогосподарського банку Китаю за 2011р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.abchina.com/en/about-us/annual-report/2010/>
101. Luo, D. World Financial Crisis and the Rise of Chinese Commercial Banks / D.Luo, Y.Shujie // Research paper, Nottingham university – 2009. – P. 1-40. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1448521
102. Marshall, D. Chinese Banks: 2004 Review and 2005 Outlook. / D.Marshall, K. Lin // Fitch Ratings Special Report: Financial Institutions. New York,

- Fitch Ratings: - 2005. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.scribd.com/doc/61089323/Carbon-Finance-The-Financial-Implications-of-Climate-Change>
103. Масленников, В.В. Национальная банковская система / В.В.Масленников, Ю.А.Соколов // М: «Еліт-2000» – 2003. – 256 с.
104. "Большая двадцатка" назвала наиболее значимые для мировой экономики банки. // Видавництво «Дело» від 04.11.2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://delo.ua/finance/bolshaja-dvadcatka-nazvala-naibolee-znachimye-dlja-mirovoj-ekonom-167329/>
105. Podpiera, R. Progress in China's Banking Sector Reform: Has Bank Behavior Changed? / R.Podpiera // IMF Research - 2006. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2006/wp0671.pdf>
106. Xiang, L. Private investors get bigger role / L.Xiang // China Daily – 2011.02.24. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://europe.chinadaily.com.cn/business/2011-02/24/content_12070127.htm
107. Chu, Ch. China: Taking Stock of Banking System NPLs. / Ch.Chu, L.Lin, P.Tebbutt, D.Marshall // Fitch rating, China special report. – 2010. - 198p.
108. Chu, G. Corruption and China's Economic Reform in the Early 21st Century. / G.Chu // International Journal of Business, Volume 11 Number 3 - Summer 2010. - P. 30-58.
109. Farrell, D. Putting China's Capital to Work: The Value of Financial System Reform. / D.Farrell, S.Lund, J.Rosenfeld, F.Morin, N.Gupta, E.Greenberg // McKinsey Global Institute. – 2006. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.mckinsey.com/insights/mgi/research/financial_markets/putting_chinas_capital_to_work
110. Clarke, D. New Approaches to the Study of Political Order in China / D.Clarke // Modern China – 2009. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mcx.sagepub.com/content/36/1/87.full.pdf+html>

111. Dustin T.R. China and the Beijing Consensus: An Alternative Model for Development / T.R.Dustin // Student Pulse Academic Journal 2 (1): 13, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studentpulse.com/pdf-files/2-1332484514-3378.pdf>
112. Федоренко М.І. Структурні особливості побудови банківської системи КНР як фактор стабільності фінансового ринку країни / М.І. Федоренко // Економіка ринкових відносин. – 2011. – Вип. 8. – С. 196 – 204.
113. Brean, D. Bank Reform in China: What It Means for the World. / D.Brean // Canada in Asia Publications Series. Asia Pacific foundation. – 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/APCITY/UNPAN031520.pdf>
114. Tang, S. Progress of banking reforms in China / S.Tang // China Banking Regulatory Commission at China Financial Market – minutes of the forum on April 19, 2009.
115. Хикс, Дж. Р. Стоимость и капитал: Пер. с англ. / Дж.Р.Хикс // М.: Прогресс-Универс - 1993. – 488 с.
116. Barth, J.R. Rethinking bank regulation: till angels govern / J.R.Barth, G.Caprio, R.Levine // Cambridge University Press. – 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cambridge.org/aus/catalogue/catalogue.asp?isbn=9780521709309&ss=fro>
117. Dwight, L. The Role of Non-Performing Loans in China: A Public Finance Approach / L.Dwight // Department of Economics, University of California, Berkley – 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://doc.istanto.net/pdf/1/the-role-of-non-performing-loans-in-china-a-public-finance-approach.html>
118. Gao, P. The Scale of Public Debt in China / P.Gao // China & World Economy - No. 2, 2008. - P. 3-13.
119. Bingxi, Sh. Development of consumer credit in China / Sh.Bingxi, Y.Lijuan // PBC, China Quarterly Monetary Policy Report - fourth quarter, 2009. – P.51-57.

120. Lardy, N.R. When Will China's Financial System Meet China's Needs? / N.R. Lardy // Stanford University, Center for Research on Economic development and Policy Reform, Working Paper No. 54. – 2010.
121. Krugman, P. What happened to Asia / P.Krugman // World Bank, mimeo, January 1998. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web.mit.edu/krugman/www/DISINTER.html>
122. Федоренко М.І. Процес застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в банківській системі КНР / М.І. Федоренко // Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Україна і глобальна економіка: теорія і практика господарювання». – Сімферополь: ДИАЙПИ, 2010. – С 124 – 126.
123. Borish, M. Lessons from Bank and Enterprise Restructuring in the Transition Economies of Europe and Central Asia / M.Borish, M.Long, M.Noël // World Economy - Vol. 19, No. 1. - P. 39-62.
124. Lardy, N.R. The Challenge of Bank Restructuring in China / N.R.Lardy // Strengthening the Banking System in China: Issues and Experience, BIS Policy Papers - No. 7, 1999. - P. 17-39.
125. Гельбрас, В. Г. 30 лет реформ открытости КНР / В.Г.Гельбрас // Общественные науки и современность. — 2009. — № 3. — С. 109-117.
126. Dornbusch, R. Heading off China's financial crisis / R.Dornbusch, F.Giavazzi //BIS policy paper. – 1999. - №41. – P. 40-58.
127. Лопатина, А.Н. Від "Вашингтонського консенсуса" до "Пекінського" / А.Н.Лопатина // США – Канада: економіка, політика, культура. – 2010. – № 9. – С. 59–71.
128. Попов, В. Пекінський консенсус проти Вашингтонського: "азійські цінності" більш конкурентоздатні ніж лібералізм? / В.Попов // Прогнозіс. – 2007 – № 3. – С. 344–347.
129. Котляров, А.М. Деньги и власть: вопросы зффективной организации денежного и банковского регулирования в России / А.М.Котляров // Финанси и кредит. – 2005. – № 26. – С. 30-34.

130. Мамонова, Н.Д. Организация деятельности центрального банку / Н.Д.Мамонова, О.И.Лаврушин // Кнорус – 2006. – 436с.
131. Yao, S.J. Ownership reform, foreign competition and efficiency of Chinese commercial banks: a non-parametric approach / S.J.Yao, Z.W.Han, G.F.Feng // Forthcoming, The World Economy. – 2008. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://wenku.baidu.com/view/ec9981aad1f34693daef3e72.html>
132. Chovanec, P. Big Losses Are Hidden on China's Bank Balance Sheets / P.Chovanec, A.Peaple // Tsinghua University's School of Economics and Management in Beijing. – 2009. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://chovanec.wordpress.com/2009/09/23/big-losses-hidden-on-chinas-bank-balance-sheets/>
133. Zheng, L.J. Chinese commercial banks efficiency study and its influencing factors analysis / L.J.Zheng, Y.Q.Cao // Journal of Financial Research. – №6, 2008. - P. 91-101.
134. World Bank. Bank loan classification and provisioning practices in selected developed and emerging countries / World Bank // Finance Forum 2003. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://info.worldbank.org/etools/docs/library/154927/financeforum2002/pdf/bankloanclassification.pdf>
135. Hong, Y. China's automobile industry: an update / Y.Hong, M.Yang // EAI Background - Brief No. 500 - 14.01.2010. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eai.nus.edu.sg/BB500.pdf>
136. Holweg, M. The past, present and future of china`s automobile industry: A value chain perspective / M.Holweg, J,Luo, N.Oliver // The Cambridge-MIT Institute – 2010. – P. 1-79.
137. Kang, M.D. Overview of Achievements and Challenges of the Fight against AIDS in China / M.D.Kang //Shanghai Municipal Center for Disease Control and Prevention. – Annual report. – 2011.

138. Статистичні дані Народного Банку Китаю за 2011р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pbc.gov.cn/publish/english/3060/index.html>
139. Даниэль, Л. Вплив іноземних інвестицій на ринки облігацій в країнах, що розвиваються. / Л.Даниэль // Банки: світовий досвід - №7/2007. - С. 12-28.
140. Williamson, O. E. The New Institutional Economics: Taking stock, looking ahead / O.E.Williamson // Journal of Economic Literature - Vol. 38. – 2000. No. 3.
141. Сближення Китаю та Тайваню. Інформаційне агентство «Сінхуа» від 15.06.2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.xinhuanet.com/>
142. Закон КНР «Про охорону інвестицій співвітчизників з Тайваню» від 14.06.2004
143. OECD. China: OECD Economic Survey. Paris – 2010. - P. 38-46
144. Іванов, П.М. Гонконг: історія і сучасність. / П.М. Іванов // М. – 2000. 134с.
145. Іванов, П.М. Гонконг до і після 1 липня 1997: Одна держава – два устрої / П.М.Іванов // М. – 2007. – 205с.
146. Дуо, Л. Проблеми і перспективи економічних відносин КНР с Сянганом (Гонконгом) та Тайванем. /Л. Дуо // М. – 2008. - 215с.
147. Kemenade, W. China, Hong Kong, Taiwan, Inc.: The Dynamics of a New Empire / W.Kemenade // Knopf; Ist Amer. 2nd edition. – 2007. – 444 p.
148. Minsky, H. Stabilizing an Unstable Economy / Hyman Minsky // McGraw-Hill Professional. – 2008. [1st. Pub. 1986]. - ISBN 978-0-07-159299-4.
149. Zhaoyong, Zh. How Effective is the Renminbi Devaluation on China's Trade Balance / Zh.Zhaoyong, S.Kiyotaka // Yokohama National University – 2008.
150. Allen, F. China's Financial System: Past, Present, and Future / F.Allen, J.Qian, M.Qian // March 28, 2007. [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://ebooks.cambridge.org/chapter.jsf?bid=CBO9780511754234&cid=CBO9780511754234A024>

151. Gurtner, F.J. The Stability of the Renminbi in the Wake of the Asian Financial Crisis / F.J.Gurtner // INTERECONOMICS - May/June 1999. - P. 133-148.
152. Trumbour, J. China: Banking Reform and Economic Development / T.Trumbour // Revisited Harvard Law School, Labor & Worklife Program. - 13 Sep 2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.networkideas.org/featart/oct2008/China.pdf>
153. Understanding the Chinese Stimulus Package // China Leadership Monitor 28 – 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hoover.org/publications/china-leadership-monitor/article/5588>
154. Heilmann, S. Managing the Crisis. / S.Heilmann and D.Schmidt // China country report 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bti2010.bertelsmann-transformation-index.de/pdf/China.pdf>
155. McIver, R. Reforming China’s Banking System: Gradualism, its Impact, and Implications / R.McIver // University of South Australia 2008. - P. 1-20.
156. Pettis, M. China's Economy Is Headed for a Slowdown / Michael Pettis // Peking University. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://online.wsj.com/article/SB10001424053111904140604576498353661884930.html>
157. Сорока, А.А Специфіка розвитку банківського сектора в перехідних економіках /А.А.Сорока // Актуальні проблеми економіки. - 2005. - № 9. - С. 76-83.
158. China daily “China to re-book some local govt loans” / 15.08.2011 // Fitch rating agency. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.china.org.cn/business/2011-08/15/content_23212783.htm
159. А.В. Суворов. В Китае государственное регулирование играет чрезвычайно важную роль в деятельности финансовых учреждений с

- иностранным участием.// Методический журнал «Международные банковские операции» №5/2008. <http://bankir.ru/analytics/refer/1508296>
160. Local debts controllable amid tightening regulations // Fitch - 11/09/2011.
161. Jubak, J. China's economic crisis unlike US financial crisis / J.Jubak // Financial times -19/01/2010.
162. Global crisis: Is China's economy in trouble too? // Economic Times - 25/09/2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bx.businessweek.com/global-recession/jim-jubak-chinas-economic-crisis-unlike-us-financial-crisis/6854541637326862000-b07ce223626270c51db7039165b06cb0/>
163. Рубини, Н. Новый мировой финансовый кризис уже начинается / Н.Рубини // Издательство «Дело» - 07/09/2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://delo.ua/finance/nuriel-rubini-novyj-mirovoj-finansovyj-krizis-uzhe-nachinaetsja-164010/>
164. Рубини, Н. Вероятность рецессии в мировой экономике в 2012 году – 60% / Н.Рубини // Издательство «Дело». - 02/09/2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
165. Coval, J. Economic Catastrophe Bonds / J.Coval, J.Jurek, E.Stafford // American Economic Review - forthcoming. – 2009. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.aeaweb.org/articles.php?doi=10.1257/aer.99.3.628>
166. China's science spending // Science. - 24/10/2010. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://news.sciencemag.org/scienceinsider/2010/11/china-hopes-to-boost-basic-research.html>
167. Западные компании бегут из Китая из-за роста зарплат в стране // Издательство Дело - 08/02/2012.
168. Державний комітет статистики КНР // річні статистичні дані [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2011/indexee.htm>

169. Yanchun, Zh. China's Consumer Credit Sector Expansion and Monetary Transmission Mechanism: What Should China's Central Bank Do? / Zh.Yanchun, S.Guofeng // Journal of Chinese Political Science – 2006. - vol. 11, no. 1 - P. 79-93.
170. Rubini, N. Slowdown brings forward new crises / N.Rubini // Bloomberg - 06/09/2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bloomberg.com/news/2011-09-06/roubini-says-global-conomic-slowdown-accelerating-next-financial-crisis.html>
171. Даниленко, О. Китай стоит на грани взрыва / О.Даниленко // Комментарии. - 25.11.2011. - №288. - С. 30-45.
172. Chen, X. “Banking efficiency in China: application of DEA to pre-and post-deregulation eras: 1993-2005” / X.Chen, M.Skuly, K.Brown // China Economic Review - №16, 2007. – P. 229-245.
173. Wei, Y. Efficiency study of Chinese commercial banks, a non-parametric approach / Y.Wei, L. Wang // Journal of Financial Research - 3, 2010. – P. 88-96.
174. Zhang, J.H. X-efficiency study of Chinese commercial banks / J.H.Zhang // Journal of Financial Research - №6, 2008 – P. 46-57.
175. Zhao, X. Competitive strength analysis of the Chinese commercial banks // X.Zhao, J.B.Xue, K.D.Yin // Journal of Quantitative & Technical Economics - № 9, 2007 – P. 84-87.
176. Apoteker, T. Can China Meet The Banking Openness Challenge Without Significant Harm? / T.Apoteker, S.Barthélémy, M.Bouillard // Communication proposal for All China Economics International Conference - December 18-20, 2006. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tac-financial.com/publ/com-ACE-HongKong-BankChina-2006-T-Apoteker.pdf>
177. Mingkang, L. China has no timetable to liberalize deposit rates / L.Mingkang // Reuters - 2011-02-21.

178. Jun, M. China to Further Liberalize Deposit Rate? / M.Jun // China Briefing - February 17, 2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.china-briefing.com/news/2011/02/17/china-to-further-liberalize-deposit-rate.html>
179. Dell, A. Credit Booms and Lending Standards: Evidence from the Subprime Mortgage Market. / A.Dell, I.Deniz, L.Laeven // Working Paper - International Monetary Fund. – 2008. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1153728
180. Shih, V. Factions Matter: personal networks and the distribution of bank loans in China. / V.Shih // Journal of Contemporary China – 13(3), 2009. – P. 3-19.
181. Caprio, G. Bank Insolvencies: Cross Country Experience, / G.Caprio, D.Klingebiel // Worldbank Policy Research Working Paper. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/1996/07/01/000009265_3961214130_910/Rendered/PDF/multi_page.pdf
182. Tang, S. Formal and Informal Credit Markets and Rural Credit Demand in China / S.Tang // presentation at the Agricultural & Applied Economics Association 2010 - AAEA, CAES, & WAEA - Joint Annual Meeting - Denver, Colorado - July 25-27 - 2010. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.microfinancegateway.org/p/site/m/template.rc/1.9.53272/?page1=print>
183. Gilligan, P. China NPLs: Trends and Future Issues / P.Gilligan // Deacons, Hong Kong - 2005. – 105 p.
184. Bihong, H. Non-performing loans of China Banking system / H.Bihong // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.meijigakuin.ac.jp/econ/academics/publications/annual/PDF/23_asia%20east_4.pdf
185. Brehm, S. Is a New Broom Sweeping Clean? / S.Brehm, C.Macht. // The Emergence of the China – 2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

http://mpira.ub.unimuenchen.de/36040/1/VCousin_The_specifics_of_Chinese_bank_regulation_2011.pdf

186. Tanner, M. S. China Rethinks Unrest. / M.S.Tanner // The Washington Quarterly - 27(3), 2008 – P. 137-156.
187. Xie, A. China could face Japan-style debt crises / A.Xie // Chinadaily. - China digital time - 23/07/2007.
188. Lai, J. China banking: A good proxy for China growth. / J.Lai // Hong Kong, DBS Vickers Securities. – 2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.guocoland.com/Documents/AnnualRpt/AnnRep2011.pdf>
189. Khodjaev, A. China anticrisis measures: outcomes and perspective of economic development / A.Khodjaev // Center for Political Studies 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cps.uz/eng/analytics_and_publications/analytics/china_anticrisis_measures_outcomes_and_perspective_of_economic_development.mgr
190. Chu, Ch. Fitch reiterates warning on China's banking system / Ch.Chu // 02.09.2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.chinadaily.com.cn/bizchina/2011-09/02/content_13605111.htm
191. Okazaki, K. The Challenges Confronting the Banking System Reform in China / K.Okazaki, H.Masazumi, T.Wataru. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ideas.repec.org/p/ime/imedps/11-e-06.html>
192. Richardson, M. Nationalize the banks! We're all Swedes now / M.Richardson, N.Roubini // Washington Post. - 15 February 2009.
193. Roubini, N. How will financial institutions make money now that the securitization food chain is broken? / N.Rubini // - 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rgemonitor.com/blog/roubini>
194. Федоренко М.І. Вплив міжнародних платіжних карткових систем на фінансовий розвиток України / М.І. Федоренко, Т.В. Савелко // Міжнародні відносини. Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2010. – Вип. 4-5.– С. 38 – 43.

195. Wu, F. Chinese Economic Statistics—Caveat Emptor! / F.Wu // Post-Communist Economies – Volume 15, Number 1, March 2009 – P. 127-145.
196. Банківська безпека. Способи та наслідки відмивання грошей. // Банки: світовий досвід – №7/2007 – 29-41с.
197. Федоренко М.І. Сучасні тенденції розвитку банківської системи України / М.І. Федоренко // Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку: Збірник наукових праць. – К.: ТОВ «ДКС центр», 2011. – С. 339-342.
198. Сміт, А. Добробут націй. Дослідження про природу і причини добробуту націй / А.Сміт // К. : Вид-во "Port-Royal" – 2001. – 590 с.
199. Денисенко, М. П. Гроші та кредит у банківській справі: Навчальний посібник / М.П. Денисенко // К.: Алтера – 2004. - 478 с.
200. Рейтинг банків в українській банківській системі. // Видавництво «Просто банкір» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prostobankir.com.ua/spravochniki/reytingi_bankov/reytingi_aub
201. Статистичні такі Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674
202. Федоренко М.І. Проблеми розвитку банківської системи України в контексті світової фінансової кризи / М.І. Федоренко // Тенденції української економіки: виклики кризи і глобалізації. – К.: Київ. ун-т ринк. відносин, 2010. – С. 65-66.
203. Minsky, H. The financial instability hypothesis / H.Minsky // 1992. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.levyinstitute.org/pubs/wp74.pdf>
204. Федоренко М.І. Світові банківські кризи: попередження криз та шляхи виходу з них / М.І. Федоренко // Стратегії розвитку України. – 2007. – Вип. 6. – С. 111 – 118.

205. Chen A. Thirty Years of Chinese Reform. Transition from Planned Economy to Market Economy / A.Chen // Asian Social Science –March 2009. - p. 52-56.

ДОДАТКИ

Додаток А Результати розрахунку лінійної та логарифмічної залежності

Б													
fx (=ЛИНЕЙН(C3:C18;D3:G18;1;1))													
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
1													
2	період	ROE	депозити	позики	ROA	ліквідні активи/загальні активи							
3	1 кв. 2008 р.	24,8	361234,9	243187,9	1,35	21,9							
4	2 кв. 2008 р.	25,1	376123,8	251307,6	1,39	22,8				ЛИНЕЙН			
5	3 кв. 2008 р.	25,6	389371,2	261690,9	1,4	22,1		-0,559642	16,04528	2,15346E-06	-3,1672E-06	16,05116	
6	4 кв. 2008 р.	24,9	401238,3	269987,4	1,38	22,4		0,120776	1,95974	5,76155E-06	3,9896E-06	4,113733	
7	1 кв. 2009 р.	24,8	432156,9	287532,9	1,38	22,5		0,945891	0,167364	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д	
8	2 кв. 2009 р.	24,8	458231,4	290412,3	1,39	22,7		48,07336	11	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д	
9	3 кв. 2009 р.	24,7	466203,3	303394,6	1,4	23,5		5,386258	0,308117	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д	
10	4 кв. 2009 р.	24,6	498213,7	324618,8	1,41	23,1							
11	1 кв. 2010 р.	24,5	512314,9	354213,9	1,4	23,04				ЛГФПРИБЛ			
12	2 кв. 2010 р.	24,6	554976,8	378134,5	1,38	22,95		0,978024	1,877929	1,000000074	0,999999988	17,68734	
13	3 кв. 2010 р.	24,7	597741,1	399684,8	1,4	22,8		0,004846	0,078628	2,31164E-07	1,6007E-07	0,165051	
14	4 кв. 2010 р.	24,9	634258,2	412987,5	1,42	22,76		0,943716	0,006715	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д	
15	1 кв. 2011 р.	25,5	657832,1	443109,2	1,44	22,7		46,10921	11	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д	
16	2 кв. 2011 р.	25,9	698765,6	453198,1	1,48	22,69		0,008316	0,000496	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д	
17	3 кв. 2011 р.	26,3	718237,9	479195,6	1,5	22,6							
18	4 кв. 2011 р.	26,4	720987,4	487109,4	1,51	22,4							
19													
20													

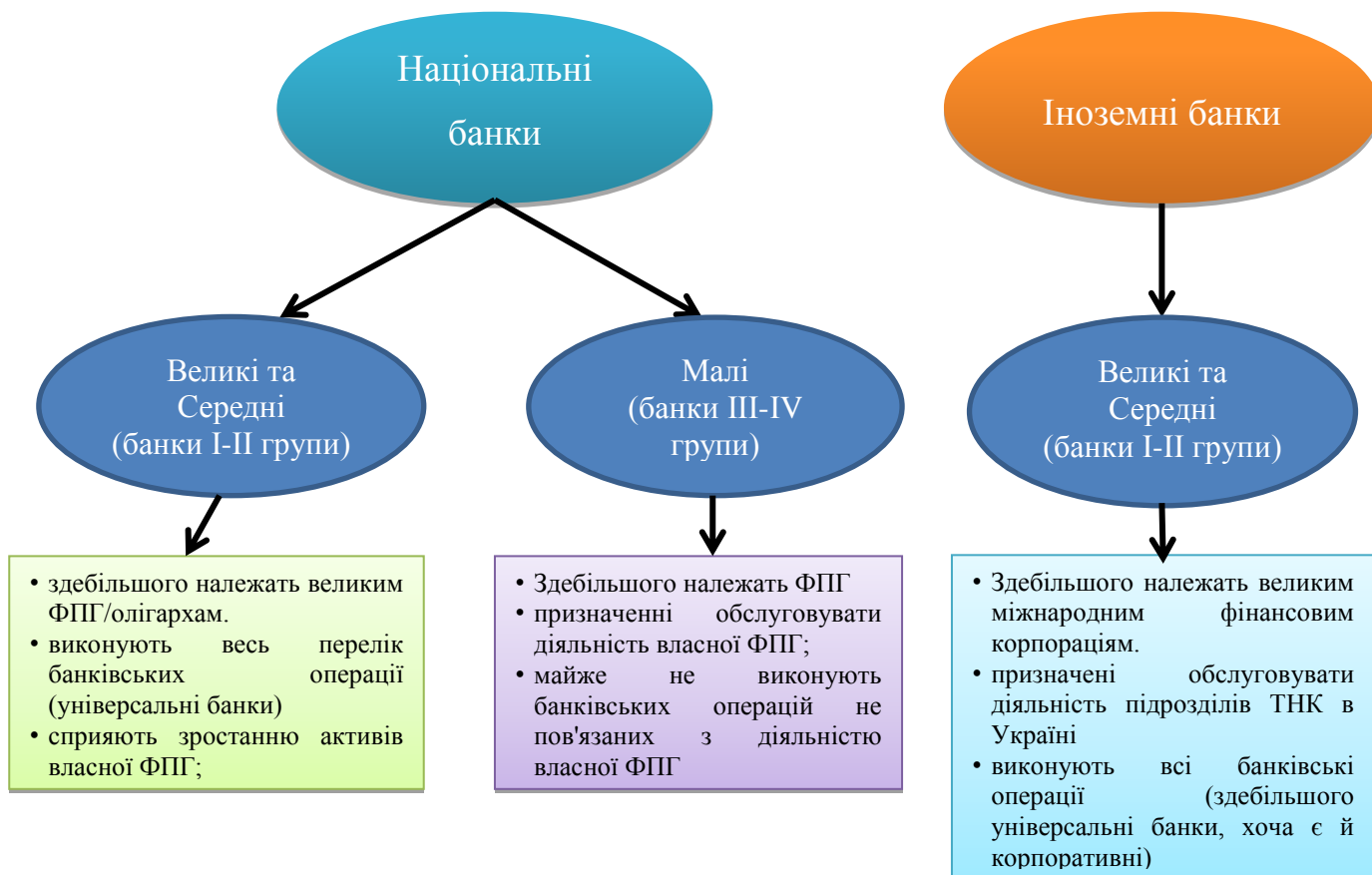
Додаток Б Матриця нормалізованих змінних

.	25,9	698765,6	453198,1	1,48	22,69
.	26,3	718237,9	479195,6	1,5	22,6
.	26,4	720987,4	487109,4	1,51	22,4
		529867,969	352485,338	1,41438	22,6838
		126871,98	84685,6035	0,0456	0,38536
		-1,3291593	-1,2906259	-1,41166	-2,03379
		-1,2118055	-1,1947454	-0,53451	0,30166
		-1,10739	-1,0721354	-0,31522	-1,5148
		-1,013854	-0,9741672	-0,7538	-0,73632
		-0,7701548	-0,7669832	-0,7538	-0,47682
		-0,5646366	-0,7329822	-0,53451	0,04217
		-0,5018024	-0,5796822	-0,31522	2,11813
		-0,2494977	-0,3290587	-0,09594	1,08015
		-0,1383526	0,02041153	-0,31522	0,92445
		0,19790683	0,30287512	-0,7538	0,69091
		0,53497337	0,55734931	-0,31522	0,30166
		0,82279973	0,71443268	0,12335	0,19787
		1,00860829	1,07012123	0,56192	0,04217
		1,33124454	1,18925482	1,43907	0,01622
		1,48472445	1,49624325	1,87764	-0,21733
		1,5063959	1,58969243	2,09693	-0,73632

Додаток В Розрахунок параметрів за допомогою вбудованої функції ЛИНЕЙН

період	ROE	депозити	ROA	ліквідні активи/загальні активи						
1 кв. 2008	24,8	361234,9	1,35	21,9						
2 кв. 2008	25,1	376123,8	1,39	22,8						
3 кв. 2008	25,6	389371,2	1,4	22,1						
4 кв. 2008	24,9	401238,3	1,38	22,4						
1 кв. 2009	24,8	432156,9	1,38	22,5	-0,569696	15,94742	-1,69986E-06	16,39917		
2 кв. 2009	24,8	458231,4	1,39	22,7	0,113444	1,87126	6,83682E-07	3,860675		
3 кв. 2009	24,7	466203,3	1,4	23,5	0,945204	0,161253	#Н/Д	#Н/Д		
4 кв. 2009	24,6	498213,7	1,41	23,1	68,99782	12	#Н/Д	#Н/Д		
1 кв. 2010	24,5	512314,9	1,4	23,04	5,382345	0,31203	#Н/Д	#Н/Д		
2 кв. 2010	24,6	554976,8	1,38	22,95						
3 кв. 2010	24,7	597741,1	1,4	22,8						
4 кв. 2010	24,9	634258,2	1,42	22,76						
1 кв. 2011	25,5	657832,1	1,44	22,7						
2 кв. 2011	25,9	698765,6	1,48	22,69						
3 кв. 2011	26,3	718237,9	1,5	22,6						
4 кв. 2011	26,4	720987,4	1,51	22,4						

Додаток Г Розподіл та функціонал комерційних банків в Україні

Додаток Д Обсяг золотовалютних резервів Національного Банку України
(станом на 01.01.20XX)

Додаток Є Порівняльна характеристика банківських систем України та КНР⁴⁸
[176; 177].

Банківська система	КНР	Україна
Тип	Ринково-керована	Ринкова
Провідна роль / лідер системи	4 найбільших банки	10-20 найбільших банків
Право власності	Переважно державна власність	Переважно приватна власність
Система регулювання ринку депозитів / кредитів	Встановлюються державою, обов'язкові до виконання всіма учасниками системи	Встановлюються ринковими методами, на основі попиту та пропозиції
Об'єкти фінансування	Фізичні / Юридичні особи	Фізичні / Юридичні особи
Джерела формування пасивів	Переважно вклади фізичних / юридичних осіб	вклади фізичних / юридичних осіб, запозичення на ринках капіталів зовнішніх / внутрішніх
Фінансові флуктуації	Фінансові флуктуації спричинені внутрішніми	Фінансові флуктуації спричинені залежністю від світової кон'юнктури та

⁴⁸ Характеристики банківської системи КНР визначено на основі даного дослідження

	чинниками	внутрішніми чинниками
Вплив світових криз	Не впливають або нівелюються державним втручання	Спричиняють кризу національної банківської системи
Фінансовий результат	Банківські установи переважно прибуткові	Банківські установи переважно збиткові (з 2009р.)
Економічний результат	Банківська система сприяє економічному росту та розширенню виробництва Зростання ВВП +10% щорічно з 1987р.	Вплив банківської системи на зростання економічного росту мало помітний Падіння ВВП в 2009р на 15%
Соціальні та цільові програми фінансування	Широко розповсюджені	Відсутні
Стабільність національної одиниці (н.о.) (тренд)	Банківська системи підтримує стабільність н.о. (перманентна ревальвація н.о.)	Банківська системи створює нестабільність та девальваційний тиск на національну одиницю (девальвація н.о.)

Додаток Е Рейтинг банківських установ в банківській системі України за обсягом активів станом на 01.01.2012 (згідно класифікації НБУ).

Місце	Назва банку	Обсяг активів (млн. грн.)	Частка банківського ринку	Країна походження*	Форма власності
Банки, які згідно класифікації НБУ належать до I групи (найбільші банки)					
1	Приватбанк	149 283.66	17,95%	Кіпр	Приватна
2	Ощадбанк	78 476.74	10,5%	Україна	Державна
3	Укрексімбанк			Україна	Державна
4	Райффайзен Банк Аваль			Австрія	Приватна
5	Укрсіббанк			Франція	Приватна
6	Укрсоцбанк	40 400.30	4,8%	Україна/Італія	Приватна
7	ВТБ Банк	35 394.45	4,2%	Росія	Приватна

8	Промінвестбанк	40 462.94	4,8%	Росія	Приватна
9	ПУМБ	31 638.76	3,8%	Україна	Приватна
10	Альфа-Банк	27 646.26	3,3%	Кіпр	Приватна
11	Надра	20 206.43	2,4%	Австрія	Приватна
12	ОТП Банк	23 401.39	2,8%	Угорщина	Приватна
13	Фінанси и кредит	23 026.19	2,7%	Україна	Приватна
14	Дельта Банк	24 527.62	2,9%	США	Приватна
15	Укргазбанк			Україна	Державна
16	Брокбізнесбанк	20 200.68	2,4%	Україна	Приватна
17	Сбербанк Росії	20 206.43	2,4%	Росія	Приватна
Банки, які згідно класифікації НБУ належать до II групи (банки середнього розміру)					
18	Ерсте Банк			Австрія	Приватна
19	Кредитпромбанк	12 585.25	1,5%	Кіпр	Приватна
20	Банк Форум			Німеччина	Приватна
21	Південий	9 925.41	1,2%	Україна	Приватна
22	ІНГ Банк Україна	10 309.52	1,2%	Голландія	Приватна
23	Родовід Банк	9 033.91	1,1%	Україна	Державна
24	ВіЕйБі Банк	11 311.11	1,36%	Голландія	Приватна
25	Хрещатик	5 782.49	0,7%	Україна	Приватна
26	Фінансова ініціатива	8 410.91	1,0%	Україна	Приватна
27	Банк Кредит Дніпро	8 595.73	1,0%	Кіпр	Приватна
28	Імексбанк	8 254.46	1,0%	Україна	Приватна
29	Сведбанк			Швеція	Приватна